

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

Yazışma Adresi / Correspondence

MSÜ Kara Harp Okulu Dekanlığı Dikmen Cad. 06654 Bakanlıklar / ANKARA

Telefon / Phone : +90 312 4175190 / 5301

E-Posta / E-Mail : savsad@kho.msu.edu.tr

Web : <https://savsad.kho.msu.edu.tr/>

ISSN : 2718-0301
E-ISSN : 2718-0700

YIL 2023
CİLT 33
SAYI 2

SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES

Cilt / Volume : 33
Sayı / Number : 2
Yıl / Year : 2023

MILLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
KARA HARP OKULU

SAVSAD

SAVUNMA VE SAVAŞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES

Cilt/Volume: 33
Sayı/Issue : 2

ARALIK 2023
DECEMBER 2023

SAVSAD
SAVUNMA VE SAVAŞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES
ISSN: 2718-0301 E-ISSN: 2718-0700

Dergi Sahibi / Owner
Prof. Dr. İbrahim E. ATNUR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor
Doç. Dr. Yücel ÖZTÜRK

Baş Editör / Editor-in-Chief
Prof. Dr. İbrahim E. ATNUR

Editör / Editor
Doç. Dr. Yücel ÖZTÜRK

Yardımcı Editörler / Assistant Editors
Öğr. Gör. Cengiz ÖZGÜN
Öğr. Gör. Gizem ARSLAN
Öğr. Gör. Mehmet GÜVEN

Medya Koordinatörü / Media Coordinator
Doç. Dr. Emrah AYDEMİR

Medya Koordinatörü Yardımcısı / Assistant Media Coordinator
Ahmet Oğuzhan GÖLÜKCÜ

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Yahya YEŞİLYURT (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Emrah ÖZDEMİR (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Kemal EROĞLUER (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Efdal AS (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Serkan YENAL (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Rukiye CAN YALÇIN (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih BAŞ (*Millî Savunma Üniversitesi*)

Alan / The Field

Tarih Editörü
Uluslararası İlişkiler Editörü
Savunma Yönetimi Editörü
Tarih Editörü
Uluslararası İlişkiler Editörü
Savunma Yönetimi Editörü
Uluslararası İlişkiler Editörü
Tarih Editörü

Türkçe Dil Editörleri / Turkish Language Editors

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Metehan ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi Utku IŞIK

İngilizce Dil Editörleri / English Language Editors

Öğr. Gör. Senem Büşra YILDIZ
Öğr. Gör. İrem Nur BOZKURT

Türü / Journal Type

Yaygın Süreli Yayın / Vernacular Publication

Yayın Aralığı / Publication Schedule

Altı Ayda Bir (*Haziran-Aralık*) / Semi-Annually (*June-December*)

Yayın Dili / Journal Language

Türkçe, İngilizce / Turkish, English

Baskı / Printing

MSÜ Kara Harp Okulu Basımevi / TNDU Military Academy Printing House

Yayın İdare Adresi / Correspondence:

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
MSÜ Kara Harp Okulu Dekanlığı Dikmen Cad.
06654 Bakanlıklar - ANKARA

Tel : (0312) 417 51 90 / 5301

E-posta : savsad@kho.msu.edu.tr

Web : <https://savsad.kho.msu.edu.tr/>

Danışma Kurulu / Advisory Board

E-posta / E-mail

Prof. Dr. Türksel K. BENSGHIR (<i>Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>)	tbensghir@hbv.edu.tr
Prof. Dr. Yavuz ERÇİL (<i>Başkent Üniversitesi</i>)	ycil@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Nevin Güngör ERGAN (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>)	nevine@hacettepe.edu.tr
Prof. Dr. Uğur GÜNGÖR (<i>Başkent Üniversitesi</i>)	ugungor@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Recep KARACAKAYA (<i>İstanbul Medipol Üniversitesi</i>)	recep.karacakaya@medeniyet.edu.tr
Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK (<i>Samsun Üniversitesi</i>)	mustafa.colak@samsun.edu.tr
Prof. Dr. Hüsnü ÖZLÜ (<i>Milli Savunma Üniversitesi</i>)	hozlu@kho.msu.edu.tr
Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR (<i>Milli Savunma Üniversitesi</i>)	akayapinar66@hotmail.com
Prof. Dr. Abdülkadir VAROĞLU (<i>Başkent Üniversitesi</i>)	kvaroglu@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA (<i>TOBB ETÜ Üniversitesi</i>)	haldun@etu.edu.tr
Prof. Dr. Mesut UYAR (<i>Antalya Bilim Üniversitesi</i>)	mesut.uyar@antalya.edu.tr
Prof. Dr. Edward J. ERICKSON (<i>Marine Corps University</i>)	ederickson100@gmail.com
Prof. Dr. Azmi YALÇIN (<i>Çukurova Üniversitesi</i>)	azmiyalcin@cu.edu.tr
Prof. Dr. Fatih YEŞİL (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>)	fyesil@hacettepe.edu.tr
Prof. Dr. Ali Merthan DÜNDAR (<i>Ankara Üniversitesi</i>)	merthandundar@gmail.com
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (<i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>)	h.oksuz@ktu.edu.tr
Prof. Dr. Yavuz ASLAN (<i>Atatürk Üniversitesi</i>)	yavuz@atauni.edu.tr
Prof. Dr. Okan YEŞİLOT (<i>Marmara Üniversitesi</i>)	oyesilot@marmara.edu.tr
Prof. Dr. İlyas KEMALOĞLU (<i>Marmara Üniversitesi</i>)	ilyas.kemaloglu@marmara.edu.tr
Prof. Dr. Azaf ÖZKAN (<i>Atatürk Üniversitesi</i>)	asaf.ozkan@atauni.edu.tr
Prof. Dr. Ferudun ATA (<i>Selçuk Üniversitesi</i>)	fata@selcuk.edu.tr
Prof. Dr. Ali SATAN (<i>Marmara Üniversitesi</i>)	ali.satan@marmara.edu.tr
Prof. Dr. Musa QASIMLI (<i>Azerbaycan Kafkas Üniversitesi</i>)	musa_qasimli@hotmail.com
Prof. Dr. Hasan MERT (<i>Hava Astsubay Meslek Yüksekokulu</i>)	hasan.mert@ege.edu.tr
Prof. Dr. Sadık SARISAMAN (<i>Afyon Kocatepe Üniversitesi</i>)	ssadik@aku.edu.tr
Prof. Dr. Oktay TANRISEVER (<i>Ortadoğu Teknik Üniversitesi</i>)	oktay@metu.edu.tr
Prof. Dr. Yelda Hatice ONGUN (<i>Başkent Üniversitesi</i>)	demirag@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Bilal KARABULUT (<i>Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>)	bilal.karabulut@hbv.edu.tr
Prof. Dr. Toğrul İSMAYIL (<i>Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi</i>)	tismayil@ksu.edu.tr
Doç. Dr. Marziye MEMMEDLİ (<i>Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi</i>)	marziyememmedli@ksu.edu.tr
Doç. Dr. Cenker Korhan DEMİR (<i>Hasan Kalyoncu Üniversitesi</i>)	ckorhan.demir@hku.edu.tr
Doç. Dr. Ali Bilgin VARLIK (<i>Arel Üniversitesi</i>)	bilginvarlik@gmail.com
Assoc. Prof. Peter MARINOV (<i>Rakovski National Defence College</i>)	petyr.marinov@abv.bg
Assos. Prof. Patricia J. SOHN (<i>University of Florida</i>)	pjsohn@ufl.edu

Yayın Kurulu / Editorial Board

E-posta / E-mail

Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	ahmet.ozcan@kho.msu.edu.tr
Prof. Jacob N. SHAPIRO (<i>Princeton School of Public and International Affairs</i>)	jns@princeton.edu
Prof. Dr. Mesut ÇAPA (<i>Ankara Üniversitesi</i>)	capa@ankara.edu.tr
Prof. Dr. Necdet HAYTA (<i>Gazi Üniversitesi</i>)	nhayta@gazi.edu.tr
Prof. Dr. Selma YEL (<i>Gazi Üniversitesi</i>)	selmayel@gazi.edu.tr
Prof. Dr. Burhan SAYILIR (<i>Anadolu Üniversitesi</i>)	burhansayilir@anadolu.edu.tr
Prof. Dr. Fırat PURTAŞ (<i>Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>)	firat.purtas@hbv.edu.tr
Doç. Dr. Süleyman TEKİR (<i>Sinop Üniversitesi</i>)	stekir@sinop.edu.tr
Prof.Dr. Alpaslan ATMANLI (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	aatmanli@kho.msu.edu.tr
Doç.Dr. Memduh BEĞENİRBAŞ (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	mbegenirbas@kho.msu.edu.tr
Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	hkalemlı@kho.msu.edu.tr
Doç. Dr. Mehmet ŞİMŞEK (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	mesimsek@kho.msu.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Sadık Emre KARAKUŞ (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	sekarakus@kho.msu.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Onur BATTAL (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	obattal@kho.msu.edu.tr
Dr. Öğ. Alb. Ayhan AYTAÇ (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	aytac@kho.msu.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Tuba EROĞLU AZAK (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	teazak@kho.msu.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Semra AYDIN (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	semraaydin@kho.msu.edu.tr
Dr. Öğ. Alb. Hasan ZÖĞ (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	hzog@kho.msu.edu.tr

Hakem Kurulu / Arbitration Board

E-posta / E-mail

Prof. Dr. Mustafa BEKMEZCİ (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	mbekmezci@kho.msu.edu.tr
Prof. Dr. Mehmet Yaşar ERTAŞ (<i>Sakarya Üniversitesi</i>)	myertas@sakarya.edu.tr
Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL (<i>Cumhuriyet Üniversitesi</i>)	ayuksel@cumhuriyet.edu.tr
Prof. Dr. İsmet ÜZEN (<i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>)	ismetuzen@gmail.com
Doç. Dr. Arif SARI (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	asari@kho.msu.edu.tr
Doç. Dr. Pınar FAYGANOĞLU (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	pfayganoglu@kho.msu.edu.tr
Doç. Dr. İsmet SARIBAL (<i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>)	ismetsaribal@gmail.com
Doç. Dr. Emre SARAL (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>)	saral@hacettepe.edu.tr
Doç. Dr. Özhan KAPICI (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>)	ozhan.kapici@hacettepe.edu.tr
Doç. Dr. Güner DOĞAN (<i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>)	gunerdogan@karatekin.edu.tr
Doç. Dr. Tülay KÖSEOĞLU (<i>Millî Savunma Üniversitesi</i>)	tkoseoglu@kho.msu.edu.tr

SAVSAD

SAVUNMA VE SAVAŞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2718-0301 E-ISSN: 2718-0700

DERGİ HAKKINDA

Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Dekanlığı tarafından yayımlanan “SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi”, yılda iki kez yayımlanan (Haziran-Aralık), sosyal bilimlerle ilişkili bilimsel makalelere yer veren, ulusal ve hakemli bir dergidir. Dergi, ULAKBİM TR Dizin, ULAKBİM Dergipark ve Google Scholar bilimsel yayın dizinleri ve veri tabanlarında taranmaktadır. Dergide yayımlanan makalelerin bilim ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlanan makaleler yazarların bireysel görüşünü yansıtmaktadır; Millî Savunma Üniversitesi, Millî Savunma Bakanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşlerini yansıtmamaktadır.

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi’nde Türkçe ve İngilizce makaleler kabul edilmektedir. Strateji ve güvenlik, uluslararası ilişkiler ve bölgesel çalışmalar, savaş araştırmaları, askerî tarih, savunma yönetimi, istihbarat çalışmaları, harp ve silahlı çatışma hukuku ve askerî sosyoloji dallarındaki makaleler dergi editörlüğü tarafından değerlendirmeye alınmaktadır.

Açık Kaynak Beyanı: SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi açık erişime sahip bir dergidir. Dergide yayımlanan makalelerin tam metinlerine ücretsiz erişilebilir.

Derginin Tarihçesi: SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi 1991 yılında “Kara Harp Okulu Dergisi” adıyla yayın hayatına başlamıştır. 1995 yılında ismi “Kara Harp Okulu Bilim Dergisi” olarak değiştirilmiştir. 2006 yılından itibaren ulusal ve hakemli bir dergi statüsüne uygun biçimde yayın yapmaktadır. 2020 yılı Aralık sayısından itibaren “SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi” ismi ile yayın hayatına devam etmektedir.

THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES

ISSN: 2718-0301

E-ISSN: 2718-0700

ABOUT THE JOURNAL

The Journal of Defence and War Studies is a national, double-blind refereed journal published semiannually (June-December) by the Dean's Office of Turkish Military Academy. It accepts articles related to social sciences. The Journal is indexed/ abstracted by ULAKBİM TR Dizin, ULAKBİM Dergipark and Google Scholar Services. The scientific and linguistic content of the studies published in the Journal is under the authors' responsibility. The views expressed in the journal are solely of the authors and do not necessarily reflect the views of the Ministry of Defence or The Turkish Armed Forces.

The Journal accepts articles in Turkish and English. The articles related to strategy and security, international relations and regional studies, war studies, military history, defence management, intelligence studies, law of armed conflicts and military sociology are accepted.

Open Access Statement: All the articles published in this journal are free to access immediately from the date of publication. We do not charge any fees for any reader to download articles for their own scholarly use.

History of the Journal: The Journal of Defence and War Studies started its publishing life in **1991** named as "The Journal of Turkish Military Academy". It has changed its name as "The Science Journal of Turkish Military Academy" in **1995**. It has been being published as a national and double-blind refereed journal since **2006**. It has changed its name to "The Journal of Defence and War Studies" by its **2020** December issue and continues its publishing life.

SAVSAD

SAVUNMA VE SAVAŞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2718-0301   E-ISSN: 2718-0700

AMAÇ VE KAPSAM

SAVSAD (Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi), savaş, milli savunma ve güvenlik kavramları bağlamında sosyal ve beşeri bilimlerin yanı sıra interdisipliner olarak yapılan araştırmalara yer vermek; araştırmacılar ve uygulamacılar arasındaki etkileşimi akademik düzeyde destekleyerek ulusal ve uluslararası bilimsel bilgi birikimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

SAVSAD, bilimsel normlara ve bilim etiğine uygun nitelikli ve alanında özgün çalışmaları titizlikle değerlendirerek, savaş araştırmaları, askeri tarih, savunma yönetimi, milli savunma, istihbarat, uluslararası güvenlik çalışmaları, savaş ve silahlı çatışma hukuku ile savaş, milli savunma ve güvenlik konularında sosyal ve beşeri bilimlerin farklı alanlarının yanı sıra interdisipliner araştırmaları İngilizce ve Türkçe olarak yayımlamaktadır.

THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES

ISSN: 2718-0301   E-ISSN: 2718-0700

AIM AND SCOPE

SAVSAD (The journal of War and Defense Research) aims to contribute to national and international scientific knowledge by providing a place for interdisciplinary research in the context of war, national defense and security concepts, as well as social sciences and humanities, and supporting the interaction between researchers and practitioners at the academic level.

SAVSAD publishes interdisciplinary research in various fields of social sciences and humanities, as well as war research, military history, defense management, national defense, intelligence, international security studies, law of armed conflict and war, national defense and security in English and Turkish languages by carefully evaluating qualified and original studies in accordance with scientific norms and scientific ethics.

İçindekiler/Table of Contents

Sayfa/Pages

ASKERİ TARİH / MILITARY HISTORY

Liman Von Sanders'in Almanca Raporlarına Göre Osmanlı Ordusunun I. Dünya Savaşı'nda Aldığı Yenilgiler Üzerine Bir Değerlendirme
Ozan TUNA **261-284**

ULUSLARARASI İLİSKİLER / INTERNATIONAL RELATIONS

1918'den Günümüze İşgal Korkusu ve Göçmen Sorunu Bağlamında Asya-Pasifik Bölgesi'nde Avustralya Dış Politikası
Orhan ÖZCAN **285-330**

Interpretation of Factors That Influence Turkish-American Bilateral Affairs and Elaboration of These Elements Between 2009-2016
Mehmet DİREKLİ, Ege Volkan YILDIRIM **331-370**

ASKERİ HUKUK/MILITARY LAW

Askerî İnsan Geliştirme Teknolojileri ve Uluslararası İnsancıl Hukukun Temel İlkelerinin Yeniden Yorumlanması
Berkant AKKUŞ **371-404**

ULUSLARARASI GÜVENLİK / INTERNATIONAL SECURITY

Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyinde Yer Alan PKK Unsurlarına Yönelik 2015-2020 Yılları Arasında İcra Ettiği Sınır Ötesi Operasyonlar ve Sınır Güvenliğine Katkısı
Miraç Onur ŞAHİN **405-432**

SAVUNMA ARAŞTIRMALARI / DEFENCE STUDIES

Türk Savunma Sanayinin İhracat Rekabet Gücünün Belirlenmesi
Erdem ATEŞ **433-460**

Ülkelerin Savunma Tedarik Zincirinde Görev Alan Devlet Bünyesindeki Organizasyon Yapılarının Karşılaştırmalı Değerlendirmesi ve Türkiye İçin Organizasyon Modeli Önerisi
Vasfiye ÇELİK, Serpil EROL **461-508**

YAYIN POLİTİKASI

Publication Principles **509-512**

ETİK KURALLAR

Ethical Rules **513-520**

YAZARLAR İÇİN REHBER

Author Guidelines **521-528**

LİMAN VON SANDERS'İN ALMANCA RAPORLARINA GÖRE OSMANLI ORDUSUNUN I. DÜNYA SAVAŞI'NDA ALDIĞI YENİLGİLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ozan TUNA*

Öz

Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda Alman askeri misyonunun yanlış planlama ve uygulamalarının savaşta alınan yenilgilerde önemli ölçüde payı olduğu dile getirilmektedir. Ön plana çıkan en önemli figür ise Alman askeri misyon şefi Liman von Sanders olmakla birlikte kendisinin savaş esnasında Birinci Ordu Komutanlığı, Beşinci Ordu Komutanlığı ve Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı gibi önemli mevkilerde görev alması da savaşta alınan yenilgilerde dahlinin olduğu kanaatini desteklemektedir. Alman Askerî Arşivi ve Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde Liman von Sanders tarafından kaleme alınan raporlar incelenmiş ve kendisinin özellikle savaşta alınan yenilgilerde doğrudan dahlinin olmadığı argümanı vurgulanmıştır. Kendisinin raporlarında Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda askeri yenilgilerinde taktiksel hatalardan ziyade stratejik ve daha genel hatalar ortaya çıkartılmıştır. Bu bağlamda çalışmadaki amacımız Liman von Sanders tarafından düzenlenen Almanca raporlar üzerinden Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndaki askeri yenilgileri üzerine yeni bir bakış açısı getirmek şeklinde olmuş olup Almanca raporlar ve Türkçe referans eserler üzerinden çalışmamız icra edilmiştir.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, Liman Von Sanders, Erich Von Falkenhayn, Von Kress.

Jel Kodu:

Yazarın Notu: : Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı, SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi'ne yazar imzasıyla beyan edilmiştir.

---

*Dr. Öğr. Üye. Millî Savunma Üniversitesi, Deniz Astsubay Meslek Yüksekokulu, Beşeri ve Sosyal Bilimler Bölümü, otuna@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4762-4286

Geliş Tarihi/Arrived: 14.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 24.12.2023

An Evaluation on the Defeat of the Ottoman Army in the First World War According to the German Reports of Liman von Sanders

Abstract

In the studies, it is stated that the wrong planning and practices of the German military mission of the Ottoman Empire in the First World War had a significant share in the defeats in the war. The most prominent figure is Liman von Sanders, the German military mission chief, and the fact that he served in important positions such as the First Army Command, the Fifth Army Command and the Lightning Armies Group Command during the war also supports the belief that he was involved in the defeats in the war. The reports written by Liman von Sanders in the German Military Archive and the Archive of the German Ministry of Foreign Affairs were examined and the argument that he was not directly involved in the defeats in the war was emphasized. In his reports, strategic and more general errors were revealed rather than tactical errors in the military defeats of the Ottoman Empire in the First World War. In this context, our aim in the study was to bring a new perspective on the military defeats of the Ottoman Empire in the First World War through the German reports prepared by Liman von Sanders, and our study was carried out on the German reports and Turkish reference works.

Article Type: Research Article

Keywords: First World War, Liman Von Sanders, Erich Von Falkenhany, Von Kress.

JEL Code:

Authors' Note: *This study has been prepared in accordance with scientific research and ethical rules. In this study, there is no content that requires ethics committee permission or legal/special permission. We, as the authors of the article, signed our declaration certifying that there was no conflict of interest within the article preparation process*

GİRİŞ

Liman von Sanders, Prusya ordusunda 22. Tümen'e komuta etmekte iken Osmanlı Devleti ve Almanya arasında varılan anlaşma uyarınca 14 Aralık 1913 tarihinde İstanbul'a gelip Alman askeri misyon şefi olarak göreve başlamış ve I. Dünya Savaşı neticesinde imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması sonrasında da 29 Ocak 1919 tarihinde Türkiye'den ayrılmıştır (Liman von Sanders, 2014: 8-10, 428). Alman askeri misyon şefliğinin haricinde Birinci Ordu Komutanlığı ve Yüksek Askeri Şura üyeliği görevini de üstlenen Liman von Sanders süratli bir şekilde çalışmalarına başlamıştır (PAAA, RZ201/13318, 5 Aralık 1913: 31). Osmanlı ordusundaki Alman askeri misyonu ve Liman von Sanders'in faaliyetleri üzerine onlarca çalışma olsa da genel bakış açısı Balkan Savaşları'nda alınan yenilginin ardından Osmanlı ordusunu çıkması muhtemel bir savaşa hazırlamak için Sanders'in Osmanlı ordusunda görevlendirildiği yönünde olup bu sayede Osmanlı Devleti'nin yavaş yavaş Alman eksenine kaydığı ve Rusya gibi müttefik devletlerin de bundan rahatsızlık duyduğu yönündedir (Mesut Uyar, 2019: 1-43; *Russische Rundschau*, 1913: 1). Çalışmada Sanders'in hatıratında söz edildiği için Alman askeri misyonunun etkileri ve Liman von Sanders'in

faaliyetleri üzerine detaylı bilgiler verilmemiş olup sadece kendisinin raporları üzerinden Osmanlı ordusunun I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgileri üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. Liman von Sanders, savaş esnasında ve savaşın sonucunda kaleme aldığı raporlarında ordunun sevk ve idaresindeki göze çarpan aksaklıkları ifade etmiş olup buradaki amacının da Türkiye'nin askerî çöküşünün nedeni olarak Alman askeri misyonunun sorumlu tutulmasının önüne geçmek olduğunu belirtmiştir (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 1). Bu bağlamda çalışmamız Alman askeri arşivi ile (Bundesarchiv, Militärarchiv) Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nden (Poltisches Archiv des Auswärtigen Amts) dijital olarak temin edilen raporlar üzerinden ve Türkçe kaynaklarla da desteklenerek icra edilmiştir. Çalışmada Liman von Sanders'in değerlendirmeleri I. Dünya Savaşı'ndaki cepheler üzerinden ve savaşın gidişatı çerçevesinde ele alınmıştır.

LİMAN VON SANDERS'İN DEĞERLENDİRMELERİ

Göreve başlamasının ardından askerî faaliyetlerinin yanında siyasi olarak da Osmanlı Devleti ile Almanya arasında kuvvetli bir bağın teşkil edilmesi için girişimlerde bulunan Sanders, Osmanlı Devleti'nin yaklaşan savaş esnasında hangi tarafta yer alabileceği noktasında da düşüncelerini ifade etmiş olup Osmanlı Devleti'nin Yunanistan ile kesinlikle bir ittifak kurmak istemeyeceğini belirttikten sonra Türkiye'nin Almanya için değerli bir müttefik olmadığını fakat savaşın çıkması durumunda Türkiye'nin 600.000 askerle Almanya'nın yanında savaşa girebileceğini dile getirmiştir (PAAA, RZ 201/13319, 24 Mart 1914: 111; PAAA, RZ201/13320, 21 Temmuz 1914: 33). Seferberliğin ilan edilmesi ile Osmanlı ordusu üzerindeki gözlemlerini raporlarına aktaran Sanders, Osmanlı Devleti'nin seferberlik ilanının orduda büyük bir motivasyon meydana getirdiğini, Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda dahi bu çapta büyük bir motivasyonun görülmediğini ifade etmiştir (PAAA, RZ201/13321, 15 Ağustos 1914: 68). Özellikle Almanya nezdinde Osmanlı Devleti'nin neden değerli bir müttefik olarak görülmediği hususunda düşüncelerini paylaşmaktadır. Fakat savaşın başlangıcında Almanya'nın Fransa'yı süratli bir şekilde işgal edememesi, savaşın uzamasına sebebiyet vermiş ve bu durum da Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne bakış açısını değiştirmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte raporlarında öncelikle Kafkas cephesini incelediği görülen Sanders'in Rus cephesindeki mücadele üzerinde yaptığı değerlendirmelerinin 1914-1917 yılları arasında ele aldığı görülmüştür. I. Dünya Savaşı'nın başlangıcında Kafkas cephesinde Osmanlı Devleti ve Rusya'nın planlamalarına bakıldığında ise Osmanlı Devleti'nin amacının 1877-1878 savaşında kaybettiği toprakları almak iken Rusya'nın amacının da İskenderun'dan Akdeniz'e Dicle-Fırat havzasından da Basra Körfezi'ne kadar olan bölgeyi ele geçirmek olduğu görülmüştür (Volkan Aksoy, 2015: 843). Liman von Sanders, Rusya'ya karşı icra edilecek savaşta iki noktayı vurgulamakta olup Odessa'ya bir çıkarma gerçekleştirilmenin bölgenin Sivastopol'e yakınlığı nedeniyle mümkün olmadığını ifade ettikten

sonra bu yüzden Kafkasya cephesinde Ruslarla mücadele etmenin daha kolay görüldüğü kanaatine varmıştır (PAAA, RZ 201/13321, 9 Eylül 1914: 50). Odessa'ya düzenlenecek bir çıkarma harekâtının teknik boyutlarını bir kenara bırakacak olursak Sanders'in Odessa'ya çıkarma harekâtını desteklememesinde Osmanlı donanma komutanı Amiral Souchon ile yaşadığı kişisel husumet de etkili olmuş ve kendisi çıkarma harekâtının başarılı olması durumunda Amiral Souchon'un daha fazla prestij kazanmasını da istememiştir. Bunun yerine Osmanlı donanmasının Karadeniz'in güney doğusunda kalması, Karadeniz Boğazı-Trabzon hattını güvenli hale getirmesi ve Rus donanmasının Batum limanı üzerinden Rus Kafkas ordusunu desteklemesinin engellenmesi argümanını savunmuştur.

Sanders'in raporları incelendiğinde planlamasının bölgede Ruslara karşı savunma savaşı yapmak olduğu anlaşılacakla birlikte kendisi Üçüncü Ordu bağlamında Aralık 1914 itibarıyla Kafkas cephesinde Ruslara karşı oldukça elverişli bir savunma pozisyonuna sahip olduğunu belirtmiştir (BAMA, N247/40, 13 Aralık 1917: 7-8). Harekâtı gerçekleştiren Üçüncü Ordu'ya lojistik destek sağlamanın zorluğu üzerinde duran Sanders, kendisinin tavsiyelerine rağmen Enver Paşa'nın Sarıkamış-Kars hattına doğru saldırıya geçtiği üzerinde durmuştur. Ordunun dağları aşmasına rağmen ellerinde kuşatma topları bulunmadığı için Kars'ı asla ele geçiremediklerini vurguladıktan sonra harekât neticesinde 90.000 kişilik ordudan ancak demoralize olmuş 12.000 kişinin geri dönebildiğini ifade etmiştir (BAMA, N247/40, 13 Aralık 1917: 7-8).

Fotoğraf 1: Liman von Sanders (*Sonntagskind*, “General der Kavallerie, Marschall Liman V. Sanders”, 1916: 1)

Sanders, 22 Aralık 1914-5 Ocak 1915 tarihleri arasında gerçekleştirilen Sarıkamış harekâtını Osmanlı ordusu açısından sevk ve idare ile organizasyon yönünden kötü bir planlama olarak değerlendirirken saldırının ardından da cephede inisiyatifin Rusların eline geçtiği belirtmiştir (BAMA, N 247/40, 13 Aralık 1917: 7-8; Hümmet Kanal, 2014: 90-92). Liman von Sanders, Sarıkamış Harekâtı esnasında yapılan hatalar noktasında kendisinden bahsetmezken harekâtın öncesinde cephede elde edilen başarılarından da -Köprüköy Muharebeleri- hiç söz etmemiştir. Aynı zamanda Rus Kafkas ordusunun bölgeye daha fazla yığınak yaparak askerî gücünü daha da artırmadan önce Türk ordusunun bölgeye saldırı düzenleyip kazanım elde etmesi düşüncesinin de Sanders tarafından neredeyse tamamen göz ardı edildiği görülmektedir. Enver Paşa ve donanma komutanı Amiral Souchon gibi komuta kademesindeki önemli kişilerin Osmanlı donanmasının 1914'ün ikinci yarısı itibarıyla Karadeniz'deki üstünlüğü ve Rusların Doğu Avrupa'daki Alman tehdidi nedeniyle Kafkas cephesine ancak sınırlı sayıda kuvvet kaydırabildiği düşüncesinden yola çıkarak savaşın başlangıcında hemen saldırıya geçmenin daha avantajlı olacağı kanaatine de atıf yapmamıştır. Liman von Sanders'in Sarıkamış Harekâtı esnasında İstanbul'da olduğu ve harekâtı yürüten ekibin içerisinde yer almadığı göz önüne alındığında yaptığı değerlendirmelerin bir kısmının da eksik olduğu görülmektedir.

Liman Paşa Ekim 1916 sonlarında kaleme aldığı notlarında kapsamlı bir değerlendirme yaparak Türk ordusunun Ruslar karşısında Tirebolu'ya kadar çekildiğini, İkinci ve Üçüncü Orduların Dersim, Muş ve Bitlis bölgesini koruduklarını, bölgedeki şartların göz önüne alındığında ise İkinci ve Üçüncü Orduların Rusları Türk topraklarından çıkarmak için umut verici bir taarruza başlamalarının mümkün olmadığını dile getirmiştir (BAMA, N 247/40, 26 Ekim 1916: 1). Ruslar tarafından işgal edilen Türk topraklarının 200-230 km derinliğe kadar ulaşıp Erzincan'dan İran'a kadar olan bölgeyi kapsadığını dile getiren Sanders, Karadeniz kıyısındaki Kafkas sahillerinin de tamamen Rus donanmasının kontrolü altında olduğunu ifade etmiştir (BAMA, N 247/40, 26 Ekim 1916: 1). Liman von Sanders'in Kafkas cephesinde Rus orduları ile mücadelede Enver Paşa'nın planlama ve uygulamalarındaki hatalara dikkat çekmiş ve 1914 yılının sonları itibarıyla Osmanlı ordusunun 90.000 kişi ile bölgede Ruslara karşı savunma yapabilecek durumda iken Enver Paşa'nın taarruza geçtiğini ön plana çıkarmıştır. Kafkasların içlerine doğru ilerleyebilecek bir Osmanlı ordusunu lojistik olarak destekleyebilecek bir durumda olmadıklarının altını çizen Sanders, Osmanlı donanmasının da Karadeniz üzerinden Üçüncü Ordu'yu daimi surette desteklemesinin de mümkün olmadığını vurgulamıştır. Liman von Sanders'in Sarıkamış Harekâtı ve Kafkaslardaki gelişmeler üzerine yapmış olduğu değerlendirmelerde haklılık payının olduğu görülmekle birlikte Osmanlı ordusunun kapasitesinin bölgede Rus ordularına karşı tam kapsamlı bir taarruza yetmediği Türk kaynakları tarafından da vurgulanan bir husus olmuştur. Ayrıca Osmanlı donanmasının 1916 yılının ikinci yarısı itibarıyla özellikle Karadeniz'in doğusundaki etkisini tamamen kaybettiği, Rus donanmasının Karadeniz Boğazı'na bir çıkarma gerçekleştirme

planladığı Türk kaynakları tarafından da açıkça belirtilmekte olup hâl böyle iken bölgedeki Türk ordusunun Karadeniz üzerinden desteklenmesinin de mümkün olmadığı görülmüştür. Netice itibarıyla her ne kadar donanmanın başındaki Amiral Souchon'ndan hazzetmese de Liman von Sanders'in Osmanlı donanmasının Karadeniz'deki potansiyeli hususundaki değerlendirmelerinde de haklılık payı olduğu görülmektedir.

Merkezi Bağdat'ta bulunan Altıncı Ordu ile ilgili düşüncelerini aktaran Sanders, 1915-1916 yıllarında cephedeki gözlemlerini raporlarına yansıtmıştır. Bu cephede Osmanlı Devleti'nin mücadele ettiği İngilizler, 6 Kasım 1914 tarihinde Basra Körfezi'ndeki Fav adasına çıkarma yaparak harekâtı başlatmış olsalar da General Townshend'in komutasında Bağdat'a doğru ilerleyen ordu Selman-ı Pak'da durdurulmuş ve 5 Aralık 1915'te Kutü'l Amare'e kuşatılarak 29 Nisan 1916'da da Türk ordusu tarafından teslim alınmıştır (Charles V.F. Townshend, 2012: 590-603; F. Rezzan Ünalp, 2016: 181-184). Kutü'l Amare zaferinin ardından bölgedeki gelişmeler üzerine değerlendirmeler yapan Sanders, Altıncı Ordu'nun durumunun umut verici olmadığını ve Kutü'l Amare'de elde edilen zaferin İngilizleri Irak'tan çıkarmak için kullanılamadığı ifade etmiştir (BAMA, N 247/40, 26 Ekim 1916: 2). Felahiye-Kut bölgesindeki Türk tümenlerinin iyi durumda olmasına rağmen Nasiriye'deki Türk birliklerinin ağır silahlardan yoksun olduğunun altını çizen Sanders, Irak'ta gelecek vaat eden bir Türk saldırısının şu şartlarda mümkün olmadığını ve mevsim şartları düzelir düzelmez İngilizlerin Irak'a yeni bir saldırı başlatabileceklerini belirtmiştir (BAMA, N 247/40, 26 Ekim 1916: 2). Altıncı Ordu'nun askerî kapasitesinin iyileştirilmesi amacıyla girişimde bulunmak istese de Enver Paşa'nın Rusların etkinliğini kırmak amacıyla Altıncı Ordu'dan Kafkas cephesine kuvvet kaydırdığını vurgulayan Sanders, bölgenin uzaklığına da atıfta bulunarak bir ordunun İstanbul'dan Bağdat'a ilerleyebilmesi için ortalama iki aya ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir (BAMA, N 247/40, 26 Ekim 1916: 2). Bağdat'ın İngilizler tarafından Mart 1917'de ele geçirilmesinin en önemli nedeni olarak Kutü'l Amare'de konuşlu 13. Kolordu'nun 7 Mayıs 1916'da İran'a harekât düzenlemesi ve bölgenin savunmasız kalmasına bağlayan Sanders, böyle bir harekâtın İngilizlerin Basra'ya asker çıkartıp Kurna'ya kadar ilerlemelerinden önce gerçekleştirilmesi gerektiğine işaret etmiştir (BAMA, N 247/40, 13 Aralık 1917: 8). 13. Kolordu'nun gerçekleştirdiği İran harekâtı neticesinde 2 Temmuz 1916'da Kırmanşah ve 10 Ağustos 1916'da Hemedan ele geçirilse de İngiliz ve Rus kuvvetlerinin toparlanmaya başlaması üzerine İran içlerindeki hareketlilik de durmuştur (Halit Baş, 2019: 21). Liman von Sanders'in Altıncı Ordu hakkındaki değerlendirmeleri, Kutü'l Amare kuşatması sonrasında İngiliz birliklerinin esir alınması neticesinde bölgedeki avantajların kullanılamadığı, İngilizlere karşı kapsamlı bir taarruzun başlatılamadığı yönünde olup bunun gerekçelerinden birisi olarak da bölgenin uzaklığı nedeniyle etkili bir şekilde takviye edilememesine bağlamıştır. 1916 yılının ortaları itibarıyla bölgedeki kuvvetlerin İran'a askerî harekât için çekilmesinin büyük bir hata olduğunu ifade eden Sanders, bu nedenden ötürü de Irak cephesinin zayıfladığı ve İngilizlerin Mart 1917'de Bağdat'ı ele geçirdiklerini

belirtmiştir. Irak cephesindeki yenilgi ve Bağdat'ın kaybedilmesinin nedeni olarak doğrudan olmasa da Enver Paşa'yı suçlayan Sanders, bölgedeki kuvvetlerin bir kısmının da Rus cephesine kaydırılmasını hata olarak değerlendirmiştir.

Liman von Sanders, Bağdat'ın Mart 1917 tarihinde İngilizler tarafından ele geçirilmesinin ardından Bağdat'ın geri alınması için oluşturulan Yıldırım Ordular Grubu'nun faaliyetleri ve elde edilen olumsuz sonuçlar hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. I. Dünya Savaşı'nda Irak cephesinde İngilizlerin elde ettikleri başarıları Goltz Paşa'nın ölümü ve Mart 1917'de Bağdat'ın düşmesi üzerinden ele alan Sanders, Almanların Altıncı Ordu ile İngilizleri Dicle Nehri kıyısında tutup Fırat Nehri üzerinden Bağdat'ı geri alınmayı düşünüldüklerini ifade etmişlerdir. Bu fikrin kabul edilmesi üzerine Türkiye'de bir Alman ordu komutanıyla Alman biçim ve örgütüne göre kurulmuş bir karargâhın kurulması ve karargâhın çoğunluğunun da Almanlardan oluşması planlanmıştır. General Falkenhayn, 65 Alman subaydan oluşan heyetle birlikte Mayıs 1917'de İstanbul'a gelmiş ve Bağdat'ın geri alınması için hazırlıklara başlamıştır (Sadık Ertaş, 2015: 181-187). Yıldırım Ordular Grubuna Irak cephesindeki Altıncı Ordu ile yeni kurulan Yedinci Ordu verilmiş olup¹ bu ordunun Fırat boyunca ilerleyerek Bağdat'taki İngiliz ordusunu güneyden kuşatması planlanmıştır. Fakat İngilizlerin ağırlıklarını Filistin cephesine kaydırmaları üzerine General Falkenhayn da tehlikenin farkına vararak Yıldırım Ordular Grubu'nun Filistin'e sevkini sağlamıştır (Zekeriya Türkmen, 1995: 161-163). Bağdat'ın geri alınması için oluşturulan Yıldırım Ordu Grubu üzerine kapsamlı bir değerlendirme yapan Sanders, Mart 1917'de Bağdat'ın kaybedilmesinin nedeni olarak 13. Türk Kolordusu'nun İran'ın içlerine doğru gerçekleştirdiği harekâtı göstermekle birlikte General Falkenhayn tarafından Bağdat'ın geri alınması için Yıldırım Harekâtı'nın planladığını ifade etmiştir (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 4). Planlama ile ilgili eleştirilerini belirten Sanders, General Falkenhayn'ın Türk ordusunu hiç tanımayan geniş bir subay kadrosu ile Türkiye'ye geldiğini, hareketin planlama esnasında Türkiye'de tecrübe sahibi olan Alman askerî misyonunun kullanılmadığı gibi Türk subaylarla da iş birliği yapılmadığını dile getirmiştir (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 4-5: Von Kress, 2008: 225). Almanlar tarafından çok para harcanılarak oluşturulan Yıldırım Ordular Grubu'nun bölgede önceden keşif yapılmaması nedeniyle planlandığı gibi hareket edemediğini ve Almanların da Fırat bölgesinde pek çok askeri malzemeyi bırakmak zorunda kaldığını belirtmiştir (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 5). Liman von Sanders'in Irak cephesindeki gelişmeler hakkındaki değerlendirmeleri bu şekilde olup kendisinin Yıldırım Ordu Grup Komutanlığı'nın Bağdat'a saldırması ya da Suriye bölgesini savunması noktasında hangi tarafı desteklediği noktasında bir kesinliğin söz konusu olmadığı ve kafasının karışık olduğu görülmektedir. Aynı zamanda General Falkenhayn'ın daha önceden Alman ordusunda elde ettiği başarılar

¹ 6. Ordu daha sonradan Yıldırım Orduları Grubu'nda çıkartılmış olup grup 4, 7 ve 8. Ordulardan oluşmuştur.

noktasında da bilgi vermeyen Sanders, isim vermese de Berlin'deki Alman karargâhını eleştirmiştir.

Fotoğraf 2: General Falkenhayn (Österreichisches Staatsarchiv: Kriegsarchiv; *Der Wechsel in der Leitung des General Stabes der Deutsches Armee: Generalleutnant Erich von Falkenhayn, 1914-1916: 1*)

Merkezi Şam'da bulunan Dördüncü Ordu hakkında da bilgiler veren Sanders, Kanal Harekâtında elde edilen başarısızlıklardan söz ettikten sonra Türklerin Bağdat'ı geri almak için düzenlemeyi planladıkları saldırıya İngilizlerin Filistin cephesinden genel bir taarruzla cevap verdiklerini ve Şubat 1918'e kadar devam eden başarısızlıklar nedeniyle de Güney Filistin ve Kudüs'ün kaybedildiğini belirtmiştir (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 5; BAMA, N247/40, 13 Aralık 1917: 8). Sanders'in burada vurguladığı nokta Gazze Muharebeleri ve Filistin bölgesinin kaybedilmesi iken 26 Mart 1917'de başlayıp 7 Kasım 1917'ye kadar devam eden Gazze Muharebelerine ve bölgenin Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmasına atıf yapmıştır (Cemal Kemal, 2014: 136-166). Von Kress Paşa da raporlarında Gazze'deki mevzilerin kaybedilmesinin nedenini müttefiklerin 4-5 kat sayısal üstünlüklerine bağlamakla birlikte kendisi bu durumun müttefiklere muazzam bir askerî hareketlilik kazandırdığını ifade etmiş olup diğer taraftan müttefiklerin ağır silah üstünlükleri ile modern iletişim ve ulaşım araçlarına da vurgu yapmıştır (BAMA, N247/40, 2 Aralık 1917: 19; BAMA, N 247/40, 16 Aralık 1917: 17). Türk ordusunun Filistin cephesindeki başarısızlığını İngilizlerin Mısır'ı arkalarında üs olarak tutmaları ve Ürdün'ün doğusundaki Arapları müttefik olarak kullanmalarına bağlayan Sanders, bölgede donanma desteğinden mahrum olan Türk birliklerinin aynı

zamanda demiryollarının da yetersizliğini vurgulamıştır (BAMA, N 907/2, Tarih Yok: 5; PAAA, RZ201/13321, 29 Ekim 1914: 77). Cemal Paşa gibi oldukça baskıcı bir askerî kişiliğin bölgede görev yapmasına rağmen Arapların Türklerin saflarına bir türlü kazandırılmadığını ifade eden Sanders, Ekim 1916'da Şam yakınlarındaki bir Arap ayaklanmasının da Türk ordusu tarafından güçlükle bastırıldığını belirtmiştir (BAMA, N907/40, 26 Ekim 1916: 4). Sanders, Türklerin askerî gücünün Bağdat'ı geri alabilmek için yeterli olmadığını herkes tarafından bilindiği üzerinde durduktan sonra Türk ordusunun aynı anda Filistin ve Mezapotamya'da güçlü harekât düzenleyemeyeceğini ve şu an için en mantıklı hareketin de Bağdat'a yeni bir saldırı düzenlemek değil Kuzey Filistin ve Suriye cephesinin güvence altına almak olduğunu vurgulamıştır (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 6-7). Birinci Kanal Harekâtı'ndan beri Mısır'daki İngiliz askerî gücünü bölgede çakılı hale getirebilmek adına kısa aralıklarla Mısır'a askerî harekât düzenlemeyi önerdiğini ifade eden Sanders, İngilizlerin Araplar sayesinde Türk askerî hareketliği hakkında bilgi sahibi olabildiklerini ifade ettikten sonra denizlere hâkim olmalarının da Mısır'daki askerî güçlerini takviye etmek adına avantaj sağladığını belirtmiştir (BAMA, N247/40, 26 Ekim 1916: 4). Liman von Sanders, Yıldırım Ordu Grubu'nun Irak'tan Filistin cephesine kaydırılması hususuna karşı olsa da ilerleyen süre zarfında bunun mantıklı olduğuna ikna olmuş olup Suriye-Filistin cephesindeki Gazze Muharebeleri'nde alınan yenilgi üzerine de değerlendirmeler yapmıştır. Bölgedeki Araplara güvenmediği anlaşılan Sanders'in, Yıldırım Ordu Grubu'nun denizden ve demiryolu ile destek alamazken müttefik güçlerin donanma ile bölgeyi takviye ettiklerini belirtmiştir. Savaş esnasında cephenin ikmal yönünden desteklenmesinin askerlerin savaşa azmini arttırdığı yadsınamaz bir gerçek iken Liman von Sanders'in bu noktayı gözden kaçırmadığı görülmektedir.

Sanders, Yıldırım Orduları Grup Komutanı olarak 22 Ağustos 1918 tarihinde Nasıra'da kaleme aldığı notlarında ise Filistin cephesindeki tehdit potansiyelinin daha ziyade Ürdün'ün doğusunda bulunduğunu, Hicaz'daki tümenlerin de yetersiz güçleri nedeniyle kendilerine destek sağlayamadıklarını ve sadece isyancıların saldırılarını püskürtebildiklerini ifade etmiştir (PAAA, RZ 201/13346, 22 Ağustos 1918: 309-310). Müttefiklerin Eylül 1918'de Filistin cephesinde kapsamlı bir taarruza geçebileceklerini düşündüğünü ifade eden Sanders, Osmanlı Harbiye nezareti tarafından kendilerine sağlanan askerî desteğin son altı aydır devam eden irili ufaklı muharebelerdeki kayıpları karşılamaya ancak yettiğini ve ordu grubuna gönderilen Arap birliklerinin de güvenilmez oldukları için kullanılmadığını, para, erzak ve iaşe noktasında Filistin cephesindeki güçlerinin de tükenmek üzere olduğunu belirtmiştir (PAAA, RZ 201/13346, 22 Ağustos 1918: 311). Filistin ve Suriye cephesindeki siyasi durumun askerî durumdan daha da kötü olduğunu dile getiren Sanders, askerî koşulların bir noktaya kadar idare edilebilirken siyasi durum hakkında böyle bir şeyden söz edilemeyeceğini ön plana çıkarmıştır (PAAA, RZ 201/13346, 22 Ağustos 1918: 311). Sanders, yüzyıllardan beridir devam eden kötü yönetimin bölgedeki Arap, Hristiyan ve Yahudiler üzerinde gelecek kaygısı

meydana getirdiği ve bu nedenle de bölgedeki insanların Osmanlı Devleti'nin yönetiminden ziyade Avrupalı bir devletin yönetimini tercih ettiklerini ifade etmiştir (PAAA, RZ 201/13346, 22 Ağustos 1918: 311). Bölgedeki bu durumu Enver Paşa ile gerçekleştirdikleri görüşmelerde dile getirdiğini vurgulayan Sanders, Arap liderlere yönetim için belirli güvenceler verilmesi gerektiği fakat Türk yetkilileri bu hususta ikna edemediğini dile getirmiştir (PAAA, RZ 201/13346, 22 Ağustos 1918: 314). Bölgedeki Arapların ve diğer gayr-i Müslim unsurların Osmanlı Devleti tarafından idari yapıya dâhil edilmemesi ve bu durumun savaş esnasında İngilizler tarafından bir avantaja çevrildiği hususu Liman von Sanders ve diğer Alman yetkililer tarafından tespit edilmiştir. Fakat bu durumun çözümü noktasında Sanders'in sadece Enver Paşa ile bir görüşme gerçekleştirip bu hususu dile getirmesinin yeterli olmadığı görülmektedir. En nihayetinde yüzyıllardan beridir bölgede devam eden sorunların Enver Paşa ile diyalog üzerinden hemen çözüme kavuşması mümkün değildir. Ayrıca Liman Paşa'nın böyle bir yol izlemesi kendisinin İttihat ve Terakki Partisi'nin iç dinamiklerinden çok da haberdar olmadığını göstermektedir. Kaldı ki hemen her raporunda Enver Paşa'nın kapasitesinin yetersizliğini vurgulayan Sanders'in bölgedeki köklü sorunları çözmede yine Enver Paşa'yı kullanması da kafa karışıklığına sebep olmaktadır.

Fotoğraf 3: Von Kress Paşa Cemal Paşa ile Birlikte Filistin Cephesinde (Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv; *General Von Kress*, 1914-1918: 1)

Liman von Sanders'in Suriye-Filistin cephesindeki yenilgilerin nedenleri üzerinde durduğu en önemli noktalar Doğu Akdeniz'deki İngiliz deniz gücünün Mısır'daki müttefik askerî gücünü kusursuz bir şekilde desteklemesi ve özellikle Ürdün bölgesindeki Arapların İngilizler lehinde Osmanlı Devleti'ne isyan etmeleri olmuştur. Arapların Osmanlı ordusunun sevkıyatları ve hareketliliğine dair bilgileri İngilizlere sızdırdığı noktası üzerinde duran Sanders, Cemal Paşa'nın tüm uygulamalarına rağmen bölgedeki Arapların Osmanlı Devleti'ne sadakatle bağlı kalamadıklarını ifade etmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu verimli toprakları yeterince değerlendiremediği görüşünde olan Sanders, alınan yenilgilerde müttefiklerin askerî üstünlüklerini ön plana çıkarmasının yanında yönetsel olarak da İstanbul'da İttihat-Terakki yönetiminin bölgeye yeterince ehemmiyet vermediğini ve özellikle savaşan Araplara siyasi güvenceler vermek istemediğini vurgulamıştır. Arap coğrafyasında Cemal Paşa'nın ne tür uygulamalar icra ettiği hususunda Liman Paşa bir bilgi vermese de burada kendisinin işaret ettiği noktanın Cemal Paşa'nın askerî kişiliği ve otoriter yapısı olduğu görülmektedir. Bahriye Nazırlığı döneminde benzer bir disiplini donanmada da uygulayan Cemal Paşa, Suriye'de görev yaptığı süre zarfında bölgedeki isyan eden unsurları cezalandırmadaki kararlığı pek çok kaynak tarafından vurgulanmıştır. Yaptığı değerlendirmelerden Liman von Sanders'in Suriye-Filistin coğrafyasında Cemal Paşa'nın etkisinin Araplar üzerinde sınırlı kaldığına inandığı anlaşılmıştır.

Hicaz ve Yemen cephelerindeki gelişmeleri de aktaran Sanders, isyan halindeki Arapların Medine'nin yaklaşık 60 km güney batısından Türklere karşı başarısız bir saldırı girişiminde bulunduğu bilgisini vermiştir. Mekke ve Medine arasındaki kuş uçuşu 350 km uzaklığın çok fazla olmadığını ve isyan hareketinin yaygınlaştığını dile getirip bu nedenle de Yemen'deki Türk birliklerinden de uzun süredir malumat alamadığını dile getirmiştir (BAMA, N247/40, 26 Ekim 1916: 3-4).

Liman von Sanders'in raporlarında en az değerlendirmelerde bulunduğu husus Çanakkale Muharebeleri üzerine olmuştur. Alman askerî misyon şefi olarak göreve başlamasının ardından Enver Paşa ile görüşmeler gerçekleştirdiğini ve boğaz tahkimatının genişletilmesi gerektiği üzerinde duran Sanders, boğaza yönelik herhangi bir harekate İngiliz ve Fransız donanmaları ile birlikte İtalyan donanmasının da katılabileceğini ve bu yüzden de boğazın mayınlanması bir an önce bitirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (PAAA, RZ 201/13319, 24 Mart 1914: 111; PAAA, RZ 201/13321, 9 Eylül 1914: 50). Alman donanmasından getirtilecek kıyı savunma uzmanları tarafından bölgenin tam kapsamlı olarak tahkim edilmesi düşüncesinde olan Sanders, ilerleyen tarihlerde Türkiye'ye gelen Amiral von Usedom tarafından bölgenin müstahkem bir hale getirilmesi hususunda yoğun çaba sarf etmiştir.

Çanakkale Muharebeleri esnasında yeni oluşturulan Beşinci Ordu'ya komuta eden Liman von Sanders, ordudaki cephe ve mühimmat eksikliği üzerinde oldukça fazla durmuştur. Müttefiklerin tüm saldırılarının

püskürtülmesinin elimizdeki tüm mühimmattın sonu anlamına geleceğini ifade etikten sonra İngilizlerin de Beşinci Ordu'nun mühimmatının azlığının farkında olduğunu dile getirmiştir (PAAA, RZ201/13331, 25 Haziran 1915: 36). Raporlarında Çanakkale Muharebelerinin (1915-1916) gidişatı hakkında çok fazla ayrıntı vermeyen Sanders, müttefiklerin savaşın başlangıcında üstün kara ve deniz kuvvetleri ile oldukça avantajlı olduklarını ve Türklerin ancak müttefiklerin kıyıda iç kesimlere girmeleri ile bu avantajı dengeleyebildiklerinin altını çizmiştir (BAMA, N247/40, 15 Aralık 1917:15). Çanakkale Muharebeleri'nin sonuçları hakkında değerlendirmelerde bulunan Sanders, Türk ordusunun Çanakkale Muharebeleri'nde elde ettiği başarının bedelini en iyi birliklerini kaybetmekle ödediğini ifade ettikten sonra kayıp sayısının oldukça fazla olduğunu belirtmiştir (BAMA, N247/40, Tarih Yok: 15). 1916 yılı sonları itibariyle müttefiklerin Beşinci Ordu'nun bulunduğu bölgede hiçbir kıyı bölgesini ele geçiremediği ifade ettikten sonra 26. Tümen'in ayrılmasının ardından hâlihazırda bölgede görevli sadece İzmir'deki 16. Tümen, Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında 24. Tümen ve Çanakkale Boğazı'nın Avrupa yakasındaki 42. Tümen'in kaldığı bilgilerini vermiştir (BAMA, N247/40, 15 Aralık 1917: 15). Sanders, Selanik'te güçlü bir müttefik ordusunun bulunması ve Ege Denizi'ndeki adaların müttefikler tarafından üs olarak kullanılmasının devam etmesi nedeniyle müttefikler tarafından Çanakkale Boğazı'na bir saldırı ihtimalinin de sürdüğünün altını çizmiştir. Bulgaristan sınırından İstanbul'a doğru bir saldırı ihtimalinin de azımsanmayacak ölçüde bulunduğunu ve bu yüzden de Çanakkale Boğazı'ndaki birlikleri başka cephelere kaydırmanın yanlış olacağını kanaatinde olmuştur (BAMA, N247/40, 26 Ekim 1917: 15; BAMA, N247/40, 15 Aralık 1917: 15).

Selanik'teki müttefik ordularının mevcudiyetinin kendisini endişelendirdiği görülmüş olup Sanders,'in müttefiklerin bu güçleri ile İskenderun Körfezi'ne bir çıkarma gerçekleştirebilecekleri üzerinde de durmuştur. Müttefiklerin de böyle bir çıkarma üzerinde kafa yordukları görülüp Suriye ve Irak'ın İstanbul ile olan bağlantısını kesmeyi, Mısır için Toros ve Amanos dağlarında devam eden çalışmaları da durdurmayı düşünmüşlerdir (Naim Ürkmez, 2015: 334). Sanders, her ne kadar böyle bir harekât için müttefiklerin Kıbrıs'a bir üs kurma girişimlerinin bulunmadığına işaret etse de İskenderun Körfezi'ne başarılı bir müttefik çıkarmasının dört Türk ordusunun birbirleri ile olan bağlantısını keseceğini düşünmüştür (BAMA, N247/40, 26 Ekim 1916: 6). Özellikle bu hususta Osmanlı donanma komutanlığı ile de ters düştüğü görülen Sanders'in Rus donanmasının Karadeniz Boğazı'na bir çıkarma gerçekleştirmesi ihtimalinin Rusya'daki ihtilalden ötürü artık söz konusu olmadığı, bu yüzden Osmanlı donanmasının Ege Denizi ve Akdeniz'e açılıp Suriye-Filistin cephesini desteklemesini ve İskenderun Körfezi gibi hayati derecede önemli noktaların savunmasını üstlenmesini istemiştir.

Fotoğraf 4: Liman von Sanders Filistin Cephesinde (Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv; *Palästina, Liman von Sanders, 1917-1918: 1*)

Cephelerdeki gelişmeler üzerine değerlendirmeleri genel olarak bu çerçevede olan Sanders, Balkan Savaşları'ndaki büyük kayıplar neticesinde manevi ve fiziksel olarak çöken bir ordudan yeni bir sistem inşa ettiklerini, Türk ordusundaki askerlik hizmetine karşı ciddi ve köklü ön yargıların da üstesinden gelmeyi başardıklarını belirtmiştir (BAMA, N247/40, Tarih Yok: 13). Buna rağmen Almanya'da olduğu gibi subay birliklerinin ağır kayıplarını telafi edecek ölçüde yedek subay birliklerinin Türk ordusunda bulunmadığını vurgulayan Sanders, özellikle iklim koşulları, yetersiz demiryolu ağları, dağlar ve çöllerin Türk ordusunun intikallerine büyük zararlar verdiğini, çoğu zaman bir tümenin uzak bir noktaya transferinin % 100'e yakın kayıplara neden olduğunu dile getirmiştir (BAMA, 247/40, Tarih Yok: 13). Türk ordusundaki en iyi kuvvetlerin savaşın ilk iki yılında kaybedildiği kanaatinde olan Sanders, bu yüzden Osmanlı Devleti'nin 11.000 km'lik kara ve deniz sınırını tam kapsamlı olarak savunabilmesinin mümkün olmadığı düşüncesinde olmuştur (BAMA, N247/40, Tarih Yok: 13; BAMA, N247/40, 15 Aralık 1917: 15).

Liman von Sanders, Türkiye'nin askerî çöküşünün en önemli nedeni olarak Enver Paşa'yı göstermekte olup Alman yüksek makamları nezdinde Enver Paşa'nın şahsı hakkında geçerli olan hükümlerin tamamen yanlış olduğuna işaret etmiştir (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 1). Enver Paşa'nın askeri yeteneklerinin abartıldığı kanaatinde olan Sanders, Enver Paşa'nın aşırı hırslı olduğunu ve Almanya'nın Enver Paşa'nın bu karakterini fark

edemediği için yanlış temeller üzerinde bir Türk askerî politikası yürüttüğünü ifade etmiştir (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 2). Enver Paşa'nın düşüncelerine kayıtsız şartsız katılmama hususunda Alman yetkilileri defalarca uyardığını ve Enver Paşa'nın savaşta yaptığı hataları da Ekim 1916 ve Aralık 1917 tarihli raporları ile Alman ordu komutanlığına bildirdiğini açıklayan Sanders, Enver Paşa'nın yerine ana vatanının çıkarlarına daha fazla önem veren bir Harbiye Nazırı ile Türkiye'nin ve Almanya'nın daha fazla işler başarabileceklerini dile getirmiştir (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 2). Türkiye'de Enver Paşa'nın rakibi ve düşmanı olarak tanıdığını açıkça dile getiren Liman Paşa, Enver Paşa'nın yanlış kararlar almasında Türk karargâhındaki Alman danışmanların Enver Paşa'ya yanlış bilgiler vermiş olmasının oldukça etkili olduğunu ifade ettikten sonra bu danışmanların Türk ordusu hakkında ayrıntılı bilgilerden yoksun olduğunu ve bu durumun General Falkenhayn'a verilen raporlarda da kendisini gösterdiğini belirtmiştir (BAMA, N907/2, Tarih Yok: 3).

Liman von Sanders'in önemle vurguladığı diğer bir nokta ise Türk ordusundaki firar eden askerler olup 1917 yılının sonu itibariyle firar eden askerlerin sayısının 300.000'i bulduğunu ifade etmiştir. Bu askerlerin düşman saflarına geçmediğini özellikle belirten Sanders, Türk ordusundaki mevcut muharip kuvvetlerin azlığını bir nedeni olarak da firar eden askerleri göstermiştir (BAMA, N247/40, 13 Aralık 1917: 8). I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusundaki firar meselesinde en belirgin nedeni olarak askerlerin fiziksel ve zihinsel yorgunlukları ile savaşta alınan yenilgiler ve salgın hastalıklar olduğunu ön plana çıkartan Liman von Sanders, firar olgusunun Türk ordusunun kalıtsal bir özelliği olmadığını vurgulamıştır. Bu hususu III. Ordu Komutanı İzzet Paşa ile de görüşen Sanders, İzzet Paşa'nın kendisine geçmişte Türk ordusunda bu kapsamda bir firarın görülmediğini söylediğini belirtmiştir (BAMA, N247/40, 13 Aralık 1917: 8; Hakan Yaşar, 2016: 11-12).

Ordudaki toplam tüfek sayısına da değinen Sanders, II. ve III. Ordu'nun kullanabileceği 20.000 tüfeği, Bulgaristan sınırından Orta Karadeniz'e kadar 2000 km karelik bir sahili müdafaa eden V. Ordu'nun 26.000 tüfeği ve IV. Ordu'nun ise 18.000 tüfeğinin bulunduğunu belirtmiştir. Hali hazırda Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bir milyon düşman askerinin bulunduğunu göz önüne alarak silah envanterindeki eksikliklerin bir dezavantaj meydana getirdiğini dile getirmiştir (BAMA, N247/40, 13 Aralık 1917: 8; BAMA, N247/40, 16 Aralık 1917: 17). Almanya'da da savaş esnasında düşmanın üstünlüğünü birlikler ve silahlarla dengeleyebildiklerini ve ara sıra meydana gelen eksiklikleri hızlı birlik değişimleri ile telafi edebildiklerini düşünen Sanders, ne yazık ki her iki seçeneğin de Türkiye'de geçerli olmadığını dile getirmiştir (BAMA, N247/40, 13 Aralık 1917: 8). Türk ordusunda görevli Almanların birbirlerine karşı samimiyetsiz davrandıklarının altını çizen Sanders, Türkiye'deki Alman birimlerinin işbirliklerinin pek çok şeyi başarabilecek olmalarına rağmen Alman askeri misyonu tarafından icra edilen uzun vadeli çalışmaların boşuna gittiğini, Alman ordu komutanlığı tarafından Türkiye'ye gönderilen Alman subayların kararlarına Alman askeri misyon

şefinin kararlarından daha fazla değer verildiğini belirtmiştir (BAMA, N247/40, 13 Aralık 1917: 8-9).

SONUÇ

Liman von Sanders, I. Dünya Savaşı esnasında Osmanlı ordusunda Alman askeri misyon şefi, yüksek askerî şura üyeliği, Birinci Ordu Komutanlığı, Beşinci Ordu Komutanlığı ve Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı yapmıştır. Buna rağmen sahip olduğu askerî yeteneklerin dünya savaşında hayati derecede önemli olan bu görevleri üstlenmeye yetmediği defalarca vurgulanan bir husus olmuştur. Raporlarında kendisine yönetilen eleştirilere karşılık verircesine I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun yenilgileri farklı bir bakış açısıyla ele almıştır.

İlk olarak Kafkas cephesindeki raporlarında Kafkas Harekâtı öncesinde bölgede Rus ordularına bir saldırı gerçekleştirmeye karşı olduğu ve Kafkasların derinliklerine doğru ilerleyen Türk ordusunu ikmal ve iase yönünden destekleyemeyeceklerini belirtmiştir. Bu bağlamda savunma savaşı yapılmasını daha doğru bulmakla birlikte Enver Paşa ve ekibini bu hususta ikna edemediği görülmüştür. Bölgede bulunan Osmanlı ordusunun Rus ordularına karşı icra edilen bir taarruz için yeterli ekipmanlara sahip olmadığı ve bu durumun da savaşta alınan yenilgilerde etkili olduğu Türk kaynakları tarafından da vurgulanmakla birlikte bu bağlamda Sanders'in değerlendirmelerinde doğruluk payı olduğu görülmektedir.

Altıncı ordunun Kutü'l Amare zaferinin ardından bölgede elde edilen avantajı doğru kullanmadığı ve 13. Kolordu'nun İran'a gerçekleştirdiği harekâtın zamansız olduğu üzerinde de duran Sanders, bu nedenlerden ötürü bölgenin savunmasız kaldığı ve İngilizlerin de Mart 1917'de Bağdat'ı ele geçirdikleri bilgilerini vermiştir. Suriye ve Filistin cephesindeki gelişmeler üzerine yaptığı değerlendirmelerinde Mısır'a gerçekleştirilen Kanal Harekâtında müttefiklerin deniz yoluyla bölgeyi desteklemeleri ve Arapların İngilizlerin yanında savaşmalarının müttefikler lehine önemli birer kuvvet çarpanı olduğu düşüncesinde olan Sanders, İstanbul hükümetini Arapları Türklerle birlikte savaşmak için siyasi güvenceler verilmesi hususunda ikna edemediğini dile getirmiştir. Bunların dışında ordudaki firarlar ve silah-mühimmat eksiklikleri üzerinde de duran Sanders, müttefiklerin Çanakkale Boğazı'na yeni bir saldırı düzenleme ihtimalleri ve Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne savaş açma olasılığı üzerine de fikir yürütmüştür. Çanakkale Boğazı'ndaki birliklerin başka cephelere kaydırılmasının bölgenin güvenliği açısından zafiyet meydana getireceği kanaatinde olan Sanders, Rusya'daki ihtilalin ardından Enver Paşa'nın buradaki birlikleri Kafkas cephesine kaydırma fikrine da karşı çıkmıştır.

Liman von Sanders'in Osmanlı ordusunun I. Dünya Savaşı'nda aldığı yenilgiler üzerine en fazla eleştiride bulunduğu kişi Enver Paşa

olmuş, Enver Paşa'nın yeteneklerinin abartıldığını ve Enver Paşa yerine başka birisinin harbiye nazırı olmasının savaşın gidişatını değiştirebileceğini dile getirmiştir. Liman von Sanders'in Enver Paşa hakkındaki değerlendirmeleri zaman zaman aşırıya kaçmış olsa da Enver Paşa'nın savaş esnasındaki planlama ve uygulamalarında hataların olduğu başka kaynaklarında da defalarca vurgulanan bir husus olmuştur. Kendisinin alınan yenilgilerde Enver Paşa'nın dışında başka bir Türk yetkiliyi suçlamamış olması da dikkat çekici bulunmakla birlikte notları ve raporlarında kendisi hakkında bir öz eleştiri yapmamış olması da bir eksiklik olarak ön plana çıkmaktadır.

Sonuç olarak Osmanlı ordusunun I. Dünya Savaşı'nda aldığı askeri yenilgilerde Liman von Sanders'in etkisinin ve dahlinin doğrudan olduğunu iddia etmek inandırıcı olmamakla birlikte bu kişinin yaptığı yanlışlıkların yanında elde ettiği başarıların da gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Bu bağlamda Sanders'in kaleme aldığı raporların kendisini savunma amacı taşıdığı ve Osmanlı ordusunun aldığı yenilgilerde başka odakların rol oynadığını göstermek istemiştir. I. Dünya Savaşı gibi bir cihan savaşında mücadele etmek ve bu savaştan tam anlamı ile başarılı bir şekilde çıkmak Osmanlı Devleti gibi bir devlet açısından kapasitesinin üzerinde bir durum olmakla birlikte böyle bir savaş için uzun bir hazırlık dönemi ve askerî gücün yanında teknoloji, eğitim, planlama, strateji gibi unsurların da bunları desteklemesi gerektiği görülmüştür. Liman Paşa, Enver Paşa gibi tekil figürleri ön plana çıkarsa da genel anlamda Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri ve ekonomik yetersizliğine yönelik eleştiriler yapmış, savaşta alınan yenilgilerde bu noktalara atıflar yapmıştır. Neticesinde yirminci yüzyılın başları ile savaş süresinin uzamasının cephedeki askerlerle birlikte cephe gerisini de etkileyen bir durum olarak çıkmış ve denizaltıların, uçakların ve hatta istihbarat teşkilatlarının kullanıldığı böyle bir savaşta da yıkıcılık tahmin edilenden daha fazla olmuştur. Bu bakımdan Osmanlı ordusunun savaşta aldığı yenilgilerde bireysel figürlerin ve taktik hataların payı olmakla birlikte Liman Paşa'nın da işaret ettiği üzere daha büyük parametrelerin belirleyici olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

a)- Bundesarchiv, Militärarchiv

BAMA, N907/2, Sayfa No: 1, Tarih Yok
BAMA, N907/2, Sayfa No: 2, Tarih Yok
BAMA, N907/2, Sayfa No: 3, Tarih Yok
BAMA, N907/2, Sayfa No: 4, Tarih Yok
BAMA, N907/2, Sayfa No: 5, Tarih Yok
BAMA, N907/2, Sayfa No: 6, Tarih Yok
BAMA, N907/2, Sayfa No: 7, Tarih Yok
BAMA, N247/40, Sayfa No: 13, Tarih Yok
BAMA, N247/40, Sayfa No: 2, 26 Ekim 1916
BAMA, N247/40, Sayfa No: 3, 26 Ekim 1916
BAMA, N247/40, Sayfa No: 4, 26 Ekim 1916
BAMA, N247/40, Sayfa No: 5, 26 Ekim 1916
BAMA, N247/40, Sayfa No: 6, 26 Ekim 1916
BAMA, N 247/40, Sayfa No: 7, 13 Aralık 1917
BAMA, N 247/40, Sayfa No: 8, 13 Aralık 1917
BAMA, N247/40, Sayfa No: 9, 13 Aralık 1917
BAMA, N247/40, Sayfa No: 10, 2 Aralık 1917
BAMA, N247/40, Sayfa No: 15, 15 Aralık 1917
BAMA, 247/40, Sayfa No: 17, 16 Aralık 1917

b)- Politisches Archiv des Auswärtigen Amts

RZ 201/13318, Sayfa No: 31, 5 Aralık 1913
RZ021/13319, Sayfa No: 111, 24 Mart 1914
RZ201/13320, Sayfa No: 33, 21 Temmuz 1914
RZ201/13321, Sayfa No: 68, 15 Ağustos 1914
RZ 201/13321, Sayfa No: 50, 9 Eylül 1914

RZ 201/13321, Sayfa No: 77, 29 Ekim 1914

RZ 201/13331, Sayfa No: 36, 25 Haziran 1915

RZ201/13346, Sayfa No: 309-310, 22 Ağustos 1918

RZ 201/13346, Sayfa No: 311, 22 Ağustos 1918

RZ 201/13346, Sayfa No: 314, 22 Ağustos 1918

c)- Österreichisches Staatsarchiv: Kriegsarchiv

-Der Wechsel in der Leitung des General Stabes der Deutsches Armee: Generalleutnant Erich von Falkenhayn, 1914-1916: s. 1

-General Von Kress, 1914-1918: s. 1

-Palästina, Liman von Sanders: 1917-1918: s. 1

2. Referans Eserler

-A. Volkan (2015) “Trabzon’da Rus İşgali ve Muhacirlik (1916-1918)”, 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı’nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu, (25-27 Eylül 2014-Eruzurm), Atatürk Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara, 831-857

-B. Halit (2019) “I. Dünya Savaşı’nda XIII. Kolordunun İran Harekâtı ve Menzil Hizmetleri”, *İRTAD*, Sayı: 3, Aralık 2019, 17-65

-Charles Townshend V.F. (2012). *Mezapotamya Seferim: Kurna, Kutülamare ve Selmanıpak Muharebeleri*, Gürol Kanca (Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

-E. Sadık (2015) “Ortadoğu’da Bir Alman Projesi: Yıldırım”, *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu* (03-05 Kasım 2014-Budapeşte), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 177-203

-K. Hümmet (2014) “Sarıkamış Harekâtı Esnasında Cephede Yaşananlar ve Anadolu’ya Etkileri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54/2, 87-114

-K. Cemal, (2014) “I. Dünya Savaşı’nda Gazze’yi Nasıl Kaybettik?”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 55, 125-176

-Kress Von, (2008). *Kuma Gömülen İmparatorluk: Son Haçlı Seferi*, Tahir Balaban (Çev.), Yeditepe Yayınları, İstanbul

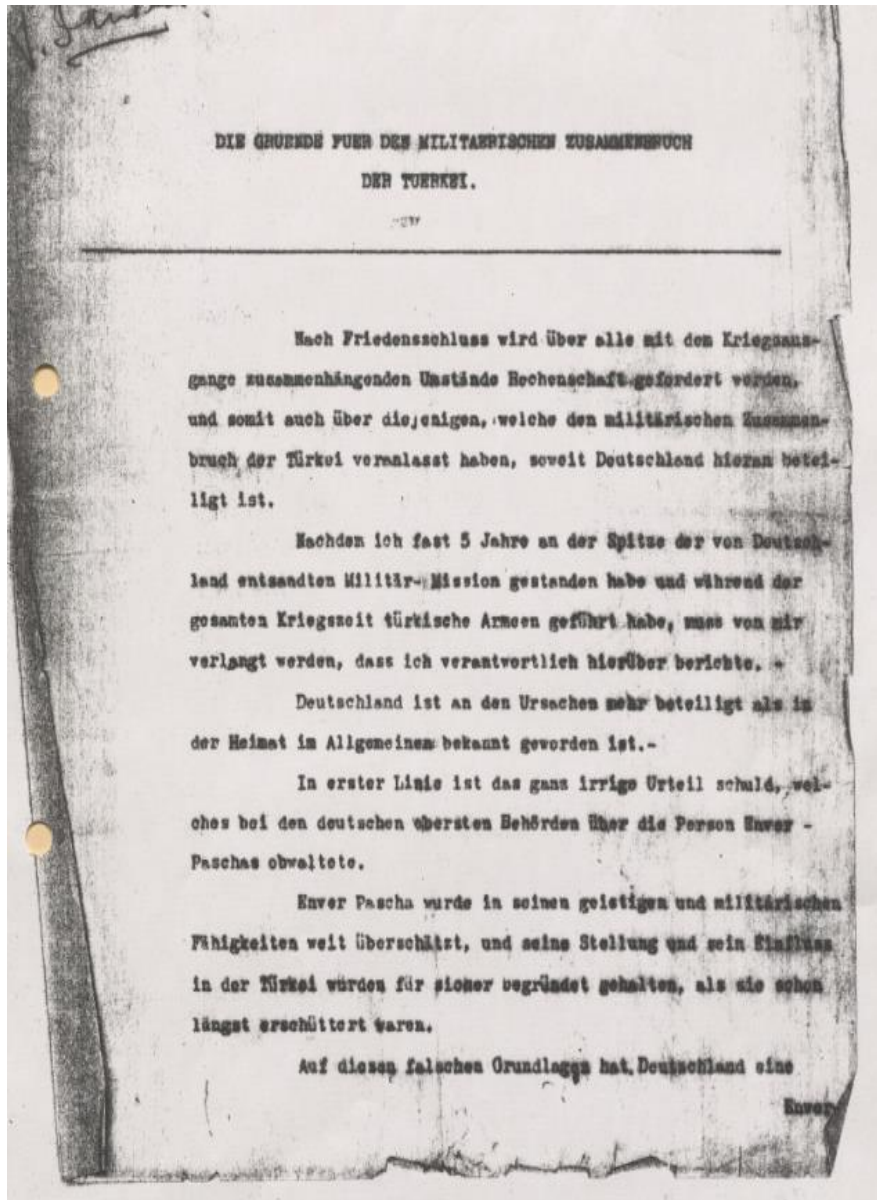
-*Russische Rundschau*, (17 Aralık 1913) “Die Frage der Entsendung der Deutsche Militärmission”, 1,

-Sanders Liman Von, (2014) *Türkiye’de Beş Yıl*, Eşref Bengi Özbilen (Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

- Sonntagskind*, (1916) “General der Kavallerie, Marschall Liman von Sanders”, 1
- T. Zekeriya (1995) “Yıldırım Ordular Grubunun Teşkili ve Faaliyetleri Hakkında Kısa Bir Değerlendirme (1917-1918)”, *İlmi Araştırmalar*, Sayı: 1, ss. 157-166
- U. Mesut (2019) “Sanders Askeri Yardım Misyonu (1913-1918)”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15/30, 29-84
- Ü. F. Rezzan (2016)“1916 Kutü'l Amare Zaferi: Komutanlar ve hareketin Sonuçları”, *Kütü'l Amare Zaferinin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu* (28-29 Nisa 2016-Mardin), Ankara,179-203
- Ü. Naim, (2015) “I. Dünya Savaşı'nda İskenderun'un Stratejik Konumu ve İşgali”, *Savaş Tarihi Araştırmaları Kongresi: 100. Yılında I. Dünya Savaşı ve Mirası*, (6-8 Kasım 2014-Çanakkale), 331-347
- Y. Hakan, (2016) “I. Dünya Savaşında Osmanlı Devleti'nin Firari Askerler Soruna Dair Bir Değerlendirme”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/32, 5-41

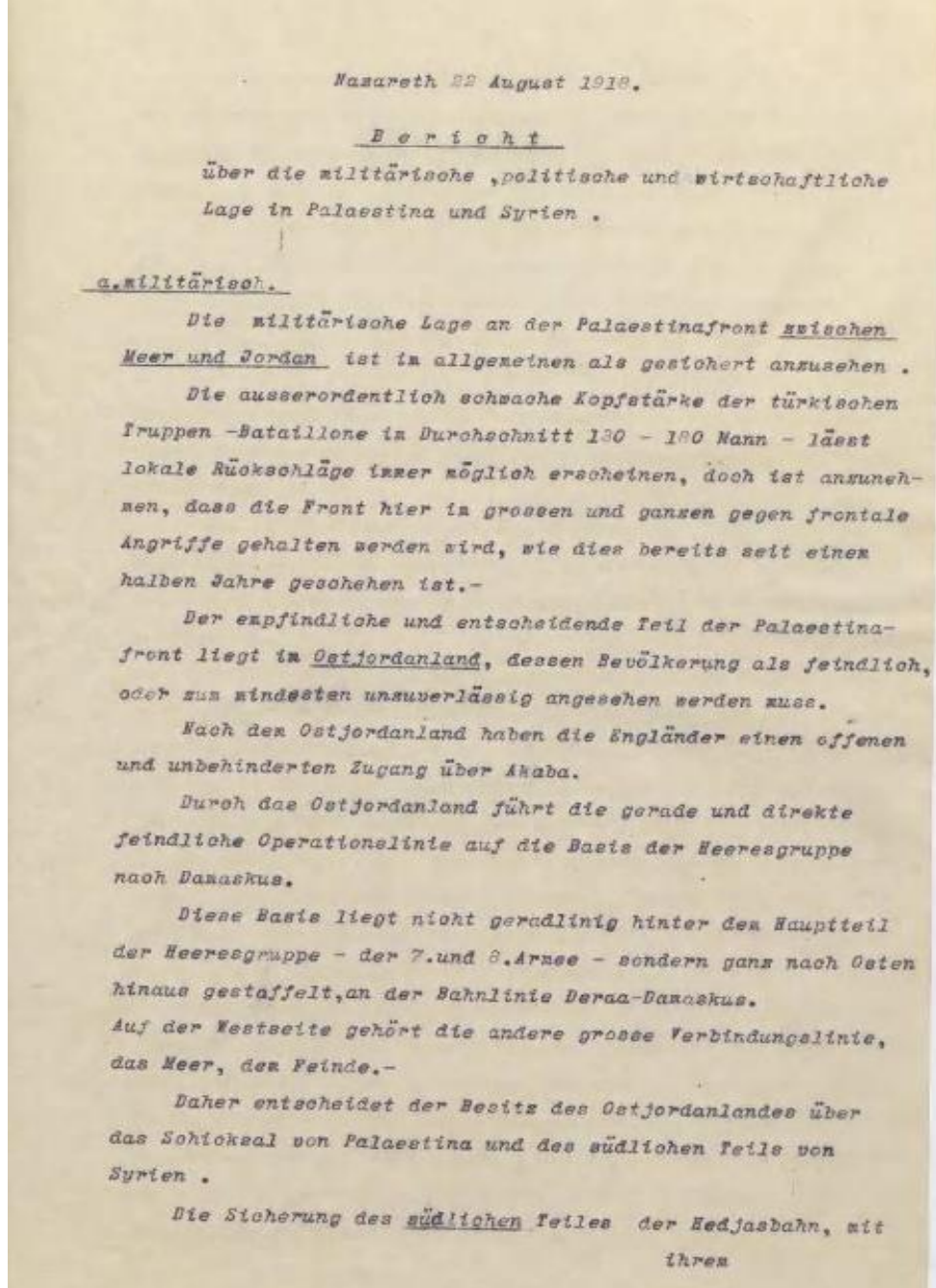
EKLER

Ek-1

Liman Von Sanders'in Osmanlı Ordusunun I. Dünya Savaşı'nda Aldığı Yenilgilerin Nedenleri Üzerine Kaleme Aldığı Raporu (Bundesarchiv, Militärarchiv; N907/2, Tarih Yok: s. 1)

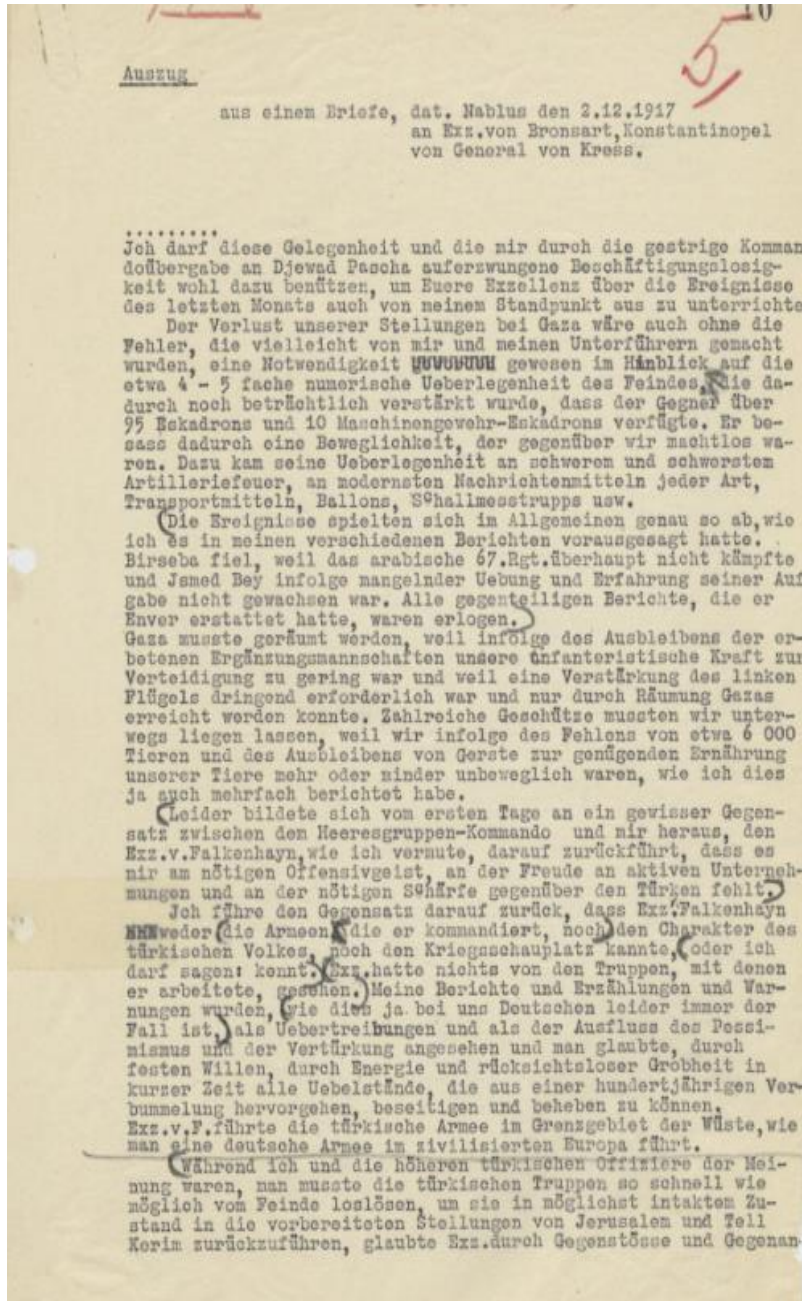
Ek-2

Liman Von Sanders'in Suriye- Filistin Cephesindeki Savaşın Gidişatı İle İlgili Nasıra'dan Bildirdiği Raporu (PAAA, RZ 201/13346, 22 Ağustos 1918: s. 309)

Ek-3

Von Kress Paşa'nın Nablus'tan Bildirdiği Raporu (BAMA, N247/40, 2 Aralık 1917: s. 19)

EXTENDED SUMMARY

An Evaluation on the Defeat of the Ottoman Army in the First World War According to the German Reports of Liman von Sanders

Liman von Sanders has been one of the most criticized German generals both in the period leading up to and during the First World War. It was constantly emphasized that the wrong planning and strategies carried out in the war caused land losses in the Ottoman Empire. The reason for this situation is cited as the fact that Liman von Sanders did not have serious war experience, although he was a major general in the German army before serving in the Ottoman army. Our study, without going too far into these discussions, made an evaluation of the defeats of the Ottoman Empire in the First World War through the German reports of Liman von Sanders. It should be emphasized here that although the issues we emphasized in our study were discussed in the memoirs of Liman von Sanders, the materials used were obtained from German archival sources, and these points were not discussed in Liman von Sanders' book. Our work started with Liman von Sanders' activities in December 1913, when he started to work in the Ottoman Empire.

It is seen that he tried to ensure that the Ottoman Empire could act jointly with Germany in the process leading up to the First World War and that he had an idea about how many soldiers the Ottoman Empire could take out in the war. While emphasizing that the Ottoman Empire would never be an ally with Greece as of the beginning of 1914, he openly stated that the Ottoman Empire was not a valuable ally for Germany either. It was also emphasized by other reference works that the Ottoman Empire was not a valuable ally in Germany as of the beginning of 1914, and it was also found valuable for our study that it was clearly stated by Liman von Sanders. In the reports we discussed, Liman von Sanders made evaluations about the course of the war, such as the Caucasus Operation in the First World War, the war in Iraq, Syria, and Palestine, the Battle of Çanakkale, and also emphasized the deserters in the Ottoman army. The most striking point that Liman von Sanders addressed in his reports was on Enver Pasha, and he clearly emphasized that Enver Pasha's military capacity was insufficient to lead and manage the Ottoman army. Sanders, who held Enver Pasha directly responsible for the Caucasus operation and the defeats on other fronts, stated that a more talented person should be appointed to the head of the army instead of Enver Pasha. Expressing that he should be appointed head of the Ottoman army instead of Enver Pasha, Sanders also expressed this in the reports he sent to Germany. The fact that Liman von Sanders wrote such a report after the war because he did not want to hold himself and the

German military mission responsible for the defeats of the Ottoman army in the First World War played a significant role. Emphasizing that the German military mission was quite successful in halting the British advance in Syria, Sanders stated that the value of this was not known in Turkey. The reports written by Liman von Sanders were obtained from the German military archive and digital catalogs of the German foreign ministry.

The issues he cited as the reason for the Ottoman Empire's defeats in the First World War were basically that the Ottoman Empire could not compete with the allies in terms of quantity and quality. In addition, the inadequacy of some officials, such as Enver Pasha in terms of military capacity was emphasized by him. Although the points emphasized by Liman von Sanders were emphasized both in the memoirs of the period and in the studies written later, the fact that Liman von Sanders did not hold himself responsible for the defeats caused scientific inconsistency.

1918'DEN GÜNÜMÜZE İŞGAL KORKUSU VE GÖÇMEN SORUNU BAĞLAMINDA ASYA-PASİFİK BÖLGESİ'NDE AVUSTRALYA DIŞ POLİTİKASI

Orhan ÖZCAN*

Öz

Avustralya'nın jeostratejik olarak savunulması zor ve risk değerlendirmesi yüksek bir ada/kıta olmasının yanı sıra Anglo-Kelt kökenli bir etnik homojenliğe sahip olması, Avustralya'yı bölgesinde özel bir konuma yerleştirmiştir. 1850-1939 yılları arasında Asya-Pasifik'te Avustralya dış politikasını, Avustralya'da Çinli göçmen sorunu, Japon (yellow peril) ve Alman işgali risk değerlendirmesi merkezinde biçimlendirmiştir. Asya-Pasifik bölgesinde Avustralya, 1970'lere kadar kendisini Batı'ya ait hissetme ve Asyalı toplumlari ötekileştirme üzerine kurgulanmış bir dış politika geliştirmiştir. Büyük Britanya'nın Avustralya'yla tarihî ve kültürel bağlarının güçlü olmasının ortaya çıkardığı bu tarihsel süreç, II. Dünya Savaşı'na kadar Büyük Britanya'nın Avustralya üzerinde siyasi, ekonomik ve askerî olarak baskın etkisine neden olmuştur. Bu bağlamda II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Avustralya, Büyük Britanya'nın Asya-Pasifik'te 'izole ileri karakolu' olarak kalmasına neden olmuş ve savaş sonrası güç dengelerinin değişmesiyle Avustralya, ABD'nin koruma şemsiyesi altına girmiştir. Bu nedenle Soğuk Savaş sürecinde Avustralya, Asya-Pasifik'te 'kıızıl tehlike'ye karşı ABD'nin güdümünde göreceli bir dış politika üretmiştir. Asya-Pasifik bölge devletlerinin 1970'lerden sonra iktisadi bir güç olarak ortaya çıkması, Avustralya'da hızla yakın bölgesiyle bütünleşme eğilimi gösteren bir dış siyaset dönüşümü yaşanmasına neden olurken Avustralya'nın kendi kararlarıyla dış siyaseti belirleme yeteneği, işlevsellik kazanmıştır.

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Avustralya Dış Politikası, Asya-Pasifik, Çinli Göçmen Sorunu, Japonya, Büyük Britanya, ABD.

Jel Kodu: Z00

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine yazar imzası ile beyan edilmiştir.

---

*Dr., Millî Savunma Üniversitesi, Balıkesir Astsubay Meslek Yüksekokulu,
dorukefeorhan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0398-7184.

Geliş Tarihi/Arrived: 28.03.2022
Kabul Tarihi/Accepted: 24.12.2023

Australian Foreign Policy in the Asia-Pacific Region in Context of Fear of Occupation and the Immigrant Problem from 1918 to Present

Abstract

The fact that Australia is an island/continent that is geostrategically difficult to defend and has a high-risk assessment, as well as having an ethnic homogeneity of Anglo-Celtic origin has placed Australia in a special position in its region. Between 1850 and 1939, she shaped Australian foreign policy in the Asia-Pacific, at the center of risk assessment of the Chinese immigrant problem, Japanese (yellow peril), and German occupation in Australia. In the Asia-Pacific region, until the 1970s, Australia developed a foreign policy based on feeling Western and marginalizing Asian societies. This historical process, which was revealed by the strong historical and cultural ties of Great Britain with Australia, caused the dominant influence of Great Britain on Australia, politically, economically, and militarily, until the Second World War. In this context, until the end of the Second World War, Australia caused Great Britain to remain an 'isolated outpost' in the Asia-Pacific, and with the change in the post-war balance of power, Australia came under the protective umbrella of the USA. For this reason, during the Cold War, Australia produced a relative foreign policy under the guidance of the USA against the 'red menace in the Asia-Pacific. The emergence of the states of the Asia-Pacific region as an economic power after the 1970s caused a foreign policy transformation in Australia that tended to integrate with its immediate region, while Australia's ability to determine foreign policy with its own decisions gained functionality.

Article Type: Research Article

Keywords: Australian Foreign Policy, Asia-Pacific, The Question of Chinese Immigrants, Japan, Great Britain, US.

Jel Code: Z00

Author's Note: This study has been prepared by scientific research and ethical rules. In this study, there is no content that requires ethics committee permission or legal/special permission. I, as the author of the article, signed my declaration certifying that there was no conflict of interest within the article preparation process.

GİRİŞ

Asya-Pasifik bölgesi, Doğu Asya ve Okyanusya ülkelerinden oluşan geniş bir havzayı tanımlamaktadır. Coğrafi açıdan, Pasifik Okyanusu'nun kuzey, orta ve güney kıyı devletlerini içerecek şekilde Amerika Kıtası, Güney Pasifik'in ada devletleri, Avustralasya, kuzeydoğu, güneydoğu ve Güney Asya'yı çevreler ve ekonomik açıdan on yedisi Asya ve dördü Amerika Kıtası'ndan olmak üzere yirmi bir üyeli 'Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)' örgütünün coğrafi alanıyla, siyasi açıdan ise Hindistan ve Çin'in dâhil olduğu *Doğu Asya Zirvesi*'yle (East Asian Summit) sınırlandırılabilir (Yahuda, 2019, s. 3). Asya-Pasifik, farklı kültür ve siyasi rejim türlerinin, tarihsel yabancılaşmaların, değişen güç dengelerinin ve hızlı ekonomik değişimin bir mozağıdır (Ikenberry and Mastanduno, 2003,

s. 29). Pasifik havzası; dinî, etnik, siyasi, ekonomik, coğrafi ve tarihsel birçok çeşitliliği içinde barındırmasının yanı sıra İngiliz koloni geçmişi nedeniyle Avustralya (West, Murphey, 2010, s. 260-261; Docherty, 2007, s. ii); ABD, Kanada ve Yeni Zelanda'yla politik, ekonomik, kültürel ve dinî yönden benzeşen yelpazeye de sahiptir.

I. Dünya Savaşı öncesi Büyük Britanya, tarihsel açıdan Avustralya üzerinde siyasi, ekonomik, kültürel ve askerî nüfuzunu Avustralya'nın savaş öncesi sadakatini artırmaya dönük biçimde kullanmıştır (Firth, 2005, s. 27; West, Murphey, 2010, s. 41-42, 87, 103, 114; Docherty, 2007, s.ıviii, ıx-ıxvi, 56, 57,127, 221; Merriman and Winter, 2006, s. 133; Corcoran, Dickenson, 2010, s. 36, 43, 77, 201; Madden, 2005, s. 174; Meaney, 1995, s. 171-189, 187; Palazzo, 2001, s. 20; Walker, Sobocinska, 2012, s. 4; Mordike, 1991, s. 8). Bu durum, Avustralya siyasi elitlerinin Asya-Pasifik bölgesi hakkındaki politik kararlarını doğrudan etkilemiştir (Palazzo, 2001, s. 10-11, 16-21, 50; Walker, Sobocinska, 2012, s. 4; Andrews, 1993, s. 39; Docherty, 2007, s. 127, 305-306; Mordike, 2002, s. 79-97; Firth, 2005, s.5,27-30; Beaumont, 2015, s. 12). I. Dünya Savaşı öncesi merkezî hükûmetin kendi başına bir şeyler yapma iktidarından yoksunluğu (Lockhart, May 2011; Palazzo, 2001, s. 16-21; Walker, Sobocinska, 2012, s. 4; Andrews, 1993, s. 39; Firth, 2005, s. 5), siyasi ve iktisâdi bakımdan dışlayıcı milliyetçiliği beslerken, Avustralya'yı bölgede daha yalnızlaştırmıştır. Büyük Britanya'nın baskın etkisi altında Avustralya'nın Asya-Pasifik bölgesiyle ilgili bu tutumu, Avustralya'nın politik, ekonomik ve askerî kararları alma sürecini etkilemiş ve *stratejik misyon meselesi* hâline dönüşmüştür.

I. Dünya Savaşı öncesi kitlelerin siyasal seferberliği ve askerî spekülasyonlarla ateş alabilecek hâle gelen gelişmelerin endişe verici hâl almasıyla, Asya-Pasifik bölgesinde Büyük Britanya ve Avustralya arasında ortak savunma politikası ve diğer alanlarda stratejik ortaklık mutabakatları sağlanmıştır (Fleming, 2012, s. 4; National Australia of Archive, "Naval Defence of Australia: Policy of Fisher Government 1909, A6661, 1325"; National Archives of Australia, "Andrew Fisher"; Lockhart, May 2011). Avustralyalı tarihçi Greg Lockhart, I. Dünya Savaşı'nın Avustralya kültüründe etkisinin derin sonuçları olduğundan bahsetmiş ve Avustralyalı tarihçi J. Leonard Mordike,

*Bağımsız ulusal savunma politikalarımızın
İmparatorluk (Büyük Britanya) hileleri tarafından altüst
edildiğine dair reddedilmez belgeler sunduğunda
tarihçilerimiz, görünüşe göre bilişsel uyumsuzluğa düştüler*

ve keşfettiği belgeleri görmezden geldiler diye eleştirmiştir (Lockhart, June 2011).

Tüm bu gelişmelerin ışığında Büyük Britanya, I. Dünya Savaşı öncesi Asya-Pasifik bölgesinde menfaatlerini korumak için Avustralya'yı merkez üssü olarak kullanmıştır (Montgomery, 1993, s. 39; Firth, 2005, s. 45). Avustralya'da Asyalılara karşı düşmanlık dalgasının yaygınlaşması ve Almanya'yı da içeren korku çemberinin genişlemesi, Büyük Britanya'nın bölgede çıkarlarını rasyonalize etmesinde yardımcı olmuştur (Meaney, 1995, s. 187; Dupont, 1991, s. 7; Palazzo, 2001, s. 20; Walker, Sobocinska, 2012, s. 4; Mordike, 2002, s. 79-97; Stockings, 2007, s. 52-53; Firth, 2005, s. 27). Çinli göçmen sorunu ve Japon işgali korkusuyla ifade edilen 'sarı ırk korkusu', Avustralya'nın yalnızca siyasi ve ekonomik yapılarını Büyük Britanya etkisine açık hâle getirmemiş aynı zamanda Avustralya askerî organizasyon yapısını da Büyük Britanya kontrolüne bırakmıştır (Grey, 2008, s.26; Mordike, 1991, s.29,79-97; Windrow, 1982, s.8; Dupont, 1991, s.17; Meaney, 1995, s.187; Andrews, 1993 s.39; Docherty, 2007, s.18-19; Palazzo, 2001, s.16-22,50-54; Jenks, 1912, s.336-337; Fleming, 2012, s.4; Stockings, 2007, s.39-40,51-52,100). Dolayısıyla çok yönlü olarak I. Dünya Savaşı'na kadar Avustralya'nın Büyük Britanya'yla aşırı özdeşleşmesi, Avustralya'nın uzun vadeli güvenliğini artırma etkisinden kaynaklanmış, *çift yönlü işlevselleşmiş* Avustralya dış politikasında uzun süreli kalıcı ve ırkçı yan etkiler bırakmıştır (Meaney, 1995, s.187; Palazzo, 2001, s.20; Walker, Sobocinska, 2012, s.4). İstila tehditleri ise Avusturalyalıların kendilerini ve siyasi retoriklerini kavramsallaştırmalarında kilit bir tema olarak kalmıştır (Fozdar, 2015, s.2).

Düşman yaratma aracı olarak kullanılan psikolojik harp metodu, toplumsal bazı alt yapılarında yardımıyla hem kendini tanımlamada hem de düşmanlaştırdığı ögeyi tanımlamada temel enstrüman olmuştur. Bu kapsamda I. Dünya Savaşı arifesinde siyasi ve askerî bakımdan Avustralya, dış politikasını ve müttefik seçimini toplumsal, ekonomik ve tarihsel açıdan yakın, coğrafi açıdan uzak olan Büyük Britanya yönünde kullanarak Asya-Pasifik bölgesinde stratejik ortağını belirlemiştir (Meaney, 1995, s.187; Mordike, 2002, s.80-100; Mordike, 1991, s.65-98; Palazzo, 2001, s.16-54, Docherty, 2007, s.127). Avustralya, askerî ve nüfus yoğunluğu bakımından kendi topraklarını saldırılara karşı koruyamayacak kadar zayıf olduğu için daima batılı ve güçlü bir müttefike ihtiyaç duymuştur. II. Dünya Savaşı'nda Büyük Britanya-Avustralya yol ayrımı belirginleştiği için dünyada ve bölgede değişen şartların etkisiyle Avustralya, Asya-Pasifik bölgesinde partnerini değiştirmiştir (Firth, 2005, s.29-30; King, 2009, s.201-205). Bilhassa II. Dünya Savaşı sonrası Asya-Pasifik'te bağımsız devletlerin

ortaya çıkması ve Soğuk Savaş döneminin kenar kuşakta meydana getirdiği sıcak çatışma etkileri, Avustralya'nın yönünü ABD'ye çevirmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra küresel çapta Büyük Britanya'nın boşalttığı alanı dolduran ABD, Asya-Pasifik bölgesinde de II. Dünya Savaşı'nda oluşan ABD-Avustralya müttefikliğini devam ettirmiştir. Avustralya, bölgede ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında daha çok ABD'nin ileri karakolu olarak hareket etmiş ve kızıl tehlike gölgesinde Avustralya-ABD ilişkisi, sıkı bir müttefiklik ilişkisi biçiminde gelişmiştir. Bununla birlikte Avustralya, genel manada 1970'lere kadar yakın bölgesiyle 'koru ve korunma kültürü' üzerinden geliştirdiği dış politikasını küresel çapta değişen paradigmalara yeniden dizayn ederek dış politikasında yapısal değişikliklere gitmiştir. *Konvansiyonel korku tuzaklarından uzaklaşan Avustralya*, günümüzde Asya-Pasifik bölgesiyle daha çok işbirliği, koordinasyon ve anlaşma yolunu izleme eğilimi gösteren politikalar oluşturmuştur.

Çalışma, 1918'den günümüze özelde Asyalı göçmen problemi ve işgal korkusu çerçevesinde Avustralya'nın Asya-Pasifik bölgesinde izlediği dış politikayı ele almaktadır. Araştırmanın Asya-Pasifik bölgesi bağlamında ele alınmasının nedeni ise bölgenin dünyanın en dinamik bölgesi olması ve yakın gelecekte dünyanın diğer bölgelerini etkisi altına alabilecek politik, askerî ve iktisadî potansiyele sahip olmasıdır. Bu öngörü, çeşitli disiplinlerin yakın dönemde sıkça vurguladığı 'Asya Yüzyılı' kavramıyla öncelik kazanmıştır. *Asya Yüzyılı* kavramı, gelişen ekonomisi ve demografik eğilimleriyle Asya'nın XXI. yüzyılda dünyanın geri kalan birleşik ekonomilerinden daha büyük olacağı zamanı ve küresel çapta muhtemel baskın rolü ifade eder. 1980'li yıllarda Çin ve Hindistan'ın hızlı ekonomik büyümesi ve dünyanın en büyük ekonomileri arasına girmesiyle kullanılmaya başlanan terim, ilk defa 1985'te ABD Senatosu'nun Güvenlik ve Kalkınma Yardımıyla ilgili oturumlarda kullanılmıştır (Relocate Global, 2019). *Yeni Asya, Eşsiz Asya, Asya Yüzyılı* (New Asia, Unprecedented Asia, Asia Century) kavramları da Avustralya tarafından Asya'nın yeniden tanımlanmasında sıkça kullanılmaktadır (Walker ve Sobocinska, 2012, s.2-3).

Son günlerde Asya-Pasifik ülkeleri tarafından *dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşmasının imzalanması* konunun önemini bir kez daha vurgulamaktadır. 15 Kasım 2020'de *Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık* (Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP), Asya-Pasifik bölgesindeki on ASEAN ülkesi ve beş diğer ülkenin (Avustralya, Çin, Japonya, Güneye Kore, Yeni Zelanda) imzalamış olduğu dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşmasıdır. Üye on beş ülke, dünya nüfusunun %30'unu

teşkil etmesinden dolayı antlaşma dünyanın en büyük ticari bloğunu oluşturmuştur (CNA, 2020; The Straits Times 2020).

Çalışmanın Asya-Pasifik bağlamında Avustralya özelinde incelenmesinin nedeni ise kültürel ve tarihsel bağlarının baskın etkisiyle Avustralya dış politikasının batılı güçlere dayanmış olması (Stephens ve Baker, 2009, s.177), Avustralya'yı bölgesinde ayrı bir konuma yerleştirmiştir. Bu kapsamda Avustralya'nın bölge dışı, güçlü ve batılı müttefik ilişkisi oluşturma mecburiyeti tarihsel bir çerçeveye dayandırılarak araştırılmış ve tarihi-kültürel, coğrafi etkiler altında Avustralya dış politikası Asya-Pasifik'te göçmen sorunu ve 'koruk algısı' üzerinden şekillendiği değerlendirilmiş ve küresel değişimlerin Avustralya dış politikasına etkisi araştırılmıştır. Bununla birlikte çalışma konusunun belirlenmesine ve araştırılmasına yönlendiren diğer bir husus, Asya-Pasifik bölgesinin önemiyle alakalı dünyada ve özel de Avustralya'da sosyal bilimler alanında pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen konunun Türkiye akademik literatüründe ve Asya-Pasifik bölgesiyle ilgili Avustralya özelinde tarihsel açıdan ele alınmamış olması çalışmayı önemli kılmaktadır.

Avustralya'nın Asya-Pasifik'te Tehdit Algısı: Alman Yayılmacılığı

1870'lerden itibaren Büyük Britanya'nın Avustralya ve yakın coğrafyasından askerî ağırlığını çekmesi üzerine Britanya Avustralya'sı; Fransa, Almanya hatta Rusya'yı bölgenin güvenliği için tehlike olarak görmeye başlamıştır. Kolonizasyon faaliyetleri neticesinde Pasifik adalarının büyük güçler tarafından işgal edilmesi, Avustralya'nın güvenliğine karşı ciddi bir sorun oluşturmuştur. XIX. yüzyılda Rusya kruvazörünün bir anda pek çok Avustralya limanlarında görülmesi, Avustralya eyaletlerinde panik oluşmasına neden olurken Fransa'nın Pasifik adalarından olan New Caledonia'da varlığı, New Hebrides'de koloni kurma planı ve Almanya'nın Yeni Gine, Samoa adalarında sömürge alanı oluşturma niyeti, Avustralya'nın güvenliğine doğrudan tehdit olarak değerlendirilmiştir (Mountford, 2016, s.77-78). O günlerde Avrupalı güç olarak Almanya, Fransa, Rusya'nın bölgeye dönük emperyalist arzularına karşı Avustralya'nın saldırılara karşı savunmasız kalacağı korkusu önemini korumuştur. Pasifik adalarının güvenlik açısından Avustralya için önemi bir kez daha ortaya çıkarken Büyük Britanya'yla askerî açıdan yapılan donanma antlaşmasıyla başta Almanya, Japonya'ya karşı olmak üzere Fransa ve Rusya'ya karşı da ittifak içine girilmiştir. Bu yönüyle jeostratejik açıdan Pasifik adaları, Avustralya için savunma bakımından en önemli yeri ifade etmiştir (Mountford, 2016, s.77; Palazzo, 2001, s.16-21).

Avustralyalı tarihçi Norman Denholm Harper,

Batı medeniyetinin ileri karakolu olan Avustralya, kenar kuşak Asya'nın açıklarındaki bir ada/kıtadır. Coğrafi olarak, adalar zinciriyle Asya'ya bağlıdır... Avustralya, Malaya üzerine uzanan bir toprak köprüünün doğusundaki son yerde yer alır... Avustralya'nın kuzey-batısındaki Asya ülkeleri, Avustralya'ya karşı muhtemel saldırı için en açık güzergâhtır (Rhodes, 2009, s.282-283) ifadesiyle

Avustralya'nın coğrafi konumu ve Asya-Pasifik bölgesiyle ilgili tedirginliğin nedenini tanımlarken bölgeyle ilgili jeopolitik risk değerlendirmesini özetlemiştir. Asya-Pasifik'te koloni imparatorlukları kuran batılı devletler (Filipinler'de ABD, Hind için'de Fransa, Tayland, Birmanya, Malezya, Singapur'da Büyük Britanya, Doğu Hindistan'da Hollanda ve Doğu Timor'da Portekiz), Avustralya tarafından kuzey güvenliğini sağladığı değerlendirilmektedir (Meaney, 1995, s.175-177).

Avustralya'da prestijli bir gazete olan Sydney Morning Herald, 1883'de Alman Allgemiene Zeitung Gazetesi'nden tercüme ettiği bir siyasi analizi sayfalarına taşımıştır. *Biz Almanlar, koloni politikasını biraz öğrendik. Arzumuz ve planımız Yeni Gine'ye bir canlılık kazandırmak, bir Alman Java'sı yaratmaktır* (The Sydney Morning Herald, 1883, s.10-11; Mountford, 2016, s.79) ifadesine yer vermesi Avustralya'da tedirginliğin gerçekçiliği hakkında önemli ipuçları taşımıştır. Bu analiz, *Britanya Avustralya'sında o yıllarda soğuk düş etkisi yaratmış ve Yeni Gine, Britanya tarafından işgal edilmezse başka birisi (korkulan Alman işgalidir) tarafından işgal edilecek ve bu durum Avustralya'ya ciddi tehdit oluşturacaktır* (The Sydney Morning Herald, 1883, s.10-11; Mountford, 2016, s.79) yorumuna yer verilerek konu aynı gazetede değerlendirilmiştir.

Yeni Gine'nin Almanya tarafından 1884'te işgal edilmesi, Alman emperyalizminin güney yarımkürede yayılmasını temsil eden bir adım olurken Avustralya'nın güvenliğine doğrudan bir tehdit oluşturmuştur (Dupont, 1991, s.11,16,17; Docherty, 2007, s.94). Ancak Almanya'nın bu hamlesine karşı Büyük Britanya, 1885'de Yeni Gine'yi yeniden işgal etmiş ve 1906'da Avustralya'nın kontrolüne bırakmıştır (Docherty, 2007, s.94). Britanya İmparatorluğu'nun Asya-Pasifik'te ileri karakolu niteliğinde olan Avustralya'nın tehdit edilmesi, Büyük Britanya içinde dolaylı bir tehdit sayılmıştır. Büyük Britanya, 1870'li yıllardan itibaren Avustralya ve Asya-Pasifik bölgesinde kademeli olarak askerî varlığını azaltmış olsa da (Docherty,2007,s.18) Yeni Gine'nin Alman işgaliyle bölgedeki menfaatlerini tekrar gözden geçirmeye karar vererek askerî açıdan bölgeye

tekrar yerleşmiştir. Britanya Avustralya'sının eyalet başkanları, Büyük Britanya'nın Alman tehdidine tepki vermede gecikmesini Büyük Britanya'nın bölgedeki menfaatlerine ve Avustralya kolonilerine ihanet olarak değerlendirmişlerdir (Mountford, 2016, s.80). Almanya'nın Avustralya'ya karşı olası tehdidi o kadar etkili olmuştur ki Batı Avrupa ve Asya'dan gelecek tehditleri Melbourne'daki siyasi bir lider şu şekilde dile getirmiştir.

Pasifik adalarının tehlikeli komşularımızın eline geçmesine izin veremeyiz. Sadece bizim için tehlikeli olabilecek Avrupalı güçler değil, aynı zamanda Çin ve Malaylı yerleşimcilerde tehlike oluşturabilecekler. Bir Çinli ülkemize gelirse, Çin işgalinin zeminini de hazırlayabilir (Mountford, 2016, s.78) diyerek sadece Çinli göçmenleri ya da Asyalıları tehdit olarak görmemiş aynı zamanda özellikle Almanya'yı ve dolayısıyla Avrupalı kolonyal güçleri de tehdit olarak işaret etmiştir.

Güney Avustralya Valisi Sir William Jervois'in yazdığı bir raporda Britanya'dan Avustralya'nın savunma ihtiyaçlarını değerlendirmek için bir askerî uzmanın Avustralya'ya gelmesi talebi dile getirilmiştir (Dupont, 1991, s.2). Gerçekten de Almanya'nın Yeni Gine'de bir Alman kolonisi kurma girişimi ve Alman emperyalizminin Pasifik'te bir üs elde etme fikri hem Büyük Britanya'yı hem de Avustralya'yı telaşa düşürmüştür (Dupont, 1991, s.3-4). Bu gelişmelerin ışığında Büyük Britanya, I. Dünya Savaşı arifesinde Avustralya'ya yoğun biçimde askerî, siyasi ve ekonomik destek vermeye başlamıştır. Büyük Britanya, Avustralya'yla ticari ve güvenlik temelinde yaptığı antlaşmalarla karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi yönünde önceliklerini ortaya koymuştur. Avustralya'da kurulan İngiltere destekli sivil toplum kuruluşları, eyaletlerin genel-valileri (Britanya kökenli) ve Avustralya eyalet başkanlarının İngiltere destekli politikalara açık olması, Almanya ve Çinli göçmen korkusuna dayalı bölgedeki İngiliz politikalarını da açıklar nitelikte girişimler olmuştur (Mountford, 2016, s.78; Dupont, 1991, s.11).

I. Dünya Savaşı'na Kadar Coğrafya, Kültür ve Büyük Britanya Denklemine Avustralya'nın Dış Politikası

Australian Moat, Avustralya'nın etrafının deniz ve okyanuslarla çevrili olmasının verdiği psikolojik avantajı ifade etmek için kullanılan bir terim olmakla birlikte 'Avustralya Kale Hendeği' anlamına gelir. Avustralya'nın ada kıta/ülke olması ve etrafını çevreleyen deniz/okyanus

Avustralya'ya doğal bir kale hendeği görünümü verir. Bu yönüyle deniz/okyanus, ülkenin etrafında geniş, derin ve doğal bir tampon bölge inşa eder (Rhodes, 2009, s.284). Diğer yandan *mesafenin tiranlığı* (Tyranne of Distance) (Rhodes, 2009, s.284) kavramı ise uzun süredir Avustralya'nın Batıyla ilişkisini sembolize eden bir kavram olmuştur. Avustralya; etnik, kültürel ve tarihi bağlarını Büyük Britanya temelinde inşa etmiş olması nedeniyle kendisini batı medeniyetiyle birlikte tanımlar, ana vatana uzaklığı simgeleyen yalnızlığını ise *mesafenin tiranlığı* olarak nitelendirir. Uzaklığın zulmünden kastedilen, batı medeniyetine ya da daha özel hâliyle Büyük Britanya'ya (ana vatana) uzak oluşun verdiği kaygı verici durum kastedilir. "Stratejik misyon meselesi" kavramıyla kastedilen ise Avustralya'nın 1901'de bağımsız bir devlet statüsünü kazandığı dönemden itibaren politik, ekonomik ve askerî kararlarını aldığı süreçte Büyük Britanya'nın siyasi, iktisâdi ve askerî konular hakkında baskın etkisini ifade etmek için kullanılmıştır. 1901'de Avustralya'nın bağımsız bir devlet olduğu süreçten II. Dünya Savaşı'na kadar ticari ilişkileri incelendiğinde ithal-ihraç ürünleri bağlamında Büyük Britanya'nın Avustralya'daki payı %93'tür ve Büyük Britanya'nın Avustralya üzerindeki nüfuzlu iktisâdi etkisi dikkat çekicidir (Madden, 2005, s.174; Docherty, 2007, s.ix).

Eric Hobsbawm, yabancı ülkelere göç eden yığınların, yabancı düşmanlığıyla karşılaşsın ya da karşılaşmasın, göç ettikleri ülkelerde millî bir hassasiyet geliştirmelerinin muhtemel olduğu yorumunu yapmaktadır (Hobsbawm, 2017, s.171). Büyük Britanya, 1788'de Avustralya'ya yerleşmeye başladığında ada/kıtada Avustralya'nın yerli halkı olan Aborjinler yaşamaktaydı. Avustralya nüfusunun çoğunluğu, İngiliz, İskoç, Galler ve İrlanda kökenlidir. 2005 yılı verilerine göre Avustralya nüfusunun %92'si Avrupa kökenli olmakla birlikte Asya doğumlu nüfusun oranı %7 ve Avustralya yerlileri olarak bilinen Aborjinlerin oranı ise %1'dir (Greve, vd., 2007, s.22). 31 Mart 2017 nüfus bilgilerine göre Avustralya'nın nüfusu, 24.511.800'dür ve Avustralya'da Aborjin ve diğer yerlilerin nüfusu 798.391 olup Aborjin ve diğer yerlilerin toplam nüfusa oranı %3,2 gerilemiştir (Australian Demographic Statistic, 2016).

Britanya Avustralya'sında ilk milliyetçi cemiyet, Nisan 1871'de Melbourne'da kurulan *Avustralya Yerlileri Cemiyetidir* (Australian Natives Association-ANA). Cemiyet, Anglosakson kökenli, beyaz ve Avustralya doğumluları temsil etmiştir. Cemiyetin temel amacı, Avustralya federasyonunu kurmak ve federasyon temelinde *Avustralya beyaz milliyetçiliğini* oluşturmaktır. Britanya Avustralya'sının federasyon olması ve bağımsızlığında önemli bir role sahip olan cemiyet, Beyaz Avustralya politikasının kurucusu Alfred Deakin (ikinci Avustralya başbakanı)

tarafından desteklenmiş ve benzer fikirleri paylaşan *İmparatorluk Federasyon Birliği*'yle (Imperial Federation League) ortak hareket etmiştir. Cemiyet'in parolası, *Avustralya Avustralyalıdır* (Australia for the Australian) düşüncesi olmuştur (McCrone, McPherson, 2009, s.76; Fredrickson, 2002, s.105; Corcoran, Dickenson, 2010, s.224-225; Meaney, 1995, s.173-175; Australian Native' Association; Kirişçi, 2011, s.83-85). Avustralya federasyonunun kurulmasında etkin olan cemiyetler, beyaz Avustralya politikasını radikal biçimde savunmaları nedeniyle Asyalı göçmenlerin ülkeye alınmaması konusunda ırkçı bir siyasetin temelini atması ve uzun süre bu politikanın devam ettirilmesi açısından önemlidir.

1850'lerde altına hücum olarak nitelenen süreçte Avustralya; toplumsal, ekonomik ve politik olarak önemli değişimler geçirmiştir. Avustralya'da altın madeninin bulunması ve bu nedenle Çinli göçmenlerin Avustralya'ya akın etmesiyle Avustralya'da *Çinli göçmen sorunsalı* ortaya çıkmıştır (Tchen, 1999, s.217). Çinli göçmen problemi, Avustralya'nın ırki karışım zemininde yorumladığı ve Avustralyalıların işlerini hatta ülkelerini kaybetme korkusunu izah ettiği bir sorunsal hâline dönüşmesinin nedeni Çin'in devasa nüfusu olmuştur (Macintyre, 2009, s.142). Avustralya'da yönetici elit, ırkçı reaksiyoner bir yaklaşımla ve yabancı düşmanlığıyla siyasallaştırdığı sürece, korumacı-ırkçı uygulamalarla çözüm aramıştır (Firth, 2005, s.24; Dupont, 1991, s.6-7). Avustralya'da sarı tehlike tanımı, korkunun patolojik boyutlara ulaştığı yıllarda *Beyaz Avustralya* (White Australia) politik düşüncesi çerçevesinde kavramsallaşmış ve Avustralya dış siyasasında uzun soluklu kalıcı etkiler bırakmıştır. Avustralya'nın 1901'de federasyon olması nedeniyle *Beyaz Avustralya Politikası*, yirminci yüzyılın ilk ırkçı politikası olmuştur (Fredrickson, 2002, s.105). Beyaz Avustralya politikası, çalışma şartlarını, işçi ücretlerini savunan ve ırkçı temelde göçmen sınırlamasını dolayısıyla ırk karışımına engel olmayı amaç edinmiştir (Corcoran, Dickenson, 2010, s.224-225). 1850'lerde ortaya çıkan Çinli sorunsalı, Avustralya'da 1870-1890 yılları arasında cemiyetlerin etkisinde siyasallaşmış ve 1901'de Avustralya'nın federasyon olmasıyla Asya özellikle Çin ve Japonya hakkında ırkçı bakış açısı kurumsallaşmıştır. Avustralya'nın iç/dış politikasını belirleyen yabancı düşmanlığı, Anglosakson homojen etnisitenin saflığını kaybetmemesi amacıyla hareket ederek Çinli göçmeni 'tehlikeli yabancı' olarak vazederken, ırkçılığın tesiriyle sarı ırk olarak nitelendirilen Çinliler 'Sarı Tehlike' olarak isimlendirilmiştir (Docherty, 2007, s.306). Bu nedenle Asya-Pasifik'te Avustralya'nın dış politikasında kalıcı etki bırakan Çinli göçmen sorunu, Avustralya'nın toplumsal katmanlarında ve sosyalizasyon sürecinde 'tehlike duyarlılığının' belirleyici argümanı olmuştur.

Avustralya'nın siyasi elitleri, Asyalı göçmenlerin Avustralya'ya girmesini engellemek için bazı yasal düzenlemeler yapmış (*Göçmen Sınırlandırılması Yasası-1901* (Immigration Restriction Act-1901), göçmen sorunu ve tehlikesi hakkında risk değerlendirmelerinde bulunmuşlardır. Avustralya'nın ilk başbakanı Edmund Barton, bir meclis konuşmasında *sınırlandırılmamış bir Çinli akını, Avustralya'nın siyasi ve sosyal refahına tehdittir* ifadesine yer vermiştir. Siyasilerin etkisi altında Avustralya toplumunda, Asyalı göçmenlere özellikle Çin ve Japonlara karşı toplumsal tehlike hassasiyeti artırılmıştır (Macintyre, 2009, s.142; Meaney, 1995, s.174; Mountford, 2016, s.101). Bilhassa iki dünya savaşında Avustralya'da yaşayan ve Avustralya güvenliğine karşı tehdit olarak görülen düşman ya da başka ülke doğumlu göçmenler, *düşman yabancılar* (enemy aliens) ya da *içerdeki düşman* (enemy at home) kavramlarıyla nitelendirilmiş, bu kişilere karşı yapılan uygulamalarla (gözüaltına alma, tutuklama, sınır dışı etme ve özel alanlarda tutma-reservation) Avustralya'da toplumsal tehlike duyarlılığı sürekli kılınmıştır. Örneğin I. Dünya Savaşı'nda Bolşevikler, *Sinn Fein* taraftarları (İrlanda), Alman ve Japonlar II. Dünya Savaşı'nda Almanlar, Japonlar ve İtalyanlar bu uygulamalara maruz kalmışlardır. I. Dünya Savaşı'nda Avustralya'da yaklaşık 7000 kişi gözüaltına alınırken 4500'ü Avustralya'da ikamet eden Alman kökenli vatandaşlardır. II. Dünya Savaşı'nda Avustralya'da 1942 yılı itibarıyla 12.000 kişi gözüaltına alınmıştır. Yine Avustralya'da yaşayan Japonlar, toplu biçimde kamplarda enterne edilirken Alman ve İtalyanlar da gözüaltına alınmaktan kaçmamıştır (Australian War Memorial).

Diğer yandan Japonya'nın 1870'lerde modernleşmesini tamamlamış olmasıyla birlikte önemli bir askerî ve ekonomik güce ulaşması, Japonya'nın Asya-Pasifik'te 1960'lara kadar 'Avustralya'nın tehlikeli düşmanı' statüsünde yer almasına neden olmuştur (Docherty, 2007, s.94). Büyük Britanya ve Avustralya arasında 1911'de yapılan askerî antlaşmada Büyük Britanya ordusunda görevli General Sir William Nicholson, kişisel olarak Avustralya için Japon tehdidinin uzak bir ihtimal olduğunu biliyordu. Ancak Gen. W. Nicholson ve diğer Büyük Britanyalı subaylar, Avustralya bakanları üzerinde gerçekleştirdikleri irrasyonel Japon işgali korkusunun Büyük Britanya menfaatlerine hizmet ettiğinin de farkındaydı. Bu aldatma, bir İngiliz manipülasyonu haline getirilmiş ve Japonya'nın Avustralya'yı işgal korkusu üzerinden beslenmiştir (Mordike, 2002 s.79-97; Lockhart, May 2011, Lockhart, June 2011). I. Dünya Savaşı öncesinde Japonya'nın Avustralya'yı işgal edeceği üzerine kurgulanmış irrasyonel korku, Avustralya'nın Japonya'yı sarı tehlike kapsamında değerlendirmesine neden olmuştur (Dupont, 1991, s.7; Docherty, 2007, s.94). Avustralyalı tarihçi Greg Lockhart, Avustralya'nın Japonya korkusu ve bu irrasyonel korkuyu

kendi çıkarlarına manivela yapan Büyük Britanya hakkında (Avustralyalı tarihçiler, *fedakârlığa yol açan gizli kararların, manipüle edilmiş ırk korkusu (Japonya) tarafından yönlendirildiğini ve daha sonra örtbas edildiğini nadiren hatırlıyorlar* (Lockhart, June 2011) ifadesine yer verirken 1911-1914 yılları arasında Büyük Britanya'nın Avustralya siyaseti ve askerî organizasyonu üzerinde baskın etkisine dikkat çekmiştir.

1902'de Büyük Britanya ve Japonya arasında yapılan Anglo-Japon Antlaşması, I. Dünya Savaşı öncesi bölgenin güvenliği açısından 1911'de yenilenmiştir. 1905 ve 1911 yıllarında imzalanan Anglo-Japon Antlaşmaları, I. Dünya Savaşı'nda Avustralya'yı da Japonya'yla Müttefiklik ilişkisi içine yerleştirmiştir. Anglo-Japon Antlaşmalarının imzalanması, Asya-Pasifik'te Büyük Britanya'yla antlaşmalar yapmış olan Avustralya'yı rahatlatmıştır (Macintyre, 2009, s.141; Dupont, 1991, s.10; Firth, 2005, s.24). I. Dünya Savaşı öncesinde Avustralya, Büyük Britanya'nın Japonya'yla yaptığı Müttefiklik anlaşması neticesinde Asya-Pasifik'te güvenliğini garantiye alırken Avustralya, I. Dünya Savaşı'na Büyük Britanya'yla birlikte katılmıştır. I. Dünya Savaşı'nın sonunda galip devletler içerisinde olan Avustralya, Yeni Gine'yi 1919 Versay Antlaşması'yla mağlup Almanya'nın elinden geri almış ve bu gelişmenin yanı sıra savaş sonrası galip statüsünde yer alan Japonya, aynı antlaşma gereği Almanya'nın işgali altında olan diğer Pasifik adalarını alarak Avustralya'yla komşu olmuştur (Docherty, 2007, s.94-95).

I. Dünya Savaşı sonrasında Avustralya'nın yakın çevresinde önemli gelişmeler yaşanırken, I. Dünya Savaşı esnasında Avustralya iç politikasına ayna tutan gelişmeler olmuştur. Avustralya'da 1916 ve 1917 yıllarında yapılan *zorunlu askerlik referandumlarında* halk zorunlu askerlik uygulamalarına ret oyu kullanmıştır. Her iki referandumun yapılma nedeni, Büyük Britanya'nın I. Dünya Savaşı'nda birlik sayısını artırmak için dönemin Avustralya Başbakanı *William Morris Hughes*'a yaptığı baskıdır. Batı Cephesi'nde Avustralya askerî kayıplarının büyüklüğü toplum tarafından bilinir hale geldikçe Avustralya'dan asker talebi doğal olarak artmıştır. Savaşın başında olduğu üzere Avustralya'dan gönüllü olarak denizasıırı (Büyük Britanya emir komutasında) savaşa katılma oranında ciddi oranda düşüş ve savaşın ne zaman biteceğiyle ilgili kuşkuların artması referandumların Büyük Britanya aleyhinde sonuçlanmasına neden olmuştur. Bu nedenle savaşın yıkıcılığı karşısında referandum vasıtasıyla Avustralya toplumunun verdiği cevap, Büyük Britanya'ya karşı bir meydan okuma olarak görülmüştür (Sharp, 2014, s.14). Kamuoyu nezdinde her iki referandumunda yenilgiye uğratılması, toplumsal destek noktasında Avustralya'nın Büyük Britanya'dan uzaklaştığını göstermiştir.

İki Dünya Savaşı Arası Dönem ve II. Dünya Savaşı'yla Birlikte Yaşanan Gelişmeler: Müttefik Değişimi ve Kızıl Tehlike

1930'larda Japonya'nın Çin'i işgali, Pasifik'te Avustralya için sarı tehlike çanlarının tekrar çalmasına neden olmuş ve bu sefer İngiltere, Avustralya'yı korumak için yeterince gönüllü olmamıştır (Firth, 2005, s.26-27). Buna rağmen Avustralya, I. Dünya Savaşı'nda olduğu üzere II. Dünya Savaşı'na da Büyük Britanya'yla birlikte katılma kararı almıştır (Docherty, 2007, s.xxxiv,315). Avustralya Başbakanı Robert Menzies, Büyük Britanya Almanya'ya savaş ilan ettiğinde 'biz de savaştayız' ifadesini kullanmış ve böylece 3 Eylül 1939'da Avustralya, Almanya'ya savaş ilân ederek II. Dünya Savaşı'na katılmıştır (Macintyre, 2009, s.190). Avustralya'nın Büyük Britanya'yla birlikte savaşa katılmasının gerekçesi, Japon tehdidine karşı İngiliz korumacılığına yeniden ihtiyaç duymasıdır. I. Dünya Savaşı'nın aksine Japonya, II. Dünya Savaşı'nda Britanya ve Avustralya'nın karşı cephesinde yer alarak 1939'da artık Avustralya'nın potansiyel düşmanı olmuştur (Macintyre, 2009, s.190-191).

Avustralya Başbakanı John Curtin'in 1941'de ABD'ye iş birliğine dayalı mektubu, *The Herald* (Melbourne) Gazetesi'nde yayınlanmasıyla ABD-Avustralya ilişkilerinde samimi bir yakınlaşma sürecini başlamıştır. J. Curtin'in yayımladığı makalede,

Avustralya, İngiltere'yle geleneksel bağları olmasına rağmen ABD'ye bakıyor. Birleşik Krallığın karşılaştığı problemleri biz biliyoruz... Biliyoruz Avustralya gidebilir ve İngiltere kalabilir. Bu yüzden biz, Avustralya'nın da gitmeyeceğine karar verdik (The Herald (Melbourne), 1941, s.10; The Age, 1941, s.3; The Examiner, 1941, s.4; The Sun, 1941, s.5; The Sydney Morning Herald, 1941, s.7; Firth, 2005, 29-30; Serle, 1993) ifadesine yer vererek ABD yönünde bir adım atmıştır.

II. Dünya Savaşı yıllarında Avustralya'nın Amerika Birleşik Devletleri'ne yazdığı mektubun anlamı, geçmişte 'ana vatan' Büyük Britanya'nın çıkarlarının Avustralya'nın çıkarlarına göre öncelikli olduğu ancak artık Avustralya'nın çıkarlarının *ana vatan Büyük Britanya*'dan önce geldiği açık biçimde belirtilmiştir. Bu açıdan mektup, Büyük Britanya-Avustralya ilişkilerinin seyrinde tarihsel bir önemi ifade etmekle birlikte iki devlet arasında köklü ilişkilerin zarar görmesine neden olmuştur. Avustralya Başbakanı John Curtin'in Avustralya'da yayınlanan *The Herald* (Melbourne) Gazetesi'ne yazdığı mektupta ABD'yle iş birliği niyetini

ortaya koymuştur. Mektup, Büyük Britanya'yla olan ilişkilerin eskisi gibi olamayacağını ve Avustralya-Büyük Britanya ilişkilerinin yol ayrımına girdiğinin açık bir göstergesi olmuştur (Firth, 2005, s.29-30; King, 2009, s.201-205). Mektup, 1941'den sonra Avustralya-Britanya ilişkilerini örselemiş, Avustralya-ABD ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasında etkili olmuştur. Avustralyalı tarihçi Jonathan King, *Avustralya Tarihinde Önemli Anlar* adlı eserinde Avustralya tarihi için önemli bu süreci, *Avustralya bağlılığının* Büyük Britanya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne değişmesi başlığı altında ifade etmiştir (King, 2009, s.201-205).

1942'de Büyük Britanya Başbakanı W. Churchill, Avustralya Başbakanı John Curtin'den Orta Doğu'da bulunan 30.000 Avustralya askerinin yanı sıra Büyük Britanya'nın işgalinde olan İngiliz Burma'sına destek vermesi için asker isteğinde bulunmuştur. O esnada Japonya, Singapur'a saldırmış (15 Şubat 1942) ve 17.000 Avustralya askerini esir almıştır. Bu olaydan hemen sonra Japonya, Avustralya'nın kuzey eyaletinde Darwin Körfezi'ne hava saldırıları düzenlemeye başlamış, 732 sivilin ölümüne neden olmuştur. John Curtin, W. Churchill'in İngiliz Burma'sını savunma talebine şu cevabı vermiştir: 'Hepimiz tamamıyla tüm Avustralya askerinin ülkesini savunmak için dönmesi fikrini savunuyoruz'. W. Churchill, J. Curtin'in telgrafı eline geçmeden önce Avustralya askerlerini taşıyan İngiliz donanmasına ait gemi, İngiliz Burma'sına yola çıkmıştır. J. Curtin, geminin Burma'ya yola çıktığı haberine sinirlenmiş ve konvoyun geri dönmesi için ısrar etmiştir. Avustralya ve Büyük Britanya arasında seçim yapmaya zorlayan bu durum karşısında Avustralya Başbakanı kendi ülkesinin önceliğini ve güvenliğini seçmiştir. Avustralya tarihinde alınmış önemli bir kararı temsil etmekle birlikte Avustralya'da artık 'ana vatan', İmparatorluk (Büyük Britanya) değildir, biricik ana vatan sadece Avustralya'dır (Firth, 2005, s.30,45; Kelly, 2001, s.221-222; Docherty, 2007, s.91-315-316; West, Murphey, 2010, s.134-135; Serle,1993; King, 2009, s.201-205). II. Dünya Savaşı'nda Japonya'nın Avustralya askerlerini Singapur'da esir alması ve Avustralya topraklarına saldırması ihtimaline karşı dönemin Avustralya Başbakanı John Curtin'in Büyük Britanya Başbakanı Winston Churchill'den yardım istemesi, Avustralya-Büyük Britanya arasında meydana gelen yol ayrımının belirginleştiği nokta olmuştur (King, 2009, s.201-205). Churchill, Avustralya'nın yardım talebine karşı olumsuz cevap vermesinin yanı sıra İngiltere'ye ait Burma topraklarının savunulması için Avustralya'dan yeni asker talebinde bulunması Avustralya-Büyük Britanya ilişkileri açısından bardağı taşıran son damla olmuştur. Churchill'in talebi, Avustralya'nın hiç hoşuna gitmemiş ve Avustralya-Britanya Müttefiklik ilişkisinde büyük bir krize neden olmuştur. Buna ek olarak 1942'de Japonya'nın İngiliz Malaya'sı ve

Singapur'u işgal etmesi ardından Avustralya'nın en yakın komşusu Endonezya'yı işgal planı, Japon tehdidinin kapıda olduğunu göstermiştir (Docherty, 2007, s.ix; Firth, 2005, s.30).

Avustralyalı tarihçi Peter Stanley, II. Dünya Savaşı esnasında Japon işgalinin bir mit olduğunu iddia etmiştir. P. Stanley, gerçekte Japonya'nın Avustralya'ya dönük bir işgal planı olmadığını ve Curtin hükümetinin tehdidi abarttığı görüşündedir (Stanley, 2002, s.44-56; Clark, 2017, s.1-3; Financial Review). G. Hermon Gill 1957'de yayımlandığı *1939-1945 Savaşı'nda Avustralya* adlı eserinde ise Japonya'nın Avustralya'yı işgal etme planının olanaksızlığına dair pek çok Japon kaynağa atıfta bulunmuştur. Japon General Tojo'dan yapılan alıntılarda, Japonların Avustralya'yı ne işgal etmeyi planladığı ne de Japonya'nın teknolojik ve askerî gücünün işgal etme kapasitesine sahip olmadığı yönünde itiraflarına yer vermiştir (Gill, 1957, s.643). Avustralya'nın Japonya tarafından *mantık dışı işgal korkusunu*, II. Dünya Savaşı boyunca İmparatorluk Genel Karargâhında bulunan kurmay heyetinin hesaplamaları ortaya koymuştur. Japonya'nın sahip olduğu on iki tümenle, Avustralya'nın konumundan kaynaklı *hava/deniz boşluğunu* geçebilmek için Japonya'nın üretme kapasitesinden daha fazla gemiye ihtiyaç duyacağı sorunu, Japon karargâhı tarafından anlaşılmıştır. Daha açık bir ifadeyle, II. Dünya Savaşı boyunca mevcut teknolojiyle Japonya'nın Avustralya'yı işgal etme girişiminin başarı olasılığı çok zayıf bir ihtimaldir (Stephens ve Baker, 2009, s.177-178; Lockhart, June 2011). Gill, Stanley, Stephens ve Baker, Japonya'nın Avustralya'yı işgal etme olasılığını zayıf gördüğü ortadadır. Görüldüğü üzere hem I. Dünya Savaşı öncesi hem de II. Dünya Savaşı'nda Japonya'nın Avustralya'yı işgal etmesi zayıf bir olasılıktır ve Avustralya'da Japon işgali korkusu, abartılmış, irrasyonel bir korku olarak Avustralya tarihinde yerini almıştır.

II. Dünya Savaşı'nda yaşanan bu gelişme Avustralya'nın ana vatan Büyük Britanya'yla ilgili tutum değişikliğine yol açmıştır. Tarihçi S. Firth gelişmelerle ilgili, 'Gelibolu'da millet olarak doğan Avustralya, ayırt edici bir dış politika izleyen Avustralya olarak Singapur'un işgaliyle yeniden doğmuştur' ifadesine yer vermiştir (Firth, 2005, s.29-30; Docherty, 2007, s.167-168). Yaşanılan kriz, Avustralya'nın Britanya'ya güven kaybına neden olurken Avustralya tarafından 'mazur görülemez ihanet' olarak nitelendirilmiştir (Docherty, 2007, s.95; Macintyre, 2009, s.193). Avustralya askerinin Singapur işgaliyle esir alınmasıyla dönemin Avustralya Başbakanı J. Curtin, 'savunulacak yegâne tarihsel vatan, Avustralya'dır' (Macintyre, 2009, s.193), ifadesini kullanmış ve Avustralya-Büyük Britanya ilişkilerinin eskisi gibi olamayacağını ilân etmiştir. Bu durum, Avustralya-Büyük

Britanya arasında tarihsel bir kopuşun emaresidir ve siyasal kültürde, toplumsal belleğinde yaşayan *tarihsel vatan düşüncesi* (Büyük Britanya) ve İmparatorluğa duyulan bağlılık hissini tam olarak *teritoryal devlete* (Avustralya) aktarılmasıdır. Bu gelişme sonucunda Avustralya, ‘ana vatan ikileminden’ kurtulmuş, yeni bir kimlik kazanırken devletin siyasal sadakat sorununa çözüm üretmiş ve Avustralya-ABD ikili ilişkileri önem kazanmıştır.

Tüm bu gelişmelere rağmen J. Curtin siyasi olarak, ‘Beyaz Avustralya Politikasının’ yılmaz savunucusu ve Avustralya’nın güney yarımkürede Britanya’nın ileri karakolu olduğunu ifade etmekten de geri durmamıştır. Curtin, ‘Bu ülke (Avustralya), güney denizlerinde İngiliz ırkının ileri karakolunu kurmak için barış için buraya gelen insanların torunlarının evi olarak kalacak’ ifadesini kullanmıştır (Australian Government Department of Home Affairs). J. Curtin ile Avustralya’nın şekillendirdiği dış politik yaklaşım, söylemde duygusal ilgi uyandırır da uygulamada hayli gerçekçi bir yol izler. Savaş sonrasında Büyük Britanya’nın bölgede güç kaybı, bölgenin yeniden biçimlenmesinin zeminini hazırlamış ve bu durum, Avustralya’nın Asya-Pasifik algısında değişikliğe neden olmasa da bölgede müttefik değişiminde önemli bir etken olmuştur (King, 2009, s.201-205; Firth, 2005, s.45; Docherty, 2007, s.xxxvi,15,16,127,219,290). Dolayısıyla II. Dünya Savaşı’yla birlikte Avustralya-ABD arasında gerçekleşen siyasi, askerî ve mali ilişkiler, Büyük Britanya-Avustralya ilişkilerinin önüne geçmiştir.

Aslında 1920’lerde Avustralya, muhtemel tehlike kaynağı olarak Rusya’nın kızıl rejimi ihraç edeceği üzerine bir dış politik önlem almıştır. Olası senaryo, Avustralya’da dış politikanın ana çerçevesini belirleyen sarı tehlikenin yerini iki savaş arası dönemde *kızıl tehlikenin* (red menace) yer almasıdır (Macintyre, 2009, s.173). II. Dünya Savaşı’nın bitmesiyle Avustralya’da kızıl tehlike, kesif biçimde yeniden ortaya çıkmıştır (Dupont, 1991, s.39). Soğuk Savaş döneminde SSCB’nin Asya-Pasifik’e uzanmasını engelleme girişimi olarak ABD-Avustralya yakınlaşması hız kazanmıştır. Avustralya, ABD’nin Asya-Pasifik’te ileri karakolu gibi davranmış ve ABD, kızıl tehlikeyi Asya-Pasifik’te kontrol altında tutabilmek için Avustralya’yı bölgede önemli bir partner olarak görmüştür. 1949-1966 yılları arasında Avustralya başbakanlığı görevini yürütecek olan *Robert Menzies*’in başbakanlığa seçilmesiyle savaş sonrası ABD-Avustralya samimi ilişkileri devam etmiştir (West, Murphey, 2010, s.152,167,168,273,284). Bu dönemde Avustralya, Asya-Pasifik’te ABD varlığından memnuniyet duyarken bölgede kolektif güvenliğe önem vermiştir (Greve, vd., 2007, s.24). Gelişen ikili ilişkilerin devamı ve

Avustralya'nın dünya siyasi hayatında rolünün pekiştirilmesi açısından da 1950'de Avustralya, Kore Savaşı'na (1950-1953) asker göndermiştir (Dupont, 1991, s.40-41; West, Murphey, 2010, s.150,151,152; Docherty, 2007, s.xxxvi,19,127,173; Firth, 2005, s.32-34-45, Clark, 2001, s.I). Avustralya Başbakanı R. Menzies'in 1950'de Avustralya'da komünist faaliyetleri yasaklaması ve 1951'de Avustralya-Yeni Zelanda, ABD arasında *Anzus Antlaşması*'ni (Australia-New Zealand and US Treaty) imzalaması, Avustralya'nın kızıl tehlikeye dönük engelleyici tavrı ve ikili ilişkilerin her platformda devamı noktasında tarihi bir gelişme olmuştur (Dupont, 1991, s.44; West, Murphey, 2010, s.152-202-276; Docherty, 2007, s.xxxvi,15,16,127,219,290; Firth, 2005, s.5,59-61). Anzus Antlaşması, II. Dünya Savaşı'nda temelleri atılan Anzak Paktı'nın (Anzac Pact or Canberra Pact) bir devamı niteliğinde olup üç devletli (Avustralya, ABD, Yeni Zelanda) bir paktı temsil eder. Anzus Antlaşması temelinde şekillenen ve derinlik kazanan ABD-Avustralya ilişkileri, Asya'da yükselen Sovyet-Çin komünizmine karşı Asya-Pasifik'te iş birliğini içermiştir. Bu nedenle Anzus, Avustralya dış politikasında bir köşe taşı niteliği taşımaktadır (West, Murphey, 2010, s.152,167,168,273,284; Docherty, 2007, s.15,16,95; Firth, 2005, s.32-33). Anzus Antlaşmasının en önemli sonucu, Avustralya'nın resmî olarak ABD'yle askerî alanda Müttefik olmasıdır. Büyük Britanya'nın itirazına rağmen ABD'yle ilişkileri geliştirmek ve Asya-Pasifik'te komünizme karşı mücadele etmek için Avustralya 1965'te Anzus Antlaşması çerçevesinde Vietnam Savaşı'na ABD'nin müttefiki olarak asker göndermiştir. Avustralya, askerlerinin bir kısmını (1969'da) ve savaşın bitmesiyle (1971'de) tamamını Vietnam topraklarından çekmiştir (West, Murphey, 2010, s.152,167,168,273,284; Docherty, 2007, s.15,16,95; Firth, 2005 s.27,31; Greve, vd., 2007, s.24). Bununla birlikte iki büyük dünya savaşı, Kore ve Vietnam savaşlarına katılan Avustralya, Müttefik olarak Yeni Zelanda'yla birlikte bu savaşlarda yer almış ve Anzak geleneğini sürdürmüşlerdir. Ancak 1962'den günümüze Avustralya'da ABD üslerinin varlığı, Avustralya'nın egemenlik halklarının korunamadığı noktasında hâlâ bir eleştiri ve tartışma konusu olmayı sürdürmektedir (Docherty, 2007, s.95).

II. Dünya Savaşı'nın sonunda Asya-Pasifik'te birçok devletin bağımsızlığını kazanması, bölgede siyasi görüntüyü büyük oranda değiştirmiştir. Bu nedenle Avustralya, savaş öncesi mevcut durumun devamında ısrarcı olmuş, Asya'da meydana gelen bağımsızlık hareketlerinin hiçbirini desteklememiş ve yeni bağımsızlığına kavuşan Asyalı devletlerin eski sömürgeci devletlerle birlikte *kendi kendini yönetme* modelini desteklemesini çıkarlarına daha uygun görmüştür (Meaney, 1995, s.155-177). Bu açıdan bakıldığında Avustralya, II. Dünya Savaşı sonrası dış

politikada bölgesiyle ilgili siyasi gelişmelere karşı statükocu bir tutum takınmış ve askerî açıdan tehdidin yönü Avustralya'nın yakın coğrafyası olmuştur. Bu nedenle Avustralya, ABD'nin Kore ve Vietnam müdahalelerinde ABD'nin Müttefiki olarak Kore ve Vietnam savaşlarında yer almıştır (Firth, 2005, s.45).

II. Dünya Savaşı sonrası Asya'da bağımsızlığını kazanan devletlerin ortaya çıkması, beraberinde bölgesel çatışmaları da getirmiştir. Avustralya, ABD ittifakı ile birlikte hareket etmiş, yakın coğrafyasına askerî müdahalelerde bulunmuştur. Avustralya, II. Dünya Savaşı'ndan sonra sadece Kore ve Vietnam savaşlarına asker göndermemiş aynı zamanda Malezya'da yaşanan çatışmalarda askerî güç bulundurmuş ve Malezya-Borneo (1964-1969) çatışmasında Endonezya'ya karşı asker göndermiş ve 1963'de Yeni Gine'yi tekrar işgal etme girişimi başarısız olmuştur. Avustralya'nın yakın coğrafyasına müdahaleleri, Asya'yla olan savunma hattının korunmasına yönelik siyasi ve askerî müdahaleler olarak değerlendirilmektedir (Firth, 2005, s.45; Docherty, 2007, s.95,128). Soğuk Savaş'ın kenar kuşağı tehdit ettiği yıllarda Avustralya, Asya komünizmine karşı birlik oluşturma girişimlerinde lider rol oynamıştır. Avustralya'nın desteğinde Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (South-Asia Treaty Organization), 1954-1970 yılları arasında kızıl tehlikeye karşı kurulmuştur (Docherty, 2007, s.95; Firth, 2005, s.45). Avustralyalı akademisyen S. Firth, Avustralya'nın Soğuk Savaş yıllarında Asya'ya karşı tutumuyla ilgili olarak 'Asya, cesur askerlerimizin bizi komünistlere karşı korumak için gittiği yerdi' diye ifade etmiştir (Firth, 2005, s.45).

Bu açıdan değerlendirildiğinde Avustralya için Asya, dönemin şartları ve konjonktüre uygun olarak her zaman 'kötülüğün merkezi' olarak düşünülmüştür. Avustralya için Batı, kökenlerinin dayandığı yer olmakla beraber uzak coğrafyada Avustralya'nın koruyucusudur. Avustralya'nın II. Dünya Savaşı süreci ve sonrasında Asya-Pasifik bölgesinde güvenliğini sağlamada güçlü, batılı ve model aldığı yeni partner seçimi, ABD yönünde olmuştur. Avustralya'nın dış politikada makas değişimi de tam olarak bölgesinde uygulanan *beka tedbirleriyle* doğru orantılıdır. Beka tedbirleri, Avustralya'nın Asya-Pasifik bölgesinde hayatta kalmaya yönelik güvenliğini ABD Müttefikliğiyle sağlamlaştırmasını ifade etmektedir. Avustralya, beka tedbirlerini daha çok proaktif bir önlem biçiminde ABD'nin kenar kuşağı kontrol etme girişimlerinde, kendisine tehdit olarak gördüğü yakın kuzey coğrafyasına müdahaleler biçiminde idame etmiştir. Bu nedenle Büyük Britanya ve Avustralya arasında *kalıcı dengenin* ABD yönünde değişimi, politik idealizmden çok realizmle ilintilidir.

Avustralya’da Değişim Rüzgârları ve Avustralya’nın Asya-Pasifik Bölgesi’nde Yumuşama Dönemi (1970-1990)

1960’ların sonlarında Avustralya’nın Asya-Pasifik’te iş birliği yaptığı güçlü müttefikleri, hızlı bir çözülme sürecin içine girmişlerdir. Emperyalist isteklerini terk eden Büyük Britanya, Süveyş Kanalı’ndan çekilirken kendine Avrupa Topluluğu’nda yeni bir gelecek tasavvur etmişti. ABD, Vietnam’da yenildikten sonra Asya’dan çekilmiş, Büyük Britanya, Malezya’dan ve ABD Hindişin’den hızla çekilirken Avustralya’ya gelecekte tek bir çıkar yol kalmıştır ki o da Asya’da kendine yer bulmaktır (Meaney, 1995, s.181). 1970’lerden sonra küresel düzeyde siyasi, ekonomik ve askerî paradigma değişiklikleri Avustralya’ya Asya’nın bir parçası olduğunu hatırlatmıştır. Küreselleşme olgusunun hâkim olduğu yıllarda ekonomide neo-liberal görüşler daha etkin hâle gelmiş, teknolojinin hızlı ve dönüşümsel etkisi, toplumların siyasi düşünceleri ve uluslararası ilişkileri derinden etkilemiştir. Bu dönemde Japonya’nın yanı sıra Çin, Hindistan, Güney Kore gibi devletler de Asya-Pasifik bölgesinde ekonomik, askerî ve teknolojik yeni bölgesel güçler olarak ortaya çıkmışlardır. Bu durum Asya-Pasifik bölgesinde Avustralya’yı değişen dünya konjonktürü çerçevesinde gereksiz gerilimlerden daha ziyade gelişen ekonomik, siyasi ve teknolojik işbirliklerine katılmaya zorunlu kılmıştır.

Aslında Japonya’nın XIX. yüzyılda büyük güç statüsüne yükselişi, günümüzde Çin’in yükselişi kadar hızlı olmuştur (Walker, Sobocinska, 2012, s.3). Avustralya’nın yüzyıldır Çin’in artan nüfusu ve ekonomisiyle yükselişe geçeceği öngörüsü bu dönemde gerçekleşmiş Japonya’nın yanı sıra artık Çin, bölgede büyük güç hâline gelmiştir. Bu gelişmeler ışığında 1972’de Avustralya İşçi Partisi *Gough Whitlam* Hükûmeti ve *John Malcolm Fraser* liderliğindeki Liberal ve Yurt Partileri bir araya gelerek geçmişin kalıplaşmış fikirlerini bir yana bırakma kararı almışlar ve Avustralya’nın gelişmeler karşısında yeni jeopolitik durumlara ayak uydurması planlanmıştır. Avustralya’nın yeni dönemi iyi analiz etmesinden sonra bölgesel iş birliğinin yeni şekilleri 1973’de ortaya çıkmaya başlamıştır. Avustralya, bireysel ya da kolektif işbirliklerini SEATO ve ANZUS vasıtasıyla değil de Asya milletleriyle doğrudan ilişki kurarak geliştirme yollarını aramıştır (Meaney, 1995, s.182-183; Firth, 2005, s.45). Dış politikada, ‘Beyaz Avustralya’ ve ‘Sarı Tehlike’ fikirlerinin terk edilmesi anlamına gelen bu süreç, geçiş dönemini hızlandırmıştır. Avustralya’nın Asya açılımına ilk örnekler, eski düşman-yeni müttefik olma deneyimleri tecrübe edilen başkentlere (Tokyo ve Pekin) ziyaretler yapılarak başlamıştır (Meaney, 1995, s.182-183; Firth, 2005, s.45). Whitlam ve Fraser hükümetlerinin dış politik uygulamaları, iç politikaya da yansımıştır.

Avustralya hükümetinin çokkültürlülük anlayışı, Avustralya toplumunun bir misyonu olarak her seviyede ırk, renk ve ulus ayrımcılığından sakınan göç politikasını kabul ederek göstermiştir.

Whitlam Hükümeti, 1970'lerde beyaz Avustralya politikasını reddettiğini ilân ederek yeni bir dış politika güzergâhı belirlemiştir. 1970-1980'lerde beyaz ırkçılığın kalesi olarak görülen Avustralya, beyaz Avustralya politikalarını terk ederek Vietnam, Çin ve Filipin gibi ülkelere göçmen kabul etmeye başlamıştır. S. Firth, Whitlam için *Asyalılarla ilgili korkunun büyümesini bozan*, Fraser için *Avustralya'nın kapılarını Asyalılara açan başbakanlar* olarak tanımlamıştır. (Firth, 2005, s.45). Bunun yanı sıra aile birleşmesi, sığınma hakkı ve göçmen kabul etme kanunlarıyla geçmişin göçmen kanunları revize edilmiş, göçmenlerle ilgili *renk körü yaklaşımı* kabul edilmiştir. Avustralya'ya sadece Avrupalı ya da Britanya kökenli göçmen kabulü yerine, 1975-1984 yılları arasında Hindçin'den 90.000 ve diğer Asya-Pasifik Adaları'ndan 100.000 mülteci Avustralya'ya kabul edilmiştir (Meaney, 1995, s.182-183). 1975'den beri Pasifik ve Güneydoğu Asya'da daha bağımsız politikalar üreten ve bölgede önemli bir rol oynayan Avustralya, dış politikada değişen bir görev üstlenmiştir. Avustralya, *Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği* (Asia Pacific Economic Cooperation-APEC-1989) örgütünün kurulmasında ve işlevsellik kazanmasında önemli bir rol üstlenmiştir (Docherty, 2007, s.128).

Soğuk Savaş döneminde Avustralya-Japonya ilişkileri önemli gelişmeler göstermiş ve 1966'da Japonya-Avustralya ticari ilişkileri, Britanya'yla olan ticari ilişkilerin önüne geçmiştir (Docherty, 2007, s.128). Japonya'nın Asya'da endüstrileşmiş ve Asya-Pasifik bölgesinde bir köprü görevi üstlenen bir ülke olmasıyla doğrudan ilgiliydi (Terada, s.178-179). 1970'lerin başından itibaren Avustralya kendini yeniden Asya'da tasavvur etmektedir (White, 2010, s.81-93). 1976'da Avustralya-Japonya dostluk antlaşması imzalanarak ilişkilerde yeni bir döneme geçilmiştir (Docherty, 2007, s.128). II. Dünya Savaşı'ndan 1970'lerin başına kadar bölgenin güvenlik durumunu biçimlendirmiş olan çeşitli komünist ayaklanmalar ve Güneydoğu Asya'nın yeni kurulmuş devletlerinin Avustralya'ya tehdit oluşturmadığı aşikârdır. Uzun yıllar askerî gücünü uzak bölgelerde Batılı müttefiklerinin yanında savaşarak yapılandıran Avustralya, 1970'lerde bölgesinde acil bir tehdit olmadığı gerçeğiyle yüzleştiğinde (Stephens ve Baker, 2009, s.176), Avustralya kendi konumunu ve bölgesiyle olan ilişkilerini yeniden değerlendirmiştir. Oysa Avustralya başbakanı olan W. M. Hughes (1915-1923); *Avustralya, renkli okyanusta küçük bir damladır* (Walker, Sobocinska, 2012, s.4) ifadesine yer verirken Avustralya'nın Asya'daki hassas ve izole konumu hakkında durum muhakemesinde

bulunmuştu. W.M. Hughes sözleriyle Beyaz Avustralya politikası ve batılı müttefik edinmenin gerekliliğini vurgulamıştır. Her zaman Avustralya'nın kaynak ve yaşam alanını işgal etmek isteyen çok nüfuslu Asyalı komşuları tarafından çevrelenmiş, küçük ve hassas bir ülke olarak görülmesi (Docherty, 2007, s.93), Avustralya hükümetleri tarafından uzun süre yol haritası olarak izlenecek dış politikanın temel yönlendiricisini oluşturmuştur. Bununla birlikte konuyla ilgili olarak A. Stephens, Avustralya'nın batılı güçlere dayanmış olmasını anlamlandıramaz ve *Avustralyalı stratejistlerin uzun süre Avustralya'nın sadece Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri yardımıyla savunulabileceğini düşünmesi, tam anlaşılabilir değil* ifadesini kullanır (Stephens ve Baker, 2009, s.177)

Soğuk Savaş Sonrası Avustralya'nın Tutumu ve Algısında Keskin Değişimler

1988-1996 yılları arasında Avustralya Dışişleri Bakanlığı yapan Gareth Evans, Avustralya dış politikasında yeni bir açılımın ve değişimin öncüsü olmuştur. 'Asya ile yapısal angajman' (Meaney, 1995, s.184) olarak isimlendirilen yeni dönemde Asya'nın Avustralya geleceği üzerinde önemi ve bölgeyle iş birliği ruhunun geliştirilmesi ihtiyacı vurgulanmıştır. 1990'lı yıllarda Avustralya siyasetinde önemli bir figür olan Avustralya'nın yirmi dördüncü Başbakanı ve Avustralya İşçi Partisi (Australian Labour Party-ALP) lideri Paul Keating (1991-1996) iktidarında Avustralya Dışişleri Bakanlığı yapan Gareth Evans, Asya açılımına ivme kazandırmıştır. P. Keating'in danışmanları da göçmen ve çokkültürlülüğü, Avustralya için daha az tehdit eden bir oluşum olarak gösterme gayreti içerisinde olmuşlardır (Wilson vd., 2005, s.182). Avustralya dış bürokrasisi ise Asya'yla yapısal bağlantı kapsamında raporlar hazırlamıştır. Avustralya'nın savunma konularında ki çalışmalara rapor hazırlayan Paul Dipp'e ithafen *Dipp Raporu* denilmiştir (Meaney, 1995, s.184). Dipp raporu, 'bağımsızlık ve kendine güven' konularını merkez alan bir savunma planlanmasını öngörmüştür. Yeni dış politik yaklaşımın temelinde Avustralya'nın Güneydoğu Asya ve Güney Pasifik'teki ülkelerle ve özellikle en yakın komşusu Endonezya'yla savunma yeteneklerini geliştirmede iş birliği konularının araştırılması gerektiğinin altı çizilmiştir. Göçmen konusu üzerine *FitzGerald Raporu*, Avustralya'nın 'Yeni Asya Geleceğini' dikkatle ele alan ve beyaz Avustralya politikalarına son verildiğini ilân eden önemli bir rapor özelliği taşır. FitzGerald raporu yayımlanana kadar güncelliğini koruyan 1958 göçmen yasası, 1901 göçmen yasası ruhunu yansıtmaktaydı ve FitzGerald raporu, Avustralya'nın göçmen geçmişinden keskin biçimde

ayrılması ve çokkültürlülüğü sembolize etmesi bakımından önemlidir (Meaney, 1995, s.184-185).

1990'ların başında Avustralya'da savunma üzerine (Paul) *Dipp raporu*, ticaret-yatırım üzerine (Ross) *Garnaut Raporu*, yükseköğretimde Asya'nın dil ve kültürü üzerine (John) *Ingleson Raporu*, göçmen konusu üzerine ise (Stephen) *Fitzgerald Raporu* raporları yayınlanmıştır. Tüm bu raporların ortak özelliği, Avustralya'nın Asya'yla iş birliğini artırma konusu yönünde hazırlanmıştır (Meaney, 1995, s.184). Aslında FitzGerald raporunun ön hazırlığında Michael McKellar yer almıştır. 1975-1979 yılları arasında Avustralya Göçmen Bakanı olan Michael McKellar, çokkültürlülük kavramı için 'bir millet içinde, tüm kültürlerin kucaklanması' ifadesini kullanmış ve daha önce uygulanan dışlayıcı Avustralya politikasının sonunu getiren çokkültürlülük hareketini başlatmıştır (Meaney, 1995, s.186). Önceki politikaların aksine 1978'den itibaren Avustralya'da hükümet, göçmenlerin kültürel çeşitliliğini desteklemiştir (Docherty, 2007, s.158).

Avustralyalı akademisyen Simon P. Watmough, Avustralya'nın kontrollü olarak Asya-Pasifik bölgesine yüzünü çevirmesini, Gareth Evans'ın Asya-Pasifik bölgesi hakkındaki görüşleri çerçevesinde değerlendirmiştir. 1991'de Avustralya Dışişleri Bakanı olan G. Evans, bizzat kaleme aldığı 'Doğu Asya'da Avustralya ve Asya-Pasifik: Aynanın Ötesinde' isimli makalesinde yaklaşan *Asya Yüzyılı*'nda Avustralya'nın bölgeyle bağlantısı hakkında hükümetin yaklaşımını özetlemiştir (Evans, 1995, s.99-113). Makale, 1990'ların başında Avustralya'nın Asya'ya yüzünü dönmesi hakkında en temel entelektüel değerlendirme olarak kabul görülmüştür (Watmough, 2013).

Gareth Evans, *geçmişte kendimizi korumak için göçmenler, tarifeler ve büyük, güçlü Müttefikler edindiğimiz ezoterik talimatlarla, etrafında dönüp durduğumuz bir Avustralya tarihi yaşanmıştır. Yaşadığımız yer burasıdır ve millet olarak stratejik, ekonomik olarak bu bölgede bir yer ve rol bulmalıyız* diye tanımlamıştır (Evans, 1991, s.10; Evans, 1995, s.99).

Aslında Gareth Evans, geçmişin bir muhasebesi ve hesaplaşması niteliğinde bir itirafta bulunmuştur. Avustralya İşçi Partisi'nin (ALP) iktidara gelmesiyle 1983'de Avustralya dış politikasının Asya'ya hızlı dönüş yapması, 1960'ların sonlarında ortaya çıkan ekonomik ve siyasi hakikatin kabul edilmesiyle Avustralya'nın Doğu Asya'yla ittifak arayışında kararlı bir yön değiştirmesinden başka bir şey değildir. Yine 1975'de ALP

iktidarı döneminde Avustralya-Çin diplomatik ilişkileri başlamış ve ilişkilerin gelişmesi yönünde adımlar atılmıştır (Greve, vd., 2007, s.24). Avustralya'nın 1990'lı yıllarda dış politikada en büyük başarısı, yirmi bir üye devletli Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu'na (APEC) üye olmak olmuştur. 1994'de Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği Bölgesel Forumu'nun (ASEAN) kurulmasıyla birlikte bölgeye dair güvenlik sorunlarına çözüm aranırken hem ekonomik hem de kültürel sınırların birbirine yaklaşması önemli bir adım olmuştur (Watmough, 2013).

Avustralya dış işlerinde bölgeye yönelik yeni bir yol haritası belirlenirken kavramsal bir karmaşada ortaya çıkmıştır. Gareth Evans, Asya-Pasifik kavramıyla,

Siyasi kültürü, güvenlik menfaatleri, ekonomik kültürü ve temel değerler sistemi bakımından aşırı heterojen Doğu Asya, Okyanusya, Kuzey Amerika ve belki Güney Amerika Pasifik değil midir? diye sorar ve Doğu Asya ülkeleri ve uzantısı arasında ilişki kurulamaz mı? diye sorgulayarak Asya-Pasifik bölgesini tanımlar (Evans, 1995, s.100).

Evans, Avustralya'nın 'Asya-Pasifik toplumu' olduğu görüşlerinin (Evans, 1995, s.1) aksine dönemin Avustralya Başbakanı P. Keating, Avustralya'nın 'Asyalı bir millet olmadığını' vurgular. S. Watmough ise Avustralya'yı Asya-Pasifik toplumu olarak görür ve kavramsal ve psikolojik olarak 'Asyalı olmaktan' daha kabul edilebilir bulur (Watmough, 2013). Temelde problem, Avustralya'nın kendisini demokratik batı toplumunun bir uzantısı olarak kabul etmesi ve Asyalı bir toplum olmadığına ısrarcı olmasından kaynaklanmaktadır.

Bunun yanı sıra *bölgeselcilik* kavramıyla alakalı olarak Asya-Pasifik sınırlarının belirlendiği bir süreçte Avustralya'da kendisini coğrafi olarak bu bölgede konumlandırma gayreti içindedir. Doğal olarak bu kavram karmaşası içerisinde şu sorular akla gelmektedir. Avustralya, *Asyalı mı? Pasifikli mi? yoksa Asya-Pasifikli mi?* kavramsal kargaşayı S. Watmough şu şekilde izah etmektedir.

Avustralya siyasi söyleminde 'Asya-Pasifik' terimini kullandığında kastedilen, ABD'nin bölgeye dâhil olmasıdır. Bu nedenle Avustralya'nın harita üzerinde el çabukluğu göstererek, özelde ABD genelde Avustralya'nın etrafında

olan Batılı devletlerin dostluğunu sağlamlaştırma amacı taşır (Watmough, 2013).

ABD, Yeni Zelanda, Kanada tarafından dışlanmış, bölge içinde hiç samimi dost ve müttefikleri bulunmayan Avustralya için (Watmough, 2013), bölgeye sınırı olan batılı devletlerin desteğini almak amacıyla ABD'nin merkezî role dâhil edilmesi kavramsal açıdan stratejik bir hamle olarak görülmektedir.

Asya-Pasifik bölgeselciliğinin inşa sürecinde *Asya-Pasifik Forumu*; kültürel, ekonomik ve teknolojik iş birliği sunmaktadır. Gelecekte güvenlik sorunlarına çözüm üretebilecek potansiyele sahip olan forum, Avustralya'nın bölgesel politikalarında kendine yer bulabilmek için toplumsal desteğin sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle Avustralya'da 1990'lı yılların ortalarında kavramsal tartışma önemli hale gelmiştir.

Gareth Evans, *Avrupalıların Avustralya'ya yerleştiğinden bu yana Avustralya, kendi coğrafyasına yabancılığını İngilizce konuşması, İngiliz hayranlığı, tarih, dil, kültür, ekonomi ve duygusal bağlarıyla Avrupalı ve Kuzey Amerika'ya yakın hissetmektedir. Asya algımız, geçmişten gelen ırkçılıkla bağıntılı göçmen politikaları, tek boyutlu ekonomi, tembel işgücü, Avrupa dışındakilere kibirli yaklaşım biçiminde olumsuz önyargılardan oluşmaktaydı* diye özetlemiştir (Evans, 1995, s.2).

1980-1990'larda Avustralya'da *istila retoriği* ve Asyalılara karşı ırkçı algılar aşağı bir eğilim göstermiştir. Avustralya İşçi Partisi'nin *Asya'ya İtilmesi*; politik, askerî, iktisadi olarak önemli bir değişimi işaret etmiş olsa da bu durum sadece Avustralya dış siyasetinde kısa bir soluklanmayı ifade etmiştir (Foraz, 2015, s.2). G. Evans, 1990'larda Avustralya'nın toplumsal ve siyasi tarihiyle yüzleşen yaklaşımıyla, problemin bir parçası olmaktan çok ideolojik esneklik ve ekonomik dinamizmi yansıtan çözüm odaklı ölçütleri ortaya koymuştur. Avustralya'da İşçi Partisi iktidarı ve Evans'ın dışişleri bakanlığı çok uzun sürmemiş, Evans'ın gelecek vadeden fikir ve uygulamaları Liberal Parti'nin uzun süren iktidarıyla rafa kalkmıştır.

Gareth Evans'ın Asya-Pasifik-Avustralya yaklaşımının yetersizliğini eleştirenler de olmuştur. S. Watmough'un Evans'a ilk eleştirisi, Asya-Pasifik bölgeselcilik iddiasının alt yapıdan yoksun olduğu yönündedir. Bu eleştirel tezini özellikle ortak güvenlik noktasında ele almaktadır. Çin-

Tayvan Krizi, Kuzey Kore açmazı ve Hindistan-Pakistan gerginliğinden kaynaklı nükleer silahlanma yarışı Asya-Pasifik bölgesinin güvenlik krizleridir (Watmough, 2013). Watmough'un temel eleştirisi ve çekincesi, Çin'in bölgede lider ülke olması dolayısıyla Asya-Pasifik bölgesini biçimlendirecek potansiyele sahip olması çerçevesindedir. Avustralya'nın yeni gelişmeler ışığında bölgeyle ilgili korku ve çekincesini ileri sürmesinin yanı sıra G. Evans'ın 'Ayna' argümanı ile yola çıktığı Avustralya'nın Asya bağlantısı görüşünün, günümüz Asya-Pasifik tasavvurundan çok farklı olduğu yönündedir. Bölgede azalan ABD etkisinin yanı sıra Çin ve Hindistan'ın yükselişiyle Asya-Pasifik bölgesel iş birliğinin, yeni güvenlik problemlerinin ortaya çıkmasıyla miadını doldurduğu fikrini ileri sürmüştür (Watmough, 2013).

1980-1990'larda Avustralya İşçi Partisi'nin Avustralya'yı *Avrupa/ABD merkeziliğinden* Asya-Pasifik odağına taşıma fikri, bölgeyle ilgili daha fazla ekonomik bağların, bölgesel diyalogun, pratikte olmasa da fikir de askerî angajmanın ve daha liberal göç politikalarının geliştirilmesi en azından entelektüeller arasında Avustralya kimliğinin yeniden düşünülmesini sağlamıştır. Bu tam olarak Asyalı bir kimlik geliştirmek değil, belki daha kozmopolit kimlik geliştirmeyi ifade etmiştir. Eğitim sistemi, Asyalı milletler ve dillerinin incelenmesini bile teşvik etmiştir. Bu gelişmeler Avustralya'da yeni dalga tepkiler üretmiş ve 1990'larda *Pauline Hanson*, Asyalıların Avustralya'daki yeri hakkında yeni bir tartışmayı ateşlemiştir. P. Hanson, onları tek kültürlü beyaz ulusal kimliği tehdit eden kolektif bir öteki olarak ırki bir boyuta indirirken Avustralya İşçi Partisi döneminde yaşanan gelişmeler, Avustralya'nın 'sarı ırk tarafından yenilmesi' ve 'Asyalılar tarafından yutulması' anlamına geldiğini öne sürmüştür. *Asyalı göçü*, 'mirasımız, kimliğimiz ve değerlerimiz' için bir tehdit fikrini güçlendirmiştir (Fozdar, 2015, s.2-3).

1990'lı yıllardan sonra Avustralya'nın Asya kıtasına yönelik geliştirdiği ilişkileri gerek dış politikaya gerekse iç politikaya yansıtmıştır. Dış politika bağlamında Avustralya, bölgesinde gelişen ASEAN benzeri ekonomik ve siyasi işbirliklerine gitmiştir. Avustralya'nın politik, kültürel ve toplumsal yapısında değişimlere örnek ise Aborjin kültürünün, tarihinin tanınmasının yanı sıra cinsiyet ve kadın hakları bağlamında tanınan haklar olmuştur. Diğer yandan izole coğrafyası, korumacı ekonomik yapısı ve siyasi duruşuyla Avustralya, göçmen olgusu ve göçmen haklarına 1970'lere kadar mesafeli durmuştur. 1958-1970'li yılları arasında Avustralya, beyaz Avustralya politikasını sıkı bir şekilde uyguladığı önemli bir husustur (Wilson vd., 2005, s.184).

Öte yandan yirmi beşinci Avustralya Başbakanı seçilen John Winston Howard, 1996-2007 yılları arasında aralıksız on bir yıl başbakanlık yapmıştır (Greve, vd., 2007, s.25). Aynı zamanda Avustralya Liberal Partisi başkanı olan J. Howard, muhafazakâr bir partinin lideri olarak geçmişin geleneksel yabancı düşmanlığı ve politik izlerini Avustralya siyasi hayatına yeniden döndürmüştür. Pauline Hanson'un radikal söylemlerini J.W. Howard sessizce, Asya'yı kötülemeden Avrupa ve ABD merkezli politikalara geri dönüşü başarmıştır. 1990'ların sonlarında Avustralya'nın Asya'yla ilişkisi hakkında yayınlanan çoğu akademik kitabın, Asya'ya yönelik bir tehdit duygusunu içeren kararsızlığı ya da bir olumsuzluğu yansıtması bu açıdan manidardır (Fozdar, 2015, s.3). Bu nedenle Avustralya siyasi liderlerinin taban tabana zıt siyasi çabaları, toplumun da yeni gelişmelere uyum sağlamasını geciktirmiştir. Howard Hükümeti döneminde yaşanan ve uluslararası bir krize sürüklenen *MS Tampa Krizi* (Ağustos 2001), Avustralya'nın Asyalı toplumlara ve yabancılara karşı tutumlarında değişiklik olmadığını gösteren bir dış politikası sembolleştirmiştir. Başta Norveç olmak üzere Singapur devletleriyle diplomatik krize neden olan Afgan mültecilerin Avustralya'ya alınmaması sorunu, uluslararası bir mülteci krizi olarak Birleşik Milletlere (BM) taşınmıştır. Avustralya, insan hakları sorumluluklarından kaçmakla suçlanmış ve uluslararası kamuoyundan büyük tepki almıştır (BBCNEWS, 2001). Avustralya'nın mülteci ve göçmenlere şovenist tutumu, insan hakları konusunda Avustralya'nın bir kez daha sınıfta kalmasına yol açmıştır.

Kamuoyu araştırmalarına göre Avustralya toplumu tarafından %90 oranında kuvvetli bir destek alan J. Howard hükümetinin yabancı düşmanlığı ve mülteciler hakkındaki olumsuz tutumları, toplumun ötekileştirdikleri hakkında daha radikal düşünmelerine neden olmuştur. ABD'de 11 Eylül 2001 saldırısının olması, Avustralya'da Howard Hükümeti'ne halk desteğini artırmış ve küresel düzeyde bu sürecin etkisi, Howard Hükümeti'nin on bir yıl süreyle iktidarda kalmasına neden olmuştur. John Howard, Kasım 2001'de Avustralya seçimlerine 11 Eylül gölgesinde girerken, mültecileri ülkesine almayarak haklılığını seçim sonucuyla tasdik ettirmiştir. J. Howard, 2001 seçim sloganını şu sözlerle ifade etmiştir, 'bu ülkeye kimlerin geleceğini ve geliş şartlarına, biz karar vereceğiz' (Greve, vd., 2007, s.24; Guardian, 2001) diyerek mülteci ve yabancılar konusunda fikrini özetlemiştir. Aslında Tampa Krizi, Avustralya'nın göç/göçmen ve mülteci geçmişinde bir retoriği temsil etmiştir. Howard Hükümeti, yasal ve yasal olmayan göç arasındaki güçlü ayrımı vurgularken kamuoyu da Howard Hükümetine oy vererek halk desteğini göstermiştir. Tampa Krizi karşısında Howard Hükümetinin insani olmayan tutumu, toplumsal eleştiri almış olsa da ABD'de yaşanan 11 Eylül

hadisesi, Avustralya'nın güvenliğini yeniden öncelikli hâle getirmiştir (The Conservation.com, 2019).

Avustralya'da şiddetli protestolara rağmen Howard Hükümeti, 2000'de Avustralya askerini ABD liderliğindeki koalisyon gücüyle birlikte savaşmak üzere Irak Savaşı'na göndermiştir (Greve, vd., 2007, s.25). ABD'nin liderlik ettiği İkinci Irak Savaşı'na (2003) Avustralya askerlerini gönderen Howard Hükümeti, ABD liderliğindeki Koalisyon Gücü'ne destek verdiğini göstermiştir. Böylece ABD Müttefikleri olarak Avustralya, iki binli yılların başında yeniden Ortadoğu coğrafyasında yer almıştır. J. Howard'ın uzun süre iktidarda kalmış olması ve göçmen konusunda muhafazakâr, kararlı tutumu Avustralya toplumunun algısında da çok kültürlü toplum ve tolerans öğelerinin eksikliğinin devam etmesine zemin hazırlamıştır. Bu dönemde Avustralya'da göçmen sayısının azalması yönünde toplumun genel bir eğilimin oluşması da toplumsal bir vaka olarak tespit olunmuştur. *Avustralya Sosyal Tutumlar Araştırması-2003* (Australian Survey of Social Attitudes-2003 AuSSA) verileri göz önünde bulundurulduğunda 'Avustralya'da göç seviyesinde toplumsal tutumlar' başlığı altında hazırlanan grafiğe göre Avustralya toplumunun ülkede 'göçmen sayısının azalması' yönünde kanaat bildirenlerin oranı verilmiştir. Ülkede göçmen sayısının azalması yönünde fikir beyanı 1995'de %58, 1996'da %61, 1998'de %47 ve 2001'de %36 oranları arasında değişiklik göstermiş ve Avustralya toplumunun göçmen algısı, istatistiksel olarak özetlenmiştir (Wilson vd., 2005, s.182-183). Aslında 1945-1985 yılları arasında Avustralya'ya gelen 4,2 milyon göçmenin büyük bir kısmı beyaz göçmen olarak nitelendirilen İngiltere, İtalya ve Yunanistan etnik kökenine dayanmaktadır. Hükümet, çalışma yaşındaki göçmenlerin önemli bir kısmını kırsal alanda çalışmalarını için desteklemiş olsa da göçmenlerin büyük bir kısmı şehirlerde çalışmayı yeğlemiştir. Bunun yanı sıra 1945-1991 yılları arasında 460.000 mülteci Avustralya'ya iltica etmiş ve mültecilerin 130.000'i Çin ve Hindistan kökenlidir (Greve, vd., 2007, s.22).

II. Dünya Savaşı sonrası Asya'da kolonizasyonun çökmesi ve bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte yeni gelişmeler, Asya'yı eşsiz bir konuma sürüklerken teknoloji, sanayileşme ve diğer gelişmelerin getirdiği dönüşüm, Asya'nın yeni yüzünü ifade eden 'Asya Yüzyılı' kavramını ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme olgusunun etkisinde toplumun karmaşık düzeyindeki artış, Avustralya'nın çokkültürlü bir toplumsal yapının varlığına izin verme esnekliğine neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler Avustralya toplumunun değer yargılarını değiştirmesine yardımcı olurken siyasi kültürün psikolojik temellerini de etkilemiştir. Bu nedenle Avustralya, yaşadığı coğrafyayı artık göçmen sorunu ve tehdit unsuru olarak gören

savunmacı bir kılıktan, geleceğin refah, zenginlik ve iş birliği inisiyatifleri alabileceği toplumlar olarak değerlendirdiği dinamik bir bölge olarak analiz etmiştir. Böylece Avustralya, Asya'nın zenginliklerini ve fırsatlarını ifade etmesi açısından, *Asya Yüzyılı* kavramını kullanmıştır.

Avustralya yeni gelişmelere kayıtsız kalmamış ve kendi konumunu sorgulamaya başlamıştır. Yeni dönemi fark etmekte ve anlamakta gecikmeyen pek çok Avustralya devlet adamı ve düşünür, yeni Asya ve Avustralya'nın nereye ait olduğunu sorgulamıştır. Avustralya'nın ilk kadın Başbakanı Julia Gillard, Yeni Çin, Yeni Hindistan ve artan Asya-Pasifik bölgesinin önemini vurgularken 'daha önce burada değildik' ifadesini kullanmıştır (Walker ve Sobocinska, 2012, s.2). Bu iddiayı savunurken yalnız değildir. Hugh White 'dünyadaki yerimizi tekrar düşünmeye başlayacağız ve daha önce hiç yapmadığımız seçimleri yapacağız' ifadesine yer vermiştir (White, 2010, s.6; Walker, Sobocinska, 2012, s. 29). Michael Wesley, 'bizim kurduğumuz alışılmış düzenler, beklentiler ve tarihsel modeller daha önce ele aldığımızdan çok uzaktır' tanımına yer vermiştir (Wesley, 2011, s.xiv). Avustralya 2012'de Julian Gillard'ın başbakanlığında Asya'nın geleceğinde muhtemel beklentileri ön alıcı politikalar geliştirebilmek maksadıyla yeni bir dönemi ifade etmesi açısından *beyaz sayfa* ismiyle 'Asya Yüzyıl'ında Avustralya-Beyaz Sayfa 2012 (Australia in the Asia Century-White Paper 2012) çalışmaları başlatmıştır (Australia in The Asian Century- White Paper October 2012).

Geçmişte istila kaygısının kaynağı olan Japonya, 2013'te Avustralya başbakanı Tony Abbott tarafından ABD ve Çin'e karşı 'Asya'daki en iyi dostumuz' olarak değerlendirilmiştir. Avustralya geleceğinin Asya'da olduğu algısı temelinde biçimlenen görüşün 2013'te yeniden güncellenmesi, Asya ile olan ilişkilerin kültürel, ekonomik ve siyasi bağlamda Asyalı komşularla ilişkilerin iyileştirilmesine ve Avustralya toplumunda Asyalı farkındalığını artırmaya dönüktür. Avustralya, Asya'yı merkez alan gelişmelerde 2010 sonrası eğitim müfredatında Asya'ya öncelik vermiş, Hint-Pasifik bölgesine yönelik eğitim ve staj için bursları desteklemeye başlamıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen korku, Avustralya'nın Asya ile ilişkilerini şekillendiren baskın faktör olmaya devam etmekle birlikte Avustralya'nın Asyalı komşularını tanımlamak için kullandığı imge ve metaforlar, kaygı-korkuya dayanmıştır. 'Sınır koruması' bağlamında mevcut histeri bile kuzeyden devam eden istila korkularını yansıtmaktadır (Fozdar, 2015, s.3).

Avustralya, 2020'de bölgede orta ölçekte bir devlet olarak Hint-Pasifik'te istikrarlı bir bölgesel düzeni savunmada daha aktif bir rol

üstlenmektedir. Avustralya'nın yayımladığı 2020 Savunma Stratejik Güncellemesi ve Kuvvet Yapısı Planı'nda Hint-Pasifik'te yoğunlaşan stratejik rekabete dikkat çekmektedir. Avustralya Başbakanı Scott Morrison'ın ifade ettiği gibi 2020 Savunma Stratejik Güncellemesi, 'daha zayıf, daha tehlikeli ve daha düzensiz' bir gelecekte nasıl ilerleyeceğine dair bir plan sunmaktadır. Avustralya başbakanı, 'Avustralya'nın stratejik ortamını şekillendirmek, çıkarlarımıza karşı eylemleri caydırmak ve gerektiğinde güvenilir askeri güçle yanıt vermek' için üç temel dayanakta hazırlandığını beyan ederek gri bölge rekabetine ve yüksek yoğunluklu çatışmaya hazırlandığı belirtilmektedir. Avustralya'nın Hint-Pasifik'te çıkarlarına uygun bir denge olarak tanımladığı kapsayıcı stratejik hedef ise ABD'nin bölgesel güç dengesini sürdürmesi ve Çin'in nüfuz alanı yaratma tehdidinin bertaraf edilmesidir. Oysa ABD bölgesel gücünü kaybediyor ve Çin yayılmacılığı hızlanıyor. Bu gelişmeler, Avustralya'nın son yetmiş beş yıldır Hint-Pasifik'te sahip oldukları erişimi ve nüfuzu kısıtlamaktadır (Townshend ve Noone, 2020).

SONUÇ

Coğrafi konumu bağlamında Avustralya, I. Dünya Savaşı öncesi Büyük Britanya'nın etkisinde devasa Çin nüfusu, askerî-ekonomik güce sahip Japonya ve bir tutkuyla bağlı olduğu Büyük Britanya'nın düşmanı Almanya'yı bir tehdit algısı olarak belirlemiştir. Irkçı teorilerle şekillenmiş sarı tehlike tanımı, Avustralya'nın iç/dış politikasının uzun soluklu temel paradigması olmuştur. Avustralya dış politikasına kalıcı etkiler bırakacak olan korku üzerine inşa edilmiş risk değerlendirmesi, Avustralya'nın dış siyasetinde bağımsız politikalar üretmek yerine uzun süre güçlü batılı devletlerin yörüngesi ya da Asya-Pasifik'te ileri karakolu olarak kalmasına neden olmuştur. Bu mevcut ve uzun vadeli tutum, Avustralya'nın dışlayıcı milliyetçilik geliştirmesine neden olmuş ve yakın coğrafyasına dayatmacı politikalarla bölgede istikrarı hep öteleyen sonuçlara sebebiyet vermiştir. Avustralya'nın bölgesiyle alakalı tehdit ve risk değerlendirmesi sürecine miyop bir bakış açısı geliştirmesi, vizyon eksikliğine neden olurken Avustralya'nın yakın bölgesiyle alakalı dış politikası, kalıcı ve muhafazakâr tutumunu sürdürmüştür.

I. Dünya Savaşı sonrası Avustralya'nın dış politikasında irrasyonel tehdit algısı olarak isimlendirilen 'Japonya korkusu', II. Dünya Savaşı'nda gerçekliğe yaklaşmış ama hiçbir zaman Avustralya'da Japon işgali yaşanmamıştır. II. Dünya Savaşı sürecinde Avustralya başbakanının ABD'ye yönelik yazdığı mektubun Avustralya basınında yer alması aynı zamanda Avustralya-ABD işbirliğinin de başlangıcı olmuştur. Singapur'da

Avustralya, Büyük Britanya'nın Avustralya'yı kollayan siyasi ve askerî korumacılığının bitişine tanık olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda Avustralya askerinin Japon askerler tarafından Singapur'da esir alınmasından dolayı Avustralya'nın Büyük Britanya'dan yardım isteğinin cevapsız kalması hatta Büyük Britanya'nın Avustralya'dan Büyük Britanya'nın savaştığı başka cepheler için asker talep etmesi Avustralya-Büyük Britanya samimi ilişkilerinin yol ayrımına geldiğinin göstergesi olmuştur. Büyük Britanya'nın pragmatik tavrı, Avustralya dış politikasının kesinlik arayışında ve mevcut Anglosakson İttifak'ta sarsıntı yaratmıştır. Bu nedenle Avustralya, dış politikada Büyük Britanya'ya bağımlı beklentilerinden vazgeçmek zorunda kalmış ve Büyük Britanya'nın bu tutumu, 'mazur görülemez ihanet' olarak isimlendirmiştir. Bu durum Avustralya'nın dış politikasında birinci dönem olarak sınıflandırdığımız Büyük Britanya yörüngesinden kopuşu temsil etmiştir.

Soğuk Savaş döneminde Avustralya, bölgede kızıl tehlike SSCB'ye karşı batı kökenli ve öykündüğü ABD'yle müttefik ilişkisini geliştirmiştir. Avustralya'nın dış politikasında ikinci dönem olarak kategorize edebileceğimiz II. Dünya Savaşı sonrası dönem, müttefik değişimi sürecini belirginleştirmiştir. Hegemonik bir güçle tek taraflı etkisizleştirme ya da önleme politikaları, bu süreçte Avustralya dış politikasını özetler. Dış politikada 'güçlü ve mutlaka batılı partner ihtiyacı', Avustralya'nın model aldığı ve II. Dünya Savaşı sonrası dünya güç dağılımının değiştiği süreçte süper güç olarak ortaya çıkan ABD yönünde olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası Avustralya, yeni tehlikelerin belirdiği ve ortak çıkarların keşiştiği bölgede ABD-Avustralya-Yeni Zelanda stratejik müttefikliğini kurmuş ve Avustralya, Anzus Müttefikliğinin oluşmasıyla Asya-Pasifik'te tekrar güçlü ve stratejik arkadaş edinmiştir. SSCB'nin Güneydoğu Asya'ya inmesini önlemek amacıyla Avustralya, ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında Kore ve Vietnam savaşlarına asker göndermiştir. Böylece Avustralya, kenar kuşakta tek taraflı etkisizleştirme politikasının büyük gücü olan ABD işbirliğini sürdürmüş ve yakın coğrafyasının kontrolünde söz sahibi olma hakkı edinmiştir. 1945-1970 arası dönemde Avustralya'nın Büyük Britanya'dan uzaklaşan ve Asyalılar hakkında net ve kararlı siyasetin eksikliğinden ödün vermeyen dış politikasında bir değişiklik yaratmadığı ortadadır. ABD merkezli yeni bir güç merkezinin yörüngesine yerleşen Avustralya'nın Asya-Pasifik dış politikası, ortak düşmanlık çerçevesinde statükocu varlığını sürdürmüştür. Ancak 1970'lerde uluslararası alanda yaşanan paradigma değişiklikleriyle artan savaş karşıtı protestolar, savaşın meşruiyetini halkın gözünde zayıflatmış ve değişen dünya konjonktürünün etkisinde Avustralya dış politikasında de değişim dönemi başlamıştır. Bu açıdan 1918-1970 yılları arası Avustralya, yakın coğrafyasında bulunan

devletlere ve göçmen problemine bakış açısında hiçbir değişiklik yapmamıştır.

1970'lerin başından itibaren Avustralya, bölgesinde batılı büyük güçlere bağımlılık ve Asya-Pasifik'te yalnızlık politikasından vazgeçme ve kendi gücüne dayanan bir dış politika eğilimi göstermiştir. Küreselleşmenin ve yeni paradigmalara çerçevesini çizdiği yeni akımda Avustralya, *korku-tehdit ikilisi* üzerinde temellenmiş, uzun soluklu, radikalleşmiş ve ırkçılığa ulaşan dış politikasından vazgeçmeyi yeniden düşünmektedir ama bu köklü dönüşümün neden olacağından çok, nasıl olacağı tartışma konusudur. Uzun zamandır sarı tehlike ve soğuk savaşın gölgesinde kökleşmiş Avustralya dış politikası, yeni ya da yükselen 'Asya Yüzyılı' bağlamında mevcut konumlanmasını yeniden tanımlamıştır. Böylece Avustralya dış politikada yapısal bir dönüşüm modeli planlayarak, Asya-Pasifik bölgesinde mevcut ya da yeni yapılanmış ekonomik, siyasi, bölgesel ve uluslararası organizasyonların içinde aktif rol oynamıştır. Yakın coğrafyasıyla çok taraflı ilişkilerin bir sonucu olarak Avustralya, göçmenlere karşı eski ırkçı politikalarından vazgeçerken göçmenlerin temel hakları üzerinde iyileştirilmelere gitmiştir.

ABD'de 2001'de meydana gelen 11 Eylül Hadisesi, Avustralya'nın yeniden geçmiş politikalara dönmesinde bir enstrüman olmuştur. MS Tampa Krizi, Asyalı göçmen korkusunu yeniden gündeme getirmiştir. Howard Hükümeti, göçmen özede kalifiye olmayan Asyalı göçmen problemini, ABD'nin radikal İslam politikalarıyla bütünleştirerek abartmış ve küresel çapta yaygınlaşmış İslam karşıtlığıyla toplumun tepkisel göçmen radikalizmini körüklemiştir. Korku ve tehlike merkezinde biçimlenmiş Beyaz Avustralya romantizmini çağrıştıran Howard Hükümet politikaları, Avustralya'da tekrar eski politikalara dönülüp dönülmeyeceği konusunda kafa karışıklığı meydana getirmiştir ancak idealist bir Asya-Pasifik bütünleşmesinin üreteceği yapı, Avustralya'nın geri döndürülemez biçimde sosyal darwinist politikaları terk edeceği kanaatini desteklemektedir.

Tüm bu gelişmeler ve açıklamalar ışığında, 1970'lerden itibaren Avustralya'nın konumunu sorgulayarak dış politikada 'beyaz bir sayfa' açtığını söyleyebiliriz ancak kültürel, sosyal ve tarihsel bağlardan kopuşun hiç kolay olmadığı, Avustralya'nın dış politik tutumlarında Avustralya'yı gölge gibi takip ettiğini de unutmamalıyız.

AÇIKLAMALAR

1. Asya-Pasifik ülkeleri; Avustralya, Bağımsız Samoa Devleti, Brunei, Cook Adaları, Çin Halk Cumhuriyeti, Doğu Timor, Endonezya, Fiji Cumhuriyeti, Filipinler, Güney Kore, Japonya, Kamboçya, Kiribati, Kuzey Kore, Laos, Malezya, Marshall Adaları, Myanmar, Nauru, Palau, Papua Yeni Gine, Singapur, Solomon Adaları, Vietnam, Tayland, Yeni Zelanda'dır (Tuicakademi.org., 2011).
2. Britanya Avustralya'sı kavramı, 1901'den önce Britanya kolonisi olan Avustralya'yı ifade etmektedir. Bilindiği üzere Avustralya, 1901'de *Commonwealth of Australia* ismini alarak yüzyılın ilk bağımsız devleti olmuştur. Bu nedenle 1901 öncesi Avustralya, *Britanya Avustralya'sı* ismiyle bilinmekle birlikte Avustralya'nın Büyük Britanya kolonisi olduğu yılları ifade etmektedir.
3. 1916-1917 Zorunlu Askerlik Referandumları (Conscription Referendums, 1916 and 1917), Avustralya'da Ekim 1916 ve yine Aralık 1917'de zorunlu askerlik konusunda oy kullanmaları istendi. Avustralya'da 18 ile 60 yaş arasında erkekler için askerlik 1911 yılından beri zaten zorunluydu. Referandumlar gerçekleştiği takdirde, bu yaş grubunda olan erkekler yurt dışı askerlik hizmetine de katılacaktı. Savaşın başında denizasırlı seferlere gönüllük esasıyla katılan Avustralyalılar, 1916 yılında Büyük Britanya'nın tümenlerini güçlendirmek için bilhassa Batı Cephesi'nde asker ihtiyacını karşılamak için Avustralya hükümetine baskı yaparak Yurt Dışı Seferlerde Zorunlu Askerlik kanununu çıkarmaya zorlamıştır. 28 Ekim 1916 tarihli referandum sonucunda 1.087.557 lehte ve 1.160.033 aleyhte oy kullanılmıştır. 20 Aralık 1917 referandum sonucunda 1.015.159 lehte ve 1.181.747 aleyhte oy kullanmıştır 20 Aralık 1917 referandum sonucunda 1.015.159 lehte ve 1.181.747 aleyhte oy kullanmıştır (National Archives of Australia, "Conscription Referendums 1916 and 1917").
4. 1915-1923 yılları arasında Avustralya'da yedinci başbakanı olarak görev yapmıştır. National Museum of Australia. "Billy Hughes"; Docherty, 2007, s.155,321.
5. John Curtin, 1941-1945 yılları arasında on dördüncü Avustralya Başbakanı olarak görev yaptı (Serle, 1993).
6. Sir Robert Gordon Menzies, 1939-1941 ve 1949-1966 yılları arasında Avustralya'nın başbakanlığı görevini yürütmüştür. On sekiz yıl Avustralya başbakanlığı yaparak en uzun Avustralya

başbakanlığı görevini yürüten Avustralyalı siyaset adamıdır (Martin, 2000).

7. ANZUS (Australia-New Zealand and US) Antlaşması; 1 Eylül 1951 yılında Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD arasında Pasifik bölgesinde ortak savunma antlaşması niteliğinde imzalanmıştır. 1943'de Avustralya ve Yeni Zelanda'nın Kahire Konferansı dışında tutulmasına bir reaksiyon olarak, 1944'de Avustralya-Yeni Zelanda arasında oluşturulmuş paktın (Anzac Pact-Australia-New Zealand Agreement and the Canberra Pact) içerisine 1951'de ABD'nin alınmasıyla, yeni oluşan pakta ANZUS Paktı denilmiştir. Yeni Zelanda, 1985'te pakttan ayrılmıştır. Yeni Zelanda, 1985'te pakttan ayrılmıştır (Docherty, 2007, s.xxxvi,219,290).
8. Edward Gough Whitlam, 1972-1975 yılları arasında Avustralya İşçi Partisi'nde başkanlık yapmış ve yirmi birinci Avustralya Başbakanlığı görevini yürütmüştür (Docherty, 2007, s.306-307; National Museum of Australia. "Gough Whitlam").
9. John Malcolm Fraser, 1975-1983 yılları arasında Avustralya Liberal-Country Partisi başkanlığı ve yirmi ikinci Avustralya başbakanlığı görevini yürütmüştür (Docherty, 2007, s.131-132; National Museum of Australia. "Malcolm Fraser").
10. Gareth Evans, 1988-1996 yılları arasında Avustralya Dışişleri Bakanlığı yapmış siyasetçi ve akademisyendir (Gareth Evans).
11. Stephen Arthur FitzGerald, Avustralyalı diplomat 1973-1976 yılları arası Avustralya'nın ilk Çin Büyükelçisi'dir. S.A. FitzGerald'ın hazırladığı rapora ithafen 'FitzGerald Raporu' denilmiştir (Meaney, 1995, s.185).
12. Paul Keating, 1991-1996 yılları arasında yirmi dördüncü Avustralya başbakanıdır (National Archives of Australia. "Paul Keating").
13. John Winston Howard, Avustralya'nın yirmi beşinci Başbakanı olarak 1996-2007 yılları arasında kesintisiz bu görevi yürütmüştür. Robert Menzies'in ardından en uzun Avustralya başbakanlığı görevini yürüten ikinci siyaset adamıdır (National Archives of Australia. "John Howard").
14. MS Tampa Olayı (Tampa Affair), Ağustos 2001'de mültecilerin olduğu bir gemi Avustralya açıklarında batmıştır. Birçok mülteci (çoğunluğu Afgan) olan geminin Avustralya açıklarında batması üzerine Norveç bandıralı MS Tampa isimli gemi, mültecilerin hayatını kurtararak gemiye almıştır ve Avustralya liman-karasularına girmek istemiştir. Howard Hükümeti, şiddetli bir tepki göstererek, geminin ve (çoğunluğu çocuk) kurtarılan

mültecilerin Avustralya karasularına girmesine müsaade etmemiş ve Avustralya Donanması'yla Norveç bandıralı gemiyi Avustralya limanına yaklaşmaması üzerine tehdit etmiştir. Howard Hükümeti'nin bu tutumu, uluslararası kamuoyundan büyük tepki almış ve Avustralya-Norveç-Singapur arasında da diplomatik bir krize neden olmuştur (Greve, vd., 2007, s.24; "SBSNEWS, 2013; Permanent Mission of Australia to the United Nations, 2001; Safecom.org.au, 2003 BBCNEWS, 2001). Howard Hükümeti'nin bu tutumu, uluslararası kamuoyundan büyük tepki almış ve Avustralya-Norveç-Singapur arasında da diplomatik bir krize neden olmuştur (Greve, vd., 2007 s.24; SBSNEWS, 2013; Permanent Mission of Australia to the United Nations, 2001; Safecom.org.au, 2003, BBCNEWS, 2001).

15. J. Howard'ın başkanlığını yaptığı Liberal ve koalisyon ortağı Ulusal Parti tüm ülkedeki oyların %50,95'i alarak J. Howard yeniden başbakan oldu (Australian Politics and Elections Archive 1856-2018).
16. Julia Gillard, Avustralya'nın ilk kadın başbakanı olarak 2010-2013 yılları arasında bu görevi yürütmüştür (National Archives of Australia. "Julia Gillard").

KAYNAKÇA

Andrews, Eric Montgomery (1993). *Anzac Illusion: Anglo-Australian Relations During World War I*, Cambridge University Press.

Australia's Asia: From Yellow Peril to Asia Century, Walker, David ve Agnieszka Sobocinska (Edited) (2012). Western Australia UWA Publishing.

Australia and Britain: Studies in a Changing Relationship. A.F. Madden (Edited) (2005). W.H. Morris-Jones, Institute of Commonwealth Studies, University of London.

Australia and Britain: Studies in a Changing Relationship. A.F. Madden (Edited). W.H. Morris-Jones, Institute of Commonwealth Studies, University of London, 2005.

Australian Demographic Statistic (2016). "Preliminary Population Estimates, Indigenous Status by State and Territory 30 June 2016". 20.10.2021 tarihinde <https://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Previousproducts/3101.0Feature%20Article1Mar%202017?opendocument&tabname=Summary&prodno=3101.0&issue=Mar%202017&num=&view> adresinden alınmıştır.

Australian Government Department of Defence (2012). "Australia in The Asian Century- White Paper October 2012". 21.02.2021 tarihinde https://www.defence.gov.au/whitepaper/2013/docs/australia_in_the_asian_century_white_paper.pdf adresinden alınmıştır.

Australian Government Department of Home Affairs. "Fact Sheet-Abolition of the 'White Australia' Policy". 11.01.2020 tarihinde <https://www.homeaffairs.gov.au/about/corporate/information/fact-sheets/08abolition> adresinden alınmıştır.

Australian Native' Association. 20.10.2021 tarihinde <https://www.nma.gov.au/definingmoments/resources/australian-natives-association> adresinden alınmıştır.

Australian Politics and Elections Archive 1856-2018. 21.10.2021 tarihinde <https://elections.uwa.edu.au/index.lasso> adresinden alınmıştır.

Australian Social Attitudes. Shaun Wilson, Gabrielle Meagher, Rachel Gibson, David Denmark, Mark Western (Editors) (2005). UNSW Press, 2005.

Australian War Memorial. "Civilian Internees in Australia". 29.10.2021 tarihinde <https://www.awm.gov.au/research/guide/pow-civilian> adresinden alınmıştır.

BBCNEWS (2001). "Australia Ships Out Afghan Refugees". 22.04.2020, tarihinde <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1522723.stm> adresinden alınmıştır.

Beaumont, Joan, "Australia", 18 March 2015. *International Encyclopedia of the First World War*. 29.10.2021 tarihinde <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/australia> adresinden alınmıştır.

Clark, Andrew (2017). "John Curtin, the Leader who Turned Australia into the United States". *Financial Review*. 20.01.2022 tarihinde <https://www.afr.com/politics/federal/john-curtin-the-leader-who-turned-australia-to-the-united-states-20171122-gzqc46> adresinden alınmıştır.

Clark, Chris Coulthard (2001). *The Encyclopaedia of Australia's Battles*, NSW: Allen&Unwin.

CNA (2020). "Asia-Pacific Nations Sign World's Largest Trade Pact RCEP". 22.02.2021 tarihinde <https://www.channelnewsasia.com/news/business/rcep-trade-pact-asean-summit-singapore-china-13534960> adresinden alınmıştır.

Corcoran, Robert, Jackie Dickenson (2010). *A Dictionary of Australian Politics*, Allen&Unwin, NSW.

Docherty, James C. (2007). *Historical Dictionary of Australia*, Maryland: The Scarecrow Press, Third Edition.

Dupont, Alan (1991). *Australia's Threat Perceptions: A Search For Security*, Canberra Papers on Strategy and Defence; No.82, ANU Press.

Europe 1789-1914 Encyclopaedia of the Age of Industry and Empire. Vol. I, John Merriman, Jay Winter (Editors) (2006). Thomson Gale, New York, 2006.

Evans, Gareth (1995). "Australia in East Asia and the Asia-Pacific: Beyond the Looking Glass". *Australian Journal of International Affairs* 49, 99-113, DOI:10.1080/10357719508445148.

Evans, Gareth (1991). "Managing Australia's Asian Future". Third Asia Lecture, Asia-Australia Institute, *University of New South Wales*.

Firth, Stewart (2005). *Australia in International Politics: An Introduction to Australian Policy*. NSW: Allen&Unwin.

Fitzhardinge, L.F. (1983). *Australian Dictionary of Biography*, "Hughes, William Morris (Billy) (1862-1952)", Volume 9, (MUP),15.03.2020 tarihinde <http://adb.anu.edu.au/biography/hughes-william-morris-billy-6761> adresinden alınmıştır.

Fleming, Robert (2012). *The Australian Army in World War I*, Osprey Pub.

Fozdar, Farida (2015). "Asian Invisibility/Asian Threat: Australians Talking About Asia". *Journal of Sociology*, 52(4) pp.1-17, DOI:[10.1177/1440783315593182](https://doi.org/10.1177/1440783315593182).

Fredrickson, George M. (2002). *Racism: A Short History*. Princeton University Press, New Jersey.

Gareth Evans. 11.04.2020 tarihinde <https://www.gevans.org/> adresinden alınmıştır.

Gill, G. Hermon (1957). *Australian in the War of 1939-1945: Volume I- Royal Australian Navy, 1939-1942, Chapter 17- Prelude to Victory*. 11.01.2022 tarihinde <https://s3-ap-southeast2.amazonaws.com/awmmmedia/collection/RCDIG1070351/docuement/5519639.PDF> adresinden alınmıştır.

Grey, Jeffrey (2008). *A Military History of Australia*. Cambridge University Press.

National Museum of Australia. "Billy Hughes". 14.04.2020 tarihinde <https://www.nma.gov.au/explore/features/prime-ministers/billy-hughes> adresinden alınmıştır.

Hobsbawm, Eric (2017). *İmparatorluk Çağı 1875-1914*. Çev. Vedat Aslan, Ankara: Dost Kitabevi.

Ikenberry, G. John, Michael Mastanduno (Editors) (2003). *International Relations Theory and The Asia-Pacific*, New York: Columbia University Press.

Jenks, Edward (1912). *A History of the Australiasian Colonies*. Cambridge Press.

Kelly, Paul (2001). *100 Years The Australian Story*. Allen&Unwin.

King, Jonathan (2009). *Great Moments in Australian History*. Allen&Unwin, NSW.

Kirişçi, Ayşe Candan (2011). *Nation-Building and Gallipoli: Representations in Turkish, Australian and New Zealand Literatures*, Dissertation Doctor of Philosophy in English Literature, Boğaziçi University, İstanbul.

Lockhart, Greg (May 2011). "Race Fear, Dangerous Denial". 12.09.2020 tarihinde <https://griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial> adresinden alınmıştır.

Lockhart, Greg (June 2011). "The Secret Centenary". 20.10.2021 tarihinde <http://www.abc.net.au/news/2011-06-17/lockhart-the-secret-centenary/2761502> adresinden alınmıştır.

Macintyre, Stuart (2009). *A Concise History of Australia*. Cambridge University Press.

Martin, A.W. (2000). Australian Dictionary of Biography. "Menzies, Sir Robert Gordon (Bob) (1894-1978)". Volume 15, (MUP), 11.03.2020 tarihinde <http://adb.anu.edu.au/biography/menzies-sir-robert-gordon-bob-11111> adresinden alınmıştır.

Meaney, Neville (1995). "The End of White Australia and Australia's Changing Perceptions of Asia 1945-1990". *Australian Journal of International Affairs*, No:49, Sayı:2, pp.171-189, DOI:10.1080/10357719508445155.

Mordike, John Leonard (1991). "The Origins of Australia's Army: The Imperial and National Priorities". *Australian Defence Force Journal*, No:87.

Mordike, John Leonard (2002). *We Should Do This Thing Quietly: Japan and The Great Deception in Australia Defence Policy 1911-1914*. National Library of Australia Cataloguing in Publication.

Mountford, Benjamin (2016). *Britain, China, and Colonial Australia*. Oxford University Press.

National Australia of Archive (1909). “Naval Defence of Australia: Policy of Fisher Government, A6661, 1325”. 23.10.2021 tarihinde <https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRRetrieve/Interface/ViewImage.aspx?B=422426> adresinden alınmıştır.

National Archives of Australia. “Andrew Fisher”. 12.04.2020 tarihinde <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/fisher/in-office.aspx> adresinden alınmıştır.

National Archives of Australia. “Conscription Referendums 1916 and 1917”. 11.05.2021 tarihinde <https://www.naa.gov.au> adresinden alınmıştır.

National Archives of Australia. “John Howard”. 12.05.2020 tarihinde <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/howard/before-office.aspx> adresinden alınmıştır.

National Archives of Australia. “Julia Gillard”. 11.04.2020 tarihinde <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/gillard/> adresinden alınmıştır.

National Archives of Australia. “Paul Keating”. 12.04.2020 tarihinde <http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/keating/> adresinden alınmıştır.

National Archives of Australia. “Conscription Referendums, 1916 and 1917”, 11.05.2021 tarihinde <https://www.naa.gov.au> adresinden alınmıştır.

Nationals Day Constructing and Mobilizing National Identity. McCrone, David, Gayle McPherson (Edited) (2009). Palgrave Macmillan, New York, 2009.

National Museum of Australia. “Gough Whitlam”. 14.05.2020 tarihinde <https://www.nma.gov.au/explore/features/prime-ministers/gough-whitlam> adresinden alınmıştır.

National Museum of Australia. “Malcolm Fraser”. 14.05.2020 tarihinde <https://www.nma.gov.au/explore/features/prime-ministers/malcolm-fraser> adresinden alınmıştır.

Palazzo, Albert (2001). *The Australian Army: A History of Its Organisation 1901-2001*. Melbourne, Oxford University Press.

Permanent Mission of Australia to the United Nations (2001). "Oceans and the Law of the Sea". 11.04.2020 tarihinde, https://unmy.mission.gov.au/unmy/il_271101.html adresinden alınmıştır.

Relocate Global (2019). "Welcome to the Asian Century- Part Century Part 1". 21.01.2021 tarihinde, <https://www.relocatemagazine.com/articles/enterprise-welcome-to-the-asian-century-part-1-2012> adresinden alınmıştır.

Serle, Geoffrey (1993). Australian Dictionary of Biography, "Curtin, John (1885-1945)". Volume 13, (MUP), 11.05.2020 tarihinde <http://adb.anu.edu.au/biography/curtin-john-9885> adresinden alınmıştır.

Sharp, Heather (2014). "Representing Australia's Involvement in the First World War: Discrepancies between Public Discourses and School History Textbooks from 1916 to 1936". *Journal of Educational Media, Memory & Society*, Spring, Vol. 6, No.1.

Stanley, Peter (2002). "He's (not) Coming South: The Invasion that wasn't" 10.11.2021 tarihinde [http://ajrp.awm.gov.au/ajrp/ajrp2.nsf/WebI/Chapters/\\$file/Chapter2.pdf?OpenElement](http://ajrp.awm.gov.au/ajrp/ajrp2.nsf/WebI/Chapters/$file/Chapter2.pdf?OpenElement) adresinden alınmıştır.

Stephens, Alan, Nicola Baker (2009). *Savaşı Anlamak: 21. Yüzyıl İçin Strateji*. Çeviren: Süleyman Yazır, Phoenix.

Stockings, Craig A.J. (2007). *The Making and Breaking of the Post-Federation Australian Army 1901-1909*. Land Warfare Studies Centre, Canberra.

Safecom.org.au (2003). "The Unthrown Kids". 11.04.2020 tarihinde <http://www.safecom.org.au/kids-overboard.htm> adresinden alınmıştır.

SBSNEWS (2013). "Tampa Key Players Look Back". 11.04.2020 tarihinde <https://www.sbs.com.au/news/tampa-key-players-look-back> adresinden alınmıştır.

Terada, Takashi (April 2000). "The Australia-Japan Partnership in the Asia-Pacific: From Economic Diplomacy to Security Co-operation?". *Contemporary Southeast Asia*, Vol.22, No.1, pp.175-198.

Tchen, John Kuo Wei (1999). *New York Before Chinatown, Orientalism and the Shaping of American Culture 1776-1882*. Baltimore and London, The Johns Hopkins University Press.

The Age. “Looks to America”. 29 December 1941.

The Australian Army at War 1899-1975. Martin Windrow (Editor) (1982). Osprey Pub.

The Australian Study of Politics. R.A.W. Rhodes (Edited) (2009). Palgrave Macmillan, New York, 2009.

The Examiner. “Australia Looks to the U.S. for Aid”. 29 December 1941.

The Herald (Melbourne). “Task Ahead”. 27 December 1941.

The Sun. “Australia Looks to the U.S.A.”. 28 December 1941.

The Sydney Morning Herald. “German Annexation of New Guinea”. 7 February 1883.

The Sydney Morning Herald. “Grave Warning to Australians”. 29 December 1941.

The Conservation.com (2019). “Issues that Swung Elections: Tampa and the National Security Election of 2001”. 20.10.2021 tarihinde <https://theconversation.com/issues-that-swung-elections-tampa-and-the-national-security-election-of-2001-115143> adresinden alınmıştır.

The Guardian (2001). “Australian Votes on How Tightly to Close the Door”. 11.04.2020 tarihinde <https://www.theguardian.com/world/2001/nov/10/immigration.uk> adresinden alınmıştır.

The Straits Times (2020). “15 Countries, Including Singapore, Sign RCEP, the World’s Largest Trade Pact”. 22.02.2021 tarihinde <https://www.straitstimes.com/singapore/politics/15-countries-including-singapore-sign-rcep-the-worlds-largest-trade-pact> adresinden alınmıştır.

Townshend, Ashley, Brendan Thomas Noone (2020), “Australia Steps Up in Defense of the Indo-Pacific Order”. *The Diplomat Magazine*. 15.11.2022 tarihinde <https://thediplomat.com/2020/08/australia-steps-up-in-defense-of-the-indo-pacific-order> adresinden alınmıştır.

Tuicakademi.org.(2011).03.10.2019 tarihinde <http://www.tuicakademi.org/asya-pasifik-havzasina-genel-bir-bakis/> adresinden alınmıştır.

Only in Australia: The History, Politics, and Economics of Australian Exceptionalism. O. Coleman William (Editor) (2016). Oxford University Press.

Watmough, Simon (2013). “Aynaya Yeni Bir Bakışın Ötesinde Avustralya’nın 20 Yıllık Asya Bağlantısı”. 25.03.2020 tarihinde https://tasam.org/trTR/Icerik/5081/aynaya_yeni_bir_bakisin_otesinde_avust_alyanin_20_yillik_asya_baglantisi adresinden alınmıştır.

Wesley, Michael (2011). *There Goes the Neighborhood: Australia and the Rise of Asia*, Sydney: University of New South Wales Press.

West, Barbara A., Frances T. Murphey (2010). *A Brief History of Australia*. New York Facts on File.

White, Hugh (2010). “Power Shift: Australia’s Future between Washington and Beijing”. *Quarterly Essay*, Sayı:39, pp. 1-74.

White, Hugh (2011). “Power Shift: Rethinking Australia’s Place in the Asian Century”. *Australian Journal of International Affairs*. No:65, Sayı: 1, pp.81-93, DOI: 10.1080/10357718.2011.53563.

Worldmark Encyclopedia of the Nations: Asia and Oceania Vol.4. Greve, Jennifer, Kimberly Lewis, Kate Potthoff (Editors) (2007). USA Thomson Gale.

Yahuda, Michael (2019). *The International Politics of the Asia-Pacific*, New York, Routledge, 2019.

EXTENDED SUMMARY

Australian Foreign Policy in the Asia-Pacific Region in Context of Fear of Occupation and the Immigrant Problem from 1918 to Present

Introduction

Today, the Asia-Pacific region is one of the most dynamic regions in the World politically, socially, militarily, and economically. The Asia-Pacific region defines a geography where different political regimes coexist under the influence of changing power balances and rapid economic changes, as well as hosting religious, ethnic, cultural, economic, geographical, and historical diversity. Australia, the US, Canada, and New Zealand, which are ethnically, politically, economically, culturally, and religiously similar, form a special group in the region. In this study, the foreign policy of Australia from 1918 to the present in terms of security perception and the immigrant problem has been examined.

Chinese Immigrant Problem and Japanese/German Occupation Fear

Australia, the former colony of Great Britain and the first independent state of the century, defined the problem of Chinese immigrants and the threat of Japanese occupation between 1850-1918 with the concept of Yellow Peril. The concept of yellow danger is a racist political view that has been theorized in the center of Western thought and sees Asians (Chinese, Japanese, Mongolian, etc.), whom they claim to be from the 'yellow race', as a danger. With the discovery of the gold mine in Australia in 1850, the Chinese immigrants who started to come to Australia began to be unwanted in the country. The reasons why Chinese immigrants are not wanted in the country are the increasing number of immigrants coming from China to Australia and preparing the ground for occupation in Australia, the fear of Australians losing their jobs, and racial purity. After the 1890s, the use of a series of measures to prevent the entry of Asian immigrants who came to Australia to work by becoming politicized caused the racist policy of "White Australia" that would last until the 1970s. This situation, in the long run, has caused Australia, in particular, Asians, China with its rapidly increasing population, and Japan, which is getting stronger economically and technologically, to perceive threats. The main reason why Japan is seen as a threat is that Japan has become an economic and military power in the region. The threat of a 'German invasion, which would last until the end of the First World War, was also at the highest level in risk assessments for Australia's territory. Especially during the German occupation of Australia's

neighbor New Guinea, Australia feared that it would be invaded by the Germans. Until the Second World War, Australia remained in the dominant political, security, and economic sphere of Great Britain, of which it was a former colony in the Asia-Pacific region. Existing risks in the interwar period shaped Australian foreign policy under the dominant influence of Great Britain and left lasting effects.

Crossroads with Great Britain, US Convergence

Australia took part in the Allied bloc with Great Britain in the Second World War. In 1941, the US-Australia cordial relationship emerged when the Prime Minister of Australia, John Curtin, published a letter on cooperation with the US. After the capture of Australian soldiers by Japanese soldiers in Singapore in 1942, Australia requested assistance from Great Britain. W. Churchill, in response to this request, demanded that Australia send troops to British Burma to assist the soldiers of Great Britain. While J. Curtin vehemently refused this request, the Prime Minister of Australia chose his country's priority. While this historical decision revealed the fact that the motherland is Australia, not the Empire (Great Britain) as the 'homeland', the Great Britain-Australia crossroads became clear. With the Anzus Treaty in 1952, the Australian-US rapprochement towards the Asia-Pacific region emerged. During the Cold War period, when the bipolar era started in the world, the Red Menace danger emerged for Australia. In the years when the US border belt was formed, the participation of Australian soldiers in the Korean (1950-1953) and Vietnam wars left Australia in the US orbit.

New Paradigms in a Globalizing World: From the 1970s to the Present

In the 1970s, due to the changing world conjuncture, Australia resorted to foreign policies that tended to integrate with the Asia-Pacific region and planned to keep up with new geopolitical situations in the face of developments. In 1972, a new process began under the leadership of the Australian Labor Party, Gough Whitlam, and John Malcolm Fraser. Australia faced the fact that it was closer to Asia and decided to abandon the stereotypes of the past. Australia has adopted a 'color-blind' approach while implementing its immigration policy that avoids discrimination based on race, color, or nationality. This is, in part, an abandonment of the White Australia policy. In the 1970s, while visiting the capitals of Australia, Japan, and China at the top level, importance was given to developing close relations with the relevant countries. In addition to this, Australia started to hold direct meetings with its close geography instead of organizations such

as SEATO and Anzus and it took a leading role in the establishment and functionality of the APEC organization. While seeking solutions to security problems with ASEAN, an important step has been taken in terms of the convergence of both economic and cultural borders. Gareth Evans, who served as the Australian Foreign Minister between 1988 and 1996, has been the pioneer of a new opening and change in Australian foreign policy. In the new period called 'structural engagement with Asia', the importance of Asia for the future of Australia and the need to develop a spirit of cooperation with the region were emphasized. Australian foreign bureaucracy; she has prepared reports in the context of structural engagement with Asia, such as Dipp, FitzGerald, Garnaut, and Ingleson. These reports are steps to develop good relations with Australia's immediate region in the Asia-Pacific context.

John Winston Howard (1996-2007), as leader of the conservative party, served as Prime Minister of Australia for eleven consecutive years. During the Howard Government, the MS Tampa crisis in Australia and the general tendency of society to decrease the number of immigrants in Australia brought the White Australia ideal back to the agenda.

After the Second World War, with the collapse of colonization in Asia and the emergence of independent states, new developments dragged Asia to a unique position, while the transformation brought about by technology, industrialization, and other developments revealed the concept of the "Asian Century", which expresses the new face of Asia. Australia, which could not stay away from the concept of 'New Asia', returned to policies centered on Asia with Australian Prime Ministers Julia Gillard and Tony Abbott.

Conclusion

The Australian foreign policy, which was shaped based on the perception that there would be an influx of Chinese immigrants to Australia until 1945 and that Japan would invade Australia, made its close geography hostile and continued its isolated existence for a long time due to its geostrategic location. While Australian foreign policy was shaped in the center of fear and Great Britain before the Second World War, Australia remained far from its region (foreign) and close to the West. Between 1918 and 1945, Australia was in a political, military, and economic position of defense against the close geography of Great Britain under the security umbrella.

After the Second World War, Australian foreign policy began to move into the orbit of the USA, with Great Britain falling from the leadership of the global power. The Anzus agreement, which represents the close relationship between Australia, the USA, New Zealand, the subsequent sending of troops to the Korean and Vietnam wars, and the interference in the internal affairs of its neighbors such as Indonesia show that Australia follows an aggressive policy towards its close geography. The racist attitude of Australia towards its close geography, while forming the basis of a long-term foreign policy mechanism in its region, has isolated Australia in its region. It has been evaluated that since the 1970s, when the globalization process was experienced, Australia has produced new paradigms in foreign policy and tended to build a foreign policy toward establishing good relations with its region.

INTERPRETATION OF FACTORS THAT INFLUENCE TURKISH-AMERICAN BILATERAL AFFAIRS AND ELABORATION OF THESE ELEMENTS BETWEEN 2009-2016*

Mehmet DİREKLİ**, Ege Volkan YILDIRIM***

Abstract

The goal of this article is to better grasp and interpret the elements for a specific term that influence Turkish-American bilateral affairs, which throughout the previous few years have experienced a roller coaster. Turkish foreign policy formerly followed a Western-based course in accordance with the state's goal of westernization. Turkish foreign policy, on the other hand, has changed gradually as it turned out to be evident that the protracted EU admission efforts would not come to a conclusion. Therefore, current foreign policy of Türkiye, which is less Western centric and intimately tied with the geography of the former Ottoman Empire, has had an impact on bilateral affairs with the United States.

Common interests are the most essential element influencing bilateral ties between Türkiye and the United States. The article investigates how bilateral connections are sustained when two countries have mutual concerns, as well as the implications of this if the two states have opposing concerns. As a result of the research conducted for this study, the international organizations of which the two states are a part have been ineffective in changing the interest-oriented framework of the bilateral relationship.

Article Type: Research Article

Keywords: Turkish Foreign Policy, US Foreign Policy, Bilateral Affairs, Westernization, International Organizations.

JEL Codes: F50, F59

Author's Note: *This study has been prepared in accordance with scientific research and ethical rules. In this study, there is no content that requires ethics committee permission or legal/special permission. I, as the first author of the article, signed my declaration certifying that there was no conflict of interest within the article preparation process.*

---

* This article is based on the master's thesis of the second author conducted under the supervision of the first author.

**Yrd. Doç. Dr. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, mdirekli@ciu.edu.tr, ORCID: 0000-0002/3173/7756

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Geliş Tarihi/Arrived: 15.03.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 04.12.2023

2009-2016 Dönemi Türk-Amerikan İkili İlişkilerini Etkileyen Faktörlerin Yorumlanması ve Bu Unsurların Detaylandırılması

Öz

Bu makalenin amacı, son yıllarda inişli çıkışlı bir seyir izleyen Türk-Amerikan ikili ilişkilerini etkileyen unsurları belli bir dönem üzerinden daha iyi kavramak ve yorumlamaktır. Türk dış politikası önceleri devletin Batılılaşma hedefi doğrultusunda Batı merkezli bir seyir izlemiştir. Buna mukabil Türk dış politikası uzun süredir devam eden AB üyelik çabalarının sonuç vermeyeceğinin ortaya çıkmasıyla çok yönlü bir şekilde değişmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin daha az Batı merkezli ve eski Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasına sıkı sıkıya bağlı olan mevcut dış politikası, ABD ile ikili ilişkilerde etkili olmuştur.

Ortak çıkarlar, Türkiye ile ABD arasındaki ikili ilişkileri etkileyen en temel unsurdur. Makale, iki ülkenin karşılıklı kaygıları olduğunda ikili bağlantıların nasıl sürdürüldüğünü ve bunun yanı sıra iki devletin karşıt kaygıları varsa bunun sonuçlarını araştırmaktadır. Bu çalışma sonucunda iki devletin parçası olduğu kuruluşların, ikili ilişkinin çıkar odaklı çerçevesini değiştirmekte etkisiz kaldığı anlaşılmıştır.

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Amerikan Dış Politikası, İkili İlişkiler, Batılılaşma, Uluslararası Örgütler.

Jel Kodu: F50, F59

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine yazar imzası ile beyan edilmiştir.

INTRODUCTION

Although the term alliance has a variety of connotations, this research will concentrate on the state-centered approach. Despite the fact that non-state organizations are getting significantly more prominent in the field of international relations, states continue to be the most decisive actors. As Türkiye and the US' alliances are the primary center of attention, the state-based perspective is more applicable within this study.

Research Question

In 2009, when Barack Obama was elected president of the United States, affairs between Türkiye and the United States shifted dramatically. Turkish-American affairs were portrayed as a model collaboration instead of a strategic partnership at the start of the Obama administration. The Obama administration's model partnership idea, which is constructed on three components: strategy, economy, and social values, is used to describe

relations with Türkiye (Turkmen, 2016). As a result, the focus of this academic research is on a set of proposals for main and sub questions that help to portray the research's core concept:

Main Research Question(s)

1) How are bilateral connections sustained when Türkiye and the US have mutual or opposing interests?

2) What were the main characteristics of the Obama administration's foreign policy principles while conducting its bilateral affairs with Türkiye?

Hypothesis of the Research

The research was done with the assumption that bilateral connections are sustained when two countries have mutual interests, as well as the implications of this if the two countries have opposing interests. The research hypothesis is as follows:

If there was not an interest-driven structure between Türkiye and US bilateral affairs, it would be easier to set foreign policy goals, and there would be an opportunity to use the international organizations of which the two countries are members in the most effective way.

Methodology

To grasp the overall pattern of Türkiye-US affairs, this research used historical analysis, process tracing, and case studies. Platforms such as publications, reports, articles, and journals served as secondary sources from which data and information were gathered. Electronic and internet platforms have made these readily available. In addition to that, several websites, as well as books and the materials included in these books, were accessible. These were supplemented by the use of academic texts and web pages accessed via the Internet, which made the research process easier. Consequently, various situations from different times were compared in the study. The research was carried out utilizing qualitative research techniques.

Problem Statement and Significance of the Study

While considering the meaning of alliances, it is clear that many academics employ various structures and intentions to explain the notion of an alliance. The underlying argument for heterogeneity is because different theories of international relations have varied viewpoints on the meaning of alliances and how they are formed. From a realist theory perspective,

alliances are created by bringing the notion of power to the core. In the process of conceptualizing alliances, Stephen Walt claims that, along with the notion of power, security also plays a significant role in encouraging states to establish alliances as a result of the neo-realist approach (Walt, 2007).

Interstate and international systems are being threatened because of the ever-destructive nature of power (Morgenthau, 1973). This, in turn, brings with it the need for security. A balance of power is not a mechanism that operates by itself or automatically (Claude, 1962). These states try to achieve their goals by appropriating, maintaining, increasing, or even demonstrating power, and in this sense, power is exploited in the international system as a general concept (Morgenthau, 1973). Consequently, while international law is part of the system, it is not effective in mediation and decision-making due to its lack of assertiveness. After all, from the perspective of military power, political influence, natural resources, and geographical location, the enemy is at an advantage. This is a fear of the enemy, because not all states go into balancing activities, but only those who are threatened. However, this is not superiority in the sense of armed conflict. From a military point of view, a weak country can use political pressure in the international system to transform this disadvantage into an advantage. According to the theory of Walt, a state behaves according to its perception of the behavior of its enemy or competitor (Walt, 1985). A weak state must therefore find some form of shelter. This danger forces the state to attach itself to the strengths or to put it in other words, start bandwagoning (Direkli, 2022). In his theory, Walt examined what the weak state needs protection against, and the answer is danger (Direkli, 2022). This means that a state is looking for security from its perceived threat.

For realists, survival is also a primary concern for states. The creation of an alliance by states, as well as the involvement of states in an established alliance, occur in this context. Meanwhile, states' main goal is to survive; interest and power maximization are their secondary goals. Realists, thus, assert that states' engagement in alliances is only motivated by these considerations. (Ozluk, 2017). The fundamental motivation for weaker states joining alliances under the umbrella of major states is because another great power poses a threat to their survival. When alliances are viewed through the lens of realism, under the anarchic framework of international relations, there is an interest-oriented structure. As a result, realists believe that states' primary motives for creating an alliance are security and power.

Some implications may arise as a result of the state's participation in the alliances in this regard. To begin with, a weaker state might acquire the status of Bandwagoning country by joining an alliance with a strong state (Schweller, 1994). In order to ensure its survival, the state must define its foreign policy harmonized with the great power's approach (Ozluk, 2017). This scenario, which arose regularly at the time of the Cold War, might be related to a colonial bond that went beyond forming an alliance. In fact, when a state can no longer afford to survive, it surrenders all of its foreign policy inclinations to a major power and joins within its protective roof.

Furthermore, states might aim for balance by forming alliances. Particularly in neo-realist theory, the notion of balancing occupies so much room. The core element of balancing, according to Kenneth Waltz, is to give help to the weak side in order to avoid the strong power from becoming a hegemon (Waltz, 2010). Waltz's main ideas are framed by defensive realism, which explains why his characterizations of alliances are on this pathway. In contrast, neo-realist Randall Schweller, proposes a concept that emphasizes military force in balancing. As mentioned by him, balance is a type of defense instrument used by a state towards another state or alliance, with largely military implications (Schweller, 1994). The balancing country can then challenge the political or military force of the state it considers a danger in this respect. To rephrase it, for Schweller, balancing is a momentary action that will be important during times when the feeling of danger is at its peak (Ozluk, 2017).

The notion of balancing is approached by neo-realist academics in two ways: defensive realism and offensive realism. As an illustration, offensive realism scholars like John Mearsheimer assert that nations construct regional hegemonies irrespective of their capacity and power. On top of that, Mearsheimer states that only regional hegemonies are within the realm of possibility. As a result, they reject Waltz's balancing notions, arguing that the defensive realist image he offers is more of a status quo compared to a balancing exercise (Mearsheimer, 2002).

The structural realist approach was based on the assumption that states can never be sure about the intentions of other states. So a state's policy of maximizing its power against other states is found understandable. The military capability of a state can be assessed through intelligence activity and monitoring, but the intentions of the decision-makers can never be predicted unless they are stated openly (Mearsheimer, 2007). Of course, this approach provides an endless doubt and constant perception of mutual threat between the states.

Another option is making alliances in order to balance the superiority of the potential enemy. But classical realists recognize that military power and alliances are double-edged swords, as sometimes they are likely to provoke a conflict instead of preventing it (Lebow, 2007). Because alliances cannot be concealed easily, once they are revealed, they might be regarded as an aggressive preparation against them by the adversaries.

To ensure their survival, countries are forming alliances inside the international system, as attested by Waltz. The balance of power concept's key objective in this regard is to sustain the survival of the countries. From Mearsheimer's point of view, nations do not need to increase their power if Waltz's concept is correct. Within this frame of reference, supposing Waltz is correct, there is no necessity for countries to try to increase their power. In order to maintain the system in balance, great powers will be taking the required measures (Ozluk, 2017). Based on this, Mearsheimer has criticized Waltz's theories regarding the importance of components in the international system. As attested by him, the crucial element that governs the anarchic framework of the international system is power maximization. But despite that, Waltz places more weight on balancing (Mearsheimer, 2009).

Power-based approaches to the motivations for states forming alliances have been criticized. A few academics claim that as time went by, the balance of power went downhill. While criticizing the notion of a balance of power, the term balance of threat arisen. As such, Stephen Walt revised the premise that balancing is used to counteract power, saying that balancing is used to counteract threats, not power (Walt, 2007).

Taking everything into consideration, in the anarchic framework of international relations, realist thinkers have been unable to establish a common ground on why states form alliances. The method that arose in line with neo-realism and stated that the system's framework drove countries to seek power, and the objectives of alliances created by countries under an anarchic system have also been narrowed to the notions of security and power to a great degree.

Bilateral affairs between Türkiye and the United States have a long history, dating back to the late 1800s. Considering their geographical locations, the two countries maintained bilateral connections, which were concentrated on the armaments trade, after World War I. (Gencer, 2008). Turkish-American affairs, on the other hand, grew stronger after World War II. Subsequently, due to the Second World War, Türkiye paired with the

Western alliance orchestrated by the United States to combat the Soviet Union's menace.

Following the successful implementation of the Truman Doctrine in 1947 and Türkiye's membership in NATO in 1952, remarkable developments have been accomplished in the fields of political, economic, and military partnership between the two countries. Moreover, throughout the Cold War, the United States had a direct or indirect influence on the foreign policy actions of Türkiye. And to this day, the most critical topics in Turkish foreign policy, such as the Syrian Civil War, the July 15 coup attempt, the Cyprus problem, and Northern Iraq, are regarded in the context of affairs with the US.

NATO cooperation is, without a doubt, the organizational foundation of Türkiye-US bilateral affairs. Despite Türkiye became a member of Western organizations such as the World Bank and the IMF after World War II, North Atlantic Treaty Organization constantly has been the focal point of bilateral affairs. The fact that Türkiye is positioned at the crossroads of Europe, the Middle East, and the Caucasus is the primary cause of this circumstance. Additionally, due to its geopolitical significance, Türkiye, which set up NATO's southeastern dividing lines at the time of the Cold War, grew into one of NATO's important members in this period. Nevertheless, it may be claimed that bilateral affairs between Türkiye and the United States were one-sided throughout the Cold War.

In the early stages of the Cold War, Türkiye did not practice an independent foreign policy from the US. Türkiye's participation in the Korean War can be given as an example of this situation (Vander Lippe, 2000). Türkiye, which gained NATO membership as a result of its participation in the Korean War, both ensured its security and tried to eliminate the threat of the USSR. This situation enabled Türkiye to get closer to America and the West and, in the long run, to become the second largest army in NATO after the American army. According to the concept of bandwagoning, Türkiye placed its reliance on the United States, the pioneer of the Western alliance, to protect its security, and act in accordance with it. Additionally, despite attempts in the 1960s and 1970s to adopt independent actions on problems such as Cyprus, Türkiye stayed within NATO's control until the conclusion of the Cold War.

Based on this, Turkish policymakers believed that the ideal way to democratize and modernize was to create excellent relations with the European Union and the United States. For the purpose of becoming a permanent member state of the European Union, Türkiye matched its laws

and liberalized its economy with those of European states during the 1980s and 1990s. Additionally, Türkiye has not established deep relations with states in the Middle East as a political choice for ages, and it has not intervened in disputes among these states with the intention of affecting itself (Bilgin, 2017). Türkiye's main strategic aim during the 1980s and 1990s was to join the European Union by adopting a Western-centric foreign policy. Türkiye felt that this was the ideal way for becoming a developed country, and it has followed this approach for ages. As a result, Türkiye's organizational affairs with the Western Hemisphere are based on its military participation in NATO and political status as a candidate state for admission to the European Union.

Following the September 11th attacks, the United States' foreign policy was drastically changed. Due to the September 11th attacks, the Bush Doctrine was proclaimed by the US. In addition to the Bush Doctrine, the United States adopted a policy of preemptive operations to neutralize possible threats (Wheeler, 2003). Accordingly, US foreign policy during the George W. Bush administration might be viewed as an instance of offensive realism. As a result, the Bush administration did not waver to react towards states it deemed dangerous to the United States in order to fully cement American hegemony in the post-Cold War unipolar order. Within this perspective, the sanctions against Iran and invasion of Iraq might be given as examples.

At those times, the Bush administration introduced the Greater Middle East project, which aimed to reshape the region. Türkiye was shown as a model of a Middle Eastern country with a democratic and secular system that aspires to be governed by moderate Muslims (Stewart, 2005).

When the AK Party (Adalet ve Kalkınma Partisi- Justice and Development Party) took power under the leadership of Recep Tayyip Erdogan in Türkiye in 2002, the country embraced a new foreign policy strategy that differed from its previous approaches. Additionally, Türkiye, whose relations with the European Union have deteriorated over time, has grown increasingly interested in the Middle East and started to pursue an independent foreign policy.

While considering Turkish-American affairs, it is clear that the nature of the affairs constantly evolves as the time passes by. Türkiye follows an autonomous foreign policy from the United States and NATO throughout its strengthening period. In the Syrian Civil War, for example, Türkiye has taken a different foreign policy framework than the US. Furthermore, Türkiye has resisted imposing sanctions on Iran and has made

an effort to mediate disputes between Iran and Western states. In order to counterbalance Western countries, Russia also exploits the Middle East and China (Demir & Yılmaz, 2020).

In its foreign policymaking procedure, Türkiye has traditionally placed a high value on its affairs with the United States. Moreover, while Türkiye is forming its foreign policy, one of the first factors to consider is the United States' policies regarding Türkiye. As a result, Turkish politicians have sought to adjust to the post-Cold War world order by cooperating with the United States in order to avoid being ignored, as they have been for decades (Oran, 2010).

The Turkish economy was significantly stronger in the 2000s than it had been previously. The most important aspect in the formation of a developing Turkish economy based on exports was the Turkish economy's liberalization phase, which got under way in 1980 with assistance from the US and the IMF. Türkiye, by attempting to improve its affairs with the US and the EU, aims to preserve its foothold in the post-Cold War economic order (Sayari, 2000).

Theoretical Frame

In international relations theory, alliances play a significant role. States form alliances in order to achieve a variety of purposes; nonetheless, security and power are the most prominent ones. The perspective of realism theory on the notion of alliance will be compared in the following sections of the research. Before beginning this comparative analysis, in international relations, it is critical to grasp the meaning of the notion of alliance.

Although the term "alliance" has a variety of connotations, this research will concentrate on the state-centered approach. Despite the fact that non-state organizations are getting significantly prominent in the field of international relations, states continue to be the most decisive actors. As Türkiye and the US' alliances are the primary center of attention, the state-based perspective is more applicable within this study.

While considering the meaning of alliances, it is clear that many academics employ various structures and intentions to explain the notion of an alliance. The underlying argument for heterogeneity is because different theories of international relations have varied viewpoints on the meaning of alliances and how they are formed. From a realist theory perspective, alliances are created by bringing the notion of power to the core. In the process of conceptualizing alliances, Stephen Walt claims that, along with

the notion of power, security also plays a significant role that encourages states to establish alliances as a result of the neo-realist approach (Walt, 2007).

In the post-World War II era, realist theory started gaining momentum in the field of international relations. The setback of idealism theory, which reigned supreme in the course of World Wars I and II, prepared the route for realism to take over as dominant theory in international relations (Behr & Heath, 2009).

According to realism, the state is the most significant entity in international relations, which behaves under the premise that international relations occurs within an anarchic system. As a result, one of the most fundamental realism premises is that the international order is an anarchical system as it does not acknowledge any higher authority (Morgenthau, 1973).

For realists, survival is also a primary concern for states. The creation of an alliance by states, as well as the involvement of states in an established alliance, occur in this context. Meanwhile, states' main goal is to survive; interest and power maximization are their secondary goals. Realists, thus, assert that states' engagement in alliances is only motivated by these considerations. (Ozlu, 2017). The fundamental motivation for weaker states joining alliances under the umbrella of big powers is because another great power makes threat to their survival. When alliances are viewed through the lens of realism, under the anarchic framework of international relations, there is an interest-oriented structure. As a result, realists believe that states' primary motives for creating an alliance are security and power.

Some implications may arise as a result of the state's participation in the alliances in this regard. To begin with, a weaker state might acquire the status of Bandwagoning country by joining an alliance with a strong state (Schweller, 1994). In order to ensure its survival, the state must define its foreign policy harmonized with the great power's approach (Ozlu, 2017). This scenario, which arose regularly at the time of the Cold War, might be related to a colonial bond that went beyond forming an alliance. In fact, when a state can no longer afford to survive, it surrenders all of its foreign policy inclinations to a major power and joins within its protective roof.

Furthermore, states might aim to balance by forming alliances. Particularly in neo-realist theory, the notion of balancing occupies so much room. The core element of balancing, according to Kenneth Waltz, is to give

help to the weak side in order to avoid the strong power from becoming a hegemon (Waltz, 2010). Waltz's main ideas are framed by defensive realism, which explains why his characterizations of alliances are on this pathway. In contrast, neo-realist Randall Schweller, proposes a concept that emphasizes military force in balancing. As mentioned by him, balance is a type of defense instrument used by a state towards another state or alliance, with largely military implications (Schweller, 1994). The balancing country can then challenge the political or military force of the state it considers a danger in this respect. To rephrase it, for Schweller, balancing is a momentary action that will be important during times when the feeling of danger is at its peak (Ozluk, 2017).

The notion of balancing is approached by neo-realist academics in two ways: defensive realism and offensive realism. As an illustration, offensive realism scholars like John Mearsheimer assert that nations construct regional hegemonies irrespective of their capacity and power. On top of that, Mearsheimer states that only regional hegemonies are within the realm of possibility. Countries cannot become global hegemonies because of water. As a result, they reject Waltz's balancing notions, arguing that the defensive realist image he offers is more of a status quo compared to a balancing exercise (Mearsheimer, 2002).

To ensure their survival, countries are forming alliances inside the international system as attested by Waltz. Balance of power concept's key objective in this regard is to sustain the survival of the countries. From Mearsheimer's point of view, nations do not need to increase their power if Waltz's concept is correct. Within this frame of reference, supposing Waltz is correct, there is no necessity for countries to try to increase their power. In order to maintain the system in balance, great powers will be taking the required measures (Ozluk, 2017). Based on this, Mearsheimer has criticized Waltz's theories regarding the importance of components in the international system. As attested by him, the crucial element that governs the anarchic framework of the international system is power maximization. But despite that, Waltz places more weight on balancing (Mearsheimer, 2009).

Taking everything into consideration, on the anarchic framework of international relations, realist thinkers have been unable to establish a common ground on why states form alliances. The method which arose in line with neo-realism and stated that the system's framework drove countries to seek power and the objectives of alliances created by countries under an anarchic system have also been narrowed to the notions of security and power to a great degree.

The Obama Administration and the Instability of Bilateral Affairs

In 2009, when Barack Obama was elected president of the United States, affairs between Türkiye and the United States shifted dramatically. Turkish-American affairs were portrayed as a model collaboration instead of a strategic partnership at the start of the Obama administration. The Obama administration's model partnership idea, which is constructed on three components: strategy, economy, and social values, is used to describe relations with Türkiye (Turkmen, 2016). The strategic aspect accounts for a significant portion of bilateral ties. The economic connections between the two states must be strengthened. In bilateral affairs, however, the social values aspect, which is regarded as the third pillar of the model partnership notion, has practically no role (Turkmen, 2016). This pillar, which was pushed aside in bilateral affairs at the time of the Bush administration, demonstrates that terms like human rights and democracy are not that effectual in bilateral ties. In the early years, the Obama administration and its political maneuvers contributed positively to US-Türkiye relations. In the meantime, the US started to construct tighter connections with Türkiye, which it described as a positive role partner. During this time, nevertheless, the two countries' concerns are vastly aligned.

Consequently, the election of the Obama administration in the United States has started a new era in global politics. Unilateral offensive ideologies of the Bush Doctrine dominated world politics for a long time. However, after a lengthy break, the notion of soft power has revived.

Foreign Policy Principles of Obama Administration

After the Bush administration, international public opinion had lost faith in American foreign policy. According to a 2008 poll, the number of people who favor American foreign policy around the world has decreased dramatically. Allegiance to American foreign policy is rated at 52% in the United Kingdom, 41% in France, and 30% in Germany. Middle Eastern countries had substantially lower rates. For example, 22% in Egypt and 12% in Türkiye (Pirincci, 2011).

New foreign policy objectives were established by the Obama administration in order to develop an effective foreign policy plan after noticing American foreign policy losing credibility. The first of these texts, which was labeled as the Obama Doctrine, released in 2010 and then modified in 2015 to reflect changing global realities.

Despite its idealist attitude, the Obama administration has demonstrated a strong commitment to maintaining US global leadership. It was underlined in the National Security Strategy Plan that the United States should concentrate on economic growth and leave the economic crisis behind for the purpose of developing a new policy to maintain its global leadership and counter China's growing power (Byrd & Murty 2013).

Rather than unilateral military involvement in the new era, the Obama administration has opted to foster global justice and democracy with its partners. Consequently, one of the most significant realizations made by the Obama administration is that worldwide challenges are larger than the United States can manage individually (Politico, 2009). The Obama administration felt that international institutions, international law, and diplomacy could be used to tackle global challenges. When the Obama administration's decisions are examined, it becomes clear that the UN and NATO are the two most frequently employed institutions in the resolution of global issues.

Unlike the Bush Doctrine, the Obama Doctrine has distinctive conditions for the use of force. The notion of a preemptive strike was fully abandoned by the Obama administration. Based on this, the use of force can be conceivably employed to sustain regional and worldwide peace, avert the weapons of mass destruction and the destructive impacts of terrorism, protect trade and energy, and address humanitarian crises. In this sense, the "use of force" concept's boundaries were depicted by the Obama administration. The Obama administration has pursued a policy of gaining allies' backing before employing action and avoiding utilizing US soldiers as ground troops as much as feasible in Libya and Syria (Chesterman, 2011).

Since its publication in 2015, the National Security Strategy documentation has been updated to reflect shifting global politics. The United States has said in this document that it is still strong and that it intends to preserve its worldwide leadership status. The fundamental purpose for this focus is the rise of China, along with the danger put forth by Russia with its military force, which is becoming more involved in world affairs. These two incidents are increasingly working against US interests. Within this framework, the Asia-Pacific zone is clearly the fundamental emphasis of the 2015 National Security Strategy file. This document, which puts the Middle East's challenges aside, focuses on formulating measures to counter aggressive Russia and rising China.

Despite the fact that the Obama administration's 2010 national security strategy was focused on maintaining the US's global leadership position, it established a plan that would react to domestic policy demands. Nevertheless, in 2015, changing global dynamics redirected the primary threat perception of Obama administration towards the Asia-Pacific area, resulting in adaptation of a counter-threat policy.

Politics in Middle East and Role of Türkiye during Obama's Administration

Following the Bush administration's war-oriented and counter-terrorism Middle East policies, the Middle East public's greatest hope for Obama was a resolution to the challenges left over by the Bush administration. The US was distanced from core ideals like human rights because of the foreign policy strategy of the Bush administration, and this has dealt serious harm to US-Islamic affairs (Ovali, 2019).

American national security gets threatened by radical Islamic terrorist organizations like al-Qaeda, as attested by the 2010 National Security Strategy Document. The Obama administration was forced to establish a new Middle East politics as a result of the failure of the war on terrorism and the emotional split among the United States and the Islamic world. Iran's nuclear weapons development efforts and the Israeli-Palestinian conflict are two of the most major challenges in the Middle East, according to President Obama.

With the intention of reviving Türkiye-US affairs in the aftermath of the Bush period, the Obama administration came up with the concept of a model partnership while conducting its bilateral affairs with Türkiye. Consequently, the Obama administration declared that Turkish-American affairs are meant to be combined into a large framework that encompasses joint cooperation in many economic, social, and cultural areas under the concept of Model Partnership (Ovali, 2019). The portrayal of Türkiye as a model state for Muslim Middle Eastern states is another aspect of the Model Partnership idea used to define Turkish-American bilateral affairs. Notion of Model Country highlights that Türkiye, with its Muslim population, has an industrialized economy and a functioning democracy.

The administration of Erdogan shared identical views on the Middle East as the administration of Obama. From Obama's point of view, dictatorships should be abolished and a democratic system should be constructed in the Islamic world. Moreover, the Obama administration preferred that these adjustments can be achieved through internal reforms

rather than military operations. Statements between 2011 and 2017 show that Obama believes that North Africa and the Middle East are chronically destabilized regions, and US intervention there is mostly pointless. Therefore, it does not make sense for him to militarily intervene in Syria (Ateş, 2021). This is the primary driving force for promotion of Türkiye as a model Middle Eastern state. After observing that changes through military means have had detrimental implications, the Obama administration has pushed for domestic democratic reforms in Middle Eastern states.

Furthermore, the closed economic systems of Middle Eastern states were anticipated to be reconstructed when autocratic regimes went away, with free market economies in harmony with the global liberal economy. Working with Erdogan's government was seen as a way for Islamic groups in the Middle East to become more democratic, according to the Obama administration. (Kurtbag, 2015). Moreover, the state and societal framework of Türkiye, which combines Islam and democracy, could serve as a model for other Muslim states. The new government in Türkiye welcomed the Model Country idea because throughout the Middle East, it allowed Türkiye to extend its political area of influence.

Shortly after taking office, Obama made his first overseas international visit to Türkiye in April 2009. This fact is critical to understanding the Obama administration's regard for Türkiye. Obama stressed that the notion of Model Partnership has the capacity to renew and alter the world during his speech to the Turkish Parliament. The democratic and secular system established under Ataturk's leadership, according to Obama, is Türkiye's most vital feature (Hurriyet, 2009). Obama went on to remark that Türkiye, whose population consists of Muslims as majority, and the US, whose population consists of Christians as majority, could work together to create a modern and international community.

The relationship framework that the US intends to construct with Türkiye is one-sided, similar to that of the Cold War, according to Richard Falk (Falk, 2014). According to Falk, with the intention of bilateral affairs remaining a model partnership, Türkiye must acknowledge the United States' strategic aspirations by prioritizing them over its own.

Efforts by Obama to strengthen connections with Muslims went beyond the Model Country concept and Türkiye. President Obama paid a visit to Cairo, Egypt's capital, and delivered a speech to the entire Islamic world. He cited the Qur'an, Islam's sacred text, to assert that Islam is a part of the US. Obama addressed a number of issues, including the Iraq War, the

Israeli-Palestinian conflict, and Iran, and stated that the best way to solve them is to reach a mutual agreement (The New York Times, 2009).

While looking at the speeches presented to the public during Obama's journeys to Egypt and Türkiye, it's clear that the US aims to use soft power to tackle contemporary challenges within the structure of neoliberal ideology. One of the main neoliberal philosophers, Joseph Nye, defined soft power in a way that is worth remembering. Though the United States possesses the world's most powerful army and weapon arsenal, it should control world affairs and be able to enforce its will on other states (Nye, 2009). Consequently, he contends that if the US wishes to keep its ability to shape global affairs, it must pay attention to and develop its soft power (Nye, 2009).

In one sense, soft power refers to the desire for diplomacy over armed measures. As a result, the effectiveness of soft power is determined by the target's level of belief. Soft power topics like discourse and culture are equally crucial for convincing the target.

Based on this, the Bush administration's The Greater Middle East Project was considered a soft power tool. However, it failed as it was unsustainable with the dynamics of the Middle East. The people of the Middle East, on the other hand, viewed Obama's use of soft power during his visits to Egypt and Türkiye, which was intended for rapprochement with the Islamic world, as beneficial.

In order to enhance Middle Eastern people's hearts and minds in the US, the United States required to take several actions. Correspondingly, a choice was made by Obama which will be welcomed in domestic politics of the US while also changing people's perceptions in the Middle East about the US.

In the United States, the continuation of the Iraq War has long been a source of public dissatisfaction. On top of that, human rights abuses at the Guantanamo Bay detention center had a negative impact on America's image in the Middle East. The Obama administration reported the withdrawal of American forces from Iraq and the closure of the Guantanamo Bay detention center (Kurtbag, 2015).

For the Obama administration's Iraq withdrawal plan to be implemented successfully, Türkiye was in a crucial position. The invasion of Iraq at the time of Bush administration, has been called a huge catastrophe in US foreign policy by President Obama. Iraq was invaded

without a thorough examination of the country's domestic characteristics, and the United States' military was forced to remain in Iraq for an extended period of time to reestablish stability (Brenman, 2015). During the Saddam time period, there were religious disputes between the Sunni minority, which occupied the country's administration, and the Shiites, who form the majority of the country's population. Moreover, in northern Iraq, there was an ethnic struggle between Arabs and Kurds (Brenman, 2015). Türkiye could be a mediator in the journey of building democracy in Iraq because of its religious closeness with the Sunni minority and solid ties with the Kurdish administration in northern Iraq, as believed by the Obama administration. Conversely, Iraq, which has a Shiite majority of 55 percent, might easily fall into sphere of control of Iran (Lipka, 2014).

The concentration was switched to the Asia-Pacific zone by the Obama administration, and the aim was to quickly finish the wars acquired during the Bush era. The Bush administration, which failed to consider the characteristics of Middle Eastern states, brought rising anti-Americanism to the Islamic world and an end its term in instability. In contrast, the Obama administration has made a journey to Egypt in order to reach out to deepen relationship with the Islamic world. . As the foreign policy priority of the US has shifted to the Asia-Pacific area, the model state idea was developed, which prioritizes Türkiye with the intention of defending its concerns in the Middle East and avoiding a power void. Therefore, Türkiye and the United States share mutual interests and objectives as Erdogan's administration becomes more interested in increasing its area of influence in the Middle East.

The Arab Uprising and Syria's Civil War's Effects on Bilateral Affairs

Uprisings that began in Tunisia in December 2010 regarding economic challenges have expanded to involve concerns about human rights, freedom, and democracy, and have spread throughout the Arab world. Despite the fact that the US intends to value democracy and human rights, it required and backed the existence of authoritarian governments in order to maintain its policies in the Middle East. While looking at US Middle East policy from a realistic perspective, it can be claimed that the US prioritizes three concerns. These are the fight against terrorism, the protection of Israel, and the energy supply safety (Kurt, 2018). Nevertheless, the flow of uprising in the Middle East that started with the Arab Uprising has compromised the long-term viability of US policy in the Middle East, which has been based on these three pillars for many years.

Following the start of the Arab revolutions, the Obama administration struggled to decide how to respond. Despite having liberal aims such as human rights and democracy, the United States' interests in the field frequently ran counter to these aspirations. Moreover, it is reasonable to argue that when the Arab upheavals started, the Obama administration devised a policy tailored to each country's individual interests (Gerges, 2013). For instance, as a consequence of the Arab Uprising, Egypt's Islamist leader Morsi won elections. It has demonstrated that democracy does not always provide the outcomes that the United States desires. The previously mentioned election consequence, however, is clearly a danger to security of Israel and US interests in the Middle East (Kurt, 2018). Subsequently, despite Obama's declaration of support for democratic governments, the military coup that overthrew Morsi's government in 2013 was acknowledged by the Obama administration. The approach of the Obama administration to Arab uprising differs significantly from that of the Bush administration in the Middle East. At the time of Arab Uprising, the United States avoided, as far as possible, arranging the reconstruction of countries. Since it was the most difficult challenge in the Afghanistan and Iraq wars. The policies of Obama administration at the time of the Arab Uprising claimed that it simply backed public responses. In the case of Libya, the Obama administration was aiming to avoid unilateral American military engagement and to adhere to its own ideology. Furthermore, with the help of its allies, the United States has attempted to tackle challenges through international organizations such as the United Nations and NATO.

On top of that, with the intention of fulfilling its foreign policy aims in the Middle East, Türkiye has made attempts to create solid bilateral relations with Syria and Egypt. Once Türkiye realized the European Union would not approve it, it began to refocus its foreign policy priorities eastward instead of westward, with the intention of broadening its influence area. Consequently, Türkiye began supporting the insurgents since it felt this might potentially lead to new administrations established by the insurgents. Due to this, in the Syrian Civil War, Türkiye has backed Sunni insurgents rather than the Shiite government (Ataman & Ozdemir, 2018).

Türkiye's backing for Egypt's moderate Islamist Muslim Brotherhood administration, which is deemed the Arab world's political center, is grounded in the same logic (Kuru, 2015). Correspondingly, Erdogan's government shares the Muslim Brotherhood's viewpoints. As a result, Türkiye has thrown its weight behind the Morsi administration and the Muslim Brotherhood, which rose to power in Egypt as a consequence of the Arab Uprising. The military coup which toppled Egypt's Morsi

administration in 2013 and the eight-year Syrian Civil War have struck great harm on the Middle East politics of Türkiye, which it was attempting to develop as a regional force.

Despite Türkiye's desire to pursue an autonomous foreign policy, when the Arab Uprising occurred in 2011, Türkiye and the US shared interests in the Middle East, which paved the way for bilateral affairs to blossom once again. For example, in January 2012, Obama stated that Erdogan is one of the five presidents with whom he has the best connections when he conducted an interview with Time magazine (Rogin, 2012). Despite there were several areas in which they differed, the two countries opted to focus on mutual interests. Several political analysts, like Gerges, suggest that the Obama administration did not see Türkiye's strengthening Middle East connections and expanding influence as a danger, but rather welcomed them. Although the administration of US was turning its focus from the Middle East to the Asia-Pacific area, they believed that Türkiye could occupy a potential power vacuum in the region, which would be in parallel with US goals (Gerges, 2013).

Despite the fact that Obama's model country metaphor during his 2009 visit to Türkiye was not executed, democratic and secular Türkiye was seen as a country capable of filling the power vacuum left by the US retreat from the Middle East. The United States' pullout from the Middle East may be able to keep Iran from gaining an edge (Gerges, 2013).

Türkiye's assistance for the missile defense program, which NATO aims to construct over Russia and Iran, was the first concrete sign of improved Türkiye affairs. Türkiye, as a part of this program, has consented to put detections on Turkish soil to surveil the whole Middle East area (Shanker, 2011). Based on this, Türkiye has been condemned by Russia and Iran for its support of this program.

With the Arab Uprising's accomplishment in overturning administrations in some countries, the notion of a model state, where Türkiye is presented as a model state to these new administrations, has revived, and its purpose has become evident (Yilmaz, 2011). Considering Türkiye's attempts to pursue an independent foreign policy, its involvement in the Syrian Civil War and adoption of the missile shield deteriorated Türkiye's affairs with Iran and Syria, leading to a deeper relationship with the US.

The Obama administration has followed a democratic and human rights-based approach throughout the Arab Uprising. The Obama

administration has advocated for central government changes and stressed that protestors should not be subjected to violence. Due to its negative impression as a consequence of the wars in Afghanistan and Iraq, the United States did not wish to be at the center of things. Due to this, it has formulated a policy of "leading from behind". Libya is the first illustration of the United States' approach of leading from behind. The US conducted its actions in Libya through France and only delivered minimal assistance to military actions. Türkiye was considered appropriate for this duty in the early phases of Syria's civil conflict (Duran, 2017).

Once the first uprisings in Syria erupted, the US government did not expect them to have any different results than those experienced in other Arab Uprising-affected states. Having said that, Syria is uncertain in comparison to other states due to its unstable ethnicity, and use of force to pacify demonstrators, and the Assad regime's refusal of reform proposals. In line with its overall agenda, the Obama administration has pursued pro-democratic policies in Syria (Cankurtaran & Genckaya, 2017). Nevertheless, different from other states in Syria, according to daily circumstances, the Obama administration has modified the parties it supports and its policies, and in this case, it has not been consistent. For example, during the outbreak of the Syrian Civil War, it was stated by the Obama administration that the Assad regime should step down. Nonetheless, as time went on, the US viewed the formation of a Syrian interim administration favorably where the Assad regime was participating (Cankurtaran & Genckaya, 2017).

Türkiye and the US have proclaimed that they oppose the existence of the regime of Assad, in line with closely related policies followed during the first phase of Syria's civil war. Despite that, the Syrian civil war was spreading and turning into a proxy war, and the truth that Russia and Iran were supporting Assad regime in the civil war has bolstered the Assad administration's hand and allowed it to stay in power. For that reason, the incidents did not align with the policies of the Türkiye and the United States in Syria.

Türkiye has anticipated that the US to become increasingly engaged in the conflict, as the crisis in Syria turned into a civil war. All things considered, the US wished to be as unengaged as possible in the Middle East's political and military issues, as it was stated in the 2010 National Security Strategy Document. Additionally, it is fair to argue that Obama, who intended to pursue a more careful foreign policy in the run-up to the 2012 elections, was using a wait-and-see approach in Syria. In contrast,

Türkiye has begun to experience the impacts of the Syrian civil war in its own soil, with little option except to wait and watch what happens.

Türkiye has had an open-door policy for Syrian refugees escaping the war since April 2011. As attested by the UNHCR, Türkiye has turned out to be the biggest refugee host country in the world, hosting 3.5 million Syrians in 2019 (UNHRC, 2019). As of September 2019, more than 40 billion dollars had been spent on these refugees by Türkiye (TimeTurk, 2019). The foreign policy of Türkiye has begun to distinguish itself from that of the US related to Syria's relevance. Therefore, Türkiye has begun to regard Syria as a national security concern.

The concern about chemical weapons might be used to demonstrate the US' unwillingness to interfere in the Syrian situation. The deployment of chemical weapons has been a "red line" for the Obama administration since the start of the Syrian conflict. The US has also stated that if chemical weapons are used against enemies, they will engage in the conflict. In August 2013, the Assad regime executed a chemical assault in Syria, killing around 1,400 civilians. Following this assault, the US has remained silent on the Assad regime's actions. For this reason, Obama's response to the use of chemical weapons in Syria has failed miserably (Kasapoğlu, 2019). Conversely, as a result, allies such as Türkiye were losing faith in the United States.

According to Obama, if Assad were driven from office through direct American government engagement, the United States would subsequently encounter Assad's allies. The Obama administration has criticized this as a poor policy (Sen, 2013). Türkiye, contrastingly, was experiencing the security threats and economic costs caused by the large numbers of asylum seekers awaiting at its borders from Syria and was becoming dissatisfied with the US policy on the country. Türkiye viewed the ongoing presidency of Assad as a circumstance that would endanger his developing Middle East reputation (Kurtbag, 2015).

Following the rise of the Islamic State in Iraq and Syria (ISIS) in the Middle East, the Obama administration's cautious attitude toward the Syrian civil war has shifted (Cankurtaran & Genckaya, 2017). Obama has stated that the US will fight ISIS with regional forces rather than its military capabilities, and that the US will eliminate ISIS by air assaults. The Yekîneyên Parastina Gel (YPG), the Syrian extension of the Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK), which functions as a terrorist organization in Türkiye and kills civilians, is the force Obama has labeled as a regional

actor. This incident marked the beginning of the long-running conflict between Türkiye and the US (Duran, 2017).

In connection with the Partiya Yekîtiya Demokrat (PYD) and its military branch, the YPG, providing international aid, the ISIS's Kobani invasion in 2014 was a major turning point. Following the Kobani attack, the US bolstered its assistance to the PYD. On top of that, worried that the ISIS danger may spread throughout the Middle East, the United States has delivered air assistance and substantial amounts of arms to the PYD. In comparison to other opposition parties in Syria, the PYD has grown and achieved a prominent foothold thanks to US funding. Hence, with the US's assistance, the power balance in Syria has shifted substantially in favor of the PYD (Letsch, 2014).

The growing strength of the PYD and its military branch, the YPG, in Syria has caused plenty of difficulties for the foreign policy of Türkiye. To begin with, the YPG, which Türkiye refers to as the Syrian wing of the terrorist organization PKK, has been backed by powerful countries in its fight against ISIS as a legitimate player. A further significant issue is the PYD's growing territorial dominance over Syrian land. The PYD has taken control of 14% of Syrian land and aspires to expand this percentage even more (Turkmen, 2016). Türkiye sees the PYD's establishment further away from its boundaries as a threat to its national security. Türkiye was anxious over its own national security and worried that the PKK, which has been designated as a terrorist group by all Western powers, may gain from the PYD's legitimacy (Turkmen, 2016).

Türkiye believed that handing up authority over northern Syria to the PYD would open a path for the PKK to access the Mediterranean Sea, endangering its national security and territorial integrity (Daily Sabah, 2019). That being the case, Türkiye, which fights against the PYD's desire to shift the region's ethnic composition, which is characterized by Sunni and Arab populations, has started to send guns and equipment to the separatists. Türkiye's claim was bolstered by the reality that the PYD set up provinces and proclaimed an autonomous administration in places where the Kurdish population is a minority.

A relationship was established by Türkiye with the Iranian and Russian camps in Syria due to the divergent concerns between the US and Türkiye in the Syrian Civil War, (Ovali, 2019).

Terrorist attacks in Türkiye have increased as a result of Syria's civil war. In addition to this, both ISIS and the PKK, which were attempting to

gain territorial control in Syria, have labeled Türkiye as a foe and have performed terrorist attacks in Türkiye. In contrast, due to the damages inflicted by these terrorist attacks, Türkiye has committed to engage militarily in Syria. Due to this, in August 2016, Türkiye initiated a military campaign in Syria with moderate opponents, claiming UN resolutions on combating ISIS as well as Article 51 of the UN Convention. Türkiye has de facto created a buffer zone along its boundaries in Syria, where Russia and the US have been fighting a proxy war through the groups they backed.

Following the operation, which occurred within the area of control of Russia, Türkiye stated that the buffer zone would be stretched to contain Manbij, which fell under the control of the United States. As a result, relations between Türkiye and the United States have deteriorated to levels not seen in previous years.

With the intention of securing American interests in both Syria and Iraq, the Kurds have emerged as the most crucial partner on the ground. The reconciliation between the US and the Kurds, particularly those Kurdish formations within the PKK's area of control, has sparked a dilemma of trust between the US and NATO member Türkiye.

Türkiye's disappointment with the fact that the US was collaborating with a branch of the organization that Türkiye deemed to be its major national security threat instead of its NATO ally Türkiye, in executing its strategies in the region. Huge arms transfer to this organization, Türkiye believes, constitute a big danger to its national security (Cankurtaran & Genckaya, 2017).

Though the United States desires a scenario where Türkiye accepts the PYD, this appears to be impossible. Therefore, it may be said that bilateral affairs between Türkiye and the US are deteriorating rapidly. Because the dynamics in Syria's war have remained stable for many years, the tension between Türkiye and the US is still present today.

Despite the fact that the Middle East was supposed to be transformed into a wealthier and more democratic region by the Arab Uprising, this vision has yet to be achieved. On the other hand, in several states, such as Libya and Syria, the Arab Uprising has resulted in the beginning of lengthy civil wars. Consequently, for other Middle Eastern states, the Obama administration has regarded Türkiye as a model state with its economic success and democratic framework. However, as this regard's theme has not been decided and has turned out to be inefficient. Additionally, a shift in the policies of the US took place due to the rise of ISIS in the Middle East.

Subsequently, the Obama administration has looked for partners to further American interests, as the US does not intend to have direct involvement in the region. The most fitting entity for this circumstance was the PYD which was functioning as the Syrian wing of the PKK. However, it was the terrorist group that has been combated by Türkiye ceaselessly.

During the early phases of the Syrian civil war, Türkiye and the US, who agreed on the removal of Assad from power, have ended in failure to reach an agreement on Syria now that it is clear that Assad will stay in power with assistance of Russia. Additionally, Türkiye has developed good connections with Russia, intending to offset the US's relationship with the PYD, which Türkiye perceives as a major threat to its own security.

Hence, the Syrian Civil War began as a result of uprisings calling for Assad's removal from power, and the civil war became a proxy war where the US and Russia intervened through forces they backed. It appears challenging for Türkiye and the US to recover to their former good days of bilateral affairs on the condition that the Syrian civil war remains in this state of flux.

Türkiye's and the US' Different Interests

When the Soviets were not posing a danger anymore, the Western bloc's capability to coexist in any condition was substantially lost. In the 1990s, as the European Union got more institutionalized, its political affairs with the US became more different. Particularly since the September 11 attacks, trans-Atlantic division has been more visible. Although the EU pursued a more harmonious and dialogue-oriented foreign policy, the United States pursued a unilateral interventionist strategy (Sinkaya, 2011).

In the execution of Turkish foreign policy in the first half of the 2000s, relations of Türkiye with the European Union became a primary concern. The EU began accession talks with Türkiye in 2005 as a consequence of improving compliance of Türkiye with the EU and its growing degree of democracy. Additionally, the standard framework of Turkish foreign policy has begun to evolve due to the accession negotiations of Türkiye with the EU. For many years, Türkiye's foreign policies and practices were based on the pillar of security. The major factor was that at the time of the Cold War, Türkiye shared a border with the Soviet Union. Türkiye had to fight with separatist terrorism after the Cold War ended in the 1990s. After 2005, however, Türkiye adopted a foreign policy based on cooperation and centered on economic relations with the Middle East. This policy shift in Türkiye has been viewed as fitting with the EU's Middle East

strategy and Neighborhood Policy by Western European countries (Oran, 2013).

While looking at Türkiye's bilateral affairs with the US throughout the 2000s, a fluctuating path emerges, with relationships fluctuating between positive and negative. Despite Türkiye-USA was a strategic ally against Soviet danger during the Cold War, the circumstances introduced by the globalizing world have transformed the framework of bilateral affairs, bringing a new chapter of interest-based cooperation. The administration of Erdogan, which came to power in Türkiye in 2002, pursued a foreign policy aimed at regional and more independent leadership.

Once Erdogan's administration started running the office, he made an effort to establish positive connections with the US government. Moreover, in executing its Middle East policy, Türkiye was considered an ideal regional force by the US, and gaining the assistance of Türkiye was seen as a vital factor during this time (Sinkaya, 2011). The Iraq War, on the other hand, was the first starting point for foreign policy of Türkiye to begin to develop an autonomous foreign policy free of US control. The truth that the Turkish Parliament refused to permit the US to utilize Turkish soil to invade Iraq came as a surprise to the US.

Following the Iraq War, the terrorist organization PKK increased its presence in the north of Iraq due to a lack of authority. Nevertheless, for a long time, permission for Türkiye to make a move against the PKK in northern Iraq has been refused by the US government. As a result, Türkiye has strengthened its ties with other regional states, such as Iran and Syria, with the intention of safeguarding its national security, as it believes the PKK, which it regards as its major national threat, is being supported by the US. Apparently, different interests between the two states and differences in threat perceptions resulted in trust issues and new difficulties in affairs.

Regardless of the truth that Türkiye has achieved many democratic improvements, the European Union's unconvincing claims for blocking Türkiye's admission talks have caused Türkiye to drift away from the EU (İnaç, 2016). Consequently, before delving deeper into this topic, it is vital to note that the notion of identity has played a significant role in the affairs of Türkiye with the European Union. With its modern and new republican system, Türkiye has begun the journey of developing a western identity. With the intention of creating this Western-Turkish character, it has prioritized integration with Europe while ignoring the Middle East (Aslan, 2000). Meanwhile, foreign policy interests of Türkiye have shifted due to the growth of moderate Islamist politics in the country and the European

Union's rejection of allowing Türkiye to become a full member because of its large Muslim population. As a result of the halting of Türkiye's EU membership procedures and the conflicts with the US, Türkiye's foreign policy is dominated by a revisionist viewpoint.

Türkiye has a Muslim population with Western ideals as a consequence of these identity-constructing efforts. Meanwhile, Türkiye, the Middle East's largest military and economy, as well as the region's sole democratic republic outside of Israel, shifted its foreign policy goals after 2008.

Some argue that desire of Türkiye is to expand its impact over the former Ottoman Empire's geography, which represents neo-Ottoman politics (Walton, 2010). With Erdogan's authority, though, the new elites in Türkiye's foreign policy have seen this as Türkiye's revival of brotherhood relations with Middle Eastern states with which it shares similar history and culture (Altunisik, 2009).

The axis shift was criticized as Türkiye left its Westernization-focused foreign policy. Moreover, the US is responsible for a major portion of these critiques. As a consequence, Türkiye, which does not wish to abide by the United States' solitary foreign policy as it did at the time of the Cold War, has established a new foreign policy road that it thinks essential for its own goals. Consequently, being a significant regional force, but on the other hand, through the emergence of new global dynamics, Türkiye aspires to grow into a global actor. Based on this, the Arab Uprising may have introduced the opportunity of the establishment of the new foothold that Türkiye desires.

Syria is the finest instance of the US and Türkiye's divergent interests in the Middle East from a political standpoint. Additionally, considering the two states' divergent interests as a result of the Syrian Civil War, it is clear that the divergence of the two states' interests, as well as evolving views of dangers, has harmed bilateral affairs. During the early phases of the civil war, the Obama administration, which did not desire to be actively engaged in the Middle East's challenges, and Türkiye collaborated around mutual interests and sought to extend its area of influence, but as the civil war continued, the two states came to regard one another as a danger.

Türkiye views US collaboration with the PYD in Syria's combat against ISIS as a serious threat to its own security. President Erdogan, for example, has stated that the PYD and ISIS are both terrorist organizations

from Türkiye's perspective and that if one is eliminated, the other should not be assisted (Hurriyet, 2015). As the US persisted in assisting the PYD, Türkiye began to move closer to Russia.

Türkiye and the US have come to regard one another as a danger as their interests have differentiated over time. Türkiye, for example, collaborates with Russia to counterbalance the threat posed by the US. In return, the US reformed the PYD into a formal army, training and supplying it. Countries only balance against countries that they regard as a danger to themselves, as Walt asserts (Walt, 2007).

CONCLUSION

When the bilateral affairs between Türkiye and the United States are evaluated, it is clear that principles such as a liberal economy, human rights, and democratic progress have less of an impact on bilateral affairs than interests. Whenever Türkiye has pursued foreign policy in line with US interests, bilateral affairs have always been on a positive track. Consequently, as Türkiye implemented policies that were incompatible with US interests, bilateral affairs deteriorated, irrespective of Türkiye's democratic progress. While considering the path of bilateral affairs, it is critical to grasp the political environments of the two states as well as their viewpoints. On subjects like the Syrian Civil War, the two states have sharp differences. Because of these differences, the two states have adopted new strategies and acquired new allies. Due to their different interests, Türkiye and the US came to see one another as a danger rather than an ally.

The primary goal of this article is to grasp more about "How bilateral connections are sustained when Türkiye and the US have mutual or opposing interests?" and "What were the main characteristics of the Obama administration's foreign policy principles while conducting bilateral relations with Türkiye?" To discover this, case studies and the process tracing method were used to analyze the path of bilateral affairs throughout 2009-2017, when Barack Obama was in charge. Consequently, pivotal moments in US political history, such as the Iraq War and September 11, have generated outcomes that will alter the framework of bilateral affairs between Türkiye and the US. Based on this, it was investigated if the shifts in bilateral affairs were caused by the foreign policy of the US or shifting foreign policy tendencies of Türkiye.

From 2008 to 2016, notions of international cooperation, international organizations, and liberal values were given a lot of attention under the Obama administration. Türkiye-US affairs, on the other hand,

have remained interest-based. Two important case studies were analyzed in the article: the Syrian civil war and Türkiye's portrayal as a model country. Despite this, the US continues to favor an unbalanced bilateral relationship framework, as it did at the time of the Cold War. The singular path system demands the US to align its foreign policy with its own concerns, and Türkiye to adopt this policy although it does not fully align with its own. As a result, a Western-based foreign policy was abandoned by Türkiye in favor of pursuing an independent foreign policy, putting bilateral affairs at risk. Moreover, with the awareness that Türkiye will not be able to join the EU, it has established strong ties with Middle Eastern states and sought new partners to help adjust its bilateral affairs with the EU and the US.

For the purpose of coming to a reasonable conclusion, the article looked into the causes of the constantly evolving dynamic in bilateral affairs. The impact of Türkiye's democratic progress on relations was analyzed. For example, bilateral affairs were easily damaged by situations such as Iraq in the early stages of the 2000s. In addition, bilateral affairs were on a strong track in 2010, when the Obama administration portrayed Türkiye as a model state for Middle Eastern states. Türkiye, on the other hand, renounced its EU aspirations and halted its democratic reforms during that time.

Unless Türkiye pursues an autonomous foreign policy strategy, bilateral affairs between Türkiye and the United States will be conducted within the framework of a strategic partnership. Türkiye's withdrawal from a Western-oriented foreign policy strategy has resulted in a division of interests between Türkiye and the US. Nonetheless, Türkiye's drift away from a Western-centric foreign policy has been aided by the United States' unilateral foreign policy decisions, such as in Syria and Iraq. Consequently, the two NATO partners are viewed as a danger to one another due to their foreign policy methods and divergent interests. To mitigate the danger they sense from one another, the two states are establishing alliances with other state and non-state entities in the Middle East.

REFERENCES

- Adam, L. B. (2012). Türkiye's Foreign Policy In The Akp Era: Has There Been a Shift In The Axis? *Turkish Policy Quarterly*, 11(3).
- Altunışık, M. B. (2009). Worldviews and Turkish foreign policy in the Middle East. *New Perspectives on Türkiye*, 40, 169-192. doi:10.1017/s0896634600005264
- Arango, T. and Schmitt, E. (2015). "Türkiye Uneasy as U.S. Support of Syrian Kurds Grows," *New York Times*. Retrieved June 21, 2022, from <https://www.nytimes.com/2015/06/30/world/middleeast/Türkiye-uneasy-as-us-support-of-syrian-kurds-grows.html>
- Arı, O., and Kiran, A. (2011). Uluslararası İlişkilerde Sosyal İncilik. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(46), 49-64.
- Ataman M., and Özdemir, Ç O. (2018). Türkiye's Syrian Policy: Shifting Priorities, Constant Objectives. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 13-35. doi:10.26513/tocd.466046
- Ateş, A. (2021). Understanding the Obama Administration's Syria Policy . *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (2), 1436-1448. doi: 10.33206/mjss.855298
- Aslan, R. (2000). Türkiye-Avrupa Birliği: Sancılı gelişen ilişki. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* , 55 (03) , - . DOI: 10.1501/SBFder_0000001887
- Atmaca, A. Ö. (2014). The Geopolitical Origins of Turkish-American Relations: Revisiting the Cold War Years. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 3(1), 19-34. doi:10.20991/allazimuth.167319.
- BBC. (2018). Andrew Brunson: Türkiye Releases US Pastor After Two Years. Retrieved May 06, 2022, from <https://www.bbc.com/news/world-europe-45841276>
- Behr, H., and Heath, A. (2009). Misreading in IR theory and Ideology Critique: Morgenthau, Waltz and Neo-Realism. *Review of International Studies*, 35(2), 327-349. doi:10.1017/s0260210509008547.

- Bilgin, M. S. (2017). Türkiye's Foreign Policy towards the Middle East in the 1950's and Its Impact On Turco-Arab Relations. *Gazi Akademik Bakış*. doi:10.19060/gav.379629.
- Bipartisan Policy Center (2018). The Alternatives to Incirlik. Retrieved June 21, 2022, from, <https://bipartisanpolicy.org/incirlik-alternative-airbase/>
- Brennan, R. (2014). Withdrawal Symptoms: The Bungling of the Iraq Exit. Retrieved May 06, 2022, from <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/withdrawal-symptoms>
- Byrd, D., & Murty, K. S. (2013). Foreign Policy Accomplishments in Obama Era. *Race, Gender & Class*, 20(3/4), 147–165.
- Cankurtaran B. S., and Gençkaya F. Y. (2017). Suriye Krizi Bağlamında Obama Dönemi Türkiye-Abd İlişkilerinde Değişen Güvenlik Ortaklığı. *Journal of Academic Value Studies (JAVStudies)*.
- Chesterman, S. (2011). "Leading from Behind": The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and Humanitarian Intervention after Libya. *Ethics & International Affairs*, 25(3), 279-285. doi:10.1017/s0892679411000190
- Claude, L. (1962). *Power and International Relations*. New York: Random House, 48.
- Daily Sabah. (2019). Türkiye Determined to Eliminate Terror Corridor From Its Borders. Retrieved May 06, 2022, from <https://www.dailysabah.com/war-on-terror/2019/07/27/Türkiye-determined-to-eliminate-terror-corridor-from-its-borders>
- Demir S, Yılmaz M (2020). An Analysis of the Impact of the Syrian Crisis on Türkiye's Politic-Military, Social and Economic Security. *Gazi Akademik Bakış*, 13(26), 1 - 19.
- Direkli, M. (2022). From the United Cyprus Republic to Two-State Solution. *International Journal of Euro-Mediterranean Studies*, 15(1).
- Erdemir, A. and Tahiroglu, M. (2017). Türkiye's Drift from the West: From Transactionalism to Hostility, in: *War on the Rocks*. Retrieved June

- 21, 2022, from <https://warontherocks.com/2017/08/Türkiyes-drift-from-the-west-from-transactionalism-to-hostility/>
- Erhan, C. (2001). *Historical Origins of Turkish-American Relations*. Kızılay, Ankara: İmge Kitabevi.
- Falk, R. (2014). Can the US Government Accept an Independent Turkish Foreign Policy in the Middle East? *Insight Türkiye*, 16(1), 7-18.
- Foreign Policy. "Obama names his world leader best buddies!". 19.1.2012. <https://foreignpolicy.com/2012/01/19/obama-names-his-world-leader-best-buddies/>.
- Gencer, A. I., Örenç, A. F., and Ünver, M. (2008). *Türk-Amerikan Silah Ticareti Tarihi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Gerges, F. A. (2013). The Obama Approach to the Middle East: The End of America's Moment? *International Affairs*, 89(2), 299-323. doi:10.1111/1468-2346.12019
- Hurriyet Daily News. (2009). Full Text of the US President's Speech at Turkish Parliament. Retrieved May 06, 2022, from <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/full-text-of-the-us-presidents-speech-at-turkish-parliament-11376661>
- Hurriyet Daily News. (2017). "After the US, Russia also pressing Türkiye on the YPG," Retrieved June 21, 2022, from <https://www.hurriyetdailynews.com/opinion/murat-yetkin/after-the-us-russia-also-pressing-Türkiye-on-the-ypg-116505>
- Hurriyet Daily News. (2019). US efforts to sway judicial process not HELPFUL: Türkiye - Türkiye news. Retrieved May 06, 2022, from <http://www.hurriyetdailynews.com/us-efforts-to-sway-judicial-process-not-helpful-Türkiye-143525>
- İnaç, H. (2016). Türkiye-AB ilişkileri: entegrasyonu zora sokan saiklar . *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , - Sayı: 25 , 229-246
- Jackson, R. H., and Sørensen, G. (2013). *Introduction to international relations theories and approaches*. Oxford: Oxford University Press.
- Karci, A., and Ermagan İ. (2017). Neorealizm ve Neoliberalizm Kuramlarının Güvenlik Yaklaşımları. In S. Turan (Ed.), *Uluslararası*

- İliskilerde Güvenlik Kuramları (pp. 133-154). London, UK: Transnational Press.
- Kasapoğlu, C. (2019). Beyond Obama's Red Lines: The Syrian Arab Army and Chemical Warfare. Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP). Retrieved May 06, 2022, from <https://www.swp-berlin.org/en/publication/beyond-obamas-red-lines-the-syrian-arab-army-and-chemical-warfare>
- Keohane, R. O. (2012). Twenty Years of Institutional Liberalism. *International Relations*, 26(2), 125-138. doi:10.1177/0047117812438451.
- Keohane, R. O., and Nye, J. S. (1996). Realism and Complex Interdependence. *International Political Economy*, 53-63. doi:10.1007/978-1-349-24443-0_5.
- Kurt V. (2018). Ortadoğu'da Güvenlik Stratejileri. Ankara: SETA.
- Kurtbag, O. (2015). Turkish-American Relations under Obama: Ups and Downs and Diverging Interests from the Model Partnership to the Axis Shift Debate. *Siyaset, Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 185-207.
- Lebow, R. (2007). Classical realism, international relations theories discipline and diversity, edited by Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, Oxford: Oxford University Press.
- Letsch. (2014). US drops weapons and ammunition to Help Kurdish fighters In Kobani. Retrieved May 06, 2022, from <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/20/Türkiye-iraqi-kurds-kobani-isis-fighters-us-air-drops-arms>
- Lipka, M. (2014). Iraq's Unique Place in the Sunni-Shia Divide. Retrieved May 06, 2022, from <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/06/18/the-sunni-shia-divide-where-they-live-what-they-believe-and-how-they-view-each-other/>
- Mearsheimer, J. J. (2002). *Tragedy of Great Power Politics*. WW Norton &.
- Mearsheimer, J. (2007). Structural realism, international relations, theories, discipline and diversity, edited by Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, Oxford: Oxford University Press.

- Mearsheimer, J. J. (2009). Reckless States and Realism. *International Relations*, 23(2), 241–256. <https://doi.org/10.1177/0047117809104637>.
- Morgenthau, H. J. (1973). *Politics Among Nations*. New York: Alfred A. Knopf.
- Nye, J. S. (2009). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Onuf, N. G. (1989). *World of our making: Rules and rule in social theory and international relations*. Abingdon, Oxon.: Routledge.
- Oran, B. (2010). *Turkish Foreign Policy, 1919-2006: Facts and Analyses With Documents*. Salt Lake city (Utah): University of Utah Press.
- Oran, B. (2013). *Türk Dis Politikasi: Kurtulus Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ovali, A. S. (2019). Stratejik Ortaklık, Kriz, ve Restorasyon. *International Journal of Social Inquiry*, 12(1), 155-190.
- Ozel, S. (2009). *Rebuilding A Partnership: Turkish-American Relations For A New Era A Turkish Perspective (Issue brief No. T/2009-04/490)*. İstanbul: TÜSİAD.
- Ozluk, E. (2017). Balancing vs. Bandwagoning?: Rethinking Foreign Policy Strategies. *Akademik Bakış*, 10(20), 221-263.
- Pirincci, F. (2011). Amerikan Dis Politilasinda Dinamizm ve Başkanlar: Retorik ve Uygulama. In C. Çakmak (Ed.), *Yakın Donem Amerikan Dis Politikasi: Teori ve Pratik* (pp. 79-114). Ankara .: Nobel Yayın.
- Sayari, S. (2000). *Turkish Foreign Policy in the Post-Cold War Era: The Challenges of Multi-Regionalism*. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/24357694>.
- Schweller, R. L. (1994). Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. *International Security*, 19(1), 72-107. doi:10.2307/2539149.
- Shanker T. (2011). U.S. hails deal with Türkiye on missile shield. Retrieved May 06, 2022, from <https://www.nytimes.com/2011/09/16/world/europe/Türkiye-accepts-missile-radar-for-nato-defense-against-iran.html>

- Sinkaya, B. (2011). Turkish Foreign Policy Towards the Middle East From the Past to the Present and the Impact of the West. *Adam Akademi*, (1), 79-100.
- Spiro, D. E. (1994). The Insignificance of the Liberal Peace. *International Security*, 19(2), 50-86. doi:10.2307/2539196
- Starr, P. (2007). War and Liberalism. Retrieved May 06, 2022, from https://www.princeton.edu/~starr/articles/articles07/Starr_War_and_Liberalism_TNR07.pdf
- Stewart, D. J. (2005). The Greater Middle East and Reform in the Bush Administration's Ideological Imagination. *Geographical Review*, 95(3), 400-424.
- Tanis, T. (2015). ABD Hâlâ Bu Silah Sistemlerini Türkiye'ye Vermiyor. Retrieved May 06, 2022, from <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-hala-vermiyor-30267905>
- The New York Times. (2009). Text: Obama's Speech in Cairo. Retrieved May 06, 2022, from <https://www.nytimes.com/2009/06/04/us/politics/04obama.text.html>
- The Region (2018). Türkiye's Purchase of Russian S-400 may lead to sanctions, impact F-35 program – State Dept., in: The Region. Retrieved June 21, 2022, from <https://theregion.org/article/13298-Türkiye-s-purchase-of-russian-s-400-may-lead-to-sanctionsimpact-f-35-program-state-dept>
- Tisdall, S. (2018). Türkiye's ever-closer ties with Russia leave US lacking key ally on Syria, in: The Guardian. Retrieved June 11, 2018, from <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/11/Türkiye-ever-closer-ties-with-russia-leave-us-lacking-keyally-on-syria>
- Turkmen, F. (2016). Obama Dis Politikasının Genel Değerlendirmesi ve Türkiye (pp. 1-15, Rep. No. 0-459-2016042559). Ankara: Bilgesam.
- UNHCR Türkiye. (2022). Retrieved May 06, 2022, from <https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-Türkiye>
- Vander Lippe, J. (2000). Forgotten Brigade of the Forgotten War: Türkiye's Participation in the Korean War. *Middle Eastern Studies*, 36(1), 92-102.

Walt, S. M. (2007). 'Alliance Formation and the Balance of World Power.' *International Security*, 9 (4): 3-43.

Walt, S. M. (2007). *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell Univ. Press.

Walton, Jeremy F. 2010. 'Practices of Neo-Ottomanism: Making Place and Space Virtuous in Istanbul.' In: *Orienting Istanbul: Cultural Capital of Europe?*, edited by Deniz Göktürk, Levent Soysal and İpek Türel, 88-103. New York and London: Routledge

Waltz, K. N. (2010). *Theory of International Politics*. Long Grove, IL: Waveland Press.

Wheeler, N. J. (2003). The Bush doctrine: the dangers of American exceptionalism in a revolutionary age. *Asian Perspective*, 27(4), 183–216.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

2009-2016 Dönemi Türk-Amerikan İkili İlişkilerini Etkileyen Faktörlerin Yorumlanması ve Bu Unsurların Detaylandırılması

Giriş

Türkiye ile ABD arasındaki ikili ilişkiler 1800'lerin sonlarına kadar uzanan uzun bir geçmişe sahiptir. İki ülke coğrafi konumları gereği I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar silah ticareti merkezli ikili ilişkilerini sürdürdüler (Gencer, 2008). Türk-Amerikan ilişkileri ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra güçlendi. Daha sonra, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye, Sovyetler Birliği tehdidiyle mücadele etmek için ABD tarafından yönetilen Batı ittifakıyla eşleşti. 1947'de Truman Doktrini'nin başarıyla uygulanması ve Türkiye'nin 1952'de NATO'ya üyeliğinin ardından iki ülke arasında siyasi, ekonomik ve askeri ortaklık alanlarında önemli gelişmeler kaydedildi. Ayrıca, Soğuk Savaş boyunca ABD, Türkiye'nin dış politika eylemleri üzerinde doğrudan veya dolaylı bir etkiye sahip oldu.

NATO İşbirliği, hiç şüphesiz Türkiye-ABD ikili ilişkilerinin örgütsel temelidir. Türkiye, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Dünya Bankası ve IMF gibi Batılı kuruluşlara üye olmasına rağmen, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü sürekli olarak ikili ilişkilerin odak noktası olmuştur. Türkiye'nin Avrupa, Ortadoğu ve Kafkasya'nın kavşağında yer alması bu durumun başlıca sebebidir. Ayrıca, Soğuk Savaş Dönemi'nde NATO'nun güneydoğu bölücü hatlarını oluşturan Türkiye, jeopolitik önemi nedeniyle bu dönemde NATO'nun önemli üyelerinden biri hâline gelmiştir. Bununla birlikte, Soğuk Savaş boyunca Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin tek taraflı olduğu iddia edilebilir.

Soğuk Savaş'ın ilk aşamalarında Türkiye, ABD'den bağımsız bir dış politika izlemedi. Genel görüşe göre Türkiye, güvenliğini korumak için Batı ittifakının öncüsü ABD'ye bel bağlamış ve ona göre hareket etmiştir. Ayrıca, 1960'larda ve 1970'lerde Kıbrıs gibi sorunlarda bağımsız hareket etme girişimlerine rağmen Türkiye, Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar NATO'nun kontrolünde kalmıştır (Erhan, 2001). Bazı uzmanlar Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle oluşan yeni dünyada Türkiye'nin etkisinin azaldığını iddia etmişlerdir. Bu koşullar altında birçok uzman, Türkiye'nin Sovyetler Birliği tehdidini bertaraf eden Batı güvenlik çerçevesi içindeki öneminin azaldığını iddia etmiştir (Atmaca, 2014). Ancak Soğuk Savaş sonrası küresel uluslararası düzenin dayattığı yeni kısıtlamaların bir sonucu olarak Türkiye'nin Batı paktındaki önemi artmıştır. Türkiye'nin jeopolitik

konumu, terörle mücadele, güvenlik, enerji ve insan kaçakçılığı da dahil olmak üzere yaklaşan tehlike dalgasıyla mücadelede çok önemlidir.

Türkiye 1980 ve 1990'lı yıllarda, demokratikleşmenin ve modernleşmenin ideal yolunun Avrupa Birliği ve ABD ile mükemmel ilişkiler kurmak olduğuna inanmıştır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne daimi üye olmak amacıyla 1980'ler ve 1990'larda yasalarını Avrupa ülkeleri ile eşleştirdi ve ekonomisini liberalleştirdi. Ayrıca Türkiye, Orta Doğu'daki devletlerle yüzyıllardır siyasi bir tercih olarak derin ilişkiler kurmamış ve bu devletler arasındaki anlaşmazlıklara kendisini etkilemek amacıyla müdahale etmemiştir (Bilgin, 2017). 1980'ler ve 1990'larda Türkiye'nin temel stratejik hedefi, Batı merkezli bir dış politika benimseyerek Avrupa Birliği'ne katılmaktı. Türkiye, gelişmiş ülke olmanın en ideal yolunun bu olduğunu hissetmiş ve asırlardır bu yolu izlemiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin Batı ile örgütsel ilişkileri, NATO'ya askeri katılımına ve Avrupa Birliği'ne kabul için aday ülke olarak siyasi statüsüne dayanmaktadır.

11 Eylül 2000 saldırıları sonrasında Bush yönetimi, bölgeyi yeniden şekillendirmeyi amaçlayan Büyük Ortadoğu projesini devreye soktu. Türkiye, demokratik ve laik sisteme sahip, ılımlı Müslümanlar tarafından yönetilmek isteyen bir Ortadoğu ülkesi modeli olarak gösterildi. 2002 yılında Türkiye'de Erdoğan yönetimi iktidara geldiğinde, ülke önceki yaklaşımlarından farklı olarak yeni bir dış politika stratejisi benimsedi. Zaman geçtikçe Avrupa Birliği ile ilişkileri bozulan Türkiye, Ortadoğu'ya büyük ilgi duymuş ve özerk bir dış politika izlemeye başlamıştır.

Türkiye ekonomisi 2000'li yıllarda eskisinden çok daha güçlüydü. Gelişmekte olan, ihracata dayalı bir Türkiye ekonomisinin oluşmasındaki en önemli unsur, 1980 yılında ABD ve Uluslararası Para Fonu'nun desteğiyle başlayan liberalleşme sürecidir. Türkiye, ABD ve AB ile ilişkilerini düzeltmeye çalışarak, Soğuk Savaş sonrası ekonomik düzende tutunmayı hedeflemekteydi (Sayari, 2000).

Teorik Çerçeve

Uluslararası ilişkiler teorisinde, ittifaklar önemli bir rol oynamaktadır. Devletler çeşitli amaçlara ulaşmak için ittifaklar kurarlar. İttifak terimi çeşitli çağrışımlara sahip olsa da bu araştırma devlet merkezli yaklaşıma odaklanmıştır. Uluslararası ilişkiler alanında devlet dışı kuruluşlar önemli ölçüde öne çıksa da devletler en belirleyici aktör olmaya devam ediyor. Türkiye ve ABD ittifakları birincil ilgi odağı olduğundan bu makalede devlet temelli bakış açısı ele alınmıştır.

İttifakların anlamı ele alınırken birçok akademisyenin ittifak kavramını açıklamak için çeşitli yapı ve niyetleri kullandığı açıktır. Heterojenliğin altında yatan argüman, farklı uluslararası ilişkiler teorilerinin ittifakların anlamı ve nasıl oluştukları konusunda farklı bakış açılarına sahip olmasıdır. Stephen Walt (1990), ittifakları kavramsallaştırma sürecinde, neo-realist yaklaşımın bir sonucu olarak güç kavramının yanı sıra güvenliğin de devletleri ittifak kurmaya teşvik eden önemli bir rol oynadığını iddia etmektedir. Walt, güvenlik için oluşturulan devlet ittifaklarında dengelemenin gücü değil tehdide karşı koymak için kullanıldığını söyleyerek dengelemenin güce karşı koymak için kullanıldığını önermesini revize etti (Walt, 1990).

Uluslararası ilişkilerin anarşik çerçevesinde her şeyi göz önünde bulunduran realist düşünürler, devletlerin neden ittifak yaptıkları konusunda ortak bir zemin oluşturamamışlardır. Neo-realizm doğrultusunda ortaya çıkan ve sistemin çerçevesinin ülkeleri güç arayışına ittiğini ve anarşik bir sistem altında ülkelerin oluşturduğu ittifakların amaçlarını da büyük ölçüde güvenlik ve güç kavramlarına indirgediğini ifade eden yöntem olduğu bu araştırma neticesinde de kabul görmüştür.

Obama Yönetimi ve İkili İlişkilerin İstikrarsızlığı

2009 yılında, Barack Obama ABD başkanı seçildiğinde, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler dramatik bir şekilde değişti. Türk-Amerikan ilişkileri, Obama yönetiminin başlangıcında stratejik bir ortaklık yerine model bir İş birliği olarak gösterildi. Obama yönetiminin strateji, ekonomi ve sosyal değerler olmak üzere üç bileşen üzerine inşa ettiği model ortaklık fikri, Türkiye ile ilişkileri anlatmak için kullanılmaktadır (Turkmen, 2016). Stratejik boyut, ikili ilişkilerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. İki ülke arasındaki ekonomik bağlar güçlendirilmelidir. İkili ilişkilerde ise model ortaklık kavramının üçüncü ayağı olarak kabul edilen toplumsal değerler boyutunun pratikte hiçbir rolü yoktur. Bush döneminde ikili ilişkilerde kenara itilen bu değerler; insan hakları, demokrasi gibi kavramların ikili ilişkilerde pek etkili olmadığını gösteriyor. İlk yıllarda Obama yönetimi ve siyasi manevraları ABD-Türkiye ilişkilerine olumlu katkı yaptı. Bu arada ABD, model ortak olarak nitelendirdiği Türkiye ile daha sıkı ilişkiler kurmaya başladı. Ancak bu süre zarfında, iki ülkenin endişeleri büyük ölçüde örtüşmekteydi. Sonuç olarak, ABD'de Obama yönetiminin seçilmesi küresel siyasette yeni bir dönemi başlatmıştır. Bush Doktrini'nin tek yanlı saldırı ideolojileri dünya siyasetine uzun süre egemen oldu. Ancak uzun bir aradan sonra yumuşak güç kavramı yeniden canlanmıştır.

Yöntem ve Sonuç

Türkiye ile ABD arasındaki ikili ilişkiler değerlendirildiğinde, liberal ekonomi, insan hakları ve demokratik ilerleme gibi ilkelerin ikili ilişkileri çıkarılardan daha az etkilediği açıktır. Türkiye ne zaman ABD çıkarları doğrultusunda dış politika izlese ikili ilişkiler her zaman olumlu bir seyir izlemiştir. Sonuç olarak Türkiye, ABD çıkarlarıyla bağdaşmayan politikalar uyguladıkça Türkiye'nin demokratik gelişimi ne olursa olsun ikili ilişkiler zayıfladı. İkili ilişkilerin gidişatını değerlendirirken iki devletin siyasi ortamlarını ve bakış açılarını kavramak önemlidir. Suriye İç Savaşı gibi konularda iki devletin keskin farklılıkları vardır. Bu farklılıklar nedeniyle iki devlet yeni stratejiler benimsemiş ve yeni müttefikler edinmiştir. Günümüzde Türkiye ve ABD, farklı çıkarları nedeniyle birbirlerini müttefikten çok tehlike olarak görmeye başladılar.

Bu makalenin öncelikli amacı, "Türkiye ve ABD'nin karşılıklı veya karşıt çıkarları varken ikili ilişkiler nasıl sürdürülür?" ve "Obama yönetiminin Türkiye ile ikili ilişkiler yürütürken dış politika ilkelerinin temel özellikleri nelerdi?" sorularına cevap aramaktır. Barack Obama'nın görevde olduğu 2009-2017 yılları boyunca ikili ilişkilerin seyrini analiz etmek için vaka çalışmaları ve süreç izleme yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak, Irak Savaşı ve 11 Eylül gibi ABD siyasi tarihindeki çok önemli anlar, Türkiye ile ABD arasındaki ikili ilişkilerin çerçevesini değiştirecek sonuçlar doğurmuştur. Buradan hareketle ikili ilişkilerdeki kaymaların ABD'nin dış politikasından mı yoksa Türkiye'nin değişen dış politika eğilimlerinden mi kaynaklandığı araştırılmıştır.

2008'den 2016'ya kadar uluslararası İş birliği, uluslararası örgütler, liberal değerler kavramlarına Obama yönetimi altında büyük önem verilmiş ancak Türkiye-ABD ilişkileri ise çıkar odaklı olmaya devam etmiştir. Ayrıca, Türkiye AB'ye giremeyeceğinin bilinciyle Ortadoğu ülkeleriyle güçlü bağlar kurmuş, AB ve ABD ile ikili ilişkilerini düzeltmeye yardımcı olacak yeni ortaklar aramıştır. Buna mukabil Türkiye'nin Batı merkezli bir dış politikadan vazgeçerek bağımsız bir dış politika izlemesi ABD ile ikili ilişkileri riske atmıştır.

Türkiye özerk bir dış politika stratejisi izlemediği takdirde, Türkiye ile ABD arasındaki ikili ilişkiler stratejik ortaklık yapısı içinde yürütülecektir. Türkiye'nin Batı eksenli bir dış politika stratejisinden çekilmesi, Türkiye ile ABD arasında çıkar ayrılığına neden olmuştur. Bununla birlikte, Türkiye'nin Batı merkezli bir dış politikadan uzaklaşmasına ABD'nin Suriye ve Irak gibi tek taraflı dış politika kararları

sebepl olmuştur. Sonuç olarak, iki NATO ortağı, dış politika yöntemleri ve farklı çıkarları nedeniyle birbirlerini tehdit olarak görmektedir. İki devlet, birbirlerinden sezdikleri tehditleri azaltmak için Ortadoğı'daki diğer devlet ve devlet dışı kuruluşlarla ittifaklar kurmaktadır.

ASKERİ İNSAN GELİŞTİRME TEKNOLOJİLERİ VE ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUKUN TEMEL İLKELERİNİN YENİDEN YORUMLANMASI

Berkant AKKUŞ*

Öz

Teknolojik olarak gelişmiş silahlı kuvvetler, savaşçıyı canlı bir organizma olarak geliştirmenin yollarını keşfetme aşamasındadır. Askeri insan geliştirme kavramı eğitim ve ekipman gibi performansı iyileştirmenin daha geleneksel yollarının yanı sıra, biyomedikal açıdan insan performansının geliştirilmesini de kapsamaktadır. İnsan geliştirme teknolojileri, hem askeri bağlamda hem de daha geniş anlamda toplumda bir dizi etik, hukuki ve sosyal sorunu gündeme getirmektedir. Askeri bağlamda, silahlı çatışma hukuku kapsamında sorunlar ortaya çıkmaktadır. İnsan geliştirmeye kısa bir kavramsal ve teknik arka plan sağladıktan sonra, bu makale iki geniş soru sorarak insan geliştirmeye ilgili bir dizi uluslararası insancıl hukuk sorununu ele almaktadır: İlk olarak, uluslararası insancıl hukuk savaşçıların geliştirilmesini yasaklıyor mu yoksa kısıtlıyor mu? İkinci olarak, eğer savaşçılar bir şekilde geliştirilirse, bu durum uluslararası insancıl hukuk kapsamında ne gibi sonuçlar yaratır?

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Sözcükler: Askeri İnsan Geliştirme, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Cenevre Sözleşmeleri

JEL Kodları: K33

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır.

---

* Dr. Öğretim Üyesi Girne Amerikan Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Üniversite Yolu Sk, Karaman 99320 Girne/KKTC. İletişim bilgileri: Berkantakkus91@gmail.com, 0533 857 69 37, ORCID: 0000-0001-6652-2512.

Military Human Enhancement Technologies and Reinterpretation of Fundamental Principles of International Humanitarian Law

Abstract

Military human enhancement technologies can be defined as having powers beyond what is considered statistically normal for human beings. Military human enhancement technologies can be divided into three main groups: biochemical, cybernetic (or brain-machine interfaces), and prosthetic. The concepts of weapon, means of warfare, and methods of warfare will be examined to determine how military human development technologies should be classified. This classification has crucial importance for the legal review of new weapons in order to reveal whether new technologies should be banned based on three main criteria such as weapons that create unnecessary suffering, superfluous injury, and environmental harm and weapons which do not compatible with international humanitarian law principles specifically the principle of distinction, proportionality, precaution, and humanity. The main findings of this article offer an alternative approach which is an update on the Geneva Conventions instead of banning military human enhancement technologies.

Article Type: Research Article

Key Words: Military Human Enhancement, International Humanitarian Law, Geneva Conventions

JEL Codes: K33

Author's Note: This study was prepared in compliance with the scientific search and publication ethics. There is no content necessitating any permission from Ethical Board or any legal/special permission in this study.

GİRİŞ

Gelişmiş askerlerin savaş meydanlarında konuşlandırılması çok yakın görünmektedir. Savaş alanında güçlendirilmiş askerlerin kullanılmasının önemi, medyada önemli ölçüde yer almaktadır (Henlon, 2011). Bu makalede ayrıntılı olarak incelenen, geliştirilmiş askerler olgusu diğer askerlerden önemli ölçüde farklı yeteneklere sahip savaşçılar yaratmaktadır. Bu farklılıklar, savaşçılar hakkındaki hukuki düzenlemelerin yeniden yorumlanmasını gerektirmektedir. Gelişmiş askerlerin uyku ihtiyacını etkileyip azaltacak veya acıya karşı önemli bir direnç geliştirecek değişiklikler dikkate alınır ise; bu değişiklikler, geliştirilmiş askerlere yönelik işkence ve zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele yasağının uygulanmasını etkilemeli midir sorusu ön plana çıkmaktadır. Genişleyen mermi kullanımının hukukiliği tartışması doğrultusunda, mermiler çok daha az acı çeken gelişmiş askerlere karşı kullanıldığında böyle bir yasak uygulanmalı mı sorununun araştırılması gereklidir. Bu makalenin odak noktası mevcut hukuki düzenlemelerin güçlendirilmiş askerlere uygulanmasına ilişkin bu temel sorulardır.

Birleşik Devletler İleri Savunma Araştırma Projeleri Ajansı (DARPA), askerlerin yeteneklerini artırmaya yönelik çeşitli projelere

önemli kaynaklar yatırmaktadır (Phillip, 2015). ABD Savunma Bakanlığı (DOD) biyoetik çalışma grubunun yakın tarihli bir raporu, gelişmiş askerlerin yakın geleceğini açıklamaktadır. Rapor, ordunun yakında aşağıdakiler de dâhil olmak üzere çeşitli geliştirmelerle askerleri konuşlandırabileceğini öne sürmektedir: Göz merceği ve görme duyusuna ait geliştirmeler, durumsal farkındalığın artırılması, optogenetik bir giyilebilir teknolojiye yerleştirilen algılayıcı ağ aracılığıyla yenileme ve programlanmış kas kontrolü, iletişim ve koruma için işitsel geliştirme, iki yönlü veri aktarımı için insan beyninin doğrudan sinirsel gelişimi (Emanuel ve diğerleri, 2019). Bu gelişmeler, güçlendirilmiş askerlerin yakında asker olmanın ne anlama geldiğine ilişkin tanımımızı değiştireceğini belirten NATO Bilim ve Teknoloji Örgütü tarafından da kabul edilmektedir (NATO Science and Technology Organisation, 2020, s. 21). Birleşik Krallık Savunma Bakanlığının askerî bağlamda insan geliştirme hakkındaki hızlı değişimi hukuki ve etik değerlendirmeye ihtiyaç duyan bir alan olarak tanımlayan Küresel Stratejik Eğilimler Raporu da konu hakkında diğer bir örnek olarak gösterilebilir (The UK Ministry of Defence, 2018).

Askerî insan geliştirme teknolojisi ile ilgili literatür, geçmişteki eğilimleri takip etmektedir. Bu doğrultuda dronlar, otonom silahlar, siber savaş gibi diğer gelişen teknolojilere benzer sorulara literatürde yanıt aramaktadır (Dinniss & Kleffner, Soldier 2.0: Military Human Enhancement and International Law, 2016). Güçlendirilmiş askerlere farklı muamele ile ilgili hukuki sorular, bu araştırmayla ilgili olan uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku kapsamında önemli anlamda ilgi görmemiştir.

Bu makale, tutuklulara yapılan muamele ve uluslararası insancıl hukuk kapsamında ölçülülük ilkesi gibi, güçlendirilmiş askerlere yönelik farklı muameleyi haklı çıkarmak için *prima facie* nedenlerin bulunduğu çeşitli hukuki alanları ele almaktadır. Bu makaledeki tartışmaların çoğu iki temel alana odaklanmaktadır: (i) Silahlar, savaş araçları ve yöntemleri hakkındaki yasalar ve (ii) işkence, kötü muamele yasağı. Hukukun bu iki alanı, mevcut literatürde kısaca tartışılmıştır ve bunların çoğu, güçlendirilmiş ve güçlendirilmemiş askerler için farklı muamelenin yasallığını açıkça desteklemektedir.

Bu makalede, uluslararası insancıl hukukunun temel ilkeleri ve bu ilkelerin askerlerin güçlendirilmesine ilişkin son değişimler ile nasıl etkileşime girdiği incelenecektir. Bu makalenin ilk kısmı, geliştirilmiş askerler olgusunu incelemek için yakında savaş alanında gerçek olacak ileri teknolojiler olan biyokimyasal, sibernetik ve protez olmak üzere üç tür askeri güçlendirmeye odaklanmaktadır. İkinci olarak, askerî insan geliştirme

teknolojisinin uluslararası insancıl hukukun temel ilkelerini nasıl değiştirdiği incelenecektir.

Uluslararası insancıl hukukun temel ilkeleri olan ayırt etme ilkesi, ölçülülük ilkesi, askerî gereklilik, insanlık (insanlık) ilkeleri ile bağlantılı olarak geliştirmenin gündeme getirdiği ana sorunları açıkladıktan sonra, uluslararası insancıl hukukun temel ilkeleri içtihatlardan, geçmiş ve güncel akademik, askerî araştırmalardan örnekler alınarak analiz edilecektir. Teknolojik geliştirmeler tartışması, askerî insan geliştirme teknolojisinin söz konusu ilkeleri iyileştirip iyileştirmeyeceği veya kökünden değiştireceği sonucuna varmak için uygun olup olmadığına dair varsayımsal senaryolar geliştirilerek incelenecektir.

Son olarak, uluslararası insancıl hukukun askerî insan geliştirme teknolojisinin hızlı evrimine yeterince uyum sağlayıp sağlayamadığı ve bu sistemin güncellenmesi gerekip gerekmediği konusu yorumlanacaktır.

Askerî İnsan Geliştirme Teknolojileri

Mevcut analizin amacı için insan geliştirme, bir bireye genel olarak insanlar için tipik seviyenin veya istatistiksel olarak normal çalışma aralığının veya belirli bir bireyin kişisel geliştirilmemiş yeteneklerinin ötesine geçen bir yetenek kazandırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Yetenek vücuda entegre edilebilir, giyilebilir ya da bağlanır böylelikle kişiyi dönüştüren içsel veya organik bir gelişmeye benzer bir avantaj sağlar (Lin, *Ethical Blowback from Emerging Technologies*, 2010). Bilim sürekli ve hızla gelişirken, insan geliştirme teknolojileri genel olarak üç ana kategoriye ayrılabilir: Biyokimyasal, sibernetik (veya beyin-makine ara yüzleri) ve protez. Kategoriler arasında özellikle sibernetik ve protezler arasında belirli bir miktar örtüşme olmasına rağmen, her kategori farklı hukuki sorunlar doğurmaktadır.

Biyokimyasal güçlendirme, vücuttaki belirli işlevleri geliştirmek için ilaçların veya diğer farmakolojik unsurların kullanımını ifade etmektedir. Son yıllarda biyokimyasal güçlendirmenin en çok konuşulan örneklerinden biri modafinil kullanımınıdır. Başlangıçta narkolepsi (uyku bozukluğu) tedavisi için tasarlanmış bir nöro-geliştirici olan ilaç, aksi takdirde sağlıklı bireylerde ise modafinil, uyanıklığı ve odaklanma yeteneğini arttırmanın yanı sıra bilişsel güçlendirici olarak da işlev görmektedir. Bu özellikleri onu yalnızca sınavlara giren öğrencilerin tercih ettiği yeraltı uyuşturucusu yapmakla kalmamış aynı zamanda modafinil; Birleşik Krallık ve Kanada tarafından olası askeri kullanım için, Birleşik Devletler ve Fransa tarafından

ise silahlı kuvvetler kullanımı için onaylanmıştır (Fischer, 2020, s. 148). Uykuya ihtiyaç duymadan uzun süreler boyunca etkin bir şekilde çalışabilme yeteneği, uzun zamandır potansiyel askeri güçlendirmenin en önemli amacı olsa da herhangi bir türden biyokimyasal güçlendirme otomatik olarak her sorunun çözümü değildir. Bir düşman tarafından alıkonulan gelişmiş askerlere yönelik muamele açısından incelenirse, karmaşık hukuki meseleler gündeme gelmektedir. Özellikle uyku yoksunluğunun; modafinil veya daha kalıcı bir çeşidini almış personele hala insanlık dışı, aşağılayıcı muamele teşkil edip etmeyeceği, bir bireyin insan geliştirmeye tabi olmayı reddetme yeteneği ve ayrıca bir yükseltmenin etkisi altındayken gerçekleştirilen herhangi bir eylemin bireysel sorumluluk üzerindeki etkisine ilişkin konular tartışılmalıdır (Moulin, 2021, s. 260).

Uyku ihtiyacı, silahlı kuvvetlerin biyokimyasal güçlendirme ile manipüle etmeye çalıştığı tek insan zaafı değildir. Diğer uyuşturucular, travma sonrası stres bozukluğu vakalarını ve uzun süredir savaş suçlarının işlenmesinde rol oynayan korkuyu azaltmada ayrıca travmatik hafıza oluşumunu azaltmada yararları açısından araştırılmaktadır. (Pitman, 2002, s. 190).

Sibernetik alan da ordunun ilgisini çeken birçok teknolojik gelişme sağlamaktadır. Nöral arayüz sistemleri olarak da bilinen beyin-makine arayüzleri; klavye, kumanda veya başka cihaz müdahalesine gerek kalmadan, beyni doğrudan bir makineye bağlamaya imkân sağlamaktadır. Arayüzler, kullanıcının beyin sinyallerini kaydetmek ve bilgisayar kontrollü cihazları çalıştıran komutlara dönüştürmek için beyne cerrahi olarak nakledilmiş veya sadece kafa derisine yerleştirilmiş elektrotları kullanmaktadır. Teknoloji özellikle, dronları zihinle çalıştırma yeteneği gibi harici bir cihazı aktif olarak kontrol etmek için kullanılmaktadır. Aynı zamanda beyin makine arayüzü sayesinde, büyük miktarda verideki anormallikleri bilinçsizce tespit etmek amacıyla beynin gücü bilgiyi pasif bir şekilde elemek için kullanılmaktadır (Thomas & Russo, 2007, s. 145).

Protez teknolojisi günümüzde büyük ilerlemeler kaydetmektedir. Bilim insanları kaybedilen uzuvlardan duyuşsal geri bildirim sağlayabilen protezler geliştirmektedirler; düşünce kontrollü hareket sağlamak için nöral arayüzler veya sinir uçları kullanarak protezleri bağlamanın yolu sağlanmıştır (Thompson, 2014). Birleşik Devletler silahlı kuvvetleri hâlihazırda Lockheed Martin'in İnsan Evrensel Yük Taşıyıcı teknolojisi doğrultusunda, hayvan dış kabuğuna benzer dış iskeletleri kullanmaktadır ve bu doğrultuda askerlerin silahlarını daha doğru bir şekilde hedefleyebilmelerini sağlamak için protezler araştırılmaktadır (Weinberger, 2013).

Bu makale, ilk olarak silahlı çatışma hukuku kapsamında askerî insan geliştirme teknolojisinin ortaya çıkardığı sorunları inceleyecektir. İkinci olarak da uluslararası insan hakları hukuku kapsamında bu yeni teknolojinin ortaya çıkardığı sorunlar incelenerek, askerî insan geliştirme teknolojilerinin üç biçimi uluslararası hukuk perspektifinden ele alınacaktır.

Ayırt Etme İlkesi

İnsan geliştirme, söz konusu geliştirmenin askerlerle ne kadar tutarlı ve tekdüze bir şekilde etkileşime girdiğine bağlı olarak, ayırt etme ilkesine bağlılığı azaltabilir veya iyileştirebilir. Dikkat, hatasızlık ve kimlik saptama geliştiren durumlar bu ilkeyi iyileştirirken; zihinsel bozulmayı tetikleyen, gerçeğin çarpıtılmasına veya ayırım gözetmeyen ölümlere yol açan geliştirmeler bu ilkeyi ihlal etme riskini taşımaktadır.

Ayırt etme ilkesi iki ana sorumluluk yüklemektedir: Çatışmanın tarafları her zaman siviller ve savaşımlar arasında ayırım yapmalıdır, saldırılar yalnızca savaşımlara yönelik olmalıdır (Prosecutor v. Martić , 1996, s. 10). Dolayısıyla saldırılar sivillere yönelik gerçekleştirilmemelidir, Ek Protokol I bu iki kuralı birleştirmektedir. Ayrıca savaşımların kendilerini savaşımlı olmayanlardan ayırt etme yükümlülüğü bulunmaktadır (Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion), 1996, s. 78).

Uyku nöbetleri askerî operasyonlarda en önemli sorun olmaya devam etmektedir. Uyanıklığın sürdürülebilirliği, bilişsel performansı bozmaktadır. Uyku nöbetleri tepki süresini, insan hatasını, öğrenme ve anı oluşturma yeteneğini etkilemektedir; öyle ki uzun süreli uyanıklık, %0.05 kan alkol konsantrasyonu olanlarla karşılaştırılabilir performansla sonuçlanabilmektedir (Dawson & Reid , 1997, s. 235). Her iki olgu da ordu içinde olağandır ve ayırt etme ilkesiyle ilgili olarak ciddi hatalara yol açabilmektedir.

Buna yanıt olarak farmakoloji ve elektronik uyarım gibi geliştirmeler, askerin zihinsel savaş sisini kaldıran sonuçlar üretmektedir (McFarland & Galliot , 2015). Bu yöntemler, savaş sırasında askerlerin konsantrasyonunu ve uyanıklığını korumayı, iyileştirmeyi, doğru tanımlamayı önemli ölçüde arttırmayı ve kortizol sayesinde kaygıyla aktif olarak savaşmayı amaçlamaktadır. Böylece geliştirilmiş askerler, savaş alanında gerçek zamanlı ayırt etme ilkesiyle, savaş alanında hayatta kalmalarını iyileştirmek için daha iyi uygulama yeteneği ile donatılmaktadırlar (Chatterjee, 2013, s. 329).

Benzer şekilde diğer çalışmalar da birliklerin yanlış tanımlanması yoluyla dost ateşi hatalarını önlemek için askerlerin beyin dalgalarını analiz etmeye odaklanmaktadır. Silah teknolojisinde yaşanan gelişmeler sayesinde, sivillerin savaşan olarak yanlış tanımlanması ve dost ateşi hatalarının azalması neticesinde ayırt etme ilkesine uyum sağlanmaktadır. Uzun protezleri gibi protez formları, hedeflenemeyen bireylerin ortadan kaldırılmasıyla bağlantılı insan hatalarını iyileştirmek için azaltılmış titreme ve gelişmiş vücut koordinasyonu ile askerlere atış doğruluğunda yüksek hassasiyet sağlayabilmektedirler. Sivil kayıpları en aza indirdiği iddia edilen herhangi bir iyileştirmenin kanıtlanabilmesi halinde, taraf devletlerin söz konusu iyileştirmeyi kullanma konusunda potansiyel bir yükümlülüğü ortaya çıkmaktadır (Dinniss & Kleffner, *Soldier 2.0: Military Human Enhancement and International Law*, 2016, s. 434).

Biyokimyasal geliştirmeler, gerçeği çarpıtabilecek ve dolayısıyla ayırt etme ilkesini olumsuz yönde etkileyebilecek yan etkilerle gölgelenmemelidir. Biyomedikal geliştirmeleri kullanmanın amacı, duyguları ortadan kaldırmak ve savaş sırasında öfke suçlarını önlemeye çalışmak olarak kabul edilmelidir. Aynı geliştirme duygusal olarak ölü durumda askerler yaratacağından; askerler bir tür kontrolsüz, öfkeli, amaçsız şiddet patlamasıyla dolu bir otomat haline gelebilme potansiyeline sahiptir. Biyomedikal geliştirmelerin askerlere ayırım gözetmeden öldürme eğilimi vermesi mümkündür. Bu durum, bir askerın siviller ve savaşanlar arasında ayırım yapma yeteneğini ortadan kaldıracak, ayırt etme ilkesini ihlal edecek ve ayrımcı niyetin bir savaş suçu teşkil etmediği durumlarda (Prosecutor v Aleksovski (Appeals Chamber), 2000, s. 20), ayırım gözetmeyen bir savaş yöntemi olarak yasaklanması gerekliliği doğacaktır (Prosecutor v Stanilav Galic (Trial Judgement and Opinion) , 2003, s. 57).

Askerî havacılıkta yorgunluk; farklı ve rahatsız edici çalışma, uyku ortamları, yüksek operasyonel sıklık ve yetersiz personel nedeniyle sürekli bir sorun teşkil etmektedir. Tek bir hatanın maddi zararı dahi çok yüksek olduğundan, yorgunluğa karşı önlemler, uyanıklığı artırıcı bileşikler askerî amaçlar için özellikle ilgi çekici olmaktadır. (Caldwell & Caldwell, 2005). Farmakolojik güçlendirmenin yan etkilerinin belki de en kötü bilinen örneği Tarnak Çiftliği olayıdır (Coalition Investigation Board, 2002). Tarnak Çiftliği olayı kalkıştan iki saat önce deksamfetamin almış olan bir Birleşik Devletler savaş pilotunun, Afganistan'daki bir Kanada eğitim tatbikatını, Birleşik Devletler jetlerine yönelik karadan hava füzeleri eğitimi ile karıştırdıktan sonra bombalayarak birkaç Kanada askerini öldürmesidir (Dungan, 2004, s. 317).

Mahkeme tarafından suçun kusur unsuru belirlenirken, uyarıcının dost ateşinin nedeni olduğu ve yaygın yan etkilerin ajitasyon, paranoya ve psikoz olduğu savunma tarafından ileri sürülmüştür ve nihayetinde yargıç tarafından kabul edilmiştir. Modafinil bulundurmanın savaş pilotlarının kararlarını etkileyebilecek derecede tehlikeli olduğu açıktır. Askerî kültürde bu tür uyarıcıların kullanımının güçlü bir şekilde teşvik edilmese bile kesinlikle onaylanması endişeleri arttırmaktadır (Friscolanti, 2005, s. 448).

Antihistaminiklerin sıklıkla havacılık kazalarını etkileyen faktörlerden biri olduğu kanıtlanmıştır (Sen, Akin, Canfield, Chaturvedi, & Craft, 2007, s. 514). Bireyler üzerinde sakinleştirici bir etki olarak algılanmasına ve deksamfetaminden farklı çalışmasına rağmen, her iki maddenin de savaşta, özellikle havacılık operasyonlarında gerekli olan ayırt etme ilkesinin temel nüansını azalttığını söylemek makul bir argümandır.

Benzer şekilde, askerlere bir halüsinojen olan liserjik asit dietilamid (LSD) gibi psikokimyasallar sağlamanın geçmişteki örnekleriyle pekiştirilebilir. Büyük miktarlarda LSD'nin yutulması, askerlerin doğru bir şekilde ayırt etme yeteneğini önemli ölçüde görsel olarak bozacaktır, böylece askerin siviller ve savaşımlar arasında saldırı gerçekleştirme kabiliyetini azaltacağından, aynı zamanda gerçeği değiştirmesi nedeniyle ayırt etme ilkesi açısından son derece problemlidir (Polito & Stevenson, 2019).

Sibernetik geliştirme ise algoritmalar veya artırılmış gerçeklik yardımıyla sibernetik oküler protezlerle savaş için yeni olasılıklar açmaktadır. Sibernetik geliştirme askerin savaş alanındaki tehlikeleri ve tehditleri, savaşımlar ve siviller arasında ayırım yapmak da dâhil olmak üzere etkili bir şekilde tarama, tespit etme ve belirleme yeteneğini geliştirebilmektedir (Singer, 2009, s. 73).

Muharip olmayanlar ile güçlendirme yapılmamış askerler bu özelliklere sahip olmadığından bariz bir fark açığa çıkacaktır (Dinniss, *Legal Aspects of Human Enhancement Technologies*, 2018, s. 231). Ancak ayırt etme ilkesi söz konusu olduğunda hedeflerin doğru tespit edilmesi hızdan daha önemlidir. Yeterince ayırt etme gücüne sahip bir silahınız olduğu olasılığını incelediğimizde, bu durumda daha hızlı ancak daha az isabetli atışlarla sonuçlanan bir beyin-bilgisayar arayüzü kullanılabilir (The Royal Society, 2012, s. 39). Muhtemelen bu tercih, ayırım gözetmeyen savaş yöntemleri yasağını ve ayırt etme ilkesini ihlal eder. Benzer bir şekilde, bir askere beyin-bilgisayar arayüzü veya ayrılmaz kontak lens aracılığıyla bir artırılmış gerçeklik biçimi verildiğinde, bu tür bir teknoloji, makul bir kişinin bir sivil ile bir savaşımları ayırt etmesi için yeterli veriyi filtreleme veya

temel nüansı filtreleme olasılığını azaltmaktadır. Görünmezlik gizleme cihazı gibi karartma malzemeleri, savaşanların kendilerini ayırt etme yükümlülüğünü tetikleyebilmektedir, aynı şekilde düşman kuvvetlerinin siviller arasında görünmezken hedeflenebilir savaşçıları doğru ve yeterli bir şekilde ayırt etmesini engelleyebilmektedir (Nasu & Sultana, *Invisible Soldiers The Perfidy Implications of Invisibility Technology on Battlefields of the Future*, 2019).

İnsanlık İlkesi

Harp esirlerini alıkoyma yetkisine sahip olanlar, beyin-bilgisayar arayüzüne sahip muharebe dışı kalmış kişiler hakkında karar vermek ve gözaltına alınmış geliştirilmiş askerlerin hayatta kalmalarının ayrılmaz bir parçası olan herhangi bir geliştirmeyi sürdürmek konularında engeller ile karşılaşacaktır. Askerî insan geliştirme teknolojisine tabi tutulmayan gözaltına alınanlar, harp esirlerini alıkoyma yetkisine sahip kişiler tarafından bu teknolojiye tabi tutulmamalıdır.

Koruma ilkesi (Case Concerning the Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States) (Judgment), 1986, s. 242), çatışmalarda yer almayan veya artık katılmayan tüm kişilere, ırk, milliyet, dini inanç, siyasi görüş veya benzer kriterlere dayalı herhangi bir ayırım gözetilmeksizin insanca muamele edilmesini gerektirir (McDonald, 2008, s. 222).

Savaşan taraflar arasındaki artan mesafe savaş esirleri paradigmasını mümkün olmayan hâle getirmektedir (Gill & Roorda, 2019). Devlet veya üçüncü taraf, kendini daha önce insani geliştirmeye maruz kalmış kişileri alıkoyma konumunda bulabilmektedir. Bu doğrultuda, devlet tarafından geliştirilmiş askerlere sağlanması gereken muamele standartlarını yeniden yorumlamak gerekmektedir. Ağır yaralı veya hasta askerleri, harp esirlerini alıkoyma yetkisine haiz olanlar gerektiği gibi bakamıyorsa, kendi ülkelerine iade etmelidir.¹ Yükümlülük akli veya fiziksel zindeliği önemli ölçüde veya kalıcı olarak azalmış, tedavisi mümkün olmayanlar ile tedaviye ihtiyacı olan ve bir yıl içinde iyileşme olasılığı olmayanları kapsar.²

---

¹ Memorandum from the International Committee of the Red Cross the States Parties to the Geneva Conventions of 12 August 1949 concerning the conflict between Islamic Republic of Iran and Republic of Iraq (Geneva, 7 May 1983).

² International Committee of the Red Cross, *Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War*, 12 August 1949, 75 UNTS 135 ('GC III'), GC III, art 110.

Askerî insan geliştirme teknolojisi bu kuralın yeniden yorumlanmasını gerektirmektedir. Güçlendirilmiş askerler, güçlendirmelerinden dolayı geri çekilmenin etkilerine maruz kaldıkları için söz konusu askerin fizyolojik veya zihinsel durumunun kötüleştiği görülürse, güçlendirilmiş bir askerin güçlendirilmesinin sürdürülmesini sağlama yükümlülüğü harp esirlerini alıkoyma yetkisini kullananlarca sağlanmalıdır.

Savaş esirleri kimlik bilgileri dışında herhangi bir ayrıntı vermek zorunda olmadıkları için³, gözaltına alınan kişiyle ilgilenen sağlık profesyonellerinin asker üzerindeki iyileştirmeleri tespit edebilme ve bu iyileştirmelerin gözaltındaki asker ile ilişkisini tespit edebilme imkânı bulunmamaktadır. Hatta nasıl tedavi edileceği veya hangi tedavi yönteminin uygulanacağı hakkında hiçbir şey bilmemesi son derece muhtemeldir. Bu nedenle, herhangi bir değerlendirme yalnızca iyileştirme ile ilgili mevcut istihbarata ve insanlık durumunun temel genellemelerine dayanacağından, geliştirilmiş askerler üzerinde yürütülen herhangi bir tıbbi değerlendirmenin yetersiz olduğu ve ciddi, kalıcı hasara yol açabileceği varsayılmalıdır.

Cerrahi olarak yerleştirilmiş beyin çipleri ile güçlendirilmiş askerler; silahları, araçları veya savaş yöntemleri ile kaynaşmış olarak kabul edilmelidir ve sonuç olarak, beyin-bilgisayar arayüzünün kalıcı olması, uzaktan erişime izin vermesi nedeniyle muharebe dışı kalmış düşman personeli olarak kabul edilememeleri gerekmektedir. Savaş alanında ve dışında askerî operasyonlar ve işlevlerine devam edebileceklerdir. Bu nedenle beyin-bilgisayar arayüzünün, harp esirlerini alıkoyma yetkisine sahip olan tarafından kolayca görülebilen, tespit edilebilen ve doğrulanabilir bir mekanizması olmadıkça, güçlendirilmiş askerin güvenilir bir şekilde teslim olması olası değildir (McAllister, 2019, s. 67). Bu durum, harp esirlerini alıkoyma yetkisine sahip olanın; uluslararası insancıl hukuk ilkelerini ihlal etmeden askeri, muharebe dışı kalmış düşman personeli olarak kabul etmesi konusunda sorunlar yaratmaktadır. Harp esirlerini alıkoyma yetkisine sahip olan, söz konusu güçlendirilmiş askerleri, beyin-bilgisayar arayüz sinyallerini engelleyebilecek, dış dünyadan izole bir ortamda tutabilir ancak bunu yaparken yeterli barınma hakkını ve sağlığın korunması ilkelerini ihlal edebilme olasılığı mevcuttur. Benzer bir şekilde eğer böyle bir imkân mevcut değilse ve beyin-bilgisayar arayüzü bedenden hemen ayrılabilir değilse, harp esirlerini alıkoyma yetkisine sahip olan devlet, beyin-bilgisayar arayüzünü çıkarmak için tıbbi müdahale uygularsa, bu SİRUS (Superfluous Injury or Unnecessary Suffering) ilkesi ve aynı zamanda BM İşkence ve Başka Zalimce İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı

³ GC III, art 17.

Davranış ya da Cezaya Karşı Sözleşmesi dâhil, tıbbi veya bilimsel deneylerin yasaklanmasını kapsayacak şekilde olmak üzere bir dizi ihlal anlamına gelebilir⁴ (Prosecutor v Krnojelac (Trial Chamber) , 2002, s. 182).

Tıbbi müdahalenin İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi ihlali oluşturup oluşturamayacağını etkili bir şekilde hesaplamak için, herhangi bir belirleme, ağrıyı bloke etme derecesine göre güçlendirmenin öznel doğası dikkate alınarak tespit edilmelidir. Daha az uykuya ihtiyaç duyan gözaltındaki geliştirilmiş askerlerin, uyku yoksunluğunun insanlık dışı muamele oluşturan yasak bir teknik olarak kabul edilmeyeceği, beyin-bilgisayar arayüzünün kaldırılmasının uluslararası insancıl hukuk ilkelerini ihlal etmeyeceği kanaatindeyim.

Harp esirlerini alıkoyma yetkisine sahip olanın, savaş esirlerini veya korunan kişileri herhangi bir şekilde zorlama yasağına rağmen, askeri geliştirme teknolojisine tabi olmayan gözaltına alınan kişiyi bilinçli olarak güçlendirdiği durumda yeni bir tartışma doğacaktır (Crawford, 2010, s. 213). Dolayısıyla eğer harp esirlerini alıkoyma yetkisine sahip olan, gözaltındaki kişiye daha fazla güveni artırmak için maddeler sunar ise veya bir itirafa zorlamak, hayati istihbaratı ifşa etmek için, yalan söyleme yeteneklerini engellemek için elektronik beyin uyarımı (Kosfeld, Heinrichs, Fischbacher, Fehr, & Zak, 2005, s. 673) yapmaya zorlar ise, bu uygulamalar insanlık ilkesine aykırılık teşkil edeceklerdir.

Ölçülülük İlkesi

Askerlerin güçlendirilmesi, muharebe kuvveti boyutunu azaltabilmektedir. Ancak güçlendirilmiş askerlerin esnek doğası nedeniyle, askerlerin güçlendirilmesi devletlerin savaşa katılma istekliliğini eşzamanlı ve dolaylı olarak artırabilme potansiyeline sahiptir. İster daha saldırgan ister daha anlayışlı olsun, duygusal tepkilerin bastırılması, bir askerin koşullara göre ne kadar kuvvetin orantılı olduğunu belirleme becerisine müdahale etme riskini doğurabilmektedir. Bu durum, gelişmiş yeteneklere sahip bir askere karşı orantılı kuvvetin ne olduğunu belirlemeyle ilgili zorlukları ortaya çıkarmaktadır.

Uluslararası insancıl hukuk, bir hedefe saldırmanın askeri gerekliliği ile bu saldırıdan kaynaklanabilecek beklenen tali hasar (Legal

---

⁴ *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, arts. 1-2, Dec. 10, 1984, 1465 U.N.T.S. 85.; General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171 ('ICCPR'), Art 7, 17.

Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion) , 2004, s. 85) arasında bir denge kurulmasını gerektirmektedir. Yükümlülük orantısız saldırılardan kaçınmaya yönelik tüm uygulanabilir önlemlere ilişkin bir analiz yapma sorumluluğunu da içermektedir (Public Committee against Torture in Israel v Government of Israel, 2006, s. 46). Orantısız bir saldırı; kazara sivil kayıplara, sivillerin yaralanmasına, sivil nesnelere zarar verilmesine veya bunların bir kombinasyonuna neden olması beklenebilecek, öngörülen somut, doğrudan askeri avantajla ilgili olarak aşırı olan bir saldırı olarak tanımlanmaktadır (The Prosecutor v Kupreskic et al (Trial Judgement), 2000, s. 526).

Savaşın en bariz zararı hem muharıplerin hem de muharip olmayanların geniş çapta can kaybıdır. Savaşın haklı olarak kabul edilebilmesi için savaş alanındaki herhangi bir ölüm, beklenen herhangi bir faydaya karşı tartılmalı ve kabul edilebilir bedel olarak gösterilmelidir (Quinlan, 2004, s. 7). Askeri insan geliştirmenin, azalan muharebe kuvveti boyutu nedeniyle gelecekteki çatışmaların orantılılığını artırabileceği ve böylece savaşın insan maliyetini azaltabileceği açıktır (Gross, 2015).

Güçlendirilmiş askeri personelin fiziksel olarak daha becerikli, psikolojik olarak daha dayanıklı ve savaşta hayatta kalma olasılığının daha yüksek olması nedenleriyle; silahlı kuvvetler daha önce askeri zayıflığa karşı sivil direniş nedeniyle, siyasi olarak savunulamaz olarak kabul edilenlerle daha sık çatışmalara girebilecektir. Gelişmiş ülkelerin daha az zayıfla uzaktan savaş yürütmelerine imkân veren teknolojideki son gelişmeler neticesinde tartışmanın daha da şiddetlendiği açıktır (Galliot, Beard, & Lynch, 2016, s. 7).

Askeri çabaya katkılarının normal askerlerden daha fazla olduğu ve savaştan çıkarılmasının somut askeri avantaj yaratacağı durumlarda, güçlendirilmiş askerlerin ortadan kaldırılmasına daha fazla değer atamak mümkün olabilir. Yüksek rütbeli komutanların hedef alınarak öldürülmesi uluslararası insancıl hukuk içinde kabul edilen bir uygulama olsa da bu uygulamayı bireysel askerlere dönüştürmek, devletlere bireysel askerlerin askeri değerinin değerlendirilmesinde daha geniş bir takdir yetkisi verdiğinden, devletlerin bu prensibi kötüye kullanma potansiyellerini açığa çıkardığından sorunludur. Ancak bu durum güçlendirmenin değerine ve her bir çeşitli geliştirmenin askeri avantaj açısından ne ölçüde değere sahip olduğuna bağlı değişkenlik gösterecektir (Shereshevsky, 2021, s. 303).

Beyin-bilgisayar arayüzü gibi sibernetik geliştirme, ayrı bir meşru askeri hedef olarak kabul edilecekse; askerler, güçlendirilmiş askerin maruz kaldığı herhangi bir yaralanmanın, beyin-bilgisayar arayüzünün verdiği

hasar veya yıkımla orantılı olup olmadığını değerlendirmelidir. Beyin-bilgisayar arayüzüne sahip geliştirilmiş bir asker sıradan bir kamyonu kontrol ederken, bir diğeri silahlı bir insansız hava aracına komuta ediyorsa, insansız hava aracını kontrol eden güçlendirilmiş askerin, imha durumunda ölçülülük ilkesini yerine getirme olasılığının daha yüksek olduğunu varsaymak makul bir argümandır. Beyin-bilgisayar arayüzü düşman için artık meşru bir hedef haline gelmiştir. Geliştirmeyi etkisiz hale getirmeye çalışırken, asker teknolojiyi kendi vücudunda barındırdığı için düşman askeri aynı anda askeri bir hedef haline getireceğinden, beyin-bilgisayar arayüzünün daha büyük askeri gereklilik nedeniyle yok edilmesi beklenen sonuç olacaktır (Dinniss & Kleffner, *Soldier 2.0: Military Human Enhancement and International Law*, 2016, s. 438).

Savaşçılar modern çağda benzeri görülmemiş düzeyde bilgi ve ham veri ile karşı karşıya kaldıkça, siberetik geliştirmeler görsel bilgiyi filtrelemek için askeri endüstri pazarına girmiş böylelikle toplumsal ve askeri uygulamada ortak bir yaklaşım hâline gelmişlerdir (Geiss & Lahmann, *Protection of Data in Armed Conflict*, 2021, s. 557). Ayırt etme ilkesine benzer şekilde, askerlere konuşlandırılması gereken orantılı kuvvet seviyesi hakkında bilgi vermek için bir saldırı gerçekleştirirken, hayati bağlamsal bilgileri filtreleyen algoritmaların gerçek bir tehlikesi bulunmaktadır. Bu algoritmalar devreye alınır, ölçülülük ilkesine uyulduğundan emin olmak için kapsamlı muharebe sonrası incelemeler gerekecektir.

Gelecekteki askeri operasyon hâkimiyeti; askerlerin fiziksel, fizyolojik veya bilişsel sınırlamalara tabi olmadığı bir ortamda gerçekleşecektir. Ahlaki gelişim, uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir (Persson & Savulescu, 2012). Savaşta karşı-ahlaki duyguların bu şekilde bastırılması ya da zayıflatılması, söz konusu artışın orantılı olup olmadığının belirlenebilmesi için, vaka bazında bir analiz gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Douglas, 2008, s. 231).

Korkunun kalıcı biyokimyasal olarak bastırılması (Moreno, 2012, s. 149), askeri çevrelerdeki tartışmaların önceliğini oluşturmaktadır; bu tür bir bastırmanın, askerlerin düşmana karşı bilişsel ve fiziksel bir avantaja sahip olarak daha az savunmasız hissetmeleri, insan hatalarıyla ilişkili herhangi bir endişeyi azaltması, silah doğruluğu ve karar verme sürecinde ilerleme kaydetmesi için faydalı olabileceğine dikkat çekilmektedir (Meron, 2000, s. 239). Korku doğal bir insan tepkisidir. Yok edilmesi durumunda insandılaştırma olarak nitelendirebileceğimiz; bozulmuş duygu sezgisi, merhamet ve insanlık kavramlarının eksilmesi olasılığına kapı açılır.

Nihayetinde orantılı kuvvet yerine, askerî gerekliliğin tercih edildiği silahlı çatışmalar insanlıktan uzaklaşacaktır (Wagner, 2014, s. 1371).

Ayırt etme ilkesi ve SİRUS ile ilgili yukarıdaki tartışmaya paralel olarak, ayırım gözetmeden öldürmelerin ölçülülük ilkesini ihlal etmesi son derece muhtemeldir. 2005 yılında Birleşik Devletler askerleri, birliklerinin bir üyesinin ölümüne sebep olan yol kenarına yerleştirilen bir bombaya karşılık olarak, intikam cinayetleri olarak algılanan, yakındaki Haditha kasabasında kendi yıkıcı amaçları için yirmi dört Iraklı sivil öldürerek yanıt vermişlerdir (Sherman, 2021, s. 76).

Silahlı kuvvetlerin bir üyesinin ölümüne karşılık vermek yerine; askerlere, onları daha şiddetli hâle getirmek için barutla karıştırılmış kokain verilmesi olasılığında (Nagle, 2011, s. 10), artan saldırganlık veya düşmanlığa yol açmak için steroid kullanımı veya elektrik ile uyarılma kasıtlı olarak kullanılır ise sivillere karşı dizginlenemez şiddeti doğuran, riskten kaçınan bir tepki ortaya çıkacaktır.

Yapay olarak artan şiddet eğilimi neticesinde askerler, muhtemelen koşullardaki askeri gereklilikle veya burada, eksikliğiyle ölçülü olanı aşan bir tepki vereceğinden, bu geliştirmelerden herhangi birinin ölçülülük ilkesini ihlal etmesi muhtemeldir. Tam tersi bir bakış açısıyla, geliştirilmiş duygu sezgisi askerlerin savaş alanında uygun hasar verememelerine neden olabileceğinden, savaş ortamına uygun olmayan askerler olarak tasavvur etmek mantıklıdır.

İnsan geliştirme, askerleri savaşta içsel erdemlerden özellikle onur ve kişisel fedakârlıktan uzaklaştırmakta (Puscas, 2018, s. 192) ve duygusal boyutu savaş alanındaki durumlardan çıkarma yeteneğine sahip olan tamamen otonom askeri robotların konuşlandırılmasının yolunu açmaktadır (Arkin , 2010, s. 332).

Öte yandan, askerî insan geliştirme teknolojileri, askerlerin ölçülülük ilkesine ve uluslararası insancıl hukukun diğer temel ilkelerine bağlılığını iyileştirebilme potansiyeline sahiptir. Savaş alanında askerlerin zihinsel netliğini veya keskinliğini artıran kafatası içinden geçen doğru akım uyarımı gibi farmakoloji veya tedavi yöntemleri (Harper, 2016, s. 34), temel ilkelerin hiçbirini ihlal etmemektedir. Fiziksel uygunluk geliştirmelerinden farklı olarak, daha iyi netlik dâhil olmak üzere askerlerin uluslararası insancıl hukuka bağlılığını gerçekten iyileştirebilmektedir. Özellikle uygulama alanı bulabileceği durumlar; uzun süren çatışmalarda hangi gücün ölçülü olup olmadığını belirleme veya orantısız bir saldırıdan kaçınmak için tüm uygun önlemleri analiz etme olarak belirlenebilir. Bununla birlikte, bu tür geliştirmeler yalnızca uluslararası insancıl hukuk sistemi ile uyumlu

faydalar sağlamayı amaçlasa bile, bu geliştirmelerin güvenilir, tutarlı, düzenli ve tek tip olup olmadığı ve dolayısıyla modafinil kullanımı ile Tarnak iftliği olayında görölen temel ilkeleri ihlal eden durumlar gibi herhangi bir kötü yan etki yaratmayacak şekilde olup olmadığı tartışmaya açıktır.

Askerî Gereklilik ve SİRUS

Hem geliştirilmiş askerler tarafından gerçekleştirilen eylemleri hem de bunlara uygulanan eylemleri kapsayacak şekilde, insan geliştirme, geleneksel olarak kabul edilen askeri gereklilik kavramını, bununla birlikte gelen SİRUS ilkesini ve güçlendirilmiş askerler üzerinde yasaklanmış silahların, savaş araçlarının ve yöntemlerinin değerlendirilmesini ve kullanılmasını bozma riskini taşımaktadır.

Askeri gereklilik kavramı 1949 tarihli Cenevre Sözlēmeleri'nin tamamında hiç tanımlanmamasına rağmen, 1977 tarihli her iki Ek Protokol'de de bahsedilmiştir.⁵ Askeri gereklilik kuralı, uluslararası hukuk tarafından yasaklanmayan, dışmanın mümkün olan en kısa sürede tam teslimiyetini güvence altına almak için vazgeçilmez olan, daha fazla güç veya daha fazla şiddet içermeyen önlemleri haklı çıkaran ilkelerin kullanılmasıdır (Mulinen, 1987, s. 352). Askeri gereklilik, gereksiz yaralanmaya ve gereksiz acıya karşı SİRUS ilkesini daha da genişletmektedir (Coupland , 1997).

Ek Protokol I ile düzenlendiği üzere, savaşanların dışmanı yaralama araçlarını benimseme hakkı sınırsız değildir. Bir başkasını gereksiz yaralamak veya gereksiz acıya neden olmak için kullanılan silah, mermi, malzeme ve savaş yöntemleri yasaklanmıştır. Bu sınırlama hem uluslararası hem de uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda uygulanabilir bir örf ve adet hukuku kuralı ve uluslararası insancıl hukukun temel bir ilkesi olarak kabul edilmektedir (Cowling, 2000, s. 132).

Teknoloji gün geçtikçe daha gelişmiş hale geldikçe, yalnızca destekleyici bir rolde askeri bir etkiye katkıda bulunan bu teknolojinin, harekâtı kontrol edip etmediği veya sadece etki yarattığı arasındaki izgi

---

⁵ International Committee of the Red Cross, *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts* ('AP II'), 8 June 1977, 1125 UNTS 609, art 17; International Conferences (The Hague), *Hague Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land*, 18 October 1907, ('HR IV') art 23(g).

bulanıklaşmaktadır. Bu ikilem, belirli geliştirme türlerinin bir silah veya savaş aracı ya da yöntemi olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceğini sorgulamaya açmaktadır.

Uluslararası insancıl hukuk devletlere silahların incelenmesi ve geliştirilmesinin ilk aşamasında bile, neyin izin verilebilir olduğunu bildirmektedir (Sandoz, Swinarski, & Zimmermann, 1987 , s. 1470). Silahları, savaş araçlarını ve yöntemlerini düzenleyen Ek Protokol I'e taraf devletler için, insan geliştirme teknolojisi; gereksiz yaralanmalara veya gereksiz acılara neden olacak nitelikte bir savaş aracı veya yöntemine yol açmışsa, askeri ve sivil hedefler arasında ayırım yapmaksızın saldırma niteliğine sahip ise veya ciddi çevresel zarara neden olma niteliğine sahip ise yasaklanması gerekmektedir (Blake & Imburgia, 2010, s. 159). Her durumda, silahın, araçların veya yöntemin normal kullanımı ve güçlendirmenin neden olduğu yaralanma ve ıstırap, güçlendirmenin neden olacağı ıstırapı belirlemek için operasyonun askeri gerekliliği ile mevcut diğer alternatif seçeneklerle birlikte analiz edilmelidir.

Tartışmanın amaçları doğrultusunda, geliştirilmiş askerler, Ek Protokol I'in tanımına girerek bir silah, araç veya savaş yöntemi olarak kabul edilirse, silahlı bir çatışmanın tarafları tarafından ve silahlı kuvvetleri tarafından kullanılmaya başlanması hukuka uygun olarak yok edilebilecekleri veya düşman tarafından ele geçirilip el konulabilecekleri için sorunlu olabilmektedir (Boothby, Weapons and the Law of Armed Conflict, 2009, s. 4).

Askerî insan geliştirmenin bir silah olarak kabul edilip edilemeyeceğine konusunda içtihatla farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Birleşik Devletler mahkemeleri daha önce yumrukların ve dişlerin silah olarak kabul edilmeleri gerektiği yönünde karar vermiştir (Romeo, 2017, s. 23). Askeri insan geliştirmenin neticesinde insanlar biyolojik silah olarak kabul edilebilecek şekilde geniş yorumlanabilir. Her ne kadar sözleşmenin konusu, amacı ve tasarı süreciyle açıkça uyumlu olmasa da kullanılan biyolojik ajanlar kelimeleri nedeniyle, askeri insan geliştirme teknolojileri Biyolojik Silahlar Sözleşmesi⁶ kapsamında düzenlenmelere tabi olabilir(Liivoja & Chircop, 2018, s. 166).

Ek Protokol I Madde 35(2)'nin açık olmayan ifadesi ve insan geliştirme teknolojileri arasındaki geniş kapsamlı farklılık nedeniyle, güçlendirilmiş askerlerin yasaklanmış silahları oluşturup oluşturmadığını

⁶ Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on Their Destruction art. I, Apr. 10, 1972, 26 U.S.T. 583, 1015 U.N.T.S. 163.

kesin olarak belirlemek için çok fazla belirsizlik bulunmaktadır. Biyokimyasal güçlendirmeler incelendiğinde, bireysel olarak düşman askerlerinin yaralanmasına veya ölümüne neden olmaz veya düşman nesnelere zarar vermez, yok etmez. Savaş alanındayken güçlendirme ile asker arasında ve farmakolojik veyahut tedavinin ürettiği tek tip bir sonuç arasında makul bir şekilde belirgin bir ayırım bulunmamaktadır. Benzer şekilde, mühimmat ateşleme kabiliyetine sahip olmak veya bir şok tabancası kabiliyetine sahip olmak gibi saldırı kabiliyetini bütünleştiren protez veya siberetik geliştirmeler, bazı durumlarda tek bir birleşik varlık olarak değil, askerden ayrılabilir olarak değerlendirilebilir.

Otonom bir silah sistemi veya robotik güçlendirme, insan aktörden yoksun olduğu ve hakların sahibi olmadığı için bir araç olarak kabul edilmelidir. İnsana bağlandığı durumda ise yine de insan öznesini bir araca veya bir nesneye dönüştürmede başarısız olacaktır. Çıkarılabilecek tek makul sonuç, yalnızca bir geliştirmenin insan aktörünü tamamen ortadan kaldırdığı durumlarda, güçlendirilmiş askerlerden silah olarak bahsetmenin mümkün olabileceğidir. Şu anda geliştirme teknolojilerinin insanları silahlı çatışma hukuku amacıyla sadece nesnelere dönüştürdüğü yol ayrımında değiliz. Askeri hedeflere veya düşman savaşçılara uygulanabilecek saldırı kabiliyetini oluşturan kişi olmadığı için, uluslararası insancıl hukuk kapsamında bir insanın silah olarak kabul edilmesi doğru olmayacaktır. Düşman kuvvetleri geliştirilmiş bir askeri yakalar ve onları bir silah oluşturdukları gerekçesi altında kuvvetleri için savaşmaya zorlarsa, bunun bir savaş suçu oluşturması muhtemeldir.

İnsan geliştirmelerinin bir savaş aracı veya bir yöntem oluşturabilecek bir silah olarak kabulü pek olası değildir. Savaş araçları terimi; hücumda veya savunmada, çatışmalar sırasında doğrudan güç sağlamak için kullanılan ilgili teçhizat dâhil, saldırı amacıyla kullanılan silah sistemlerini veya platformları kapsadığı için uluslararası insancıl hukukun silah tanımından daha geniştir (McClelland, 2003, s. 404). Geliştirilmiş savaşçıların kullanımı, stratejik ve taktik düzeylerde kullanımlarının saldırı faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturması halinde, uygun şekilde bir savaş yöntemi olarak görülebilir (Lin, Mehlman, & Abney, Enhanced Warfighters: Risk, Ethics, and Policy, 2013, s. 439). Bu tanımları karşılayacak savaş yöntemlerine veya araçlarına örnekler: Siberetik sistem saldırı amacıyla kullanılan bir silah sisteminin parçasını oluşturacağından, silahlı insansız hava araçlarının çalıştırıldığı bir beyin-bilgisayar arayüzü olabilir. Siber saldırıların dünya çapında aleniliği ve sıklığı arttıkça, eğer bir beyin-bilgisayar arayüzü, güçlendirilmiş askerler veya kontrol ettikleri araçlar, silahlı insansız hava araçları da dâhil olmak

üzere dost ateşi olaylarına yol açmak için hacklenir ise tehlikeli sonuçlar doğurabilir (Bendovschi, 2015, s. 24). Bu senaryo, ancak söz konusu gelişmiş askerin artık insan olarak görülmemesi durumunda olasılık alanına girebilir (Petit & Shladover, 2015, s. 546).

İnsan güçlendirmelerin bir savaş aracı veya yöntemi oluşturması neticesinde Ek Protokol I'nin 36. Maddesi ve yerel düzenlemeler kapsamındaki devletlerin yeni silahları inceleme yükümlülüklerini başlatması muhtemeldir. SİRUS projesi ve Tıbbi Uzmanların Gayri Resmî Çalışma Grubu'nda yansıtıldığı gibi, bu tür silahların gözden geçirilmesinin, askeri insani güçlendirmenin çeşitli ve dinamik doğasını yeterince ele almak için doğru bir sonuç verebileceği şüphelidir (Boothby, Weapons and the Law of Armed Conflict, 2009, s. 340).

Askeri insan geliştirmenin, gelişmiş askerleri normal insan standardının üzerine çıkarması doğrultusunda uluslararası insancıl hukukun kabul edilen prensiplerinden olan askeri gereklilik, gereksiz yaralanma ve gereksiz acı çekmeyi önleme kavramlarının yeniden yorumlanması gerekliliğini ortaya çıkardığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tartışmanın iki tarafı bulunmaktadır.

İlk olarak, diğer temel ilkelerle yakından bağlantılı olarak, eğer gelişmiş askerleri ölüm makinelerine dönüştüren veya insanlık dışı şiddete veya saldırganlığa dönüştüren güçlendirilmiş yetenekler aşılırsa; bu durumda, ortaya çıkarılan gelişmiş askerlerin tehlikeli kişiliği nedeniyle yasaklanmış bir savaş aracı olarak nitelendirilebilirler. Mevcut durumun askeri gerekliliğinin ötesine geçen gereksiz ölümlere ve acılara neden olması muhtemel olacaktır.

İkinci olarak, insani geliştirme, kapsamlı farmakoterapi aldığı için acı hissedemeyen, sibernetik yoluyla hızlı iyileştirme yeteneklerine sahip olan veya entegre nanoteknoloji yoluyla silahlara direnebilen gelişmiş bir askerde gereksiz yaralanma veya gereksiz acıya maruz kalmanın miktarını değiştirme olasılığını ortaya çıkarır.

Gereksiz ıstırap, çok sayıda tıbbi parametreyi kapsayan bir terimdir. Kesin tıbbi bir bakış açısından, tıbbi bilginin mevcut aşamasında, acıyı nesnel olarak tanımlamak veya bireyler arasında karşılaştırmalara izin veren mutlak değerler vermek imkânsız görünmektedir. İstırapın birçok bileşeninden biri olan ağrıyı incelediğimizde, muazzam derecede bireysel yirmi varyasyona sahip olduğu ortaya çıkacaktır. Acı eşiği sadece insanlar arasında değişmekle kalmaz, aynı zamanda koşullara bağlı olarak aynı kişide farklı zamanlarda değişim göstermektedir (Sandoz, Swinarski, & Zimmermann, 1987 , s. 1429). İstırapın ciddiyetini belirlemek için hem

zararın şiddetine ilişkin nesnel unsurların hem de mağdurun durumuna ilişkin öznel unsurların değerlendirilmesi gerekmektedir (Prosecutor v Miroslav Kvočka et al (Trial Judgment) , 2001, s. 143).

Askerin acıya dayanacak şekilde geliştirildiği veya hızlı iyileştirme teknolojisi ile entegre edildiği anlaşılabilirse, geliştirmenin SİrUS ilkesinin belirlediği eşiği önemli ölçüde yükseltmesi muhtemeldir. Güçlendirilmemiş her asker tartışmasız bir şekilde, belirli bir yaralanmadan SİrUS ilkesini tetikleyebilse de uygun bir SİrUS değerlendirmesi yapmak için güçlendirilmiş askerin öznel doğası, durumu ve yetenekleri dikkate alınmalıdır.

SİrUS ilkesi; tipik olarak insan öldürmeye, yaralamaya yönelik kullanım için tasarlanmış silahlarla karşılaştırıldığında, materyalsavar silahlardan kaynaklanan daha ciddi yaralanmalara genellikle izin vermektedir. Bu durum, mürettebatın kaçınılmaz ıstırabının gereksiz olmadığı askeri avantaj nedeniyle bir tankın imha edilmesi durumu ile örneklendirilebilir (Greenwood, 1998, s. 185). İlkenin askeri insan geliştirme teknolojisine nasıl uygulanması gerektiği konusunda, örneğin, bir askerin beynine yerleştirilen beyin-bilgisayar arayüzü nöral çipini askerin bedeninden ayrı bir askeri hedef olarak görürseniz, bu çipe karşı koymak için tasarlanmış bir silahın etkilerinin gerektirdiği izin verilen yaralanma ve zarar seviyesi, güçlendirme yapılmamış personele yönelik bir silahınkinden daha yüksek olabilir. Askerde herhangi bir fizyolojik yaralanma olsa da teknolojinin yok edilmesi veya etkisiz hale getirilmesi için tesadüfi veya ikincil olarak görülecektir.

Bazı silahların, normal askerlere karşı kullanımları hukuk dışı sayılacak olsa bile, özellikle gelişmiş askerlere karşı koymak için tasarlanmışsa hukuka uygun olarak kabul edilebileceği görüşünün kabulü gerekir. Silahların tasarım temelli bir yaklaşım yerine, etki temelli yaklaşım kapsamında hukuka uygun olarak kabul edilebileceği öne sürülebilir.

Beyin-bilgisayar arayüzünün tahrip edilmesinin öngörülebilir şekilde askerin kalıcı beyin hasarına veya sakatlığına neden olacağı tahmin edilebilirse, SİrUS ilkesini ihlal ettiği için kör edici lazerlerin, kimyasal silahların, mayınların dâhil olmak üzere, bir savaş yöntemi olarak belirli silahların yasaklanmasına benzer bir analogiyle yasaklanması gerekir.

Daha önce yasaklanan silahların yeniden yorumlanması gerekliliği doğar. Bazı Konvansiyonel Silahlara İlişkin Sözleşmenin IV. Protokolü'ne göre, protezler veya optik implantlar aracılığıyla gelişmiş görüş yeteneğine sahip askerleri hedef alıyorsa, kör edici lazer silahlarının kullanımının yasaklanması pek olası değildir. Bu öneri belki de genişletici dom-dom

mermileri de dâhil olmak üzere diğer yasaklanmış silahları kapsayabilir. Yasaklanmış silahın askerler tarafından güçlendirilmiş askere karşı yeniden kullanılabilirdiği ölçüde; güçlendirilmiş askerler, güçlendirilmemiş askerlere kıyasla söz konusu mermilerin neden olduğu yaralanmalardan daha az zarar görebilir. Silahlar bağlamında, bir silahın tasarımının veya genel amacının silahlı kuvvetlerin belirli üyelerini hedef almak olarak kabul edildiği başka bir örnek henüz bulunmamaktadır.

Uygulamada askeri gereklilik, SİrUS veya yasaklanmış silahlarla ilgili herhangi bir tartışmanın belki de en kritik noktası, uluslararası insancıl hukuk kapsamında ordunun savaş alanında gelişmiş askerler konuşturıldığını duyurmak için herhangi bir yükümlülüğün eksikliğidir. Bu nedenle geliştirilmemiş, geliştirilmiş askerler arasında ayırım yapılamaz ve saldırı silahlarıyla ilgili kararlar alınması güçleşir. Yakın gelecekte orduların yalnızca gelişmiş askerlerde kullanım için sınırlı silahları kullanmalarının mümkün olmadığı sonucuna varmak mümkündür. Askeri insan geliştirmelerinin koruyucu doğası nedeniyle savaş meydanlarında gereksiz yaralanma veya gereksiz acı kavramlarının belki de yok olması beklendiğinden, SİrUS ilkesinin görünüşlerinin gelecekteki uluslararası insancıl hukuk içtihatlarında daha az yaygın hale gelebileceğini iddia etmek mantıklı olacaktır.

Saygı Duyma ve Saygıyı Sağlama Görevi

Askeri insan geliştirme konusundaki en önemli kısıtlamalar, silahlar, savaş araçları ve yöntemleri bağlamı dışında ortaya çıkmaktadır. Silahlı çatışma hukukunun, savaşın hukuka uyma yeteneğini azaltan herhangi bir artırıcı müdahalenin kullanılmasını yasakladığı açıktır.

Bir ilacın güçlendirici amaçlarla uygulanmasının, savaşanların hukukun gerektirdiği yargılarda bulunma kapasiteleri üzerinde kısıtlamalar yaratan düşüncesizce davranmaya sevk eden sonuçları olduğunda; örneğin kendilerine verilen emirlerin hukuka uygunluğunu eleştirel olarak değerlendirme eğilimlerini azaltmak gibi, bu durumlarda askeri insan geliştirmenin silahlı çatışma hukuku uyarınca hukuk dışı olarak kabulü gerekmektedir.

Yaygın olarak bildirilen çeşitli uyarıcı uyuşturucuların özellikle kahverengi-kahverengi olarak bilinen bir karışım, kokain ve barut karışımı dâhil; Batı Afrika silahlı çatışmalarındaki çocuk askerlere tedarik edildiğini düşünülür ise (Beah, 2007) bu uygulama, çocuk askerlerin askere alınması ve kullanılması yasağına karşı gelmenin yanı sıra, çocukları daha şiddet

eğilimli hâle getirdiği için aynı zamanda silahlı çatışma hukukuna da aykırıdır.⁷

Ana hatlarıyla belirtilen bu kısıtlama, elbette, herhangi bir silahlı çatışma hukuku aracında açıkça belirtilmemiştir ama bu hukuk bütününün dokusundan türemiştir. En genel olarak, silahlı çatışma hukuku ile uyumluluğu azaltan geliştirmeleri kullanmama görevi, silahlı çatışma hukuku anlaşmalarını iyi niyetle yerine getirme yükümlülüğüne dayanabilir.⁸

Daha özel olarak, kısıtlamalar, devletlerin her koşulda silahlı çatışma hukukuna saygı duyma ve saygı gösterilmesini sağlama yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Bu yükümlülük, Cenevre Sözleşmeleri'nin Ortak Madde 1'inde ve Sözleşmelerin Ek Protokolleri I ve II'de açıkça belirtilmiştir. Bu yükümlülüğün uluslararası örf ve adet hukukunda da bir temeli olduğu konusunda şüphe yoktur. Kuralın kesin anlamı ve sonuçları konusunda önemli tartışmalar bulunmaktadır. Özellikle saygıyı sağlamanın, diğer devletler, uluslararası örgütler ve devlet dışı silahlı gruplar tarafından hukuka uyum sağlamaya yönelik bir teşebbüsü gerektirecek bir dış boyutu olup olmadığı konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır (Henckaerts, 2017, s. 43).

Kural tam olarak tartışmasız iç uyum boyutuna dayanmaktadır. Kuralın bu yönüne göre devletler, diğer yükümlülüklerin yanı sıra kendi organları yani silahlı kuvvetleri tarafından Cenevre Sözleşmeleri'nin ihlallerini durdurmak ve önceden hareket ederek önlemek yükümlülüğü altındadır.

Silahlı kuvvetler mensuplarına hukuk ihlali olasılığını artıran uyuşturucu tedariki, bu silahlı çatışma hukuku gerekliliği ile çelişecektir. Bu görüş bir devletin hukuk ihlali vakalarını azaltması veya daha geniş olarak, amaçlara uygun faydalı insani sonuçlara sahip olması beklenebilirse, bir iyileştirmeyi kullanma yükümlülüğü altında olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Uykudan mahrum bırakılan birliklere uyarıcı verilmesinin, taarruzda hedeflerin doğrulanması ve tali hasarın azaltılması gibi ihtiyati tedbirler alma yeteneklerini artırdığını göstermek mümkün olabilir (Geiss, The Obligation to Respect and to Ensure Respect for the Conventions, 2015, s. 117). Faydalar devletin bu tür uyarıcıları sağlamasını yasal bir yükümlülük hâline getirir mi?

---

⁷ Convention on the Rights of the Child art. 38(3), Nov. 20, 1989, 1577 U.N.T.S. 3; Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict, May 25, 2000, 2173 U.N.T.S. 222.

⁸ Vienna Convention on the Law of Treaties art. 26, May 23, 1969, 1155 U.N.T.S. 331.

Olumlu bir cevap vermek çeşitli zorlukları beraberinde getirecektir. Sadece birkaçını saymak gerekirse, devletin uygun ilaçlara erişimi olmayabilir veya mevcut ilaçlar için yeterli kaynağı olmayabilir. İlacın bir kişi üzerindeki etkileri değişebilir ve bazıları için tıbbi olarak tedavinin uygun olmadığı durumlar olabilir. Dolayısıyla, hukuki olarak olumsuz iyileştirmelerin yasaklanması, hukuki olarak faydalı iyileştirmeler yapma görevinden daha gerçekçi görünmektedir.

Cenevre Sözleşmesi V – Yapay Zekâ, Otonom Silah Sistemleri, Sibernetik Geliştirmeler ve Siber Savaş Çağında İnsani Koruma

Cenevre Sözleşmeleri, zaman içindeki değişime yanıt verebilen, kurucuları tarafından öngörülmeyen çatışma senaryolarını kapsayan, yaşayan bir belge midir (Kolossa, 2019, s. 37)? Silahlı çatışma hukuku günümüz çatışmalarının değişen doğası neticesinde geride mi kalmaktadır? Bu bölümde bu temel iki sorunun yanıtı aranacaktır. 21. yüzyılda Cenevre Sözleşmeleri'nin içerikleri çoğu modern çatışmalarda meydana gelen problemleri karşılayamaz noktaya gelmiştir (Nasu & McLaughlin, Introduction: Conundrum of New Technologies in the Law of Armed Conflict, 2014, s. 3). Dijital savaşları düzenlemek, 1949 tarihinden bir sözleşmeden çok şey beklemektir. Toplum etik normlara, demokratik değerlere ve bireysel haklara ne kadar bağlı kalırsa, o toplum o kadar başarılı bir savaşçı olacaktır. Silahlı çatışma hukukunun önemi burada ortaya çıkmaktadır.

1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ile 1977 tarihli Ek Protokolleri arasında yalnızca otuz yıllık süreçte, savaşın gidişatında öylesine büyük bir değişiklik görüldü ki, devletler Cenevre Sözleşmeleri'nin sürekli uygulanabilirliği için bir güncellenmenin gerekli olduğunu düşündüler. Ek Protokoller için bir hareket noktası görevi gören değişikliklerin çoğu, savaşların stratejik olarak nasıl yürütüldüğü ve oradaki katılımcılarla ilgiliydi.

Uluslararası ilişkilerdeki bir anlaşmazlıkta büyük bir karar verme unsuru olarak savaş kavramı günümüzde evrim geçirmektedir. İnsanlarla makineler arasındaki bir alanda savaştan; gerilla savaşına, isyanlara ve ulusal kurtuluş hareketlerine geçiş gerçekleşmektedir.

Siviller ve savaşanlar arasındaki kolay ayırım yıkılma noktasına gelmiştir. Gündüz çiftçi, geceleri savaşçı (Solis, 2018, s. 128) olan isyancılar, geleneksel savaş metotları göz önünde bulundurularak oluşturulan ve birincil müzakerecileri birbirleriyle çatışmayı öngören devletler olan belgelerin uygulanabilirliğini kökten değiştirmektedir (Akerson, 2014). Robotikten nanoteknolojiye, ölümcül otonom silah

sistemlerinden siber savaşa kadar teknolojik gelişmeler, mevcut silahlı çatışma hukuku tarafından kolayca yorumlanamayan köklü değişimleri beraberinde getirmiştir.

Devrim niteliğindeki teknolojilerin tanıtılması, en azından, Ek Protokoller'in oluşturulmasını hızlandıran savaştaki değişimin ölçeğini oluşturmaktadır. Teknolojik değişimin modern arka planı ve genişleyen teknolojik alanlar, silahlı çatışma hukukunun uygulanabilirliğini şiddetle test etmektedir.

Cenevre Sözleşmeleri'nde Cenevre Sözleşmesi V şeklinde bir güncelleme, yapay zekâ, ölümcül otonom silah sistemleri, robotik, nanoteknoloji ve beyin makine arayüzü gibi ilerlemelerle sınırlanan silahlı çatışma hukukunda hızla artan sorunları kapsamlı bir şekilde ele alabilir. Bu ilgili alanlardaki literatür çok geniş ve sürekli büyümektedir. Güçlendirilmiş askerler, çatışma bölgelerine yayılan değişim dalgasının yalnızca bir parçasıdır. Bu nedenle, tek bir sözleşme, devam eden eylemsizlik için potansiyel olarak yıkıcı sonuçlarla bu alandaki gelişen teknolojilerin dönüm noktasını ele almak için bir fırsat olacaktır.

Ağ destekli telepatinin, düşünce tarafından kontrol edilen insansız hava araçlarının, beyin-bilgisayar arayüzünün asla var olmayacağı yalnızca bilim kurgu alanına ait olacağı iddia edilebilir. Oysaki sibernetik organizmalar zaten üzerimizde olan bir geleceğe aittir. İnsan bilincinin genişlemesi gelecekteki gelişmelerle sibernetik ilişkinin bir değerlendirmesini içermelidir. Böyle bir geleceğin potansiyelleriyle yüzleşmek, şu anda mevcut olanın ötesindeki teknolojilerin ifadeleri için kurgusal örneklerin kullanılmasını gerektirmektedir (Baxi, 2012, s. 185).

Karşı argüman olarak modern çatışmalarda savaş esiri statülerinin önemini azaltması kullanılabilir. Bu argümanın iki bileşeni var: Birincisi, modern savaş alanında, askerler ile bizim savaş alanı olarak tasavvur ettiğimiz, çatışmaların ve çarpışmaların meydana geldiği yer arasındaki mesafe, büyük ölçüde artmaktadır. Türkiye'de bir hava kuvvetleri üssünde konuşlanmış drone pilotu, Suriye'de Predator insansız hava aracını çalıştırabilir. Dronelerin yasal savaşın veya askeri nesnelere meşru hedeflenmesinin belirlenmesi için ciddi sonuçları bulunmaktadır. Ancak aynı zamanda geliştirilmiş askerlerin insansız hava araçlarını çatışma bölgesinden kilometrelerce uzakta kullanmalarından dolayı, düşman tarafından ele geçirilme ve kullanılma olasılığı azalmaktadır. Ayrıca ikili sivil ve savaşan ayrımı, devlet dışı aktör gruplarını içeren modern çatışma gerçekliklerini yansıtmada yetersizdir. Sivillerin ve muhriplerin artan bir şekilde birleşmesi ve uluslararası silahlı çatışmaların yaygınlığının

olmaması, savaş esiri korumalarının yok olan doğasını göstermektedir. Bu nedenle savaş esiri politikaları, karmaşık statü belirlemelerine dayalı süreçler doğrultusunda ilerleyen yaklaşımların artan verimsizliklerine bağlı olmamalıdır (Jinks, 2004, s. 368).

Aslında savaşın teknolojik evrimi taraflar arasına büyük bir mesafe koymaktadır. Ateşli silahların ortaya çıkışından uçaklara, hava bombalarından uzaktan kontrol edilebilen insansız hava araçlarına kadar, kişinin düşmanına fiziksel yakınlığının sağladığı iç savaş gerçekliği giderek aşınmaktadır (Jones, Marois, Farah, & Greely, 2013, s. 681). Uzaklığın artmasıyla ilgili tarihsel değişim, alıkoyma veya yakalama kavramını henüz konu dışı kılmamaktadır. Bu durumlar az sayıda gerçekleşse ve çok uzak bir ihtimal olsa bile, gözaltına alınan kişiler için statüler hala önemlidir. Ek Protokol I kapsamındaki korumaların genişletilmesine benzer şekilde, yakalanmanın veya gözaltına alınmanın ne anlama geldiğine ilişkin kavramların, bu senaryolarda gelişmiş koruma sağlanacak kişiler kategorisinin yanı sıra genişletilmesi de mümkündür.

Silahlı çatışma hukuku ile bağdaşmayan yeni silahların yasaklanması gerekliliği insan hakları örgütleri tarafından vurgulanmaktadır (Docherty, 2012). Genel yasaklar savunulamaz olabilir, Uluslararası Adalet Divanı, nükleer silahların yasallığına ilişkin kararında, en yıkıcı silahların bile yasaklanmasının son çare olarak uygulanması gerektiği konusunda bir istisna oluşturmuştur (Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion), 1996). Elbette, gereksiz acı çekmeye neden olduğu için hardal gazı gibi silahlar yasaklanmış ve yasaklanacak olabilir. Yine de siyasi iradenin varlığı aranmalıdır. Son dokuz yıldır Birleşmiş Milletler, yıllık Belirli Konvansiyonel Silahlar Sözleşmesinde ölümcül otonom silah sistemlerinin yasaklanmasını tartışmaktadır, ancak siyasi inatçılığı göz önünde bulundurarak herhangi bir anlaşmaya varılması son derece uzak bir ihtimal olarak görünmektedir (Boothby, The Legal Challenges of New Technologies: An Overview, 2014, s. 26).

SONUÇ

İnsan geliştirme teknolojileri, savaş alanında insan kırılğanlığına karşı koymak için umut verici bir olasılık sunmaktadır. Daha az uykuya ihtiyaç duyan, karanlıkta net bir şekilde görebilen veya kayalık arazilerde yorulmadan kilometrelerce koşabilen askerler yakın zamanda gerçek olacaktır. Tüm bu özellikler savaş gücü için ölçülebilir askeri avantajlar sunmaktadır. Bununla birlikte, bu teknolojilerin daha iddialı olanlarının kullanılması, silahlı kuvvetler personelinin gerçek güçlerinden birini, yani insanlıklarını ortadan kaldırma riskini de beraberinde getirmektedir. Silahlı çatışma hukuku, askerlerin bir düşmanı bir anda öldürmesine izin vermektedir ve bir sonrakinde aynı düşman öldürülmediğinde, yaralandığında veya esir alındığında onları şefkat ve insani muamele sunmaya zorlamaktadır. Bu geçişi yapma yeteneğine müdahale eden teknolojiler, kullanımlarının tüm olası sonuçları göz önünde bulundurularak dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Aynı zamanda, silahlı çatışma hukukuna uygunluk söz konusu olduğu sürece, insan güçlendirme teknikleriyle ilişkili risklerin yanı sıra potansiyel faydalar da bulunmaktadır. Korku ve intikam gibi duyguların bastırılmasına veya kontrol altına alınmasına izin verecek teknikler de uyumu teşvik edebilmektedir. Diğer birçok askeri teknolojide olduğu gibi, silahlı çatışma hukuku için insan güçlendirme tekniklerinin etkileri, teknolojinin kendisinin geliştirilmesi ve sahada kullanılmasına ilişkin değildir; daha ziyade bu teknolojinin nasıl tasarlandığına ve kullanıldığına bağlı değişkenlik gösterecektir. Göz önünde bulundurulması gereken eşit derecede ciddi bir hukuki sorun, yalnızca silahlı kuvvetlerdeki hizmetleri sırasında değil, aynı zamanda sivil hayata döndüklerinde topluma yeniden entegrasyonları sırasında da bu tür bir güçlendirmeden geçmesi gereken veya talep edilen askerler için geliştirme tekniklerinin insan hakları üzerindeki etkileridir.

Silahlı çatışma hukuku, askeri insan geliştirme teknolojisini açıkça düzenlemektedir. Askeri insan geliştirme teknolojisine ilişkin olarak, silahlara, savaş araçlarına ve yöntemlerine ilişkin kurallar doğrultusunda kısıtlamalar getirilebilir. En genel sınırlama, Cenevre Sözleşmeleri'nin, savaşın silahlı çatışma hukukuna uyma yeteneğini azaltan geliştirmelerin kullanımını yasaklayan Ortak 1. Maddesinden kaynaklanmaktadır. Dört Cenevre Sözleşmesi'nin Ortak 1. Maddesi, sözleşmelere her koşulda saygı gösterilmesi ve saygı gösterilmesini sağlama yükümlülüğünü ortaya koymaktadır. Bu kısıtlamalar, Ek Protokol I'in 36. maddesi kapsamında kapsamlı bir silah inceleme yapılması halinde belirlenecektir. Bununla birlikte, böyle bir inceleme, güçlendirmenin kullanılmasının doğuracağı tüm hukuki sonuçları ortaya çıkarmayabilir. İnsan geliştirme teknikleri, 36.

Maddede öngörülen bir incelemenin tam olarak yakalayamayacağı bilimsel ve teknolojik bir yenilik gibi görünmektedir. Geliştirme söz konusu olduğu sürece bu incelemelerin yeniden düşünülmesinin gerekli olacağını ya da daha geniş kapsamlı hukuki sonuçları incelemek için inceleme sonrası dikkatli hukuki analizlerin yapılması gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akerson, D. (2014). Applying Jus in Bello Proportionality to Drone Warfare. *Oregon Review of International Law*, 207.
- Arkin , R. (2010). The Case for Ethical Autonomy in Unmanned Systems. *Journal of Military Ethics*, 332.
- Baxi, U. (2012). *Human Rights in a Posthuman World*. Oxford: Oxford University Press.
- Beah, I. (2007, 01 14). The Making, and Unmaking, of a Child Soldier. *International Herald Tribun*, s. 33.
- Bendovschi, A. (2015). Cyber-Attacks – Trends, Patterns and Security Countermeasures. *Procedia Economics and Finance*, 24.
- Blake, D., & Imburgia, J. (2010). Bloodless Weapons? The Need to Conduct Legal Reviews of Certain Capabilities and the Implications of Defining Them as Weapons. *Air Force Law Review*, 159.
- Boothby, W. (2009). *Weapons and the Law of Armed Conflict*. Oxford : Oxford University Press.
- Boothby, W. (2014). The Legal Challenges of New Technologies: An Overview. H. Nasu, & R. McLaughlin içinde, *New Technologies and the Law of Armed Conflict* (s. 26). Berlin: Springer.
- Caldwell, J., & Caldwell, L. (2005). Fatigue in Military Aviation: An Overview of U.S. Military-Approved Pharmacological Countermeasures. *Aviation Space and Environmental Medicine*, 39.
- Case Concerning the Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States) (Judgment), ICJ Rep 392 (International Court of Justice 06 27, 1986).
- Chatterjee, A. (2013). The Ethics of Neuroenhancement. *Handbook of Clinical Neurology*, 323-334.
- Coalition Investigation Board. (2002). *Report: Tarnak Farms, Afghanistan*. Kabul: Coalition Investigation Board.
- Coupland , R. (1997). *The SIRIUS Project - Towards a Determination of Which Weapons Cause Superfluous Injury or Unnecessary Suffering*. Geneva: International Committee of the Red Cross.
- Cowling, M. (2000). The Relationship between Military Necessity and the Principle of Superfluous Injury and Unnecessary Suffering in the Law of Armed Conflict. *South African Yearbook of International Law*, 132.

- Crawford, E. (2010). *The Treatment of Combatants and Insurgents under the Law of Armed Conflict*. Oxford: Oxford University Press.
- Dawson, D., & Reid, K. (1997). Fatigue, Alcohol and Performance Impairment. *Nature*, 235.
- Dinniss, H. (2018). Legal Aspects of Human Enhancement Technologies. W. Boothby içinde, *New Technologies and the Law in War and Peace* (s. 231). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dinniss, H., & Kleffner, J. (2016). Soldier 2.0: Military Human Enhancement and International Law. *International Law Studies*, 434.
- Docherty, B. (2012). *Losing Humanity The Case against Killer Robots*. New York: Human Rights Watch.
- Douglas, T. (2008). Moral Enhancement. *Journal of Applied Philosophy*, 231.
- Dungan, P. (2004). Rules of Engagement and Fratricide Prevention: Lessons from the Tarnak Farms Incident. *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs*, 301-322.
- Emanuel, P., Walper, S., DiEuliis, D., Klein, N., Petro, J., & Giordano, J. (2019). *Cyborg Soldier 2050: Human/Machine Fusion and the Implications for the Future of the DOD*. Virginia: The United States Department of Defense.
- Fischer, D. (2020). Human Enhancement, Transhuman Warfare and the Question: What Does It Mean to Be Human? D. Messelken, & D. Winkler içinde, *Ethics of Medical Innovation, Experimentation, and Enhancement in Military and Humanitarian Contexts* (s. 147-157). Berlin: Springer.
- Friscolanti, M. (2005). *Friendly Fire: The Untold Story of the U.S. Bombing that Killed Four Canadian Soldiers in Afghanistan*. New Jersey: Wiley.
- Galliot, J., Beard, M., & Lynch, S. (2016). Soldier Enhancement: Ethical Risks and Opportunities. *Australian Army Journal*, 7.
- Geiss, R. (2015). The Obligation to Respect and to Ensure Respect for the Conventions. A. Clapham, P. Gaeta, & M. Sassòli içinde, *The 1949 Geneva Conventions: A Commentary* (s. 117). Oxford: Oxford University Press.
- Geiss, R., & Lahmann, H. (2021). Protection of Data in Armed Conflict. *International Law Studies*, 557.
- Gill, T., & Roorda, M. (2019). Some Legal and Operational Considerations Regarding Remote Warfare: Drones and Cyber Warfare Revisited. J. Ohlin

- çinde, *Research Handbook on Remote Warfare* (s. 298-332). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Greenwood, C. (1998). The Law of Weaponry at the Start of the New Millennium. L. Green , & M. Schmitt içinde, *The Law of Armed Conflict: Into the Next Millennium* (s. 185). Newport: Naval War College.
- Gross, O. (2015). The New Way of War: Is There a Duty to Use Drones? *Florida Law Review*, 1.
- Harper, J. (2016). How Technology Could Create Super Soldiers. *National Defense*, 34.
- Henckaerts, J. M. (2017). Article 1: Respect for the Convention. P. Spoerri, & K. Dörmann içinde, *Commentary on the Second Geneva Convention: Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea* (s. 43). Cambridge: Cambridge University Press.
- Henlon, M. (2011, 11 17). Super Soldiers': The Quest for the Ultimate Human Killing Machine. *The Independent*, s. 13.
- Jinks, D. (2004). The Declining Significance of POW Status. *Harvard International Law Journal* , 368.
- Jones, O., Marois, R., Farah, M., & Greely, H. (2013). Law and Neuroscience. *The Journal of Neuroscience*, 681.
- Kolossa, S. (2019). Is There Really a Need for a New Digital Geneva Convention? *Journal of International Law of Peace and Armed Conflict*, 37.
- Kosfeld, M., Heinrichs, M., Fischbacher, U., Fehr, E., & Zak, P. (2005). Oxytocin Increases Trust in Humans. *Nature*, 673.
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion) , ICJ Rep 136 (International Court of Justice 07 09, 2004).
- Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion), ICJ Rep. 226 (International Court of Justice 07 08, 1996).
- Liivoja, R., & Chircop, L. (2018). Are Enhanced Warfighters Weapons, Means, or Methods of Warfare? *International Law Studies* , 94.
- Lin, P. (2010). Ethical Blowback from Emerging Technologies. *Journal of Military Ethics*, 317.

- Lin, P., Mehlman, M., & Abney, K. (2013). *Enhanced Warfighters: Risk, Ethics, and Policy*. Washington: The Greenwall Foundation.
- McAllister, A. (2019). Cybernetic Enhancement of Soldiers: Conserving hors de combat Protections for Combatants under the Third Geneva Convention. *Journal of Law & Cyber Warfare*, 67.
- McClelland, J. (2003). The Review of Weapons in Accordance with Article 36 of Additional Protocol I. *International Review of the Red Cross*, 404.
- McDonald, A. (2008). Hors de Combat: Post-September 11 Challenges to the Rules. H. Hensel içinde, *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict* (s. 222). Surrey: Ashgate Publishing Limited.
- McFarland, T., & Galliot, J. (2015). *A Survey of Legal and Ethical Issues Arising From the Use of Autonomous Systems by the Australian Defence Organisation*. Canberra: The Defence Science and Technology Group of The Australian Department of Defence.
- Meron, T. (2000). The Humanization of Humanitarian Law. *American Journal of International Law*, 239.
- Moreno, J. (2012). *Mind Wars: Brain Science and the Military in the 21st Century*. New York: Bellevue Literary Press.
- Moulin, T. (2021). Doctors Playing Gods? The Legal Challenges in Regulating the Experimental Stage of Cybernetic Human Enhancement. *Israel Law Review*, 236-262.
- Mulinen, F. (1987). *Handbook of Law of War for Armed Forces*. Geneva: International Committee of the Red Cross.
- Nagle, L. (2011). Child Soldiers and the Duty of Nations to Protect Children from Participation in Armed Conflict. *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, 10.
- Nasu, H., & McLaughlin, R. (2014). Introduction: Conundrum of New Technologies in the Law of Armed Conflict. H. Nasu, & R. McLaughlin içinde, *New Technologies and the Law of Armed Conflict* (s. 3). Berlin: Springer.
- Nasu, H., & Sultana, S. (2019). Invisible Soldiers The Perfidy Implications of Invisibility Technology on Battlefields of the Future. E. T. Jensen, & R. Alcala içinde, *The Impact of Emerging Technologies on the Law of Armed Conflict* (s. 323). Oxford: Oxford University Press.

- NATO Science and Technology Organisation. (2020). *Science & Technology Trends: 2020-2040*. Brussels: NATO Science and Technology Organisation.
- Persson, I., & Savulescu, J. (2012). *Unfit for the Future: The Need for Moral Enhancement*. Oxford : Oxford University Press.
- Petit, J., & Shladover, S. (2015). Potential Cyberattacks on Automated Vehicles. *IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems*, 546.
- Phillip, A. (2015, 03 03). A Paralyzed Woman Flew an F-35 Fighter Jet in a Simulator — Using Only Her Mind. *The Washington Post*, s. 25.
- Pitman, R. (2002). Pilot Study of Secondary Prevention of Posttraumatic Stress Disorder with Propranolol. *Biological Psychiatry*, 190.
- Polito, V., & Stevenson, R. (2019). A Systematic Study of Microdosing Psychedelic. *PLoS One*, 23.
- Prosecutor v Aleksovski (Appeals Chamber), IT-9-5-14/1 (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia 03 24, 2000).
- Prosecutor v Krnojelac (Trial Chamber) , IT-97-25 (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia 03 15, 2002).
- Prosecutor v Miroslav Kvočka et al (Trial Judgment) , IT-98-30/1 (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia 11 02, 2001).
- Prosecutor v Stanilav Galic (Trial Judgement and Opinion) , IT-98-29-T (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia 12 05, 2003).
- Prosecutor v. Martić , IT-95-11-R61 (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia 03 08, 1996).
- Public Committee against Torture in Israel v Government of Israel, HCJ 769/02 (Supreme Court of Israel 12 13, 2006).
- Puscas, I. M. (2018). Military Human Enhancement. W. Boothby içinde, *New Technologies and the Law in War and Peace* (s. 192). Cambridge : Cambridge University Press.
- Quinlan, M. (2004). Justifying War. *Australian Journal of International Affairs*, 7.
- Romeo, M. (2017). A Puncher's Chance: Assessing the Classification of Martial Artists' Hands as Deadly Weapons. *Jeffrey S Moorad Sports Law Journal* , 23.

- Sandoz, Y., Swinarski, C., & Zimmermann, B. (1987). *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: International Committee of the Red Cross.
- Sen, A., Akin, A., Canfield, D., Chaturvedi, A., & Craft, K. (2007). First-Generation H1 Antihistamines Found in Pilot Fatalities of Civil Aviation Accidents, 1990-2005. *Aviation, Space, and Environmental Medicine*, 514.
- Shereshevsky, Y. (2021). Are All Soldiers Created Equal? – On the Equal Application of the Law to Enhanced Soldiers. *Virginia Journal of International Law*, 303.
- Sherman, N. (2021). *The Untold War: Inside the Hearts, Minds, and Souls of Our Soldiers*. New York: W. W. Norton & Company.
- Singer, P. (2009). *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century*. London: Penguin Books.
- Solis, G. (2018). *The Law of Armed Conflict International Humanitarian Law in War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- The Prosecutor v Kupreskic et al (Trial Judgement), IT-95-16 (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia 01 14, 2000).
- The Royal Society. (2012). *Neuroscience, Conflict and Security*. London: The Royal Society Science Policy Centre.
- The UK Ministry of Defence. (2018). *Global Strategic Trends – The Future Starts Today*. London: The UK Ministry of Defence.
- Thomas, M., & Russo, M. (2007). Neurocognitive Monitors: Toward the Prevention of Cognitive Performance Decrements and Catastrophic Failures in the Operational Environment. *Aviation Space and Environmental Medicine*, 144-152.
- Thompson, S. (2014). *Global Issues and Ethical Considerations in Human Enhancement Technologies*. Hershey: IGI Global.
- Wagner, M. (2014). The Dehumanization of International Humanitarian Law: Legal, Ethical, and Political Implications of Autonomous Weapons Systems. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 1371.
- Weinberger, S. (2013, 01 21). *Iron Man to Batman: The Future of Soldier Suits*. <https://www.bbc.com/>: <https://www.bbc.com/future/article/20130121-batman-meets-iron-man-in-combat> adresinden alındı

EXTENDED SUMMARY

Military Human Enhancement Technologies and Reinterpretation of Fundamental Principles of International Humanitarian Law

Military human enhancement technologies aim to improve performance, appearance, and ability in the human body. The most well-known examples of military human development technologies are the ability to control vehicles and weapon systems by communicating with an external device through the brain-computer interface. Pharmacological developments using dexamphetamine, steroids, and modafinil increase the muscle strength of soldiers and reduce fatigue. A future in which it is possible for soldiers to combat without feeling prolonged fatigue is near.

It is not possible to agree with the view that military human enhancement technology should be qualified as a biological weapon and banned. To explain the obligations it creates for the states parties to Additional Protocol I, as well as the principles accepted as customary law. The compatibility of military human development technology is discussed in detail in this article, in line with the necessity of banning weapons that cause unnecessary pain and suffering, are incompatible with the principle of distinction, and harm the environment.

Ethical and legal challenges created by human enhancement technologies are discussed in this article. States should examine the legality of newly developed weapons as a customary legal obligation. Additional Protocol I also imposes on states the obligation to monitor the legality of new weapons.

The most critical research question in this article is how to characterize soldiers developed as a result of exposure of a part of the human body to military human enhancement technology. Possible options are weapons, means of warfare, and methods of warfare. In the law of armed conflict, the destruction of weapons is possible and can be used by the seizures against the party from which the weapon was taken. Qualifying military human development technology as human will make it possible to determine the prisoner of war and *hors de combat* status. However, how will the brain chip be removed from the body of the soldier without his consent when the brain-computer interface is used actively? This would be a clear violation of Article 13 of the Geneva Convention III, which prohibits biological experiments. Further, since the brain-computer interface allows permanent and remote access to military functions, it is almost impossible to detect whether soldiers are truly gaining the status of *hors de combat*.

In this article, the basic principles of international humanitarian law, such as military necessity, the principle of proportionality, humanity, and distinction, are examined on the basis of military human enhancement technologies. Today, data collected from conflict areas has reached an incredible extent thanks to unmanned aerial vehicles and the internet. Due to the increased importance of human development technology, the multi-interpretation ability of the brain will be increased, the distinction between civilian and combatant will be made more easily, and at the same time, proportionality calculations will be performed flawlessly.

Consequently, it is clear that an update to the Geneva Convention is necessary to protect the military personnel and civilians from the brutality of war. For instance, autonomous weapon systems, cyber-attacks, and nanoweapons, which are the weapons created by developing technology, and make it necessary to reinterpret the structure of attacks that completely change international humanitarian law.

TÜRKİYE’NİN İRAK’IN KUZEYİNDE YER ALAN PKK UNSURLARINA YÖNELİK 2015-2020 YILLARI ARASINDA İCRA ETTİĞİ SINIR ÖTESİ OPERASYONLAR VE SINIR GÜVENLİĞİNE KATKISI

Miraç Onur ŞAHİN*

Öz

Bu çalışmada Türkiye’nin 2015-2020 yılları arasında Irak’ın kuzeyinde yer alan PKK unsurlarına yönelik icra ettiği operasyonlar ve bu operasyonların sınır güvenliğine olan katkısı incelenecektir. Devlet, kuruluş amacı itibarıyla varlığını korumak ve içinde yaşayan vatandaşların güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu sebeple gerek yurt içinde gerekse yurt dışında bazı önlemler alması gerekebilir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de hem devletin bölünmez bütünlüğünü korumak hem de vatandaşlarının güvenliğini sağlamak amacıyla özellikle sınır hatlarında ülke güvenliğini tehlikeye atan terör unsurlarına karşı operasyonlar yürütmektedir. Operasyonlar uluslararası hukuk çerçevesinde düzenlenmekte olup, askeri operasyonun icra edildiği ve terörist unsurların yer aldığı ülkenin toprak bütünlüğüne saygı gösterilmektedir. Bu kapsamda 2015-2020 yılları arasında terör örgütüne katılım ve sınır bölgelerinde gerçekleştirdiği eylemler göz önüne alındığında Irak’ın kuzeyine düzenlenen askeri operasyonlar Türkiye’nin sınır güvenliğini sağlaması ve terörle mücadelede önemli bir yer tutmaktadır.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Sınır Güvenliği, Sınır Ötesi Operasyon, Güvenlik, Savunma.

JEL Kodları: H56, K33, N40

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır.

---

*İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: monursahin@stu.aydin.edu.tr, ORCID: [0000-0001-5471-6926](https://orcid.org/0000-0001-5471-6926)

Türkiye's Cross-Border Operations Carried Out Between 2015-2020 Against the Terrorist Elements on the Northern Part of Iraq and the Contribution to the State Security

Abstract

The purpose of this study is to examine Türkiye's Cross-Border Operations Carried Out Between 2015-2020 against the terrorist elements on the northern part of Iraq and the contribution to the border security. State, as of its foundation aim, is responsible to maintain its existence and provide security to the citizens living inside the country. Therefore, it may have to take some measures both domestically or out of the country. Republic of Türkiye is conducting operations against terrorist structures to both keep the country's integrity and provide the citizens' safety and security. The operations are conducted under the umbrella of the international law and fully respect is shown to the integrity of the country which military operations are conducted on. Within this context, under the facts that there is a big amount of participation to the terrorist organization and its actions around the Turkish borders, military operations which are conducted in the Northern side of Iraq between the years of 2015-2020 have a great importance for Turkish border security and Türkiye's fight against the terrorist organizations.

Article Type: Research Article

Key words: Border Security, Cross-Border Operation, Security, Defense.

JEL Codes: H56, K33, N40

Author's Note: This study was prepared in compliance with the scientific search ethics. It includes no content necessitating any permission from Ethical Board or from any legal/special permission. We, as the authors of the article, signed our declaration certifying that there has been no conflict of interest within the article preparation process.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti; yaklaşık 40 senedir PKK terör örgütüyle mücadele etmektedir. Ancak PKK terör örgütü gerek arazi yapısının örgütün uyguladığı taktik ve tekniklere müsait olması, gerek etnik yapıların dağılımı ve örgütün onlar üzerinde uyguladığı propaganda, gerekse de politik sebeplerden dolayı birden fazla ülkede varlık göstermekte ve yerleştiği bazı ülkeler veya bu ülkelerdeki çeşitli gruplar tarafından desteklenmektedir. Bu da Türkiye Cumhuriyeti'nin terörle mücadelesini daha da zorlaştırmakta ve buna paralel olarak ülke sınırları içerisinde icra edilen operasyonların örgütle mücadelede yetersiz kalmasına sebep olmaktadır. Bu kapsamda; sınır ötesi operasyonlar, mevcut tehditler ve güvenlik algısı göz önüne alındığında Türkiye Cumhuriyeti Devleti için bir seçenek değil zorunluluk hâline gelmekte ve bu husus da bu araştırmayı ve araştırma esnasında incelenecek araştırma problemini önemli hâle getirmektedir. İşte bu araştırmanın amacı da "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 2015-2020 yılları arasında Irak Kuzeyinde icra ettiği askerî operasyonlar gerekli midir?" ve "İcra edilen operasyonlar sınır güvenliğine ne derecede katkı sağlamıştır?" sorularının cevabını araştırmaktadır. Araştırma; icra edilen operasyonların

amacı, bu operasyonların hukuki dayanağı ve operasyonların icrasının incelenmesi çerçevesinde yapılacaktır. Çalışmanın icrasında, nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi yöntemi kullanılacaktır. Yapılan literatür taramasında Irak'ın kuzeyine icra edilen sınır ötesi operasyonların incelenmiş ve konuyla ilgili 4 adet çalışma bulunmuştur. İcra edilecek bu çalışmayla da 2015-2020 yılları arasında Irak'ın kuzeyine icra edilen operasyonların amacı, hukuki çerçevesi ve icra edilen operasyonların terörle mücadele harekâtına ve sınır güvenliğine katkısı konularında literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Güvenlik Üzerine

Güvenlik; Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre fizyolojik ihtiyaçlardan sonra en temel unsurlardan birini oluşturmakta ve insan vücudunun temel fonksiyonlarını icra ederek yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan ihtiyaçların temininde tamamlayıcı bir unsur olarak yer almaktadır (Çoban, 2021, s.113). Güvenlik tanımı uluslararası ilişkiler bağlamında devletlerin birbirlerine yönelik oluşturduğu askerî tehditler temelinde oluşmuş ve bu minvâlde realist bir kavramın ifadesi olarak gelişim göstermiştir (Özdemir ve Kahya, 2021, s.5). Asimetrik tehditlerin çoğaldığı günümüzde bu ihtiyaç fazlasıyla öne çıkmakta ve gerek şahıs bazında gerekse şirket, devlet gibi tüzel kişiler seviyesinde güvenliğe büyük önem verilmekte ve güvenliğin tesisi için büyük harcamalar yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu minvâlde, savunma gibi temel ve önemli bir hususta devletler kendi ihtiyaçlarını karşılayarak yeterli düzeye erişmeli ve bu seviyenin asgari olarak idamesini sağlamalıdır (Erdinç ve Aydınbaş, 2022, s.144). Çünkü güvenlik devletlerin varoluşu açısından olmazsa olmaz bir ihtiyaç olmasına paralel olarak güvenlik unsurlarının etkinliği de uluslararası arenada politika yapmayı sağlayan önemli bir araçtır (Birdişli, 2020, s.236).

Devlet olgusunun temeli belirli bir toprak parçası üzerinde birbirlerine ortak unsurlarla bağlı insanların egemenliğidir (Ay ve Uçar, 2015, s.197). Phillimore'e göre egemenlik ise "*bir devletin halkı tarafından kamu faydası göz önünde tutularak ve ona istinat edilmek üzere verilen bir yetkidir.*" şeklinde tanımlanmaktadır (akt. Lütem, 1947, s.6, 7). Devlet yapısı, kamu yararının sağlanması maksadıyla bazı yetkiler elde etmiştir. Güvenlik kavramı da kamu yararı kapsamının içerisine koyulabilir. Çünkü kamu yani halk için güvenlik de temel ihtiyaçlardan biridir. Yukarıda da belirtildiği gibi, devlet halktan oluşur ve Realizm açısından bakıldığında devlet, muhtemel düşman unsurlara karşı askerî gücünü geliştirmelidir (Keyik ve Erol, 2019, s.19). Keza, diğer uluslarla olan ilişkilerde de yine devlet kavramı kamu yararı adına karar verme yetkisine haiz olacaktır. Konuya Realizm açısından bakmaya devam edildiğinde devletler, uluslararası sistemi oluşturan temel

unsurlardır ve bu sistemin işlemedeki başat aktörlerdendir (Uğrasız, 2003, s.143). Dolayısıyla devlet ve askerî güç kavramları gerek güvenlik açısından gerekse uluslararası sistemde söz sahibi olabilmek açısından önemli bir yer işgal etmektedir.

Devlet mekanizmasının ulusal çıkarların göz önünde bulundurulmasının işleyişinde güttüğü mantık onların korunması ve gerektiğinde başka unsurların da önüne geçirecek hareket etmesi yönündedir. Devleti canlı bir organizma olarak gören organizmacı teori ya da diğer bir tabirle biyolojik teori de buna göndermede bulunur (Düvenci, 2018, s.69). Bu teoriden hareketle her canlı organizma gibi devlet de yaşamını sürdürmek isteyecektir. Bu da bekâ kavramını devletin varoluşunun ana unsurlarından birisi hâline getirmektedir. Sınır güvenliğinin sağlanması devletler için bekâ unsurlarından biridir. Çünkü devlet kavramı; belirli sınırlar içerisinde yaşayan toplulukların oluşturduğu bir yapıdır (Urhan, 2016, s.1). Dolayısıyla devlet olabilmenin temel gereklerinden birisi, belirli sınırlardan oluşması ve kendisini oluşturan bu sınırların güvenliğini sağlamasıdır. Nasıl ki bireyler günlük hayatta kullandıkları daire, ofis, bina, tesis gibi yapıların ve bu tesislerde bulunan insan ve malzemelerinin güvenliğini sağlanması için çeşitli güvenlik tedbirlerini başvuruyorlarsa, devlet de aynı benzer tedbirler olarak, ülkesini, içinde yaşayan vatandaşlarını, kurmuş olduğu tesislerini güçlü bir hudut güvenliğiyle koruması gereklidir. Bundan dolayı yukarıda da belirtildiği gibi; sınırları korunmayan bir devletin, varlığı uzun sürmeyecek ve bir süre sonra yok olma tehlikesi dahi yaşayabilecektir. İşte bu noktada devlet için sınır güvenliği varoluşunun devamını sağlayacak etkenler açısından öncelikli bir yere sahiptir.

1900'lü yılların başlarından itibaren sırasıyla I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı ve sonrasında Soğuk Savaş Dönemi devletlerin güvenliklerini sağlamada realist yaklaşımın daha ağırlıklı olduğunu ve buna paralel olarak da uluslararası ilişkilerdeki hâkimiyetini ispatlamıştır (Karabulut ve diğerleri, 2015: 70). Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik kavramının boyutları değişmiş ve bu da devletlerin güvenlik algılarında değişimlere sebep olmuştur. Soğuk Savaş Dönemi'ndeki geleneksel güvenlik anlayışına etkileri olan Realizm, Neo-Realizm, Liberalizm ve Neo-Marksizm gibi kavramların hâkim olduğu güvenlik yaklaşımları yerini, güvenlik kavramına farklı boyutlar getirerek, güvenliğin ekonomik, politik, sosyal, askerî ve çevresel boyutlarının da ele alındığı yeni güvenlik yaklaşımlarına bırakmıştır (Taşdelen ve Giray, 2020, s.273). Bu yaklaşımların ortaya çıkması ve bu anlayışın güvenlik kavramına hâkim olmasının temel sebeplerinden birisi tehdidin kavramının ve niteliğinin değişmesi olduğu söylenilebilir. Çünkü artık savaşlar iki devlet ve bu devletlerin silahlı unsurları arasında değil, sivil toplum kuruluşları, devlet dışı organizasyonlar, terör örgütleri ve uluslararası

şirketler gibi unsurlarla icra edilmektedir (Yenal ve Akdemir, 2020, s.416). Soğuk Savaş Dönemi'ndeki konvansiyonel tehditler yerini asimetrik tehditlere bırakmış ve düzenli orduların yerini gayrinizami harp unsurları, konvansiyonel silahların yerini ise terör örgütlerinin sebep olduğu tehdit algıları almıştır. Bu tehditlere sınır güvenliği açısından bakıldığında; konvansiyonel olmayan harp taktiklerini kullanan terör örgütlerinin ülke içindeki güvenliği tehdit etmek ve buna yönelik eylemlerini gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyduğu malzeme ve insan gücünü yasa dışı yollarla ülkeye sokma gayretleri göz ardı edilemez gerçeklerdendir. Türkiye de üzerinde bulunduğu konum itibariyle jeopolitik, jeostratejik, jeoekonomik ve jeokültürel açıdan önemli bir noktada bulunmaktadır. Enerji zengini ülkelerin orta noktasında bulunan bu topraklar, aynı zamandan ticaret merkezi olarak da önemli bir konuma sahiptir. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış bu topraklar kültürel açıdan önemli bir merkezdir (Öcal, 2010, s.285). Bu açıdan bakıldığında Türkiye, konumu itibariyle birçok tehdiye maruz kalmakta ve bu noktada da sınır güvenliği ülke içerisinde yaşayan vatandaşların can ve mal güvenliği için hayati öneme haiz bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü sınır güvenliğinin ihlali sonucu giren tek bir örgüt mensubunun dahi, ülke içerisinde düzenleyeceği eylem veya eylemler yüzlerce veya binlerce vatandaşın canına kast edebilir. Bunun gibi bir olay doğal olarak devlet ve üzerinde yaşayan insanlar için büyük bir sorun yaratır. Çünkü devletin temel görevlerinden olan vatandaşlarının canlarını koruyamamış olmasının yanında, eylemin azmettiricisi veya icracısının yakalanamaması hem vatandaşlarda devlet görevlilerinin dolayısıyla da devletin görevini yapamadığı kanaatini oluşturacak hem de eylemin failleri yeni eylemlerle kritik kişi veya tesislere suikast ve sabotaj yapabilecek potansiyelde büyük bir tehdit olarak varlığını sürdürmeye devam edecektir. Bu da uzun dönemde ülke içerisinde infial yaratılmasına zemin oluşturacaktır. Nasıl ki bir bilgisayardaki küçük bir güvenlik açığı, önemli bilgilerin çalınması veya sistemin çökmesi gibi ciddi sonuçlar doğurabiliyorsa, sınır güvenliğindeki küçük bir zafiyet de bir ülke için çok ciddi sonuçlar doğurabilmektedir.

Sınır Ötesi Operasyonların Amacı

Modern anlamdaki güvenlik anlayışı, ülke içindeki huzur ve güvenin sağlanmasına yönelik icra edilen iç güvenlik ile uluslararası alanda ülke politikalarına etki eden ve uluslararası hukukta da yeri olan dış güvenliğin iki ayrı kavram haline dönüştüğü XVII. yy'ın yenilikçi devlet anlayışından doğmuş ve bu zamana kadar gelmiştir (Brauch, 2008, s.3). Ancak günümüzde tehdidin boyutunun değişmesi, yeniden iç güvenliğin dış güvenlikle iç içe geçmesine sebep olmuş ve bu da güvenlik kavramına yeni boyutlar ve yeni bakış açıları kazandırmıştır. Çünkü tehdit belirli sınırlara bağlı kalmadan

sınırlar ötesi bir boyuta geçmiştir. Bu husus da ülke güvenliğinin sağlanmasında sınır güvenliği kavramını yeniden ön plana çıkarmıştır. Bu kapsamda tehdidin yok edilmesi için öncelikle sınırlarının belirlenmesi ve belirlenen bu sınırlar içerisindeki faaliyetlerine engel olmak gerekmektedir ki bu sınırlar da devletler için öncelikle ülkelerinin içinde bulunduğu sınırlardır.

Sınır güvenliğini sağlamak tek bir ülkenin görevi olmayıp sınırı paylaşan tüm diğer ülkelerin de görevidir. Ancak sağlanmaya çalışılan sınır güvenliğinin seviyesi, devletlerin ekonomik ve savunma gücüyle de doğru orantılıdır. Klasik realistlerin güvenlik kavramını ifade ederken öncelikli hususlar olarak belirttikleri askerî güç ve teknolojik yeterlilik unsurları her devlet için eşit değildir (Yiğit, 2017, s.142). Çünkü devletlerin Gayrisafi Millî Hasılları ve bu miktardan savunma harcamalarına ayırdıkları bütçe değişkenlik göstermektedir.

Devletler, teknolojik gelişmeleri takip edebildikleri ve maruz kaldıkları tehditlerden kendilerini koruyabildikleri sürece güçlü devlet olarak kabul edilmektedirler (Yenal ve Akdemir, 2020, s.416). Bu kapsamda ele alındığında Türkiye'nin güney sınırlarını paylaştığı Suriye ve Irak gerek ekonomik gerek askerî gerekse teknolojik olarak kendi sınırlarını koruma konusunda yetersiz kalmaktadır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti, bahsedilen bu ülkelerde çok da uzak olmayan bir dönemde yaratılan ve hâlen devam eden istikrarsızlık ve çatışma ortamının meydana getirdiği hudut ihlallerini en aza indirmek ve ülkenin güney sınırını azami seviyede korumak maksadıyla bu ülkelerin kuzeyinde güvenlik koridorları oluşturmaya ve böylece güney bölgesinin emniyetini almaya çalışmaktadır (Kardaş, 2021, s.140). Çünkü belirtilen bu bölgenin emniyete alınması suretiyle sınır güvenliğinin sağlanması Türkiye Cumhuriyeti için bir ulusal savunma faaliyetidir. Nitekim ulusal güvenlik kavramı aynı zamanda ulusal savunma kavramını ve dolayısıyla bu kavramın unsurlarını da bünyesinde bulundurmaktadır (Tunç ve Döner, 1998, s.3).

Millî güvenlik kavramı ve buna paralel olarak millî güvenlikle alakalı politikaların ortaya konulmasında, iki adet kavram öne çıkmaktadır. Bunlar; tehdit ve risktir (Kavsıracı, 2020, s.119). PKK terör örgütü başta Türkiye Cumhuriyeti'nin bekâsı olmak üzere ülkenin sınır güvenliği açısından da bir tehdit oluşturmakta ve bu tehdide karşı mücadele etmemek de ülke bekâsı açısından büyük bir risk teşkil etmektedir. Nitekim Türkiye dışında, örgütün varlık gösterdiği ve sınırları içerisinde birtakım eylemler düzenlediği ülkeler örgütün yok edilmesi için yeterli seviyede mücadele etmediği, aksine aralarında bazı AB ülkelerinin de bulunduğu birçok ülkenin örgütün varlığını sürdürmesi için destek sağladığı görülmektedir (Yılmaz ve Tetik, 2020, s.122). Uyuşturucu ticareti, kaçakçılık gibi yasa dışı birçok gelir

kaynağı olan PKK'nın, bir takım AB ülkelerince de desteklenmesi, örgütün ciddi anlamda bir gelir potansiyelinin olduğunu ve örgütün Türkiye için ciddi bir tehdit olduğunu göstermektedir (Çakır, 2020, s.308). Realizm, ülkelerin sınır güvenliği kapsamında bu sınırları paylaştığı ülkelerle karşılıklı yardımlaşma da pürüzler olduğu durumlar için State, Self-Help ve Survival ilkelerine gönderme yaptığı üç S'yi vurgulamaktadır (Güven, 2019, s.2). Bu ilkelerden Self-Help bu tür durumlarda ülkelerin kendi güvenliklerini sağlamak için yine kendilerinin tedbir almasını ifade etmektedir. Türkiye'nin yukarıda ifade edildiği şekilde kendi güvenliğini sağlamaya yönelik icra ettiği sınır ötesi operasyonlar da bu kapsamda görülmelidir.

PKK terör örgütünün Irak'ın kuzeyindeki bölgede tertiplenmesi ve buraya kalıcı olarak yerleşmesi Ocak 1982'de başlamış ve bu süreç 1 yıldan az bir süre içerisinde tamamlanmıştır (Özdağ, 2007, s.43). Bu tertiplenme sürecinin tamamlanmasından yaklaşık 2 yıl sonra örgütün Eruh ve Şemdinli'deki askerî birlik ve tesislere yönelik icra ettiği ilk silahlı eylemi, örgütsel propaganda faaliyetleriyle eş zamanlı olarak silahlı eylem safhasının da icra edilmeye başlandığını göstermektedir (Demir, 2008, s.77). Böylece terörist başı Abdullah Öcalan tarafından 1978 yılında Diyarbakır'ın Lice ilçesinde kurulan Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkeren Kürdistan), icra ettiği silahlı eylemlerle siyasi bir parti olmaktan çıkarak silahlı bir terör örgütüne dönüşmüştür (Çelik, 2019, s.113). 1990'da başlayan Körfez Savaşı ve bu savaşta yaşanan gelişmelerin ardından 36'ncı enlemin kuzeyindeki Irak topraklarının uçuşa yasak bölge ilan edilmesi gibi olaylar Irak'ın kuzeyinde bir otorite boşluğunun oluşmasını ve bu boşluğu dolduran PKK'nın hareket kabiliyetinin artmasını sağlamıştır (Öğür ve Baykal, 2014, s.34). BM'nin bu kararı ise zaten uzun zaman boyunca Irak kuzeyine yerleşen PKK'yla mücadeleyi zorlaştırmıştır.

Bu mücadelenin Türkiye Cumhuriyeti için bir bekâ meselesi olması ve PKK'nın gerek ülke sınırlarının emniyeti gerekse ülke içinde yaşayan vatandaşların güvenliği için bir tehdit olması vesilesiyle mücadelenin devamlılığı bir zorunluluktur. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi Irak'ın kuzeyine yerleşen bu yasa dışı yapılanmanın silahlı unsurlarıyla daha etkin bir mücadele anahtarı da günümüz şartlarında sınır ötesi operasyonlardan geçmektedir. Bu kapsamda 2015-2020 yılları arasında Irak'ın kuzeyine icra edilen sınır ötesi askerî operasyonların iki önemli amacı bulunduğu değerlendirilmektedir. Bunlar; sınır güvenliğini sağlamak ve sınır ötesindeki yasa dışı oluşumlarla mücadele etmektir.

Sınır Ötesi Operasyonların Hukuki Dayanağı

Sınır ötesi askerî operasyonlar gerek iç hukukta gerekse uluslararası hukukta müdafanın meşruiyeti açısından yasal bir zemine dayandırılarak yapılmalıdır. Bu meşruiyet uluslararası hukukta iki taraflı anlaşmalara veya üyesi olunan uluslararası örgütlerin verdiği yetkiye dayanan bir yasal zemine oturtulmalıdır. Yurt içinde ise; sınır ötesi operasyonun yapılabilmesinin hukuki zemini TBMM'den geçmektedir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 92. Maddesinde "*Milletlerarası hukukun meşru saydığı hâllerde savaş ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği hâller dışında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndedir.*" ifadesiyle silahlı kuvvetlerinin yurt dışında kullanılmasının meclisin yetkisine tabii olduğu belirtilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982, m.92). Görüldüğü üzere Anayasa'nın bu izni vermesindeki ön koşul da milletlerarası hukukun meşru sayması yani iki taraflı antlaşmalarda veya uluslararası örgütlerin üye olduğu ülkelerle imzaladığı antlaşmalarda bu konuya izin verilmesidir.

Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarının hukuki zemininin daha net anlaşılması için yapılması gerekenlerden ilki, terörist ve gerilla kavramlarının birbirinden kesin çizgilerle ayrılması ve PKK'nın savunduğu gerilla savaşı tanımının arkasında aslında bölücü terörizm olduğu gerçeğinin net olarak görülmesidir (Akutay ve Ateş, 2013, s.138). PKK terör örgütü, ilk silahlı eyleminden bu yana kalabalık gruplarla üs bölgelerini basmış, köylerde yaşayan vatandaşların malzemelerini yağmalamış, yol kesip araç yakmış, bebekleri ve masum insanları silahlı ve bombalı eylemlerle katletmiştir. Ancak bunların hiçbiri gerilla harbinin esaslarından değildir. Dolayısıyla PKK, gerilla savaşı değil, terörizm ve baskıyla bölge halkını yıldırma taktiği uygulamaktadır.

Öte yandan modern ulus devletlerin coğrafi ve politik olarak sınırları kanunlarla ve uluslararası antlaşmalarla belirlenmiştir ve devlet olgusu bu sınırlar içinde varlığını göstermektedir (Giddens, 2008, s.72-77). Fakat PKK; Kürt haklarını savunma iddiasıyla, Kürt vatandaşların kız ve erkek çocuklarını gerek ergenlik psikolojilerinden faydalanıp beyinlerini yıkamak suretiyle kandırarak gerekse silah zoruyla ailelerinden koparıp kaçırarak militan olarak kullanmaktadır. Bunu yapmasının en önemli iki amacından birincisi çocukların 18 yaşından küçük olmaları durumunda hukuki korunmalarından faydalanmak, diğeri ise örgütün milis gücünün genç personel sayısını yüksek tutmaktır (Kızılgül, 2021, s.73). Yine bu hayâli sınırları öne sürerek gerilla savaşı yaptığını iddiasıyla ve yukarıda belirtilen

yasa dışı faaliyetleri yürütmekte ve masum insanları öldürmektedir. Bu yaptığı faaliyetlerin ise uluslararası hukukta herhangi bir yeri olmadığı gibi aksine masum insanların canlarına kastederek suç işlemektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin teröristle mücadelesinin en temel amacı ise terörist unsurlarla askerî anlamda temas sağlamak ve onları etkisiz hâle getirmektir. Bu kapsamda 2015-2020 yılları arasında yapılan harekâtlar 4 temel hukuki dayanağa dayandırılarak icra edildiği değerlendirilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti ile Irak arasında hudut güvenliğinin sağlanması ve bu konuda birlikte çalışılmasına yönelik 3 adet anlaşma bulunmaktadır. Bunlardan ilki 5 Haziran 1926 tarihli Sınır Antlaşması'nın 12. Maddesinde "*Sınır bölgesinde öteki devlete karşı yöneltilmiş hiçbir propaganda örgütüne ya da kuruluşuna izin vermeyecektir.*" denilmektedir (Akutay ve Ateş, 2013, s.132). Bu madde, hâlihazırda yürütülen terörle mücadele harekâtının temel ilkelerinden biridir. Bu maddenin temel teşkil etmesinin en önemli nedeni ise, bir devlet olarak sınır ötesindeki olaylarla alâkalı sınır ötesinde de bir devletle muhatap olunmak istenmesidir. Çünkü uluslararası ilişkilerde anlaşmazlıklar, devletlerin gerek devlet başkanları gerekse görevlendirdikleri temsilciler veya heyetler vasıtasıyla ikili görüşmeler yoluyla çözümlenmektedir.

Sınır ötesi operasyonlara hukuki dayanak teşkil edecek bir diğer antlaşma ise 29 Mart 1946 tarihli Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması'dır. Bu antlaşmaya göre de "*Taraflar, iki memleket arasındaki hududun her iki yanında 75'er kilometrelik bir bölgede çıkacak ve hudut münasebetlerinin ahengini bozacak her türlü olay ve anlaşmazlığın çözümlenmesini sağlamak hususunda anlaşmışlardır.*" ifadesi ile hudut güvenliğinin aksamaması durumunda anlaşmazlığın iki taraflı olarak çözüleceği belirtilmiştir (Akutay ve Ateş, 2013, s.133). Aynı protokolün 11. Maddesinde "*Hudut bölgelerinin öteki tarafın güvenlik ve ülke bütünlüğüne karşı yöneltilecek hareketler için kullanılması, her birinin kendi toprağında kendi takdirine bırakılan uygun tedbirlerle karşılıklı olarak engel olmayı taahhüt eder.*" denilmektedir. 14. Maddesinde ise "*Taraflar hududu silahlı şahısların taarruzlarına karşı korumak için bütün faydalı tedbirleri almayı taahhüt eder.*" ifadeleri her iki tarafın da silahlı unsurların saldırılarına karşı gerekli tedbiri almasının hudut güvenliği açısından gerekli ve uygun olacağını belirtmiştir (Akutay ve Ateş, 2013, s.133). Burada dikkat edilmesi gereken komşu ülkeye yönelebilecek herhangi bir silahlı tehdidin o ülkenin unsurları tarafından engellenmesidir. Ancak bu hususa, düşmanca amaçlarla olmasa dahi tedbir almak anlamında yetersiz kaldığı durumlarda söz konusu ülke ile koordineli olarak tehdiye maruz kalan ülkenin kendi önlemlerini alabilmesi gerektiği değerlendirilmesi yapılabilir.

Son olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin Irak'ın kuzeyindeki terör yapılanmasıyla mücadele ederken kullandığı güncel hukuki unsur BM Anlaşması'nın 51'inci maddesinde belirtilen "Meşru Müdafaa Hakkı" dır. Bu maddede; *"Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birine karşı bir silahlı saldırının gerçekleşmesi hâlinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli tedbirleri alıncaya kadar, üye devletin doğal olan münferit veya ortaklaşa meşru müdafaa hakkına engel olmaz."* denilmektedir (Gündüz, 2015, s.118). PKK'nın silahlı bir terör örgütü olduğu birçok ülke tarafından kabul edilmiştir. Örgüt, gerçekleştirdiği silahlı ve bombalı eylemlerle de silahsız, masum insanların canına kast ederek uluslararası barış ve güvenlik için tehdit oluşturmaktadır. Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti de hem ülke sınırları içerisinde hem de sınırın ötesinden gerçekleştirilen bu silahlı saldırılara karşı meşru müdafaa hakkını kullanmak suretiyle sınır ötesi operasyonlar icra ederek müdahalede bulunmaktadır.

Sınır Ötesi Operasyonlar

Türkiye Cumhuriyeti'nin PKK terör örgütünün kuruluş dönemi olan 80'li yılların ortasından itibaren bu örgütten ciddi zararlar görmesi terörizmle mücadelenin önemini artırmıştır. Örgütün 90'lı yılların başlarından itibaren Irak'ın kuzeyine yerleşmesi, bu mücadelede bölgenin öneminin artmasına ve sonraki dönemde ise odak noktası hâline gelmesine sebep olmuştur (Yaycı, 2019, s.333). Bu noktada Irak'ın kuzeyine icra edilen sınır ötesi operasyonların Türkiye'nin güvenlik gereksiniminin tamamlanabilmesi açısından oldukça gerekli olduğu söylenilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin sınır bütünlüğünü koruyarak kalkınabilmesi için önemli etkenlerden biri de bulunduğu bölgedeki farklı eğilimlere rağmen istikrarlı ve güvenli sınırlara sahip olmayı başarabilmesidir. Bu sebeple uzun zamandır istikrarsız bir tablo sergileyen Irak'ın toprak bütünlüğü Türkiye'nin terörle mücadelesinde önemli bir husus olarak öne çıkmaktadır (Muslu, 2019, s.11). Nitekim Irak'ın kendi sınırlarını ve dolayısıyla da kendi topraklarını PKK'ya karşı koruyamaması ve ülkede uzun süredir devam eden istikrarsızlık Türkiye'nin PKK'ya karşı mücadelesiyle geçen 40 yılın sebeplerinden önemli bir tanesidir.

Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti hem Irak'la olan güney sınırının emniyetini sağlamak, hem PKK terör örgütünün eylem fırsatlarını ortadan kaldırmak, hem de Irak'ın, sınırları içerisinde istikrarı yeniden tesis etmesine yardımcı olmak amacıyla sınır ötesi operasyonlara ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Irak'ın kuzeyine yaptığı sınır ötesi askerî operasyonların geçmişine bakılacak olursa, ilk sınır ötesi operasyon 1983'te yapılmıştır. Türkiye-İrak hudut hattında görevli olan ve olay esnasında devriye görevi icra eden TSK Kara unsurlarına Irak istikametinden ateş açılmış ve olay sonrasında üç Türk askerî şehit olmuş, üçü ise yaralanmıştır. Bu silahlı eylem sonrasında Irak'ın Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığına çağrılarak bu eylemin faillerinin yakalanarak yargılanması ve tecziyesi talep edilmiş, failer arasında Türk vatandaşının olması durumunda ise şüphelinin Türkiye'ye iadesi istenmiştir. Söz konusu saldırı olayının yaşanmasının ardından Türkiye, 26 Mayıs 1983'te, yaklaşık 6.000 kişilik bir askerî güç ile Irak sınırının ötesinde üç kilometrelik bir ilerleme kaydederek bu ülkenin kuzeyindeki terörist unsurlara yönelik ilk sınır ötesi operasyonunu gerçekleştirmiştir (Hancılar, 2020, s.349).

Bu saldırıdan yaklaşık 2 yıl sonra PKK, Yunanistan'ın Atina şehrinde gerçekleştirdiği toplantıda örgütün propaganda sürecini yönetmek ve yeni eylemler için gereken malzemelerin temini gibi faaliyetlerde kullanmak üzere ERNK (Eniya Rızgariya Netewa Kürdistan- Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) tertibini onaylamış ve örgütün kurulan bu yeni kolu Şırnak Uludere'de 12 askerî şehit olduğu olayı planlamış ve organize etmiştir. Bu olay sonrasında Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait unsurlar, Irak'ın kuzeyinde bulunan PKK kamplarını hedef almış ve örgüt bu operasyonda da ciddi zayıflar vermiştir (İşeri, 2008, s.62). Görüldüğü gibi, PKK o dönemlerden başlamak üzere Irak kuzeyindeki silahlı yapılanması yanında Türkiye'yle çıkar çatışması olan Yunanistan gibi ülkelerde de farklı şekillerde varlık göstermeye başlamıştır. Ancak yapılan sınır ötesi harekâtların örgütün odak noktasını yeniden Irak Kuzeyine çevirmesi suretiyle uluslararası arenada adını duyurmasının önüne geçtiği ve uluslararası anlamda propaganda hızını azalttığı değerlendirilebilir.

90'lı yıllara gelindiğinde PKK terör örgütü, 1992 Mart ayında Türkiye'nin doğu ve güneydoğusunda bulunan kamu kurumlarına ve burada görev yapan personele saldırılar düzenlemiş ancak bu saldırılar örgütün istediği etkiyi yaratmayınca sınır karakollarına baskınlar düzenlemiştir. Bu saldırılara karşılık olarak Silahlı Kuvvetler, Ekim 1992'de Irak'ın kuzeyine sınır ötesi operasyon düzenlemiş ve bu operasyonda örgüt büyük kayıplar vermiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin icra ettiği kapsamlı ve başarılı operasyonlar sonrasında ciddi kayıplar veren örgütün askerî kanadı, 1992-1993 yıllarında belirgin bir şekilde zayıflamıştır (İşeri, 2008, s.65).

Türk Ordusu, 1995 Mart'ında, daha önceki senelerde PKK'nın Nevruz kutlamaları maskesi altında çıkardığı şiddet olaylarını göz önünde bulundurarak "Çelik Harekâtı" adı verilen ve 35 bin askerî yer aldığı geniş

çaplı bir operasyonu yine Irak'ın kuzeyindeki terör gruplarına yönelik başlatmıştır. Bu operasyonda, 555'i ölü olmak üzere 568 terörist ele geçirilmiştir (İşeri, 2008: 67). Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yapılan en kapsamlı harekâtlardan biri olan Çelik Harekâtı, örgütün yoğun olarak yapılandığı, sınıra yakın yerleşim yerleri Zaho, Derkar, Kanimasi bölgelerinde hava kuvvetlerinin de desteğiyle başarılı bir şekilde icra edilmiştir.

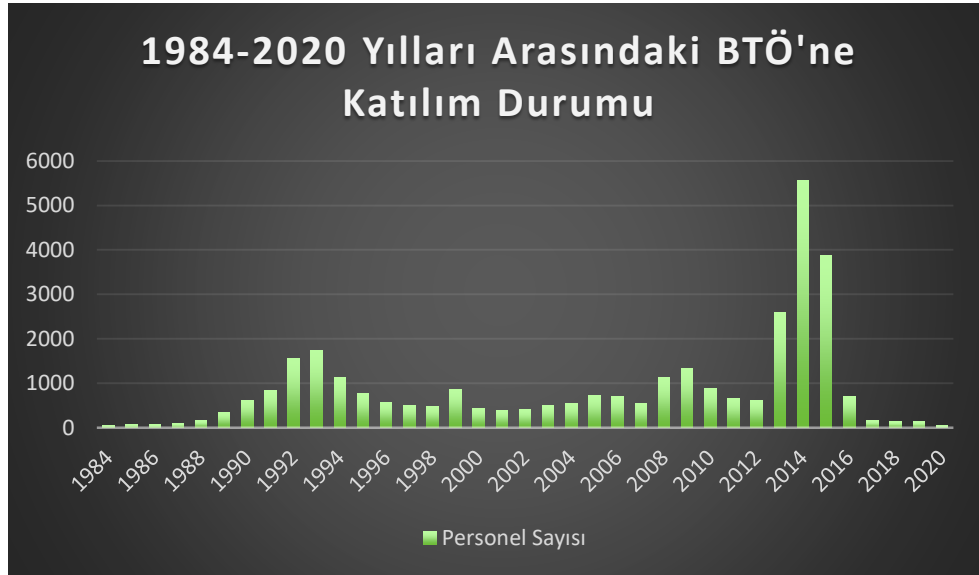
PKK'nın 1997 yılının hemen başında gerçekleştirdiği bazı saldırılar TSK'nın Irak'ın kuzeyinde Çekiç Harekâtı'nı başlatmasına yol açmıştır. Bu saldırıların başında Mardin'in Midyat ilçesinde gerçekleşen ve Yumurtalık – Kerkük Boru Hattı'nın patlatılmasıyla vuku bulan eylem gelmektedir. Bu eylemin dışında Irak'ın kuzeyinde de faaliyetlerine devam eden örgüte yönelik söz konusu harekât gerçekleştirilmeden önce Mesud Barzani yönetimi ile de temas kurulmuş ancak istenen sonuç alınamamıştır. Netice de harekâtın bilançosu iki buçuk aylık sürenin sonunda 2601'i ölü 444'ü sağ olmak üzere 3045 teröristin etkisiz hâle getirildiği yönünde açıklanmıştır (İşeri, 2008: 68). Operasyonun ana hedefi PKK'nın Türkiye sınırından yaklaşık 20 km mesafede konuşlu bulunan Zap Kampı olmuştur.

Yine 2007 sonbaharında Dağlıca bölgesindeki üs bölgelerinden birine PKK'lı teröristlerce baskın düzenlenmiş ve bu olay sonucunda 12 asker şehit olmuştur. Bu olayı müteakiben Türk Hava Kuvvetleri'ne ait savaş uçakları ile Irak'ın kuzeyinde konuşlu PKK'nın Zap, Avaşın, Hakurk ve Kandil dağı bölgelerinde bulunan PKK hedeflerine hava harekâtı düzenlenmiştir. Bu operasyonda 100'den fazla PKK'lı terörist etkisiz hâle getirilmiştir. Bu operasyonun tamamlanmasından sonraki süreçte kaçak yollardan ülkeye girmeye çalışan teröristlere sınır birlikleri müdahale etmiştir. Bu ihlaller sonrası sınırı geçmeye çalışan teröristlerle sınır birliklerinin çatışmaları artmış ve bunun üzerine 21 Şubat 2008'de Irak'ın kuzeyine “Güneş Operasyonu” başlatılmıştır. Olumsuz hava şartlarından dolayı yaklaşık 10 gün süren operasyonda 250 civarında PKK'lı terörist etkisiz hâle getirilmiştir (İşeri, 2008, s.74).

Sonraki süreçte müzakereler yoluyla çözüm arayışı içine girilmiş ve nitekim bu süreç 2009 yılında çözüm sürecinin resmen başladığının ifade edilmesiyle hayata geçmiştir (Günel, 2019, s.110). Bu sürecin diğerlerinden farkı ise kamuya açık bir şekilde icra edilmiş olmasıdır. Ancak sürecin uygulamaya geçirilmesi zaman almış, 2009 yılından 2013 yılına kadar görüşmeler sürmüştür. Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun kapsamında Çözüm Süreci için; “2009 yılında başlatılan Millî Birlik ve Kardeşlik Projesi'nin bir devamı olarak 2013 yılında 61'inci Hükümet tarafından daha güçlü,

demokratik, özgür, güvenli ve huzurlu bir Türkiye için Çözüm Süreci olarak adlandırılan süreç başlatılmıştır.” ifadesiyle sürecin aslında 2013 yılında başladığı belirtilmiştir (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141001-24-1.pdf>).

Aslında sürecin uygulamaya geçmesine dair daha net bir tarih olarak belirtilmek gerekirse, çözüm süreci için Nevruz kutlamalarının yapıldığı 21 Mart’ın 2013 gayriresmî başlangıç olarak kabul bulmuştur (Köse, 2017, s.18). Bu dönem PKK ve Türk Silahlı Kuvvetleri arasında bir nevi çatışmasızlık dönemi olarak geçmiştir. Fakat PKK bu dönemi lehine kullanıp özellikle Kuzey Irak’taki sınıra yakın tepelere mağaralar inşa etmiş ve inşa ettiği bu mağaralara silah ve mühimmat yığınaklanması yapmıştır. Ayrıca bu dönemde örgüte katılımı da çok ciddi bir artış olmuştur. Grafik-1’de terör örgütü 1984-2020 yılları arası katılım miktarları gösterilmiştir.

Grafik-1: 1984 – 2020 Yılları Arasındaki BTÖ'ne Katılım Durumu

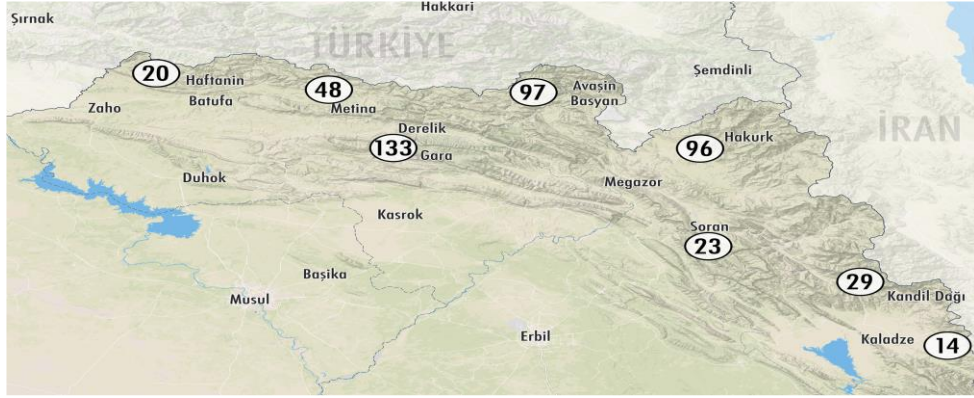
(<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bakan-soylu-teror-orgutune-2020-yilindaki-katilim-1984un-de-altinda-kaldi/2096166>)

PKK'nın 2015 Temmuz ayında gerçekleştirdiği silahlı eylem sonucunda Şanlıurfa'da görev yapan iki polis memurunu baş bölgelerinden ateşli silahla vurmak suretiyle şehit etmesi, çözüm sürecini bitiren olay olmuştur (Köse, 2017, s.18). Sonrasındaki süreçte PKK'nın askerî birliklere yönelik ve şehir merkezlerinde yürüttüğü eylemler devam etmiştir. Bu eylemlerin insan ve malzeme kaynağının Irak'ın kuzeyinden geldiğinin anlaşılması üzerine bu bölgeye yeniden operasyon icra edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti'nin terörle

mücadelesindeki yaklaşık 40 yıllık süreç incelendiğinde, sınırın diğer tarafında icra edilen kapsamlı harekâtlarının 2015'ten sonra PKK terör örgütünün ülkenin çeşitli yerlerinde gerçekleştirdiği eylemlerin akabinde arttığı gözlemlenmiştir (Aslan, 2019, s.10). Bu geniş kapsamlı sınır ötesi harekâtların bünyesinde birçok da küçük çaplı sınır ötesi harekât icra edilmiştir.

Şekil-1'de Ocak 2015 sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin Irak'ın Kuzeyine icra ettiği operasyonların sayıları gösterilmiştir.

Şekil-1: Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Ocak 2015 itibariyle Kuzey Irak'ta icra ettiği Teröristle Mücadele Harekâtları

(<https://setav.org/assets/uploads/2019/07/A289Tr.pdf>)

Bu haritaya bakıldığında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 2015 sonrasında Irak'ın kuzeyindeki farklı bölgelerde 460 adet operasyon icra ettiği görülmektedir. Bu süreçte operasyon sayısının bu denli fazla olmasının iki sebebi olduğu değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki; özellikle çözüm süreci döneminde PKK'nın, Türkiye'nin sınır hattı boyunca uzanan dağ bloklarındaki varlığını ve yerleşimini artırmasıdır. İkinci olarak ise; cari istihbaratlar sonucunda elde edilen ve yerleri tespit edilen teröristlerle temas sağlayarak teröristlerin ve sığınaklarının imha edilmesidir.

Sınır içi ve sınır ötesi bölgelerde icra edilen her bir operasyon gerek bölgenin kritikliği sebebiyle oluşturduğu risk gerek katılan personelin lojistik anlamda desteklenmesi gerekse sarfedilen mühimmat ve malzemeler açısından maliyetlidir ancak bu operasyonların icrası sınır güvenliği açısından son derece önemlidir. Bu makalede ise icra edilen küçük çapta operasyonların bazılarını da bünyesine alan ve personel, silah, araç veya teçhizat bakımından daha kapsamlı olmasının yanında hava kuvvetlerinin de katılımıyla müşterek yapıya evrilen harekâtlardan 2015-2020 yılları arasına denk gelen sırasıyla Kararlılık Harekâtı ve Pençe Harekâtları incelenecektir.

Kararlılık Harekâtı; 11 Mart 2018 tarihinde başlamış ve harekâtı 3'üncü Piyade Tümen Komutanlığı yönetmiştir. Harekâtın maksadı, Irak'ın kuzeyindeki PKK hâkimiyetini sonlandırmaktır (<https://www.msb.gov.tr/tr-TR/PenceSerisiOperasyonu>). Harekât, Türkiye-Irak sınırından 15 km derinliğe kadar tespit edilen hedeflere yönelik düzenlenmiş olup; bu harekâtın diğerlerine göre ayırt edici özelliği ise, harekât kapsamında terörist unsurlardan temizlenen bölgelere üs bölgeleri kurulmak suretiyle bu bölgede hâkimiyetinin devam ettirilmesidir (<https://www.trthaber.com/haber/gundem/irakin-kuzeyine-gerceklestirilen-buyuk-harekatlar-417275.html>). Kararlılık Harekâtı, örgüte güçlü bir darbe vurmuş fakat örgütün yıllar boyunca sınır ötesinde kritik noktalara konuşlanması sonucu örgütün sınırlarda ve sınır bölgesindeki ilçelerde tehdit olarak varlığı devam etmiştir. Bu kapsamda Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait kara unsurları, mevcut topçu ve hava kuvvetlerinin desteğiyle Pençe Harekâtı'nı başlatmıştır (Aslan, 2019, s.19).

27 Mayıs 2019'da başlatılan Pençe Harekâtı Pençe serisi harekâtların birincisi olup, terörle mücadelenin önemli dönüm noktalarındandır. Harekât 28 Mayıs 2019 tarihinde başlamış ve Hakurk bölgesindeki terör hedeflerine yönelik icra edilmiştir. Harekât kapsamında 143 terörist etkisiz hâle getirilirken çok miktarda mühimmat ve yaşam malzemesi de ele geçirilmiştir (Aslan, 2020: 1). Harekâtın siklet merkezi, Hakurk Vadisi, Şekif Dağı ve Lolan bölgesi olarak belirlenmiş ve Halifan ve Goresev bölgelerine helikopterlerle komando birlikleri sevk edilmiştir (<https://www.milliyet.com.tr/gundem/hakurk-a-pence-harek-ti-2881560>).

HARİTA-2'de Kararlılık Harekâtıyla başlayan ve Pençe Harekâtıyla devam eden harekâtların sonucunda emniyeti sağlanan bölgeler gösterilmiştir.

Şekil-2: TSK'nın icra ettiği Kararlılık ve Pençe Harekâtları Sonrası Son Durum

(<https://www.diplomatikstrateji.com/irakin-kuzeyi-sondurum-haritasi-timeline/>)

Pençe Harekâtı'nın başarıyla tamamlanmasından kısa bir süre sonra Pençe-2 Harekâtı başlamış ve harekât Zaho-Barzan bölgesi üzerinde yoğunlaştırılmıştır (Aslan, 2020, s.1). Mili Savunma Bakanlığının resmî sitesinde; “*Pençe Operasyonunda elde edilen gelişmeler sonucunda Irak kuzeyinde teröristlerin yuvalandığı bölgelere karşı komando tugaylarımızla, tespit edilen farklı bir bölgede yeni bir harekât başlatılmış ve başarı ile tamamlanmıştır.*” açıklamasıyla harekâtın başarıya ulaştığı ve terörle mücadelede devamlılık ve kararlılık mesajı verilmiştir (<https://www.msb.gov.tr/tr-TR/PenceSerisiOperasyonu>).

Aralarında PKK'nın sözde özel birliği olan Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK)'ın lider kadrosunda bulunan "Botan" kod adlı Hacı Kurhan ve "Kendal" kod adlı Metin Akgün'ün de dâhil olduğu 50'den fazla terörist etkisiz hâle getirilmiştir (<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/erbil-saldirisinin-planlayicilarina-sinir-otesi-operasyonu-/1552455>).

Pençe-2 Harekâtı'nın başarıyla tamamlanması akabinde TSK'ne ait kara unsurları arazi koşullarının sınır güvenliğinin sağlanmasında tehdit oluşturduğu bölgelerde sınır güvenliğine katkıda bulunmak ve sınır ötesindeki terörist oluşumları etkisiz hâle getirmek maksadıyla 23 Ağustos 2020 tarihinde Sinat-Haftanin bölgesine Pençe-3 Operasyonu'nu başlatmıştır. Yaklaşık 8 ay süren harekâta Nedim Karakulak ve Galya Bekir gibi örgütün önemli isimlerinin de aralarında olduğu 200 civarında PKK'lı terörist etkisiz hâle getirilmiştir (Aslan, 2020: 1). Bu harekâta, örgütün lojistik yapılanması hedef alınmış ve bu bölge içerisinde bulunan ve örgütün yurt içine malzeme ve personel ikmali sağladığı yollar kontrol altına

alınmıştır. Örgüt elemanlarının barınak, sığınak ve üs olarak kullandığı birçok mağara tespit edilerek imha edilmiştir (<https://www.msb.gov.tr/tr-TR/PenceSerisiOperasyonu2>).

15 Haziran 2020 tarihinde Türk Hava Kuvvetlerine ait 30 adet F-16'nın görev aldığı Pençe-Kartal Harekâtı başlamıştır. İcra edilen operasyonda Irak'taki PKK'nın son zamanlarda mevcudiyetini artırmaya çalıştığı Sincar ve Mahmur bölgeleri ve uzun yıllardır kontrol altında bulundurduğu Zap, Haftanin, Avaşin ve Kandil bölgelerinde bulunan 100'e yakın PKK hedefi havadan vurularak imha edilmiştir (<https://www.msb.gov.tr/tr-TR/PenceSerisiOperasyonu>). Sınırın 5 km güneyinden başlayıp 180 km derinliklerine kadar uzanan bu eşzamanlı hava harekâtı, hem terör örgütüne büyük bir darbe vurmuş hem de örgütü, yaptığı yardımlarla el altından destekleyen güç odaklarına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hava unsurlarının gücünü bir kez daha göstermiştir (Özçelik, 2020, s.1). Pençe Kartal Harekâtı, katılan hava aracı ve kapsadığı bölge açısından TSK'nın son dönemlerde icra etmiş olduğu en kapsamlı hava harekâtlarından birisi olduğu belirtilebilir (Köse, 2020, s.1). Ayrıca harekâta kullanılan yerli mühimmatlar, Türk Savunma Sanayi'sinin geldiği noktada kendi kendine yeterli olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Pençe-Kaplan Harekâtında ise, Pençe-3 Harekâtı'nın devamı olarak Irak'ın Batufa kenti ile Hantur Dağı ve bunun doğusundaki terör unsurlarına karadan harekât hedeflenmiştir (<https://www.trthaber.com/haber/gundem/teror-kaynaginda-yok-ediliyor-493951.html>). Böylelikle Pençe-3 harekât alanı hem güney hem de doğu istikametine genişletilmiştir. Harekâtın icrasının temel hedefleri; Pençe-3 harekâtı kapsamında tertiplenilen üs bölgelerinin emniyetini sağlamak, Irak-Haftanin-Türkiye lojistik hattını kontrol etmek ve yukarıda belirtilen bölgelerdeki terörist unsurları imha etmek suretiyle burada bir güvenlik koridoru oluşturmak şeklinde sıralanabilir (Özçelik, 2020, s.1). 17 Haziran 2020'de başlayan harekât ile örgütün ikmal yollarının önemli bir kısmının kontrolü ele geçirilmek suretiyle örgütün lojistik yapılanmasına büyük bir darbe indirilmiştir. Harekâta hudut birlikleri ve komando tugayları katılmıştır (<https://www.msb.gov.tr/tr-TR/PenceSerisiOperasyonu>).

Harekâtların icra edildiği bölgelerin dağlık olması ve rakımlarının yüksek olması harekâtın icrasını ciddi anlamda zorlaştırdığı belirtilmelidir. Ayrıca harekât bölgelerinin sınırdan uzak olması ve yaya olarak intikâl edilebilecek yolların tuzaklı olabileceği ihtimalinden dolayı personel harekât bölgesine genellikle helikopterlerle intikâl ettirilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, kontrolü ele geçirilen tepelere üs bölgeleri kurulmaya başlanmış ve bu üs bölgelerine Türkiye içerisinden başlayacak şekilde yol

yapım çalışmaları başlatılmıştır. Bu zorlu şartlara rağmen harekâtların başarıyla icrasına devam edilmesi, terörle mücadelede kararlılık mesajı olarak anlaşılmalıdır. Nitekim bu mesajın, PKK terör örgütünün moral ve motivasyonunun düşmesinde ve çatışma azminin azalmasında etkin rol oynadığı değerlendirilebilir.

Terörle mücadelenin birçok boyutu olmasına rağmen bunlardan iki tanesi diğerlerinden ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki örgütün eylem kabiliyetinin zayıflatılması ve sonrasında yok edilmesi, ikincisi ise terörü ortaya çıkaran ve bekâsını sağlayan sebeplerin ortadan kaldırılmasıdır (Demir, 2015: 134). Türk Silahlı Kuvvetleri'nin özellikle 2015 sonrasında İHA-SİHA'ların da desteğiyle icra ettiği kapsamlı operasyonlar örgütün eylem kabiliyetini önemli derecede azaltmış ve lider kadrosuna yönelik icra edilen nokta operasyonlar örgütün devamlılığını sağlayan unsurların yok edilmesine yardımcı olmuştur. Bu kapsamda icra edilen operasyonların terörle mücadelenin öne çıkan her iki unsuruna da büyük bir katkı sağladığı belirtilebilir.

Genel olarak operasyonlar incelendiğinde, operasyonların daha emniyetli bir şekilde icrasına, zayıflama, terör örgütü üzerindeki etkisine İnsansız Hava Aracı (İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA)'ların katkısının son derece fazla olduğu değerlendirilmektedir. Millî imkânlarla üretilen İHA'lar gelişmiş istihbarat, gözetleme, hedef belirleme ve keşif kabiliyetleri sağlamasına ek olarak muharebenin sonucunu belirlemede etken unsurlardan birisi olarak ortaya çıkmaktadır (Düz, 2020, s.20). Dolayısıyla İHA ve SİHA'lar operasyonların buna paralel olarak da teröristle mücadelenin seyrini değiştirmiş ve olumlu yönde bir katkı sağlamıştır. İnsansız hava araçlarının kullanım kolaylığı, esnekliği ve hızları sayesinde icra edilen operasyon sayısının yanı sıra etkisiz hâle getirilen terörist sayısında da belirgin bir artış olmuştur. Grafik-2'de PKK'yı Hedef Alan Taarruzi İnsansız Hava Aracı (TİHA)'lar Tarafından Yürütülen Operasyonların Sayısı, Grafik-3'de ise PKK'yı Hedef Alan TİHA'lar Tarafından Gerçekleştirilen Operasyonların Sonuçları gösterilmiştir.

Grafik-2: 2015-2020 Yılları Arasında PKK'ya Yönelik Yürütülen SİHA/İHA Destekli Askeri Operasyonların Sayısı ve SİHA Sayıları

(Sibel Düz, Türkiye'nin Gökyüzündeki Yeni Gücü İHA'lar, SETA Analiz Dergisi Sayı: 336, 2020, s.20)

Grafik-3: 2015-2020 Yılları Arasında PKK'ya Yönelik Düzenlenen Operasyon Sonuçları

(Sibel Düz, Türkiye'nin Gökyüzündeki Yeni Gücü İHA'lar, SETA Analiz Dergisi Sayı: 336, 2020, s.20)

2015-2020 yılları arasında icra edilen operasyonlar terörle mücadelenin kararlılıkla süreceğinin ve alan hâkimiyeti stratejisinin başarıya ulaşmasındaki etkin unsurlardan biri olduğunun önemli göstergelerindendir. Nitekim 2015-2020 yılları arasında Irak kuzeyine icra edilen sınır ötesi operasyonlar; terör örgütünün sınır illeri ve güneydoğu bölgesindeki etkinliğini fark edilir bir şekilde azaltmıştır. Bu operasyonların en önemli özelliği ise; yukarıda da belirtildiği gibi örgütün lojistik yapılanmasına büyük bir darbe vurulmasıdır. Diğer bir özelliği ise örgütün Türkiye'nin Irak'la olan sınırı boyunca oluşturduğu tertiplenmesinin buna paralel olarak bu bölgedeki etkinliğinin yok edilmesidir. Bu sayede örgütün yurt içine silah, uyuşturucu madde ve personel sokması engellenerek örgüte hem personel temini açısından hem de finansal olarak ağır bir darbe indirilmiştir.

Yine kararlılıkla sürdürülen terörle mücadele harekâtının önemli sonuçlarından bir diğeri ise örgüte katılımın ciddi oranda azalmasıdır. İcra edilen kapsamlı kara harekâtları ve hava unsurlarının icra ettiği nokta operasyonlar sayesinde örgütte çözümler başlamış, Grafik-1'de gösterilen oranlar incelendiğinde özellikle 2017'den sonra örgüte katılım minimum seviyeye inmiştir. Bu da harekâtların başarısını ve örgüt üzerindeki yarattığı etkiyi göstermektedir.

Kararlılık Harekâtı ve Pençe 1-2 Harekâtları, örgütün sözde karargâhı olarak da bilinen Kandil bölgesi kuzeyi ve Hakurk bölgesinin kontrolünün Türk Silahlı Kuvvetleri'ne geçmesini sağlamış ve örgütün burada yeniden alan hâkimiyeti kurmasının önüne geçilmiştir. Pençe 3 ve Pençe-Kaplan Harekâtları ise; Irak/Sinat-Haftanın/Cudi hattının kontrolünün sağlanmasını ve böylece örgütün önemli bir ikmal kanalının devre dışı bırakılmasını sağlamış, buna paralel olarak da örgütün Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisine silah, malzeme, personel sokmasını büyük oranda engellendiği değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak; Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde bulunduğu topraklar, jeopolitik ve jeostratejik konumu itibarıyla birçok devletin kontrol etmek istediği veya türlü planlarla ülkeyi meşgul etmeye çalıştığı bir bölgedir. Bu kapsamda coğrafya üzerinde emelleri olan devletler, geçmişten günümüze özellikle sınır bölgelerinde birçok karışıklık çıkmasına sebep olmuş ve sonrasında da bu karışıklıkları ellerinden geldiğince desteklemişlerdir. Bu karışıklıklara tedbir olarak sınır bölgelerinde ve gerektiğinde sınır ötesinde operasyonlar icra edilmiştir. İşte bu sınır ötesi

operasyonlar da çatışma bölgesinin ülke sınırı ve iç tarafı değil, ülke sınırının ötesi ve son hat olarak ülke sınırları olmasını sağlamıştır. Bu husus, gerek iç güvenliği sağlamada gerekse sınır hattında ülkenin güvenliğinin sağlanmasına büyük katkı sağlamıştır. Türkiye; komşularının toprak bütünlüğüne saygı duymaktadır. Ancak konu kendi sınırlarının güvenliği olduğunda sınırın güvenliğini sağlamak sınır ötesinde olmayı gerektiriyorsa bunu hukuki çerçevede yapmaktan kaçınmamakta ve başarıyla icra etmektedir. Çünkü Türk Silahlı Kuvvetleri'nin terörle mücadele stratejisi gerek içeride gerekse yurt dışında son terörist imha edilinceye kadar kararlılıkla mücadele etmektir. Bu mücadelenin başarıya ulaşması hususunda da sınır ötesi operasyonlar büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda icra edilen operasyonlar Türkiye'nin sınır güvenliği ve terörle mücadelesi konularında oldukça gereklidir.

Kararlılıkla yürütülen terörle mücadele konseptine ve mevcut güvenlik koşullarına bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 2015-2020 yılları arasında Irak kuzeyine icra ettiği sınır ötesi operasyonların katkısının ziyadesiyle fazla olduğu görülür. Çünkü hem çatışma bölgesi ülke dışına taşınmış, hem ülke sınırının ötesinde bir tampon bölge oluşturulmuş hem de sınır savunması kademelendirilmiştir. Bu kademelenme de gerek terörle mücadelede gerekse yasa dışı göç ve kaçakçılıkla mücadelede güvenlik güçlerine büyük avantajlar sağlamaktadır. Çünkü önceden geçilmesi gereken güvenlik hattı bir iken şimdi bazı yerlerde ikiye bazı yerlerde ise üçe-dörde çıkmıştır. Böylece yasa dışı göç, kaçakçılık ve teröristlerin ülke sınırlarına girmesini zorlaştırmıştır. Nitekim bu kademelenmenin etkisi de son yıllarda yurt içinde meydana gelen terör olaylarının azalmasıyla bariz bir şekilde görülmektedir. Aynı zamanda bu operasyonlar göstermiştir ki, Türkiye-Irak sınırı boyunca askerî anlamda bir tampon bölge oluşturulması ülke güvenliği açısından yadsınamaz bir gerekliliktir. Çünkü 90'lı yıllardaki terörle mücadele konsepti göstermiştir ki; sınır birliklerinin direkt temas hattında olması örgütle mücadelede, bölgenin dağlık yapısı sebebiyle, yetersiz kalmakta ve çatışma bölgesinin ülke içine sıçramasına sebep olabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti ise icra ettiği sınır ötesi operasyonlarla bu tampon bölgenin inşasını en kısa zamanda uzun vadede gerçekleştireceği değerlendirilmektedir.

Uluslararası İlişkiler açısından konuya bakıldığında ise Türkiye Cumhuriyeti topraklarının güvenliğini sağlamak ve bütünlüğünü korumaktan hiçbir şekilde çekinmeyeceğini tüm dünyaya gösterdiği gibi, icra edilen operasyonların ve operasyonlarda kullanılan millî imkânlarla üretilmiş silah, teçhizat ve mühimmatla bölgesel bir güç olduğunu dünyaya kanıtlamaktadır. Ayrıca bu operasyonlar sayesinde terörist unsurların etkisiz

hâle getirilmesiyle komşu ülkelerin güvenliğine ve dolayısıyla bulunduğu bölgenin de emniyeti ve güvenliğine katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akutay S.S. Ve Ateş D. (2013), Türkiye'nin Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi, Ankara, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y. 2013, Sa. 3
- Aslan M. (2019), Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi Pençe Harekâtı, SETA Analiz Dergisi Sayı: 289
- Aslan M. (2020), Pençe Harekâtları: Terörizmle Mücadelede Devamlılık ve Kararlılık, SETA Analiz
- Ay H. ve Uçar Ö. (2015), Devletin Gelişim Süreci, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2
- Birdişli F. (2020), Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi, Güvenlik Bilimleri Dergisi, Şubat 2020, UGK Özel Sayısı
- Brauch H.G. (2008), Güvenliğin Yeniden Kavramsallaşması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü, Ankara, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18
- Çakır M.F. (2020), Yasadışı Uyuşturucu Ticaretinin Terör Örgütleri Üzerinde Etkileri, BAIBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 20 Sayı 1
- Çelik M. (2019), Kuruluşundan Bugüne PKK/KCK'nın Uluslararası Konjonktürel Değişimlere Uyum Sağlama ve Uluslararasılaşma Çabası, Güvenlik Çalışmaları Dergisi, (21) -2
- Çoban G.S. (2021), Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizli Yetenekler, European Journal Of Educational & Social Sciences, Volume 6, Issue 1
- Demir C. K. (2015). Terörizmle Mücadelede Örgütsel Yaşam Evreleri Yaklaşımı, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 11(22)
- Demir C.K. (2008), Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 19
- Düvenci S. (2018), Devletin Köken Teorileri Açısından Devleti Doğuran Etmenler: Çeşitli Uygarlıklar ve Topluluklar Üzerinden Bir Değerlendirme, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi Cilt: 1 Sayı: 2
- Düz S. (2020), Türkiye'nin Gökyüzündeki Yeni Gücü İHA'lar, SETA Analiz Dergisi Sayı: 336
- Erdoğan, Z. ve Aydınbaş, G. (2022). Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Kapsamında Savunma Harcamalarını Etkileyen Etmenler: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Analiz, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi Cilt 34

- Giddens A. (2008), *Ulus-Devlet ve Şiddet*, Çev: Cumhur Atay. Yy: Kalkedon
- Gündüz A. (2015), *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Günel S.M. (2019), *Başlangıcından Bitişine (2009-2016) Türk Medyasında ve Okur Yorumlarında Kürt Açılımının Karşılaştırmalı Analizi*, *Altı Aylık Hakemli Beşerî Bilimler Dergisi Cilt 3 Sayı: 4*
- Güven A. (2019), *Güvenlik Bağlamında Realizm, İlim ve Medeniyet – Uluslararası İlişkiler – Uluslararası İlişkiler Teorileri*
- Hancılar Ö. (2020), *1983-1987 Kuzey Irak'taki Türk Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukukiliği*, Denizli, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 46
- İşeri R. (2008), *Türkiye'de Etnik Terör: Asala ve PKK Örneği*, Ankara, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı
- Karabulut A. Ve Değer F. (2015), *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşımına Genel Bakış*, Ankara, İGÜSBD Cilt 2 Sayı 2
- Kardaş Ş. (2021), *Turkey's Military Operations In Iraq: Context And Implications*, *Middle East Policy V: 28*
- Kavsıracı O. (2020), *Klasik Realizm-Güvenlik İlişkisi Çerçevesinde Türkiye'nin İç Güvenlik Politikaları (1923-1960)*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2020 18
- Keyik M. ve Erol M.S. (2019), *Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramlar, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, Sayı: 3*
- Kızılgül, P. B. (2021). *PKK Terör Örgütünün Çocuk Militanlarına Yönelik Bir Analiz*. *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi, 1(1)*
- Köse T. (2017), *Çözüm Sürecinin Yükseliş Ve Düşüşü, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi Cilt: 4 Sayı:1*
- Köse T. (2020), *Terörle Mücadelede Önleyici Müdahale Stratejisi ve Pençe Harekâtları*, Sabah- 27 Haziran 2020
- Lütem İ. (1947). *Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk*, Ankara, Sakarya Basımevi.
- Muslu F. (2019), *Türkiye'nin Askeri Üs Stratejisi ve Irak, SETA Analiz Sayı: 276*
- Öcal M. (2010), *Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Bölgesel ve Küresel Güvenlik ve Barışa Katkısı*, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 28*

Öğür B. Ve Baykal Z. Ve Balcı A. (2014), Kuzey Irak- Türkiye İlişkileri: PKK, Güvenlik ve İş Birliği, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Raporu Rapor No:2014/01

Özçelik N. (2020), Pençe-Kartal ve Pençe-Kaplan Harekâtları ve FETÖ-PKK Denklemi, Kriter Dergi Yıl: 5 Sayı: 48

Özdağ Ü. (2007), Türk Ordusunun PKK Operasyonları, İstanbul, Pegasus Yayınları

Özdemir E. Ve Kâhya M. (2021), İstihbarat ve Güvenlik Çalışmalarında Sosyal Bilimlerin Yeri ve Önemi, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), 1-14

Taşdelen S. ve Giray F. (2020), Yeni Güvenlik Yaklaşımlarının Savunma Üzerine Etkileri: G-7, BRICS Ülkeleri ile Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, Bursa, Güvenlik Stratejileri Dergisi Cilt: 16 Sayı: 34

Tunç H. ve Döner A. (2014). MGK Ve Milli Güvenlik Kavramı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 1 (1), 3-23

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982

Uğrasız B. (2003), Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 5 Sayı: 2

Urhan V. (2016), Siyaset Felsefesi Bağlamında Devlet, Hükümet ve Bürokrasi, Ankara, Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 22

Yaycı C. (2019), Irak'ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye'ye Etkileri, İstanbul, Güvenlik Stratejileri Dergisi Cilt 15 Sayı 30

Yenal S. ve Akdemir N. (2020), Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Kuvvet Çarpanı: Siber Savaşlar Üzerine Bir Vaka Analizi, ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 11 Sayı:1

Yılmaz M.L. ve Tetik Ü. (2020), Ortadoğu'yu Terörize Eden PYD/ PKK'nın Seçilmiş Ab Ülkelerindeki Finansman Kaynakları, Liberal Düşünce Dergisi Yıl: 25 Sayı: 97

Yiğit H. (2017), Orta Doğu'daki Güvenlik Sorunlarının Bölgesel Güvenlik Yapılanmasına Etkisinin Analizi, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/canacun/2019/06/15/terorle-mucadelede-yeni-adim-pence-harekati>

<https://www.msb.gov.tr/tr-TR/PenceSerisiOperasyonu>

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/irakin-kuzeyine-gerceklestirilen-buyuk-harekatlar-417275.html>

<https://www.milliyet.com.tr/gundem/hakurk-a-pence-harek-ti-2881560>

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/erbil-saldirisinin-planlayicilarina-sinir-otesi-operasyon-/1552455>

<https://setav.org/assets/uploads/2019/07/A289Tr.pdf>

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bakan-soylu-teror-orgutune-2020-yilindaki-katilim-1984un-de-altinda-kaldi/2096166>

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/teror-kaynaginda-yok-ediliyor-493951.html>

<https://www.diplomatikstrateji.com/irakin-kuzeyi-sondurum-haritasi-timeline/>

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141001-24-1.pdf>

EXTENDED SUMMARY

Türkiye's Cross-Border Operations Carried Out Between 2015-2020 Against the Terrorist Elements on the Northern Part of Iraq and the Contribution to the State Security

This article focuses on the military operations carried out in the northern part of Iraq against terrorist elements. The operations were conducted under the international law rules, and the objective of the operations was to clean the southern part of the Republic of Türkiye.

The state, as part of its foundation purpose, has to provide safety to its citizens, which is a basic need standing on the second floor in Maslow's Hierarchy of Needs. Because of the geopolitical and geostrategic location of Türkiye; it has many enemies who are interested in the Türkiye's lands. So, as a state, the Republic of Türkiye has to take the essential measures to protect its borders. Because a little deficiency in border security may have crucial results for the citizens and critical infrastructure.

The objectives of the cross-border operations are to secure the border and eliminate the terrorist elements existing on the other side of the border. PKK terrorist organization started to deploy in the northern part of Iraq in the middle of 1980s. The Republic of Türkiye is conducting operations against the PKK terrorist organization to secure its borders, the country, and the citizens living inside the borders.

The operations' legitimacy and legal base are basically composed of three elements: national law, international law, and bilateral agreements. As the national law system, cross-border operations can be done by the permission of the parliament, according to Article 92 of the Constitution of the Republic of Türkiye. As for the bilateral agreements, there are three agreements that were signed between the Republic of Türkiye and the Iraqi Government. These three agreements legally ensure the security of the borders and permit the elimination of armed groups in case there is an attack by these groups from the other side of the border. As for international law, the Republic of Türkiye uses its right which is given in United Nations Agreement Article 51, which is about the self-defense right. Because, according to this article, if there is an armed attack against one of the members of the UN, that member has the right to use self-defense measures until the Security Council takes the necessary measures.

The military operations conducted between 2015 and 2020 against the terrorist groups based on the northern side of Iraq can be listed respectively as Determinacy Operation, Claw 1, Claw 2, Claw 3, Claw-Eagle and Claw-Tiger operations. Those operations were executed by the

Turkish Land Forces and Turkish Armed Forces, which were supported by the Turkish Artillery and Unmanned Aerial Vehicles. The UAV's support and contribution to these operations are vital.

As a result, the operations conducted in the northern part of Iraq in 2015-2020 against the PKK have made a big contribution to the border security of the country and counter-terrorism. Because of these operations, many terrorists were eliminated, the PKK terrorist organization was weakened, and the border defense of Türkiye was staggered. From the International Relations side, the Republic of Türkiye has shown the world that it won't hesitate to do anything when it comes to its border security, with the help of its UAVs, arms, equipment, and ammunition, which were manufactured by the national capabilities.

TÜRK SAVUNMA SANAYİNİN İHRACAT REKABET GÜCÜNÜN BELİRLENMESİ*

Erdem ATEŞ**

Öz

İç ve dış güvenliğin sağlanması, egemen bir devletin en temel işlevidir. Savunma sanayi sektörü, “bir ülkede güvenlik hizmetinin sağlanması için gerekli olan her türlü araç ve gereç üretimiyle uğraşan sanayi kolu” olarak tanımlanabilir. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde başlamakla birlikte, özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, yerli ve millî savunma sanayini kurma yönünde adımlar atmıştır. Türkiye’nin 1952’de NATO üyesi olması ile birlikte, gerekli donanımlar büyük oranda dış kaynaklardan sağlanmaya başlanmıştır. İlerleyen dönemlerde Johnson Mektubu olayı ve 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında NATO müttefiki olan ABD’nin Türkiye’ye askerî malzeme ambargosu koyması olayları yaşanmıştır. Bu olaylar Türkiye’nin yerli ve millî savunma sanayine sahip olması gerekliliğini ortaya çıkartmıştır.

Çalışmanın amacı; Türk savunma sanayi ihracatının rekabet gücünü analiz etmektir. Analizde, 2000-2020 yılları arasında SITC Rev3 5 digit (hane) verileri kullanılmıştır. Analizde; savunma sanayi ile bağlantılı 15 adet ürün ve ürün grubu kullanılmıştır. Bu ürün ve ürün grupları ile Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksleri (Balassa Endeksleri), Açıklanmış Rekabet Üstünlüğü Endeksleri (Vollrath Endeksleri) ve İhracatta Uzmanlaşma Endeksi (ES) hesaplanmıştır.

Sonuç olarak; Türkiye’nin savunma sanayinde dışa bağımlılığının azaldığı ve ihracat yoluyla dünya savunma sanayi ürün pazarından daha yüksek pay almaya başladığı belirlenmiştir. Ayrıca 89114, 89122, 89123, 89131, 89139, 89193 no.lu ürün gruplarında Türkiye’nin ihracat rekabet gücünün bulunduğu tespit edilmiştir.

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Savunma Sanayi, Dış Ticaret, Rekabet Gücü, Uluslararası Ticaret, İthalat İhracat Yönetimi

Jel Kodları: F10, F14

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır.

* Bu çalışma, 06-09.12.2020 tarihinde düzenlenmiş olan 7. Uluslararası Avrasya Zirvesi Bilimsel Araştırmalar ve Güncel Gelişmeler Kongresinde sunulan “Savunma Sanayi Sektörünün İhracat Rekabet Gücünün Belirlenmesi: Türkiye Örneği” adlı bildiriden yararlanılarak üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Munzur Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, erdemates@munzur.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1459-9555.

Determination of Export Competitiveness of the Turkish Defense Industry

Abstract

Ensuring internal and external security is the most basic function of a sovereign state. The defense industry sector can be defined as the industry branch that deals with the production of all kinds of tools and equipment necessary for the provision of security services in a country. Starting in the last period of the Ottoman Empire, especially in the first years of the Republic, Turkey took steps towards establishing a domestic and national defense industry. With Turkey's membership in NATO in 1952, the necessary equipment began to be procured from external sources to a large extent. In the following periods, after the Johnson Letter incident and the Cyprus Peace Operation in 1974, the USA, which is a NATO ally, put a military material embargo on Turkey. These events revealed the necessity for Turkey to have a domestic and national defense industry.

The purpose of the study is to analyze the competitiveness of Turkish defense industry exports. In the analysis, SITC Rev3 5-digit (digits) data between 2000-2020 was used. In this analysis, 15 products and product groups related to the defense industry were used. Disclosed Comparative Advantage Indices (Balassa Indices), Disclosed Competitive Advantage Indices (Vollrath Indices), and Export Specialization Index (ES) were calculated with these products and product groups.

As a result, it has been determined that Turkey's foreign dependency on the defense industry has decreased, and it has started to get a higher share from the world defense industry product market through exports. In addition, it has been determined that Turkey has export competitiveness in product groups 89114, 89122, 89123, 89131, 89139, 89193.

Article Type: Research Article

Keywords: Defense Industry, Foreign Trade, Competitiveness, International Trade, Import-Export Management

Jel Codes: F10, F14

Author's Note: This study has been prepared in accordance with scientific research and ethical rules. There is no content in this study that requires ethical committee approval or legal/special permission.

GİRİŞ

Güvenlik, bir devletin en temel işlevlerinden birisi olmasının yanında, en temel insan ihtiyaçlarından birisidir. Toplumsal nitelikteki iç ve dış güvenlik ihtiyacı bir kamu hizmetidir. Bu nedenle savunma, egemen bir devletin en önemli unsurlarından birisidir. Liberal öğretinin kurucusu olarak bilinen Adam Smith, devletin ekonomik faaliyetlerdeki etkinliğinin az olması gerekliliğini savunmuştur. "Savunma zenginlikten daha önemlidir." sözü ile savunmanın önemini vurgulamış böylece savunma alanında liberal öğretiden taviz verilebileceğini belirtmiştir (Buzdağlı, Bilici, Gerni ve Emsen, 2018, s. 384). Adam Smith'in savunmayı ön plana alan görüşünün bir yansıması olarak, liberal ekonomiye sahip birçok ülke savunma ihtiyaçlarını kendi kaynaklarıyla karşılamaya çalışmaktadır. Aslında bu liberal öğretisi, bir malı daha az maliyetle üretenin ihraç, diğerlerinin ithal etmesinin dünya refahını artıracaklarını savunan, karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin bir istisnası niteliğindedir.

Savunma sanayi, bir ülkenin güvenlik ihtiyacını karşılamak için gerekli olan silah, mühimmat, askerî giyim, araç vb.nin tasarım, üretim ve geliştirilmesini amaçlayan firmalar bütünü olarak tanımlanabilir (Özlu, 2019, s. 179). Savunma sanayi yüksek sermaye ve yüksek AR-GE harcaması gerektiren bir sektördür. Bu nedenle savunma sanayine yüksek maliyetli bir sektör olarak bakılabilir. Yerli ve millî bir savunma sanayinin varlığı, kimi ülkeler için zorunlu olmamakta fakat bazı ülkeler için hayati önem taşımaktadır.

Türkiye, üç kıtanın birleşim bölgesinde stratejik bir konuma sahiptir. Bu nedenle Türkiye hem iç hem de dış tehditlere maruz kalmaktadır. Türkiye'nin, batı komşusu olan Yunanistan ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi konularda uzlaşmazlıkları bulunmaktadır. Güney komşusu olan Suriye'de iç savaş devam etmektedir, Irak'ta ise devlet otoritesinin tam olarak sağlanabildiğini söylemek zordur. Doğu komşusu olan Ermenistan ile ise, tarihî itilaflar devam etmektedir. Buna ek olarak Türkiye birçok terör örgütün hedefinde olan bir ülkedir. Türkiye bu tehditleri bertaraf etmek için güçlü bir savunma sanayine ihtiyaç duymaktadır.

Çalışmanın amacı, Türk savunma sanayinin uluslararası ihracat rekabet gücünün belirlenmesidir. Bir ülkenin savunma sanayi rekabet gücünün belirlenmesi ülkenin askerî ve ekonomik olanaklarının değerlendirilmesi açısından önemlidir. Bu amaçla çalışmada rekabet gücü analizlerinde literatürde yaygın olarak kullanılan; Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksleri (Balassa Endeksleri), Açıklanmış Rekabet Üstünlüğü Endeksleri (Vollrath Endeksleri) ve İhracatta Uzmanlaşma Endeksi (ES) kullanılmıştır. Analizde 2000-2020 yılları arasında SITC Rev3 5 digit (hane) verileri kullanılmış ve savunma sanayine ait 15 ürün ve ürün grubu¹ kullanılmıştır. Savunma sanayi ürünleri, belirlenmesi zor bir ürün grubudur. Çünkü savunma sanayi, birçok sanayi kolunun birleşiminden oluşan bir sektördür. Çalışmada kullanılacak ürün grupları, savunma ve askerî anlamda kullanımından emin olunan ürün grupları arasından seçilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türk savunma sanayinin rekabet gücünü analiz eden çalışmaların yer aldığı literatür bölümü yer almaktadır. İkinci bölümde savunma sanayi kavramı incelenmiş, ardından rekabet gücü kavramı ve çalışmada kullanılan endeksler açıklanmıştır. Dördüncü bölümde, çalışmada kullanılan veri seti hakkında bilgi verilmiş ve analiz bulguları açıklanmıştır. Çalışmanın beşinci ve sonuç bölümünde ise analiz bulguları toplulaştırılarak, politika önerilerinde bulunulmuştur.

---

¹ Çalışmada kullanılan ürün ve ürün gruplarının listesi çalışmanın sonunda yer alan EK-1'de yer almaktadır.

1.Literatür

Savunma sanayi, hem bir ülkenin güçlü orduya sahip olmasında hem de ekonomik büyümesini artırarak aynı zamanda teknoloji üreten bir yapıya sahip olmasında önemli bir paya sahip olmaktadır. Çalışmanın bu kısmında Türk savunma sanayi hakkında yapılmış olan çalışmalar yer almaktadır.

Yeşilkaya'nın (2017) çalışmasında; 5 adet ürün ve ürün grubundaki Türk savunma sanayinin rekabet gücü analiz edilmiştir. Analizde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler, Nispi İhracat Avantajı, Nispi İthalat Üstünlüğü endeksleri hesaplanmıştır. Sonuç olarak, Türk savunma sanayinin analiz yapılan ürün ve ürün gruplarında ihracat rekabet gücünün olmadığı görülmüştür.

Mevlütöğlü'nun (2017) çalışmasında, Türk savunma sanayinin dönüşüm süreci, bu dönüşümün amaçları ve dönüşümün önündeki engeller vurgulanmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'nin özellikle Ar-Ge harcamalarına ağırlık vererek uzun dönemli ve ihracata yönelik bir savunma sanayi stratejisi uygulamaya koymakta olduğu vurgulanmıştır.

Aydoğdu, Burmaoğlu, Sarıtaş, & Çakır'ın (2017) çalışmasında, Türk savunma sanayinin nanoteknoloji bazlı olarak nasıl gelişme gösterdiği incelenmiştir. Sonuç olarak nanoteknolojilerin yeni bir dönüşüm yarattığı ve Türkiye'nin savunma sanayi üzerinden bu dönüşümü yakaladığı vurgulanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin bu alanda yapmakta olduğu Ar-Ge harcamalarının uzun vadede ülke ekonomisine katkı sağlayacağı vurgulanmıştır.

Buzdağlı, Bilici, Gerni ve Emsen'in (2018) çalışmasında; ABD, Rusya, Mısır ve Türkiye'nin savunma sanayilerinin rekabet güçleri belirlenmeye çalışılmıştır. Analizde nispi ticaret üstünlüğü (RCA1), nispi ihracat üstünlüğü (RCA2) ve açıklanmış rekabetçilik (RCA3) endeksleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; 2011 yılından itibaren Türkiye'nin savunma sanayi ihracatının yüksek rekabet gücüne sahip olduğu belirlenmiştir.

Sandalcılar, Hacımamoğlu ve Cihan'ın (2018) çalışmasında; Türkiye ve ABD'nin savunma sanayi ürün ve ürün gruplarındaki ihracat rekabet gücü analiz edilmiştir. Çalışmada Balassa Endeksi kullanılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin 8911 (Harp silahları, tanklar, revolver, tabanca, kesici, dürtücü silahlar) ve 8912 (Bombalar, torpil, mayın, mermi vb. harp mühimmatı, aksamı, parçası) ürün gruplarında 2008-2012 döneminde üstünlük elde edemediği görülmüştür. Ancak Türkiye'nin 8913 (Askerî olmayan silahlar) ve 8919 (Ateşli silahların aksam-parçaları, teferruatı) ürün gruplarının dış ticaretinde avantajı olduğu görülmüştür.

Ateş'in (2020) çalışmasında, Türk savunma sanayi ihracatının rekabet gücü analiz edilmiştir. Analiz 2000-2019 yılları dönemi için SITC Rev 3 4digit veriler ile yapılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin özellikle 8911 (Harp silahları, tanklar, revolver, tabanca, kesici, dürtücü silahlar) ve 8913 (Askerî olmayan silahlar) ürün gruplarında ihracat rekabet gücünün yüksek olduğu belirlenmiştir.

Demir'in (2020) çalışmasında, Türk savunma sanayinin dönüşümü çeşitli dönemlere ayrılarak analiz edilmiştir. Türk savunma sanayinin gelişim süreci, gelişimin aşamaları ve itici güçlerinin neler olduğu irdelenmiştir. Sonuç olarak Türkiye'nin savunma sanayinde büyük aşama kaydettiği, bu aşamanın Türkiye'nin hem caydırıcı bir askerî güç olmasında hem de ekonomik ve teknolojik gelişiminde katkı sağlamakta olduğu vurgulanmıştır.

Besenyó & Málnássy'nin (2022) çalışmasında, Türk savunma sanayinin durumu ve geleceği incelenmiştir. Çalışmada ayrıca Türk savunma sanayi firmalarının hangi ülke ve bölgelere ağırlıklı olarak ihracat gerçekleştirdiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin özellikle İnsansız Hava Aracı (İHA) üretiminin savunma sanayi açısından önemli olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak Türkiye'nin savunma sanayi konusunda büyük bir aşama kaydettiği ve kaydedilen aşamadan yakın ilişkiler yoluyla, Macaristan'ın da yararlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Literatür taramasında Türk savunma sanayinin ihracat rekabet gücünün analiz edildiği çalışmaların son derece sınırlı olduğu görülmüştür. Çalışmanın var olan literatürün zenginleşmesi anlamında fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, literatürde rastlanan çalışmaların genel olarak 4 digit (hane) verilerle yapıldığı gözlenmiştir. Bu çalışmada analiz 5 digit verilerle yapılmış böylece daha detaylı bir analiz gerçekleştirmek amaçlanmıştır.

2. Savunma Sanayi Sektörüne Bir Bakış

Savunma sanayinin ortaya çıkış nedeni, ülkelerin iç ve dış tehditlere karşı her an hazır bulunma zorunluluğudur. Kendi güvenliği için her ülke, belirli sayıda eğitimli personele, bu personeli donatacak silah, mühimmat ve zorlu koşullara dayanıklı giyim malzemesine ihtiyaç duymaktadır. Savunma sanayi; ülkenin iç ve dış güvenliği için gerekli olarak her türlü araç gerecin üretilmesi ve gerekli hizmetlerin sunulmasıyla uğraşan sektör olarak şeklinde tanımlanabilir. Savunma sanayinin başlıca ana sektörleri şu şekilde sınıflandırılmaktadır;

1) Havacılık ve Uzay Sanayii,

- 2) Silah ve Mühimmat Sanayii,
- 3) Askerî Gemi İnşa Sanayii,
- 4) Roket ve Füze Sanayii,
- 5) Askerî Otomotiv ve Zırhlı Araç Sanayii,
- 6) Elektronik Sanayii,
- 7) Askerî Giyim Sanayileri (Baran, 2018, s. 59).

Savunma sanayine sahip olma konusunda iki karşıt görüş bulunmaktadır. Birinci görüş yerli bir savunma sanayine sahip olmak gerektiğini savunurken ikinci görüş küreselleşen dünyada yerli bir savunma sanayine gerek olmadığı yönündedir.

Savunma sanayinin yerli ve millî olması gerektiğini savunanlara göre, ilk olarak savunma sanayinde dışa bağımlılığı sınırlı ya da hiç olmayan bir ülke siyasi ve ekonomik alanlarda bağımsız hareket etme imkânına sahip olacaktır. İkincisi, savunma sanayi AR-GE yoğun bir sanayi koludur ve teknolojik ilerlemelerin kaynağı olabilecek bir potansiyeli bulunmaktadır. Yerli ve millî savunma sanayine sahip bir ülke, teknoloji üreten bir ülke konumuna gelecektir (Bayram, 2020, s. 181). Üretilen teknolojiler ve yapılan AR-GE yatırımları dışsallık yaratarak ülkedeki birçok sektörü etkileyecek ve böylece ülkenin ekonomik büyümesi hızlanacaktır (Sezgin ve Sezgin, 2018, s. 8). Üçüncü olarak, öncesinde ithal edilen savunma sanayi ürünleri, ülke içerisinde üretilerek hem istihdam artırılabilecek hem de ithalat yoluyla yurt dışına ödenen döviz ülke içerisinde kalacaktır (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2019, s. 2). Dördüncü olarak, savunma sanayi geliştikçe ihracatı artırma potansiyeli de bulunmaktadır. Bu sayede ülkeler dış ticaret açıklarını azaltma şansı bulabileceklerdir. Beşincisi, savunma sanayinde gelişmiş firmaların ürünleri için, monopol güçlerinden faydalanarak yüksek fiyatlar istedikleri görülmektedir. Yerli ve millî savunma sanayine sahip olmak bu ödemelerden kaçınarak ülke ekonomisinin zarar görmesini engelleyecektir. Altıncı olarak, gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunlarından birisi yetişmiş ve iyi eğitim almış olan vatandaşların başka ülkelere göç etmeleri anlamına gelen beyin göçüdür. Beyin göçünün azaltılması için, eğitilmiş insanlara edindikleri yetenekleri kullanma fırsatı ve iyi bir yaşam sunmak gerekmektedir. Beyin göçünün önlenmesi ve hatta tersine beyin göçü için, teknoloji yoğun üretim biçimine sahip olan savunma sanayi bir araç olabilme potansiyeline sahiptir (SASAD, 2019, s. 30). Son olarak, savunma sanayi alanında ileri düzeyde olan ülkelerin, bu durumu politik etkilerini artırma aracı olarak kullandıkları da bilinmektedir (Lee ve Park, 2020, s. 1).

İkinci görüş; yerli ve millî bir savunma sanayine gerek olmadığı şeklindedir. Bu görüşe göre, savunma sanayi ülke ekonomisine ağır yük yüklemektedir. Bu görüşe göre; savunma sanayi günümüzde teknoloji-yoğun bir hâl almıştır. Savunma sanayi ürünlerinin geliştirilmesi için AR-GE harcaması yapmak gerekmektedir. AR-GE harcamalarının çok yüksek maliyetli olduğu ve başarılı sonuç alınmasının kesin olmadığı düşünüldüğünde ülke ekonomilerine büyük bir yük yükleme potansiyeli barındırdıkları görülebilir. Ülkelerin sınırlı kaynaklarını halklarının refahını artırmak için eğitim, sağlık, alt yapı vb. alanlara aktarmaları ve savunma sanayi ürünlerini uluslararası ortaklıklara katılarak tedarik etmeleri kendileri için daha olumlu sonuçlar verebilir.

Günümüzde ülkeler küresel değer zincirinin parçaları hâline gelmişlerdir. Buna göre bir ürünün her bir bileşeni onu en düşük maliyetli ve en yüksek kalitede üreten ülkede gerçekleştirilmekte ve sonradan birleştirilmektedir. Ülkeler bu sayede yüksek maliyetlere katlanarak sahip olabilecekleri askerî ürünlere, daha düşük maliyetle sahip olabilmektedirler (Kurç ve Bitzinger, 2018, s. 255). Ayrıca denenmiş ve başarılı olmuş ürünler satın alınacağı için, bu ürünlerin geliştirilmesi sırasında harcanacak AR-GE harcamaları ve zamandan da tasarruf edilmiş olacaktır.

Ülkelerin yerli ve millî savunma sanayisine sahip olma ya da olmama kararı ülkenin kendi koşullarından etkilenmektedir. Eğer ülke sorunlu bir coğrafyada bulunuyor ve çeşitli iç ve dış tehditlere maruz kalıyorsa o ülkenin yerli ve millî bir savunma sanayine sahip olması gerekmektedir. Tersine ülke, komşularıyla dostane ilişkiler içindeyse ve iç tehditlere maruz kalmıyorsa yerli ve millî savunma sanayisine sahip olmak yerine savunma ürünleri ihtiyacını yabancı kaynaklardan ya da uluslararası ortaklıklar vasıtasıyla giderebilecektir.

2.1 Dünyada Savunma Sanayi ve Savunma Sanayi Ürün İhracatı

Savunma için gerekli silah ve araç-gerecin üretilmesi insanlık tarihi kadar eski bir uğraştır. İnsanlar tarihin her döneminde bazı tehditlerle karşı karşıya kalmışlar ve kendilerini korumak için bazı savunma araçlarına ihtiyaç duymuşlardır. Savunma sanayi, bu ihtiyacı karşılamak için ortaya çıkmış bir sanayi koludur. Sanayi devrimine kadar küçük ve orta büyüklükte atölyeler tarafından karşılanmaya çalışılan savunma ihtiyaçları, sanayi devriminden sonra büyük fabrikalarca ve ayrı bir sanayi kolu hâlinde örgütlenerek karşılanmaya çalışılmıştır. Savaş teknolojisinde görülen gelişmelerin paralelinde, savunma sanayi de hızla gelişmiştir. I. ve II. Dünya Savaşları öncesi ve sırasındaki dönemlerde savunma harcamaları çok yüksek düzeylere

yükselmiştir. Ardından gerçekleşen Soğuk Savaş Dönemi'nde, dünya ABD önderliğindeki Batı bloku ile Sovyetler Birliği önderliğindeki Doğu bloku olarak iki kutba ayrılmış ve büyük bir silahlanma yarışı yaşanmıştır. Bu dönemde savunma sanayi daha hızlı gelişme imkânı bulmuştur. Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber savunma sanayine artık daha az ihtiyaç duyulacağı ve bu alana yapılan yatırımların gereksiz olduğuna yönelik görüşler ortaya çıkmıştır. 2001 İkiz Kuleler saldırıları ve küresel ölçekte terörizmin tırmanması, bu görüşü geçersiz kılmış ve savunma sanayinin önemi tekrar anlaşılmaya başlanmıştır (Canbay ve Mercan, 2020, s. 708). Sonrasında yaşanan; ABD'nin Afganistan ve Irak'a müdahalesi, Rusya-Gürcistan Savaşı, IŞİD terör örgütünün saldırıları, Keşmir bölgesinde Hindistan ile Pakistan arasında yer yer çıkan çatışmalar ve son olarak Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan çatışmalar vb. olaylar sonucunda savunma sanayinin günümüzde de son derece önemli olduğu görülmüştür.

Savunma sanayinin önemi arttıkça savunma sanayi ürünlerinin ticareti de önem kazanmıştır. Savunma sanayi, ihracat kabiliyeti yüksek bir sektördür. Savunma sanayi ürünleri ihraç edilerek hem ülkeye döviz kazandırılmakta hem de bu ürünlerin benzerlerini ithal etmek için yapılacak ödemelerden de kaçınma şansı doğmaktadır.

Tablo 1'de 2021 yılı için, çalışmada kullanılmış olan ürün gruplarında, dünya ihracatında ilk beş sırada yer alan ülkeler görülmektedir. Pay sütunu yüzde olarak ifade edilmektedir. Tabloda on üç adet ürün ve ürün grubu yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, ABD'nin altı ürün grubunda birinci, bir ürün grubunda üçüncü, üç ürün grubunda dördüncü ve bir ürün grubunda da beşinci olduğu görülmüştür. Kısacası on üç ürün grubunun on birinde ABD ilk beş ülke içinde yer almaktadır. Almanya sekiz ürün grubunda ilk beşte yer alırken İtalya ise beş ürün grubunda ilk beşte yer almıştır. Türkiye ise, dört ürün grubunda ilk beşte yer almıştır. Bunlar; 89114-Revolverler ve tabancalar, 89122- Silahlar İçin Fişekler, 89123- Havalı silah kurşunları, mermi, kovan vb. ve 89131- Diğer ateşli silahlar ürün gruplarıdır.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Ürün Gruplarında Dünya İhracatında En Yüksek Paya Sahip Olan İlk Beş Ülke (2021 Yılı Verileri İçin)

	Birinci		İkinci		Üçüncü		Dördüncü		Beşinci	
	Ülke Adı	Pay(%)	Ülke Adı	Pay(%)	Ülke Adı	Pay(%)	Ülke Adı	Pay(%)	Ülke Adı	Pay(%)
89111	Tayland	24,25	Kanada	21,46	ABD	17,89	Belçika	16,05	İsviçre	8,02
89112	ABD	50,66	G. Kore	25,16	Norveç	9	İsviçre	6,89	Polonya	2,14
89113	Çin	25,91	Almanya	20,2	ABD	10,38	Hindistan	9,88	Japonya	7,11
89114	ABD	26,46	Çekya	16,93	Hırvatistan	15,81	Almanya	13,2	Türkiye	11,9
89122	Brezilya	37,12	İtalya	21,84	İspanya	12,51	Türkiye	6,69	ABD	5,31
89123	İspanya	20,01	İtalya	17,41	Fransa	15,33	Türkiye	12,25	Almanya	7,03
89124	ABD	22,5	G. Kore	17,98	İsviçre	12,99	Almanya	10,49	Bosna-Hersek	6
89129	ABD	69,37	G. Kore	6,85	İspanya	5,73	Kanada	2,72	Norveç	2,72
89131	İtalya	22,03	Türkiye	21,3	Brezilya	12,13	ABD	7,94	Almanya	5,98
89139	Çekya	37,97	Çin	14,02	Almanya	8,89	ABD	6,45	İspanya	4,98
89191	Hindistan	31,54	İtalya	20,1	G. Kore	18,66	ABD	8,08	Almanya	6,63
89195	ABD	17,89	Almanya	14,82	Japonya	10,15	İtalya	9,16	Kanada	8,7
89199	ABD	48,69	Avustralya	7,12	İsviçre	6,37	Norveç	4,34	Kanada	4,02

Kaynak: COMTRADE veri tabanından alınan verilerden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Savunma sanayinde gelişme kaydetmiş ülkelerin, savunma sanayi ihracat pazarından da yüksek pay aldıkları söylenebilir. Bu sayede savunma sanayinin ihtiyacı olan sermaye birikimi oluşabilmekte, yeni ürünlerin geliştirilmesi için gerekli olan AR-GE harcamaları finanse edilebilmekte ve ihracat daha da artmaktadır. Kısacası, savunma sanayinde ihracata yönelmek, savunma sanayinin gelişmesine hizmet etmektedir.

Tablo 2’de 2022 yılı itibariyle dünyada savunma sanayi geliri en yüksek olan ilk yüz şirketin ülkelere göre dağılımı görülmektedir. Tablo incelendiğinde, ABD’nin kırk altı firma ile listede en çok savunma sanayi firması bulduran ülke olduğu görülmüştür. İkinci ülke olarak, sekiz firma ile Birleşik Krallık yer alırken sonrasında sırasıyla yedi firma ile Çin, beş firma ile Fransa ve üç firma ile Türkiye gelmektedir.

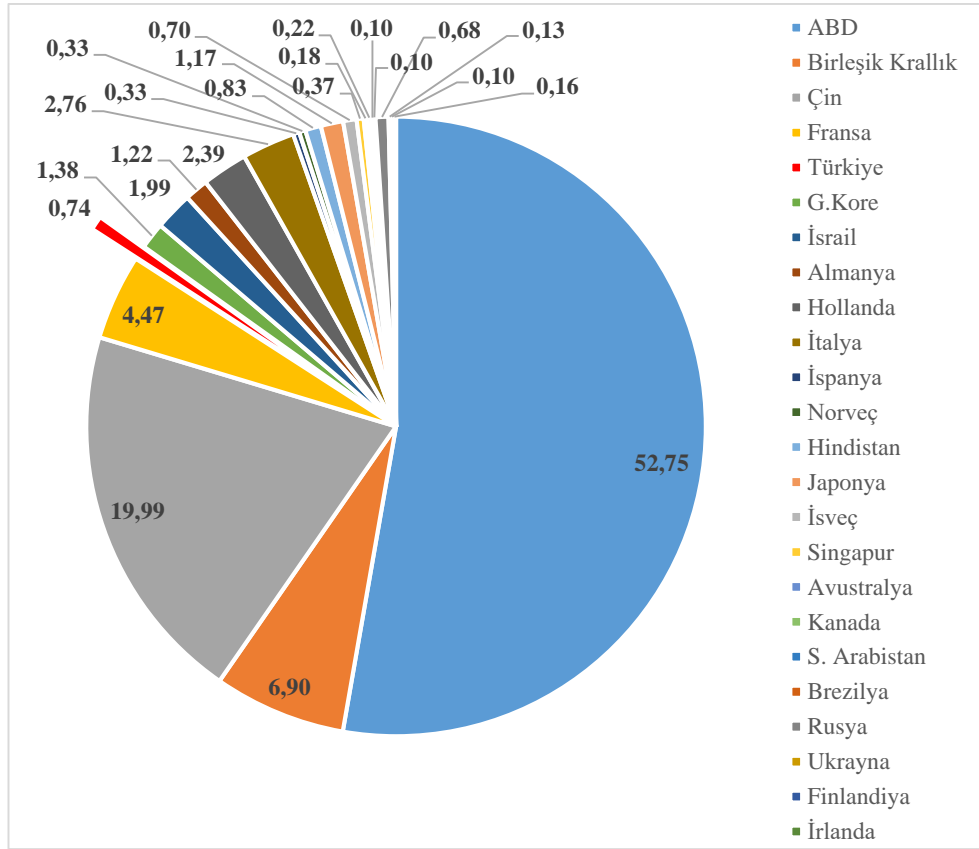
Tablo 2: Savunma Sanayi Geliri En Yüksek Olan İlk Yüz Şirketin Ülke Bazlı Dağılımı (2022 Yılı)

Ülkeler	ABD	Birleşik Krallık	Çin	Fransa	Türkiye	Güney Kore	İsrail	Almanya
Şirket Sayısı	46	8	7	5	3	3	3	3
Ülkeler	Hollanda	İtalya	İspanya	Norveç	Hindistan	Japonya	İsveç	Singapur
Şirket Sayısı	2	2	2	2	2	2	1	1
Ülkeler	Avustralya	Kanada	S. Arabistan	Brezilya	Rusya	Ukrayna	Finlandiya	İrlanda
Şirket Sayısı	1	1	1	1	1	1	1	1

Kaynak: Defense News. Top 100 Defense Companies 2022. Defense News Web Sitesi: <https://people.defensenews.com/top-100/>

Şekil 1’de savunma sanayinde faaliyet gösteren ilk yüz şirketin, ülke bazlı olarak, savunma sanayi faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlerinin², listede yer alan firmaların toplam savunma sanayi gelirlerine oranı görülmektedir. İlk yüz firmanın toplam geliri 586,49 milyar dolar civarındadır. Bu gelirden en büyük payı yüzde 52,75 ile ABD firmaları almaktadır. İkinci en büyük payı yüzde 19,99 ile Çin firmaları, üçüncü en büyük payı ise yüzde 6,90 ile Birleşik Krallık firmaları almaktadır. Türkiye’nin ilk yüz içerisinde yedi adet firması bulunmasına rağmen savunma sanayi gelirinin 4,4 milyar dolar civarında olduğu ve yalnızca yüzde 0,74’lük bir paya sahip olduğu görülmüştür.

² Kaynak alınan listede, firmalar için “toplam gelir” ile “savunma sanayinden elde edilen gelir” ayrımı bulunmaktadır. Çalışmada savunma sanayinden elde edilen gelir kalemi kullanılmıştır. Bunun nedeni, toplam gelir kalemi içerisinde firmanın savunma sanayi faaliyeti dışında elde ettiği gelirlerin de yer almasıdır. Ayrıca çalışmanın konusu ihracat rekabet gücü hakkında olduğu için firmaların ihracat gelirlerini daha iyi yansıtacağı düşünülen savunma sanayinden elde edilen gelirler kaleminin alınması uygun görülmüştür.

Şekil 1: Ülkelerin Savunma Sanayi Ürün Ticaretinden Aldıkları Paylar (2022 Yılı- %)

Kaynak: Defense News, Top 100 Savunma Sanayi Firmaları

2.2 Türk Savunma Sanayi ve Savunma Sanayi Ürün Ticareti

Türk milleti savaşçılığıyla tanınan ve ordusuna çok önem veren bir millettir. Bu nedenle, Türk savunma sanayinin tarihi eski devirlere dayanmaktadır. Türk savunma sanayi kurumsal olarak ilk olarak, Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde Tophane-i Amire ile kurulmuştur. Daha sonra ise Tersane-i Amire, Haliç Tersanesi Taşkızak Tersane, Baruthane-i Amire isimli kuruluşlar kurulmuştur. İlerleyen dönemlerde Osmanlı'nın hem sanayileşme hem de teknolojik olarak Batı'nın gerisinde kalmasından, savunma sanayi de olumsuz etkilenmiştir. Osmanlı devletinin son dönemine doğru; belli başlı fabrikalar dışında savunma sanayinin dışa bağımlı olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, Kurtuluş Savaşı yıllarında savunma sanayi alanında yaşanan zorluklardan dersler çıkartılmış ve yerli ve millî bir savunma sanayi kurulması için adımlar atılmaya başlanmıştır.

Türkiye’de, Cumhuriyet sonrası savunma sanayinin gelişimi dört döneme ayrılarak analiz edilebilir. Bunlar; 1923-1952, 1952-1974, 1974-1998 ve 1998'den günümüze kadar olan dönemlerdir (Özgen, 2016, s. 193).

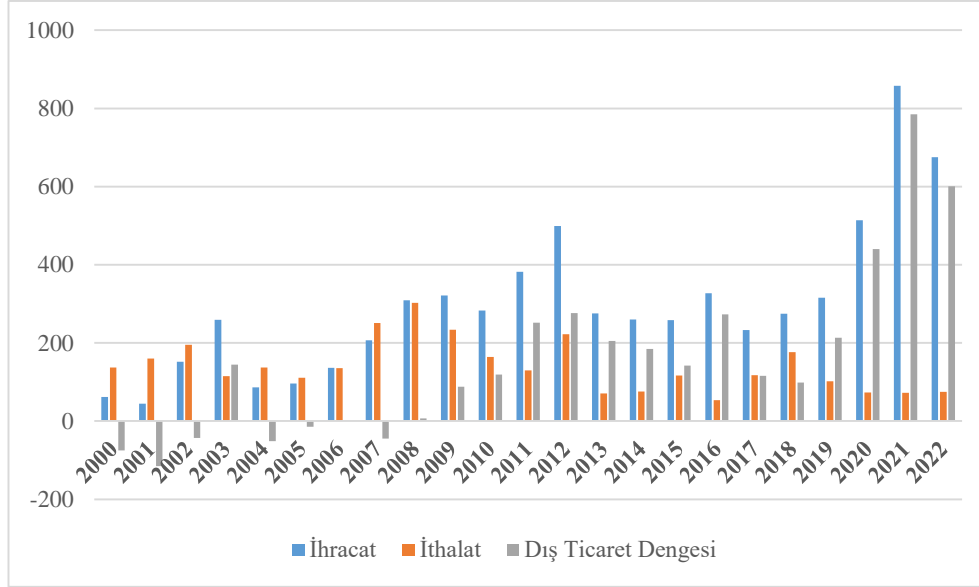
1) 1923- 1952 Dönemi: Bu dönemde, uygulanan devletçilik ilkesinin etkisi savunma sanayinde de görülmektedir. Savunma sanayi yatırımları ve ürünlerin geliştirilmesi ağırlıklı olarak devlet eliyle yapılmıştır. Kara kuvvetlerinin ihtiyacını karşılamak için Kırıkkale ve Ankara’da askerî fabrikalar kurulmuştur. Deniz kuvvetlerinin gemi ihtiyacını karşılamak için ise Taşkızak ve Gölcük’te tersaneler kurulmuştur. Havacılık alanında ise 1926 yılında Tayyare ve Motor Türk A.Ş. (TamTAŞ) faaliyete geçmiş Alman ve ABD menşeli 126 adet uçak üretmiştir. Buna ek olarak Nuri Demirağ İstanbul’da özel bir uçak firması kurmuş 1936 ile 1943 döneminde çeşitli uçaklar üretmiştir (Mevlütöğlü, 2017, s. 283). Osmanlı Dönemi’nde İmalât-ı Harbiye-i Umumiye Müdürlüğüne bağlı çalışan fabrika ve tesisler, 1921 yılında “Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğüne” bağlanmış daha sonra ise 1950 yılında ise bu kuruluş yeni kurulan “Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu’na” (MKEK) devredilmiştir. Bu dönem yerli ve millî savunma sanayinin kurulmaya çalışıldığı bir dönem olarak ifade edilebilir.

2) 1952- 1974 Dönemi: Türkiye, Birleşmiş Milletlerin çağrısı üzerine 1950 yılında Kore Savaşı’na asker göndermiştir. 1952 yılında ise, Türkiye NATO’ya üye olmuştur. Üyelik sonrasında Türkiye, savunma sanayi ihtiyaçlarını yerli ve millî kaynaklardan çok dış kaynaklardan tedarik etmeye yönelmiştir. Bunun nedeni olarak, üyelik sonrasında ABD’nin Türkiye’ye yüksek oranda askerî malzeme yardımı yapması olarak gösterilebilir. Fakat bu durumun sakıncaları kısa sürede ortaya çıkmıştır. Türkiye, Kıbrıslı Türklere karşı EOKA terör örgütü tarafından gerçekleştirilen kanlı eylemlere son vermek için adaya müdahale etmek istemiş fakat müttefiki olan ABD ile 1964 yılında yaşanan Johnson Mektubu olayı sonrasında bundan vazgeçmek durumunda kalmıştır. Mektupta yer alan “Türkiye ile aramızda mevcut Temmuz 1947 Anlaşmasınının 4'üncü maddesi mucibince, askerî yardımın verilmiş maksatlarından gayri gayelerde kullanılması için Hükümetinizin, Birleşik Devletler’in muvafakatini alması icap etmektedir.” kısmından anlaşıldığı üzere, Türkiye’nin müttefiki olan ülkeden aldığı silahları ondan izinsiz kullanmaması gerektiği açıkça belirtilmektedir. Bu olay ile Türkiye’nin savunma sanayinin yerli ve millî kaynaklara yöneliminin başlangıcı sayılabilir. Garantör ülke vasfı ile Kıbrıslı Türklere yapılan zulümlere son vermek için 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı’nı gerçekleştirmiştir. Sonrasında ise ABD, Türkiye’ye silah ambargosu uygulamaya başlamıştır. Bu ambargo ile artık, Türkiye’nin savunma sanayinde yerli ve millî kaynaklara yönelmesi zorunluluk hâlini almıştır.

3) 1974- 1998 Dönemi: Yerli ve millî savunma sanayinin kurulmak istenmesinin yansıması olarak; 1970 yılında Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı, 1972 yılında Deniz Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı ve 1974 yılında Kara Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı kurulmuştur. 1987 yılında bu vakıflar Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı adıyla tek bir çatı altında toplanmıştır. Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı aracılığıyla ASELSAN (1975), İŞBİR (1979), ASPİLSAN (1981) ve HAVELSAN (1982) gibi ulusal savunma sanayi firmaları kurulmuştur. TSK'nın giderek büyüyen ihtiyaçlarını karşılamak için, 1985 yılında Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (SAGEB) kurulmuştur. Daha sonrasında başkanlık, 1989 yılında Savunma Sanayi Müsteşarlığı'na dönüştürülmüştür.

4) 1998 – Günümüz Dönemi: Dördüncü dönem, Türk Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi Esasları (TSSPSE) belgesinin yürürlüğe girmesiyle başlamaktadır. Bu dönemde savunma sanayinin dışa bağımlılığını azaltıcı adımlar atılmıştır. 2000'li yıllardan itibaren; yerli tank (ALTAY), yerli piyade tüfeği (MPT-76), yerli keskin nişancı tüfeği (BORA-12), yerli obüs (FIRTINA), yerli saldırı helikopteri (T129 ATAK), yerli insansız hava araçları (ANKA, Bayraktar TB-2 vb.) projeleri hayata geçirilmiştir ve çalışmaları sürmektedir. Günümüzde, Türk savunma sanayi gelecekte insansız olarak kullanılacak olan silah teknolojilerini üretebilecek düzeye erişmiştir. Türk savunma sanayi ürünleri birçok ülkeye ihraç edilmektedir. 27 Eylül 2020 tarihinde başlayan, Azerbaycan – Ermenistan savaşı sırasında Türk insansız hava araçları etkinliklerini gösterme şansı bulmuştur. Bu durum Türk savunma sanayi ihracat potansiyelinin daha da artmasına neden olacağı beklenebilir (Ateş, 2021, s. 15).

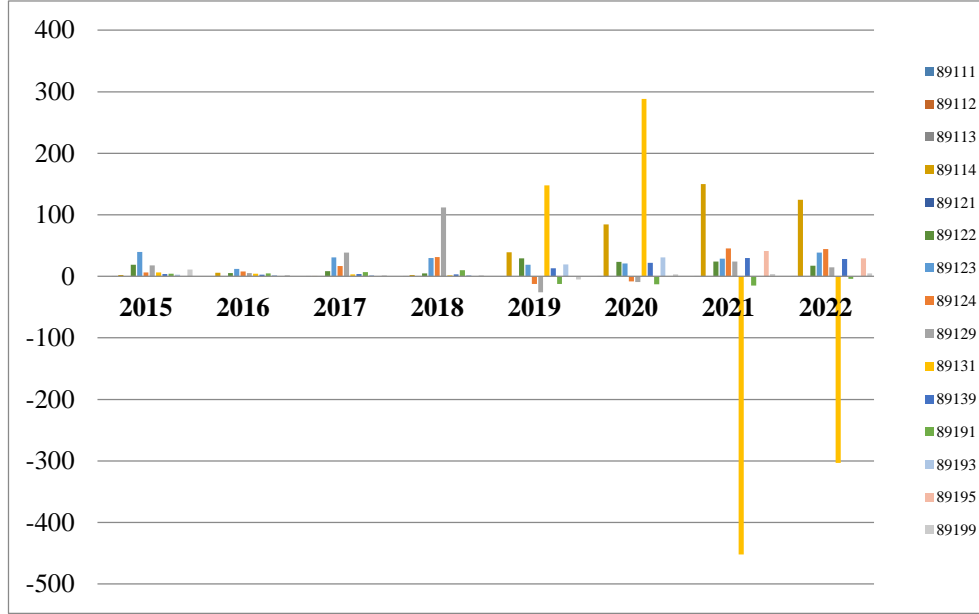
Şekil 2'de çalışmada yer alan savunma sanayi ürünleri özelinden, Türkiye'nin savunma sanayi ürünü ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri 2000 - 2022 dönemi için görülebilmektedir. Şekilde bulunan değerler milyon ABD doları cinsindedir. 2008 yılından itibaren, Türkiye'nin savunma sanayi ticareti dengesinin fazla verdiği görülmüştür. Savunma sanayinin, Türkiye'nin ihracatını artırıcı, dış ticaret açığını ise azaltıcı rol oynadığı söylenebilir. Buna ek olarak savunma sanayinde yaşanan gelişmeler aynı zamanda diğer sektörlerin gelişmesini de tetikleyecektir. Bu durumun özellikle uzun vadede Türkiye'nin dış ticaret açığını azaltacağı ve diğer sektörlerin de dış ticaret fazlası vermesini sağlayacağı düşünülmektedir.

Şekil 2: Türkiye'nin Savunma Sanayi Ürünü İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi (Milyon ABD \$)

Kaynak: COMTRADE veri tabanından alınan verilerden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 3'te Türkiye'nin çalışmada kullanılan ürünler itibariyle, 2015-2022 dönemi için savunma sanayi dış ticaret dengeleri görülmektedir. Şekilde bulunan değerler milyon ABD doları cinsindedir. Şekilde görülen dönemde, 89111-Tanklar, silahla donatılmış savaş araçları, 89112-Harp silahları (revolver, tabanca ve 9307"daki silahlar hariç), 89121-Av tüfeği için fişekler ve 89195-Silahlara ait diğer aksam-parçalar (891.31 için) ürün gruplarında ihracat ve ithalatın gerçekleştirilmediği görülmüştür. 2015-2018 döneminde tüm ürün gruplarında ihracatın, ithalattan yüksek olduğu yani Türkiye'nin dış ticaret fazlası verdiği görülmüştür. 2022 yılında ise, 89131- Diğer ateşli silahlar ve 89191- Revolverler ve tabancaların aksam-parçaları ürün gruplarında dış ticaret açığı verildiği görülmüştür.

Şekil 3: Türkiye'nin Ürün Bazlı Savunma Sanayi Dış Ticaret Dengeleri (Milyon ABD \$)

Kaynak: COMTRADE veri tabanından alınan verilerden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3'te dünyada savunma sanayinde faaliyet gösteren ilk 100 firma içerisinde yer alan Türk firmaları yer almaktadır. Listede yedi adet Türk firması bulunmaktadır. Türk firmalarının toplam şirket gelirleri içerisinde, savunma sanayi gelir paylarının yüksek olduğu görülmüştür. Buradan Türk firmalarının, savunma sanayi faaliyetleri üzerinde yoğunlaştıkları yorumu yapılabilir. Fakat Türk firmalarının savunma sanayi gelirlerinin düşük olduğu da gözlenmiştir.

Tablo 3: İlk 100 Savunma Sanayi Firması Listesinde Yer Alan Türk Firmaları (Milyon ABD Doları)

2021 Yılı Sıralaması	2020 Yılı Sıralaması	Şirket Adı	Savunma Sanayi Geliri 2021	Savunma Sanayi Geliri 2020	Gelirdeki Yüzdelerik Değişim (%)	Şirketin Toplam Geliri 2021	Şirket Geliri / Savunma Sanayinde Elde Ettiği Gelir (%)
48	Aselsan A.S.	Türkiye	\$2,250.39	\$2,218.33	1%	\$2,333.68	96%
68	Turkish Aerospace Industries	Türkiye	\$1,302.95	\$1,256.42	4%	\$1,565.61	83%
Yeni	Roketsan	Türkiye	\$814.16	\$572.29	42%	\$814.16	100%

Kaynak: Defense News, Top 100 Savunma Firmaları

3. Rekabet Gücü Kavramı ve Belirleme Yöntemleri

Rekabet gücü, bir ülkenin serbest ve adil piyasa koşullarında, vatandaşlarının reel gelirlerini sağlarken ve artırırken aynı zamanda uluslararası piyasaların ihtiyacını karşılayabilecek mal ve hizmeti üretebilmesi anlamına gelmektedir (Erkan, 2016, s. 1844). Rekabet gücünün belirlenmesi için çeşitli dış ticaret endekslerinden yararlanılmaktadır. Çalışmanın bu kısmında, çalışmada yer alan endeksler açıklanmaktadır.

3.1 Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksleri (Revealed Comparative Advantage Index- RCA)

1965 yılında Balassa, kendi adıyla da anılan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (RCA) endeksini geliştirmiştir (Seymen, 2009, s. 236). Balassa Endeksi, ilgili mal ya da endüstri için, ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadığını belirlemeye çalışmaktadır (Şahinli, 2011, s. 235). Çalışmada hem ihracat hem de ithalat verilerini kapsayan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi (RCA3) kullanılmıştır. RCA3 endeksinde bulunan değerler eğer 1'den büyükse ülkenin bu mal veya endüstri grubunda karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunduğu, endeks değeri 1'den küçük ise ülkenin bu mal veya endüstri grubunda açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığını göstermektedir. RCA3 endeksi denklem 1'deki gibi formüle edilir. Denklem 1'de; X_{ij} i ülkesinin j malı ihracatını, X_{it} i ülkesinin t malı ihracatını, M_{ij} i ülkesinin j malı ithalatını, M_{it} i ülkesinin t malı ithalatını temsil etmektedir. Endeks değerinin 1'den büyük olması, ülkenin bahsi geçen ürün veya endüstride açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü olduğunu göstermektedir. Endeks değeri 1'den küçük ise ülkenin bu mal veya endüstri grubunda açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünün olmadığını göstermektedir.

$$RCA3 = \frac{X_{ij}/X_{it}}{M_{ij}/M_{it}} = \frac{X_{ij}/M_{ij}}{X_{it}/M_{it}} \quad (1)$$

RCA endekslerinin yorumlanması için 4 aşamalı bir sınıflandırma yapılmıştır (Hinloopen ve Marrewijk, 2001, s. 8).

0 < RCA ≤ 1; Karşılaştırmalı üstünlük yoktur.

1 < RCA ≤ 2; Zayıf karşılaştırmalı üstünlük vardır.

2 < RCA ≤ 4; Orta düzeyde karşılaştırmalı üstünlük vardır.

4 < RCA; Güçlü karşılaştırmalı üstünlük vardır.

3.2 Açıklanmış Rekabet Üstünlük Endeksleri (Revealed Competitiveness-RC)

Balassa endeksine alternatif olarak Vollrath 1991 yılında, açıklanmış rekabet üstünlük endekslerini oluşturmuştur. Bu yöntem sırasıyla nispi ticaret üstünlüğü (relative trade advantage-RTA), nispi ihracat üstünlüğü (relative export advantage-RXA), nispi ithalat üstünlüğü (relative import advantage-RMA) bileşenlerinden oluşmaktadır. RTA, RXA ve RMA endekslerinin farkından oluşmaktadır. Endekslerin pozitif değer alması, rekabetçi bir avantajın olduğunu; negatif değer alması ise rekabetçi bir dezavantajın olduğunu göstermektedir.

3.2.1 Nispi İhracat Üstünlüğü Endeksi (Revealed Export Competitiveness-RXA)

Nispi ihracat üstünlüğü endeksi (RXA), belirli bir mal grubunda herhangi bir ülkenin, küresel pazarda sahip olduğu ihracat payının diğer bütün mal gruplarındaki dünya ihracatındaki payına oranlanması olarak açıklanmaktadır (Vollrath, 1991, s. 267). Denklem 2’de, X_{ij} i ülkesinin j malı için ihracat değeri, X_{it} i ülkesinin toplam ihracat değerini, X_{wj} j malı için toplam dünyada gerçekleşen ihracat değerini, X_{wt} ise dünyada bütün mallar için gerçekleşen ihracat değerini temsil etmektedir. Endeks şu şekilde hesaplanmaktadır;

$$RXA_{ij} = [X_{ij} / (X_{it} - X_{ij})] / [(X_{wj} - X_{ij}) / (X_{wt} - X_{it})] \quad (2)$$

3.2.2 Nispi İthalat Üstünlüğü Endeksi (Revealed Import Competitiveness-RMA)

Nispi ithalat üstünlüğü endeksi (RMA), belirli bir mal grubunda herhangi bir ülkenin, küresel pazarda sahip olduğu ithalat payının diğer bütün mal gruplarındaki dünya ithalatındaki payına oranlanması olarak açıklanmaktadır. Denklem 3’te, M_{ij} i ülkesinin j malı için ithalat değerini, M_{it} i ülkesinin toplam ihracat değerini, M_{wj} j malı için toplam dünyada gerçekleşen ithalat değerini ve M_{wt} dünyada bütün mallar için gerçekleşen ithalat değerini temsil etmektedir. Endeks şu şekilde hesaplanmaktadır;

$$RMA_{ij} = [M_{ij} / (M_{it} - M_{ij})] / [(M_{wj} - M_{ij}) / (M_{wt} - M_{it})] \quad (3)$$

3.3.3 Nispi Ticaret Üstünlüğü Endeksi (Revealed Trade Competitiveness-RTA)

Nispi ticaret üstünlüğü endeksi (RTA), nispi ihracat üstünlüğü endeksinden (RXA) nispi ithalat üstünlüğü endeksinin (RMA) çıkarılması sonucunda elde edilmektedir. Analiz sonucunun pozitif bir değer alması, ülkenin o ürün veya ürün grubunda rekabet gücünün yüksek olduğunu,

negatif bir değer alması ise rekabet gücünün düşük olduğunu göstermektedir (Yeşilkaya, 2017, s. 569).

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij} \quad (4)$$

Vollrath Endeksi (RC- RTA) rekabet gücünün ölçülmesinde, Balassa endekslerine (RCA) göre daha isabetli sonuçlar vermektedir. Bunun nedeni; endekste ihracat ve ithalat verilerinin beraber kullanılmasıdır. Ancak RTA ve RC endeksleri bazı kısıtlamalara da sahiptir. Özellikle iki yanlı ticaretin söz konusu olmadığı durumlarda (ithalat ya da ihracat sıfır), endekslerinin uygulanması sınırlı kalacaktır (Şimşek ve Sadat, 2009, s. 140).

3.3 İhracatta Uzmanlaşma Endeksi (Export Specialization Index-ES)

ES endeksi, bir ülkenin belli bir ürün ya da ürün grubundaki ihracat ve ithalat verileri kullanılarak hesaplanmaktadır.

$$ES = \frac{X_{ij} - M_{ij}}{X_{it} + M_{it}} \quad (5)$$

Denklem 5'te, X_{ij} i ülkesinin j malı ihracatını, M_{ij} i ülkesinin j malı ithalatını temsil etmektedirler. Endeks değeri pozitif ise ülkenin o ürüne ihracatında uzmanlaştığını, negatif ise ihracatta uzmanlaşmanın söz konusu olmadığı şeklinde yorumlanır. Endeks -1 ile +1 arasında değerler almaktadır.

4. Veri Seti ve Analiz Sonuçları

Çalışma 2000-2020 dönemini kapsamaktadır. Çalışmanın verileri TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) ve UNCOMTRADE (United Nations Commodity Trade Statistics) veri tabanlarından alınmıştır. Veriler ABD doları cinsinden kullanılmıştır. Savunma sanayi ürünlerinin belirlenmesinde SITC Rev3 sınıflandırılmasından yararlanılmış ve 5 digit (hane) veriler kullanılmıştır. Savunma sanayi ürünleri olarak 89111, 89112, 89113, 89114, 89121, 89122, 89123, 89124, 89129, 89131, 89139, 89191, 89193, 89195, 89199 kodlu ürün ve ürün grupları kullanılmıştır. Bu ürün ve ürün gruplarının isimleri, çalışmanın sonunda yer alan EK-1 kısmında yer almaktadır.

Savunma sanayi ürünleri, birçok farklı endüstriden elde edilen ürünlerin bileşiminden oluşmaktadır. Bu nedenle savunma sanayinde yer alan ürün ve ürün gruplarını belirlemek son derece zordur. Örneğin; askerî giyim amacıyla kullanılan tekstil ürünlerini, diğer tekstil ürünleri içerisinde ayırmak imkânsızdır. Çünkü SITC, HS ve ISIC gibi uluslararası ürün sınıflandırma sistemlerinde böyle bir ayırım mevcut değildir. Bu nedenle çalışmada yer alan ürün ve ürün gruplarının seçiminde, savunma sanayi ile doğrudan bağlantısı olan ürün ve ürün grupların seçilmesi uygun görülmüştür.

Tablo 4’te çalışmada yer alan ürün grupları özelinden, Türk savunma sanayi ihracatının, dünya savunma sanayi ihracatı içindeki pay tablosu görülmektedir. Tabloya göre; 89111, 89112, 89193 ve 89195 ürün grupları dışında yer alan ürün gruplarında, Türkiye’nin payının arttığı görülmüştür. Bahsi geçen ürün gruplarında ise payların sıfıra indiği yani ihracat yapılmadığı görülmüştür. Bu ürün gruplarında, ihracattan çok TSK’nın ihtiyaçlarının yani iç tüketimin karşılanmaya çalışıldığı düşünülmektedir. 2020 yılı dünya savunma sanayi ihracatı içinde, Türk savunma sanayinin en yüksek paya sahip olduğu ilk üç ürün grubu; yüzde 21,30 ile 89131, yüzde 12,25 ile 89123 ve yüzde 8,63 ile 89114 no.lu ürün grupları olarak belirlenmiştir.

Tablo 4: Türk Savunma Sanayi İhracatının, Dünya Savunma Sanayi İhracatı İçindeki Pay Tablosu

Oranlar	89111	89112	89113	89114	89121	89122	89123	89124	89129	89131	89139	89191	89193	89195	89199
2000	4,22	0,26	0,03	0,03	0,55	0,12	2,03	0,46	0,14	1,83	0,38	0,02	0,07	3,95	0,05
2001	2,54	0,11	0,04	0,12	0,05	0,03	2,66	0,25	0,14	2,18	0,87	0,00	0,81	3,49	0,02
2002	7,21	0,15	0,08	0,25	0,28	0,01	2,71	0,07	0,67	3,24	1,96	0,02	2,58	4,47	0,02
2003	9,79	0,21	0,05	0,56	0,19	0,01	2,51	5,64	0,69	3,51	1,79	0,02	5,36	4,46	0,24
2004	0,47	0,31	0,15	0,38	0,18	0,09	5,03	4,91	0,41	2,72	2,47	0,05	4,86	2,91	0,65
2005	0,92	5,44	1,35	0,44	1,03	0,06	6,02	0,03	0,01	4,23	2,86	0,04	6,29	5,33	0,28
2006	0,78	10,49	0,08	1,55	1,13	0,15	8,21	0,04	0,03	5,53	4,00	0,07	5,98	6,22	0,11
2007	2,24	8,16	0,08	2,40	0,00	3,56	11,97	0,09	0,12	5,67	3,19	0,06	7,45	7,17	0,07
2008	5,32	14,82	0,32	3,34	0,00	4,03	7,67	0,10	0,02	4,87	3,02	0,08	9,25	7,33	0,12
2009	7,56	3,38	0,05	3,87	0,00	1,03	3,84	0,05	0,22	4,65	2,24	0,28	4,69	6,80	0,11
2010	3,31	13,31	0,08	4,03	0,00	0,82	4,62	0,19	0,19	5,28	2,23	0,30	7,68	5,94	0,09
2011	6,16	16,73	0,13	3,73	0,00	1,96	0,59	0,14	0,05	6,09	3,23	0,59	13,29	4,84	0,14
2012	5,89	29,29	0,04	3,42	0,00	1,14	3,12	0,03	0,08	8,16	3,37	0,56	0,00	0,00	0,34
2013	0,00	0,00	0,12	4,84	0,00	1,86	7,13	0,11	0,13	10,39	3,82	0,70	0,00	0,00	0,53
2014	0,00	1,56	0,15	3,08	0,00	2,59	10,54	0,65	0,03	10,36	3,15	0,19	0,00	0,00	0,63
2015	0,00	1,18	0,02	5,79	0,00	2,28	14,81	0,22	0,39	10,11	2,40	0,29	0,00	0,00	0,60
2016	0,00	0,00	0,03	3,83	0,00	1,86	15,81	0,12	1,15	12,45	2,28	0,36	0,00	0,00	0,45
2017	0,00	0,00	0,02	5,11	0,00	1,86	12,78	0,16	0,04	10,23	2,35	0,14	0,00	0,00	0,32
2018	0,00	0,00	0,02	4,48	0,00	3,41	13,94	0,40	0,39	11,29	2,35	0,25	0,00	0,00	0,37
2019	0,00	0,00	0,03	8,63	0,00	6,65	10,53	0,36	0,38	12,08	2,12	0,28	0,00	0,00	0,37
2020	0,00	0,00	0,41	11,90	0,00	6,70	12,25	0,84	0,38	21,30	2,68	0,63	0,00	0,00	0,35

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5’te çalışmada yer alan ürün grupları özelinde, Türk savunma sanayi ithalatının, dünya savunma sanayi ithalatı içindeki pay tablosu görülmektedir. Tabloya göre; 89191 ürün grupları dışında yer alan ürün gruplarında, Türkiye’nin payının azaldığı görülmüştür. Genel olarak ithalat paylarının azalması, Türkiye’nin savunma sanayinde dışa bağımlılığının azaldığı şeklinde yorumlanabilir. 2020 yılı için dünya ithalatı içinde, Türk savunma sanayinin en yüksek paya sahip olduğu ilk üç ürün grubu; yüzde 5,67 ile 89191, yüzde 2,17 ile 89123 ve yüzde 1,39 ile 89124 no.lu ürün grupları olarak belirlenmiştir.

Tablo 5: Türk Savunma Sanayi İthalatının, Dünya Savunma Sanayi İhracatı İçindeki Pay Tablosu

Oranlar	89111	89112	89113	89114	89121	89122	89123	89124	89129	89131	89139	89191	89193	89195	89199
2000	1,62	0,21	0,01	2,07	9,84	11,30	18,90	4,48	3,06	0,18	3,69	0,66	0,00	0,07	0,83
2001	0,81	4,19	0,00	1,71	8,04	3,58	35,16	0,11	5,27	0,70	0,65	0,46	0,02	0,43	0,85
2002	1,92	8,60	0,00	4,36	0,19	5,41	0,26	7,34	3,79	0,09	0,36	0,17	0,10	0,38	5,85
2003	0,63	4,42	0,01	0,57	0,13	5,20	0,47	0,57	3,18	0,16	0,32	0,38	0,19	0,45	5,34
2004	0,21	0,54	0,34	1,74	0,40	4,71	0,31	0,78	3,55	0,16	0,35	1,34	0,15	0,51	7,21
2005	0,13	35,08	0,08	1,51	0,20	3,81	0,65	0,60	0,08	0,19	0,55	1,39	0,02	0,43	0,02
2006	1,92	23,73	0,61	0,70	0,06	4,73	1,07	0,42	0,05	0,24	0,61	0,97	0,05	0,45	0,04
2007	9,15	7,46	0,01	1,93	0,00	3,51	2,28	0,33	0,08	0,28	0,85	1,38	0,11	0,82	0,06
2008	11,01	6,96	0,11	1,58	0,00	2,92	3,14	0,14	0,04	0,23	0,64	0,82	0,07	0,61	0,10
2009	5,06	14,47	0,01	0,47	0,00	2,40	2,99	0,10	0,04	0,12	0,42	0,92	0,02	0,56	0,14
2010	0,40	24,88	0,77	0,55	0,00	2,34	4,11	0,14	0,04	0,17	0,53	1,33	0,17	0,63	0,20
2011	0,29	11,24	0,14	0,85	0,00	4,00	3,34	0,34	0,15	0,19	0,38	1,82	0,74	0,98	0,89
2012	0,47	26,02	0,40	1,34	0,00	3,03	5,21	1,16	0,33	0,26	0,42	1,47	0,00	0,00	0,19
2013	0,00	3,21	0,20	1,37	0,00	2,05	6,61	0,72	0,13	0,29	0,45	1,98	0,00	0,00	0,23
2014	0,00	1,13	0,08	1,48	0,00	2,65	6,08	1,01	0,08	0,57	0,49	1,93	0,00	0,00	0,26
2015	0,00	0,00	0,06	0,60	0,00	3,71	15,72	0,45	0,32	0,53	0,56	2,99	0,00	0,00	1,22
2016	0,00	0,00	0,00	0,80	0,00	1,10	5,26	0,51	0,08	0,41	0,42	2,50	0,00	0,00	0,30
2017	0,00	0,00	0,00	0,09	0,00	1,54	13,02	1,01	0,82	0,26	0,53	3,80	0,00	0,00	0,22
2018	0,00	0,00	0,34	0,36	0,00	1,06	12,75	1,82	2,30	0,16	0,47	4,76	0,00	0,00	0,14
2019	0,00	0,00	0,13	0,21	0,00	0,32	1,75	1,20	0,76	0,09	0,30	5,68	0,00	0,00	0,77
2020	0,00	0,00	0,01	0,21	0,00	0,54	2,17	1,39	0,65	0,26	0,16	5,67	0,00	0,00	0,07

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6’da Türk savunma sanayi ihracat ürünleri için hesaplanan endeks sonuçları tablosu görülmektedir. Tabloda yeşil renk ile görülen kısımlar uzmanlaşma ve yoğunlaşmaların varlığını göstermektedir. RCA3 (Açıklanmış Rekabet Üstünlük Endeksi) endeksine bakıldığında; 89114, 89122, 89123, 89131, 89139, 89193 no.lu ürün gruplarında Türkiye’nin güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğü olduğu görülmüştür. 89199 no.lu ürün grubunda ise, dalgalı bir seyir görülmekle beraber zayıf ve orta düzeyde karşılaştırmalı üstünlüğün varlığı bulunmuştur. Diğer ürün gruplarında ise bazı yıllar itibariyle karşılaştırmalı üstünlüğe rastlansa bile bunun devam ettirilemediği görülmüştür. RTA (Nispi Ticaret Üstünlüğü Endeksi)’ya baktığımızda ise 89114, 89122, 89123, 89131, 89139 no.lu ürün gruplarında Türkiye’nin ihracat rekabet gücünün bulunduğu görülmüştür. Diğer ürün gruplarında ise genel olarak Türkiye’nin ihracat rekabet gücünün bulunmadığı söylenebilir. ES (İhracatta Uzmanlaşma Endeksi) endeksine bakıldığında; 89114, 89122, 89123, 89131, 89139, 89193 ürünleri ihracatında Türkiye’nin uzmanlaşmış olduğu görülmüştür. 89199 no.lu ürün grubunda ise dalgalı bir seyir görülmekle beraber belli yıllarda Türkiye’nin ihracat uzmanlaşmasının varlığı bulunmuştur. Diğer ürün gruplarında ise bazı yıllar itibariyle ihracatta uzmanlaşmanın olduğu görülmüş fakat bunun devam ettirilemediği ve ihracat uzmanlaşmasının ortadan kalktığı görülmüştür.

Tablo 6: Savunma Sanayi Ürünleri İçin Hesaplanan Endeks Sonuçları Tablosu

	89111			89112			89113			89114			89121			89122			89123			89124		
	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES
2000	5,14	8,37	0,45	2,42	0,35	0,10	11,72	0,07	0,71	0,03	-2,42	-0,97	0,11	-11,60	-0,89	0,02	-14,78	-0,98	0,21	-22,70	-0,81	0,20	-4,46	-0,81
2001	4,11	3,90	0,51	0,03	-6,29	-0,95	-	0,08	1,00	0,09	-2,35	-0,87	0,01	-12,90	-0,99	0,01	-5,47	-0,98	0,10	-75,30	-0,86	3,10	0,33	0,40
2002	5,38	11,63	0,58	0,02	-11,58	-0,97	49,67	0,14	0,94	0,08	-5,28	-0,89	2,16	0,28	0,20	0,00	-7,17	-1,00	15,22	4,71	0,83	0,01	-9,85	-0,98
2003	22,81	16,71	0,88	0,07	-4,69	-0,91	7,90	0,07	0,69	1,44	0,27	-0,01	2,12	0,16	0,18	0,00	-5,93	-1,00	7,81	3,60	0,68	14,48	8,93	0,82
2004	3,51	0,49	0,39	0,87	-0,07	-0,28	0,67	-0,11	-0,40	0,34	-1,10	-0,64	0,70	-0,11	-0,38	0,03	-4,50	-0,96	25,04	7,39	0,88	9,68	6,75	0,72
2005	10,86	1,20	0,74	0,25	-39,96	-0,73	25,60	1,87	0,88	0,47	-0,73	-0,55	8,03	1,29	0,67	0,03	-3,44	-0,97	14,66	8,51	0,80	0,09	-0,48	-0,89
2006	0,66	-0,57	-0,42	0,72	-10,23	-0,39	0,21	-0,42	-0,77	3,63	1,62	0,38	32,04	1,56	0,90	0,05	-4,06	-0,94	12,47	11,66	0,77	0,16	-0,31	-0,82
2007	0,39	-5,25	-0,61	1,73	4,97	0,05	15,92	0,09	0,82	1,97	1,58	0,11	0,00	0,00	0,00	1,61	1,83	0,01	8,31	15,75	0,68	0,42	-0,16	-0,58
2008	0,74	-2,96	-0,35	3,26	15,23	0,36	4,68	0,31	0,51	3,24	2,93	0,36	0,00	0,00	0,00	2,11	2,73	0,16	3,73	7,52	0,42	1,12	0,01	-0,15
2009	2,06	5,30	0,20	0,32	-10,66	-0,62	4,80	0,05	0,55	11,28	4,49	0,78	0,00	0,00	0,00	0,59	-0,90	-0,40	1,77	2,16	0,12	0,63	-0,03	-0,37
2010	13,33	4,24	0,78	0,87	-6,52	-0,30	0,18	-0,52	-0,80	12,04	5,16	0,76	0,00	0,00	0,00	0,57	-0,85	-0,48	1,83	2,97	0,06	2,13	0,03	0,13
2011	37,57	8,64	0,91	2,66	17,62	0,20	1,69	0,07	-0,03	7,82	4,58	0,63	0,00	0,00	0,00	0,87	-0,44	-0,34	0,32	-1,79	-0,70	0,74	-0,07	-0,41
2012	19,29	7,18	0,85	1,75	22,75	0,06	0,16	-0,26	-0,81	3,95	3,22	0,44	0,00	0,00	0,00	0,58	-1,03	-0,45	0,93	-0,36	-0,25	0,04	-0,87	-0,95
2013	0,00	0,00	0,00	0,00	-2,47	-1,00	1,00	0,00	-0,25	5,87	5,27	0,56	0,00	0,00	0,00	1,51	0,80	-0,05	1,79	4,26	0,04	0,24	-0,41	-0,75
2014	0,00	0,00	0,00	2,12	1,01	0,16	2,78	0,11	0,29	3,20	2,64	0,35	0,00	0,00	0,00	1,50	1,07	-0,01	2,66	9,07	0,27	0,99	0,00	-0,21
2015	0,00	0,00	0,00	0,00	1,36	1,00	0,50	-0,02	-0,48	13,93	6,54	0,81	0,00	0,00	0,00	0,88	-0,38	-0,24	1,36	5,11	-0,03	0,71	-0,10	-0,34
2016	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	0,04	1,00	6,65	3,80	0,65	0,00	0,00	0,00	2,35	1,22	0,26	4,19	16,52	0,50	0,34	-0,27	-0,61
2017	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	21,19	0,03	0,87	81,04	5,97	0,96	0,00	0,00	1,80	0,95	0,09	1,46	5,21	-0,01	0,24	-0,58	-0,72
2018	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,09	-0,27	-0,88	16,49	5,08	0,85	0,00	0,00	0,00	4,27	3,13	0,53	1,45	6,01	0,04	0,29	-1,15	-0,64
2019	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,31	-0,08	-0,58	48,25	9,61	0,95	0,00	0,00	0,00	23,89	7,10	0,91	6,99	10,61	0,71	0,35	-0,71	-0,54
2020	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	41,96	0,42	0,94	72,27	13,74	0,96	0,00	0,00	0,00	16,18	6,96	0,85	7,29	12,61	0,70	-0,46	-0,25	-0,25
	89129			89131			89139			89191			89193			89195			89199					
	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES	RCA3	RTA	ES			
2000	0,09	-3,41	-0,91	20,35	4,16	0,82	0,20	-3,65	-0,81	0,07	-0,73	-0,93	886,93	0,17	1,00	116,40	9,54	0,97	0,13	-0,86	-0,88			
2001	0,04	-8,02	-0,95	4,14	3,35	0,52	1,77	0,76	0,15	0,00	-0,68	-1,00	56,41	1,58	0,95	10,72	6,48	0,78	0,03	-1,24	-0,96			
2002	0,25	-3,74	-0,70	51,49	5,94	0,95	7,81	3,17	0,69	0,19	-0,17	-0,77	36,72	4,66	0,92	16,93	7,99	0,84	0,00	-7,79	-0,99			
2003	0,32	-2,45	-0,64	31,52	5,63	0,91	8,27	2,57	0,70	0,07	-0,39	-0,92	41,74	8,83	0,93	14,66	6,97	0,82	0,06	-5,75	-0,92			
2004	0,18	-2,85	-0,79	26,69	3,91	0,89	10,78	3,35	0,75	0,06	-1,20	-0,93	50,73	7,27	0,94	8,80	3,87	0,70	0,14	-6,32	-0,83			
2005	0,11	-0,07	-0,87	35,27	6,10	0,91	8,30	3,69	0,68	0,05	-1,20	-0,94	539,25	9,52	0,99	19,52	7,61	0,85	18,98	0,38	0,85			
2006	0,99	0,00	-0,25	37,64	8,04	0,92	10,63	5,33	0,73	0,11	-0,75	-0,87	185,02	8,91	0,98	22,45	8,95	0,86	4,98	0,12	0,51			
2007	2,26	0,09	0,18	32,50	7,58	0,91	5,93	3,57	0,58	0,07	-1,06	-0,92	110,71	10,36	0,97	13,82	9,35	0,79	1,65	0,03	0,02			
2008	0,78	-0,01	-0,32	33,00	6,04	0,91	7,21	3,28	0,65	0,15	-0,56	-0,82	204,81	12,33	0,99	18,52	9,13	0,85	1,88	0,07	0,10			
2009	6,72	0,22	0,66	53,63	5,85	0,95	7,36	2,43	0,68	0,42	-0,48	-0,54	355,99	5,99	0,99	16,82	8,40	0,85	1,09	0,01	-0,12			
2010	7,62	0,22	0,65	51,59	7,30	0,94	6,85	2,61	0,62	0,37	-0,70	-0,63	73,23	10,96	0,96	15,38	7,91	0,81	0,73	-0,04	-0,38			
2011	0,62	-0,04	-0,49	58,06	8,61	0,94	15,21	4,21	0,79	0,58	-0,59	-0,51	32,27	20,13	0,90	8,85	6,12	0,66	0,28	-0,49	-0,73			
2012	0,38	-0,16	-0,61	48,02	10,51	0,94	12,31	3,87	0,78	0,58	-0,48	-0,45	8,36	-43,02	0,69	0,00	0,00	0,00	2,80	0,27	0,29			
2013	1,61	0,06	-0,01	59,05	14,16	0,95	13,92	4,58	0,79	0,59	-0,62	-0,48	9,61	-49,60	0,71	0,00	0,00	0,00	3,85	0,49	0,40			
2014	0,62	-0,02	-0,42	27,82	13,39	0,90	9,87	3,51	0,73	0,15	-1,30	-0,82	8,82	-42,13	0,70	0,00	0,00	0,00	3,68	0,55	0,41			
2015	1,77	0,19	0,10	27,61	12,43	0,90	6,15	2,36	0,62	0,14	-2,09	-0,82	10,14	-35,20	0,75	0,00	0,00	0,00	0,70	-0,29	-0,34			
2016	19,14	1,24	0,86	42,63	15,56	0,94	7,51	2,27	0,69	0,20	-1,64	-0,75	10,71	-31,80	0,77	0,00	0,00	0,00	2,09	0,26	0,20			
2017	0,07	-0,57	-0,91	57,71	12,58	0,95	6,64	2,30	0,63	0,06	-2,80	-0,93	10,47	-37,13	0,75	0,00	0,00	0,00	2,19	0,20	0,19			
2018	0,23	-1,58	-0,71	95,39	14,50	0,97	6,67	2,36	0,67	0,07	-4,02	-0,90	10,18	-28,60	0,77	0,00	0,00	0,00	3,36	0,30	0,43			
2019	0,57	-0,29	-0,34	158,57	14,18	0,99	8,20	1,98	0,75	0,06	-5,07	-0,91	14,06	-14,70	0,85	0,00	0,00	0,00	0,56	-0,30	-0,35			
2020	0,76	-0,13	-0,26	106,70	27,69	0,98	22,29	2,71	0,89	0,14	-4,11	-0,80	20,62	-23,62	0,88	0,00	0,00	0,00	6,27	0,31	0,66			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yapılan analiz sonucunda çalışmada yer alan ürün gruplarında genel olarak ihracatın arttığı, ithalatın ise azaldığı görülmüştür. Buradan Türkiye'nin savunma sanayinde dışa bağımlılığının azaldığı ve ihracat yoluyla dünya savunma sanayi ürün pazarından daha yüksek pay almaya başladığı görülmüştür. 89114, 89122, 89123, 89131, 89139, 89193 no.lu ürün gruplarında Türkiye'nin ihracat rekabet gücünün bulunduğu görülmüştür. 89111, 89112, 89113, 89121, 89124, 89129, 89191, 89195 ve 89199 ürün gruplarında ise ihracat yoğunlaşması ya da karşılaştırmalı üstünlüğün olmadığı görülmüştür. 89111, 89112 ve 89195 no.lu ürün gruplarında 2012 ve 2013 yıllarından itibaren ihracatın ve ithalatın sıfırlandığı görülmüştür.

Bunun nedeni olarak, bu ürün gruplarında TSK'nın ihtiyaçlarına odaklanıldığı düşünülmektedir.

Sonuç

Savunma sanayi, egemen her ülke için son derece büyük öneme sahiptir. Savunma sanayi ürünlerini yerli ya da dış kaynaklardan tedarik etmek ülkelerin özel durumlarına bağlı bir seçimdir. Türkiye gibi yoğun iç ve dış tehditlere maruz kalan ülkeler, yerli ve millî bir savunma sanayine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle Türkiye özellikle 1974 yılından itibaren yerli ve millî bir savunma sanayinin kurulması için çalışmalara başlamıştır. Günümüzde Türk savunma sanayi, yerli olarak birçok ürününü üretebilecek kapasiteye erişmiş durumdadır.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre savunma sanayinde Türkiye'nin dışa bağımlılığı azalmıştır. Buna ek olarak, yerli üretim ürünler ihraç edilerek Türkiye'nin ihracat gelirleri de artmıştır. Savunma sanayindeki bu gelişmeler uzun vadede diğer sektörlerle yansiyarak Türkiye'nin kronikleşmiş olan dış ticaret açığı sorununu azaltma potansiyeline sahiptir.

Savunma sanayi, teknoloji yoğun bir sanayi koludur. Bu nedenle savunma sanayinin gelişmiş olması, Türkiye'yi teknoloji üreten bir ülke konumuna sokacaktır. Teknolojinin gelişmesi hem beyin göçünü azaltacak hem de Türkiye'nin orta gelir tuzağına yakalanmamasına yardım edecektir. Ayrıca teknolojik ilerleme diğer sektörlerle aktararak o sektörlerin gelişmesini de tetiklemektedir. Bu durumun Türkiye'nin ekonomik büyüme hızını artırması beklenmektedir. Dünyanın en büyük yüz savunma sanayi firması arasında üç Türk firmasının bulunması da Türk savunma sanayinin geldiği noktayı göstermesi açısından önemlidir.

Bununla beraber Türk savunma sanayinin bazı sorunları da mevcuttur. Örneğin; Dünya savunma sanayi firmaları içinde yer alan Türk firmalarının, dünya ihracatından yeterli pay alamadıkları görülmüştür. Bunun nedeni olarak savunma sanayi firmalarının öz kaynaklarının düşük olması gösterilebilir. Bu sorunu aşmak için, savunma sanayi şirketlerinin kaynak bulmasını kolaylaştıracak tedbirler alınmalıdır. Çalışmada yer alan analizde bazı ürün gruplarında yoğunlaşma ve ihracatta uzmanlaşma bulunamamıştır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, bu ürün gruplarında neden yoğunlaşma ve ihracatta uzmanlaşmanın olmadığı, derinlemesine araştırılabilir. Ayrıca Türk savunma sanayinde yaşanan gelişmelerin Türkiye'nin askerî ve jeopolitik gücüne etkisi ayrı bir çalışmanın konusu olabilir.

KAYNAKÇA

- Ateş, E. (2020). Savunma Sanayi Sektörünün İhracat Rekabet Gücünün Belirlenmesi: Türkiye Örneği. 7. Uluslararası Avrasya Zirvesi Bilimsel Araştırmalar ve Güncel Gelişmeler Kongresi, 06-09 Aralık, Bakü, 65-77.
- Ateş, E. (2021). Türkiye'nin İnsansız Hava Aracı (İHA) İhracat Rekabet Gücünün Analizi. Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi, 3(1), 7-16.
- Aydoğdu, A., Burmaoğlu, S., Saritaş, Ö., & Çakır, S. (2017). A Nanotechnology Roadmapping Study for the Turkish Defense Industry. Foresight, 19(4), 354-375.
- Baran, T. (2018). Türkiye'de Savunma Sanayi Sektörünün İncelenmesi ve Savunma Sanayi Sektörü Harcamalarının Ekonomi Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4(2), 58-81.
- Bayram, O. (2020). Savunma Sanayinin Gelişiminin İhracat-İthalat Dengesi Üzerindeki Etkileri. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16(33), 163-188.
- Besenyő, J., & Málnássy, A. (2022). Future expansion and prospects of Turkish defense industry. Insights into Regional Development, 4(2), 10-21.
- Buzdağlı, Ö., Bilici, N., Gerni, M., ve Emsen, Ö. S. (2018). Stresli Ekonomilerde Savunma Sanayi Rekabet Gücünde Gelişmeler. International Conference on Eurasian Economies Kitabı İçinde (ss. 384-390). Taşkent: Yayınevi.
- Canbay, Ş., & Mercan, D. (2020). Türkiye'de Silah İthalatının İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16(35), 707-734.
- Defense News. (2020, Aralık 12). Top 100 Defense Companies 2020. Defense News Web Sitesi: <https://people.defensenews.com/top-100/> adresinden alındı
- Demir, İ. (2020). Transformation of the Turkish Defense Industry. Insight Turkey, 22(3), 17-40.
- Erkan, B. (2016). Türkiye'nin Canlı Hayvan, Et ve Deniz Ürünleri İhracatındaki Rekabet Gücünün Analizi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(7), 1843-1864.
- Hinloopen, J., & Marrewijk, C. V. (2001). On the Empirical Distribution of the Balassa Index. Weltwirtschaftliches Archiv, 137(1), 1-35.

- Kurç, Ç., & Bitzinger, R. A. (2018). Defense industries in the 21st century: A comparative analysis—The second e-workshop. *Comparative Strategy*, 37(4), 255–259.
- Lee, J. G., & Park, M. J. (2020). Evaluation of technological competence and operations efficiency in the defense industry: The strategic planning of South Korea. *Evaluation and Program Planning*, 79, 1-10.
- Mevlütöğlü, A. (2017). Commentary on Assessing the Turkish defense industry: structural issues and major challenges. *Defence Studies*, 17(3), 282-294.
- Özgen, C. (2016). Türkiye'nin Savunma Sanayii Politikasının Analizi: Türk Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi Esasları Dokümanı Örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 193-205.
- Özlu, H. (2019). Türkiye'de Savunma Sanayi Gelişim Tarihi İçinde Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumunun Kuruluş Dönemi Faaliyetlerinin Analizi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18(1), 177-216.
- Sandalcılar, A. R., Hacıımamoğlu, T., & Cihan, K. A. (2018). Türkiye ile ABD Arasında Ateşli Harp Silahları ve Malzemeleri Dış Ticaretinin Analizi. *Business and Organization Research Kongresi. Business and Organization Research Kongresi Tam Metin Kitabı İçinde.* (s. 401-409). Karabük: Yayınevi.
- SASAD. (2019). Savunma ve Havacılık Sanayi İmalatçılar Derneği 2019 Performans Raporu. Ankara: Savunma ve Havacılık Sanayi İmalatçılar Derneği.
- Seymen, D. A. (2009). Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Rekabet Gücü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Sezgin, Ş., & Sezgin, S. (2018). Dünya'da ve Türkiye'de Savunma Sanayi: Genel Bir Bakış. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 1-19.
- Şahinli, M. A. (2011). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi: Türkiye Pamuk Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 11(21), 227-239.
- Şimşek, N., & Sadat, S. A. (2009). ECO Pazarında Türkiye: 1997-2005 Dönemi Rekabet Gücü Analizi. *Sosyoekonomi*, 10(10), 135-157.

- Vollrath, T. L. (1991). A theoretical evaluation of alternative trade intensity measures of revealed comparative advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 127(2), 265–280.
- Yeşilkaya, M. (2017). Türk Savunma Sanayinin Uluslararası Rekabet Gücünün Belirlenmesi. 2. Uluslararası Savunma Sanayi Sempozyumu Tam Metin Kitabı. (s. 567-573). Karabük: Yayınevi.
- Yeşilyurt, F., & Yeşilyurt, M. E. (2019). Türkiye’de Savunma Sanayi. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 6(2), 1-42.

EK-1: Çalışmada Kullanılan SITC Rev 3 5 Digit (Hane) Ürün ve Ürün Grupları Listesi

- 89111** - Tanklar, silahla donatılmış savaş araçları
- 89112** - Harp silahları (revolver, tabanca ve 9307"da ki silahlar hariç)
- 89113** - Kılıç, pala, süngü, mızrak vb. silahlar vb. aksam-parçaları
- 89114** - Revolverler ve tabancalar
- 89121** - Av tüfeği için fişekler
- 89122** - Silahlar için fişekler
- 89123** - Havalı silah kurşunları, mermi, kovan vb.
- 89124** - Diğer fişekler ve aksamı
- 89129** - Savaş için cephane ve bunların aksamı
- 89131** - Diğer ateşli silahlar
- 89139** - Revolverler ve tabancaların
- 89191** - Revolverler ve tabancaların aksam-parçaları
- 89193** - 891.31'de ki silahların namluları
- 89195** - Silahlara ait diğer aksam-parçalar (891.31 için)
- 89199** - 891.12 ve 891.39 başlıklarındaki silahların diğer aksam ve parçaları

EXTENDED SUMMARY

Determination of Export Competitiveness of the Turkish Defense Industry

Introduction

The defense industry can be defined as a sector engaged in the design and production of tools and equipment necessary to ensure internal and external security. With the end of the Cold War, it was thought that there would be less need for the defense industry, but the subsequent regional wars and the escalation of terrorism showed that this idea was wrong. Currently, there are different opinions about whether the defense industry's product needs will be supplied entirely from domestic or foreign sources. Those in favor of the domestic defense industry; they argue that this will reduce external dependence, support the political and economic independence of the country, and increase technological development, which in turn will increase economic growth. According to those who argue that defense industry products should be provided from foreign sources, the domestic defense industry is extremely costly, and investments in this area have a reducing effect on the well-being of the people. The choice between these two views is shaped by the geography in which countries are located and the internal and external threats they face. If the country is heavily exposed to internal and external threats, it should turn to the domestic and national defense industries. But if it is a country that is less exposed to threats, it can supply foreign resources and defense industry products.

Aim of the study is to analyze the competitiveness of Turkish defense industry exports. The analysis used SITC Rev3 5digit (household) data from 2000-2019. 15 products and product groups related to the defense industry were used in the analysis. Comparative advantage indices (Balassa Indices) explained competitive advantage indices (Vollrath indices) and export specialization Index (ES) were calculated with these products and product groups.

Turkish Defense Industry

Turkey has to have a domestic and national defense industry due to its geography and the threats it faces. After the declaration of the Republic, Turkey learned lessons from its troubles during the war of independence and turned to the domestic and national defense industry. This process continued until NATO membership. With NATO membership, Turkey has started to supply defense industry products, mainly from allied countries. As a result, the domestic and national defense industries have weakened. As a result of

the Johnson Letter and the military embargo implemented after the Cyprus Peace Operation, Turkey understood the need to have a domestic and national defense industries. Efforts to create a domestic and national defense industry have yielded results, and today many domestic defense industry products have been unearthed. The Republic of Turkey has made a breakthrough in the field of the defense industry, especially in recent years. Turkey's foreign dependency in the field of defense industry has decreased, and it has become an exporter country by getting rid of the appearance of an importer country.

Conclusion

As a result of the analysis, the product groups in the study showed that exports in general decreased, and imports decreased. From here, Turkey's external dependence on the defense industry has decreased and it has begun to gain a higher share of the world defense industry product market through exports. 89114, 89122, 89123, 89131, 89139, 89193 Turkey's export competitiveness has been seen in the number of product groups. 89111, 89112, 89113, 89121, 89124, 89129, 89191, 89195, and in 89199 product groups, there was no concentration of exports or comparative superiority. In product groups 89111, 89112, and 89195, exports and imports have been reset since 2012 and 2013. As a reason, it is believed that these product groups focus on the needs of the TAF.

ÜLKELERİN SAVUNMA TEDARİK ZİNCİRİNDE GÖREV ALAN DEVLET BÜNYESİNDEKİ ORGANİZASYON YAPILARININ KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ VE TÜRKİYE İÇİN ORGANİZASYON MODELİ ÖNERİSİ*

Vasfiye ÇELİK**, Serpil EROL***

Öz

Savunma sanayii sektörü, ülkelerin güvenliği ve bekası ile doğrudan ilişkili olduğundan diğer sektörlerle göre içerisinde farklı dinamikleri bulunan bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Savunma sektöründe görev yapan kurum ve kuruluşların tedarik zincirleri, ülkelerin savunmaya yönelik stratejileri doğrultusunda ve her ülkenin kendine özgü yapısı ile harmanlanıp yönetilmesi ve oluşturulması gereken yapılar olmalıdır. Savunma tedarikinde görev alan kamu kurum ve kuruluşlarda tedarik zincirinin işletilmesinde ortaya çıkacak aksaklık ve problemler sadece maliyet artışı olarak karşımıza çıkmamakta, ülkenin güvenliğine yönelik önemli zafiyetlere sebebiyet verebilmektedir. Çalışmada; dünyada savunma harcamaları en yüksek 10 ülkenin, savunma tedarik zincirinin kesintisiz bir şekilde yürütülmesini ve Silahlı Kuvvetlerin barış ve harekât zamanlarında ihtiyacının; zamanında, istenilen kalitede, miktarda, teknolojik seviyede, öngörülen maliyette karşılanması ile görevli ve devlet bütçelerinden bu doğrultuda önemli kaynaklar ayrılan kamu kurum ve kuruluşlarının organizasyonel yapıları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu yapıların organizasyon yapıları ve yıllar içerisindeki gelişimleri dikkate alınarak Türkiye'nin savunma tedarik ve lojistik sisteminde görev alan organizasyon yapılarına ışık tutularak Türkiye için yeni bir organizasyon modeli önerisinde bulunulmuştur.

Makalenin Türü: İnceleme Makalesi

Anahtar Kelimeler: Savunma Tedarik Zinciri, Savunma Tedarik ve Lojistik Kurumları ve Kuruluşları, Lojistik, Tedarik, Ömür Devri Yönetimi.

Jel Kodları: H56, H57, H83, H10, F52

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır.

---

*Çelik, V. (2022). "Savunma Sanayiinde Sürdürülebilir ve Bütünsel bir Tedarik Zinciri Yönetimi için Model Önerisi" isimli Doktora Tezinden üretilmiştir.

**Doktora Öğrencisi, Vasfiye ÇELİK, Gazi Üniversitesi, Tedarik ve Lojistik Ana Bilim Dalı, Tedarik ve Lojistik Yönetimi Doktora Öğrencisi, e-posta:vasfiyecelik@hotmail.co.uk, ORCID:0000-0003-4103-8438

***Prof.Dr. Serpil Erol, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, e-posta:serpiler@gazi.edu.tr, ORCID:0000-0002-6885-3849

Geliş Tarihi/Arrived:27.05.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 24.12.2023

Comparative Evaluation of Organizational Structures in The Defense Supply Chain of Countries and Organizational Model Proposal for Türkiye

Abstract

The defence industry, when compared with other industry sectors, is regarded as a sector that contains various dynamics because that it is directly connected with the security and continuity of the states. Supply chain management of the Government organizations, departments, and public bodies that work for defense industry related issues, should be structured in accordance with the strategies of the States which vary from country to country with the blending of the states' intrinsic structures. Problems that will emerge in the execution of the supply chain implementations within the government organizations in defence procurement not only result in increasing costs, but also may end up with significant weaknesses in the security of the country. This article, comparatively studies the organizational structuring of the government institutions of 10 countries with the highest defense spending in the World, which spend defence budget and responsible for defense supply chain management for meeting Armed Forces requirements; on time, in the desired quality, quantity, at the advanced technological level and projected cost in peace and war time. Considering the organizational structures of these structures and their development over the years, a new organizational model has been proposed for Turkey by shedding light on the organizational structures involved in Turkey's defense supply and logistics system.

Article Type: Review Article

Keywords: Defence Supply Chain, Acquisition and Logistic Institutions and Organizations, Acquisition, Logistics, Life Cycle Management

JEL Codes: H56, H57, H83, H10, F52

Author's Note: This study was prepared in compliance with the scientific search and publication ethics. There is no content necessitating any permission from the Ethical Board or any legal/special permission in this study.

GİRİŞ

Savunma sektöründe tedarik zincirine bütünsel açıdan bakılabilmesi için savunma sektöründe sanayiye yön veren ve aynı zamanda müşteri konumunda olan devlet kurumlarının dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Bu kurumların, gerek ülkelerin savunma sistemlerinin ve ürünlerinin kullanıcısı olan silahlı kuvvetler ile gerekse tedarikin yapıldığı silah sistem ve ürünlerini üreten savunma sanayii firmaları ile ilişkilerinin incelenmesi savunma sektörünün tedarik zinciri yapılanması açısından büyük önem arz etmektedir.

Dünyanın iki kutuplu olduğu dönemdeki ülkelerin savunma yapılanması ile günümüzde ülkelerin güvenlik öncelikleri ile tehdit algılarındaki oluşan farklılıklar neticesinde ülkelerin savunma yapılanmaları değişiklik göstermiştir. Günümüzün çok kutuplu yeni dünya düzeninde, güvenlik kavramı tüm ülkeler için önemli bir hale gelmiş ve çok kutupluluk, dünya genelinde ciddi bir belirsizliğe yol açtığı için, güvenliğe olan ihtiyacı

da arttırmıştır. Küresel terör başta olmak üzere ülkeleri ciddi anlamda tehdit eden çok önemli unsurlar ortaya çıkmaktadır (Gökbaş, 2009).

Bu kapsamda ülkeler, değişen dünya düzeni, ülkelerin stratejik hedefleri ve öngördükleri tehditleri kapsamında; teknolojik gelişmeler ile farklılaşan ve teknolojik gelişmelerin hızı ile doğru orantılı olarak değişen ve hızlanan savunmaya yönelik ihtiyaçlarını; istenilen zaman, yer ve özellikte karşılanmasını sağlayacak olan savunmaya yönelik organizasyonel yapılanmalarında özellikle savunma tedarik ve lojistik yapılanmalarında değişikliklere gitmektedir.

Silahlı Kuvvetler ve güvenlik güçlerinin harekât kabiliyetinin üstünlüğünü ve devamlılığını sağlamakla görevli savunma tedarik ve lojistiğine yönelik yapılar, savunma bütçelerinin önemli bir bölümünün tahsis edildiği organizasyonlardır. Savunma bütçelerinde tedarik edilen silah sistem ve teçhizatlarının tedarik maliyetleri, bunların istenilen operasyonel seviyede tutulmaları için yapılması gereken bakım ve modernizasyon faaliyetleri ve bu kapsamda ihtiyaç duyulan yedek parçaların ve sarf malzemelerin maliyetleri ile bunların istenilen yer ve zamanda bulundurulması için ayrılan kaynaklar çok önemli ve çok yüksek maliyet kalemlerini oluşturmaktadır. Bu işlemlere ilaveten, belirtilen faaliyetlerin kesintiye uğramadan istenilen seviyede yürütülmesi için kaynakların tam ve verimli yönetilmesi için gerekli entegre yapıya haiz bilgi sistemleri ile yapılandırılmış ve donanımlı personel ile faaliyetlerin yürütülmesi gerektiğinden bu organizasyonlara tahsis edilen savunma bütçelerinin; maliyet etkin, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu organizasyonların etkin bir şekilde yapılandırılması, yapılan faaliyetlerde duplikasyonlara sebebiyet verilmemesi, silah sistem ve tedarikleri için verilen kararlarda sadece tedarik maliyetlerinin düşünülmemesi, toplam ömür devri maliyetleri dikkate alınarak kararların verilmesi dikkat edilmesi gereken çok önemli hususlar arasında yer almaktadır. Bu hususların organizasyon yapılarının teşkil edilmesinde hassasiyetle değerlendirilmesi ve göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Devletlerin, savunma sistemlerinin ve teçhizatlarının tedariki ve idamesi için bütçelerinde ayrılan paylar da dikkate alındığında bu bütçeleri kullanan organizasyonların yapılarının incelenmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Çalışmada dünyada savunma harcaması en yüksek 10 ülke ele alınmış ve ülkelerin savunma tedarik ve lojistik sistemlerinde görev alan organizasyon yapıları incelenmiş ve organizasyon yapılarındaki

değişikliklerin sebepleri ve motivasyonları değerlendirilmiştir. İlâveten ülkelerin yapılanmalarının incelenmesini müteakip ülkelerin mevcut yapılanmalarına ulaşmalarında geçirdikleri süreç ve deneyimler dikkate alınarak Türkiye'nin savunma tedarik ve lojistik sistemi için model önerisinde bulunulmuştur.

Ülkelerin Savunma Tedarik ve Lojistik Organizasyonları

SIPRI verilerine göre, dünyada savunma harcamaları en yüksek olan 10 ülkenin 2021 yılı savunma bütçeleri ve 2017-2021 dünya silah ticaretindeki payı Tablo 1'de gösterilmektedir. Bu ülkelerden Suudi Arabistan ile Japonya hariç diğerleri dünyanın ilk sekiz orijinal silah sistem ve teçhizat üreticisi olarak tüm ülkelere ihraç etmektedir.

Tablo-1 Dünyada Savunma Harcaması En Yüksek 10 Ülke ve Savunma Sistemleri İhracat ve İthalat Durumları (SIPRI, 2022) ve (Wezeman, Kuimova ve Wezeman,2022)

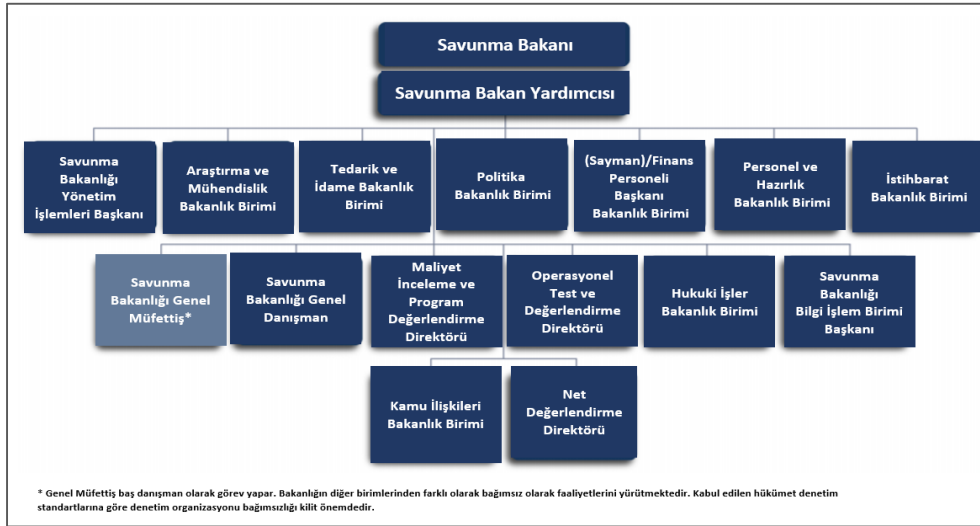
No	Ülke	Savunma Harcamaları (2021) (milyar) (USD)	Silah İhraç Durumu (Dünyadaki Payı) (2017-2021)	Silah İthal Durumu (Dünyadaki Payı) (2017-2021)
1	Amerika Birleşik Devletleri	800.672,20	%39	% 2,4
2	Çin Halk Cumhuriyeti	293.351,87	% 4,6	% 4,8
3	Hindistan	76.598,03	% 0,2	% 11
4	Birleşik Krallık	68.366,44	% 2,9	% 2,5
5	Rusya	65.907,71	% 19	-
6	Fransa	56.647,00	% 11	% 0,5
7	Almanya	56.017,03	% 4,5	-
8	Suudi Arabistan	55.564,27	-	%11
9	Japonya	54.123,55	-	% 2,6
10	Kore Cumhuriyeti	50.226,95	% 2,8	% 4,1

Tablo-1'de yer alan ülkelerin, savunma harcamaları kapsamında yapılan savunma sistemlerinin ve teçhizatlarının tedariki ve idamesi için bütçeleri dikkate alındığında bu bütçeleri kullanan organizasyonların yapılarının incelenmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir. Bu organizasyonlar aynı zamanda ülkelerin savunma sanayii sektörünü de ülke stratejileri doğrultusunda yönlendirmekte aynı zamanda ülkelerin Silahlı Kuvvetler ve güvenlik güçlerini desteklemektedir. Bu çerçevede Tablo 1'de yer alan ülkelerin savunma tedarik ve lojistik organizasyon yapıları aşağıda incelenmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Savunma Bakanlığı bünyesinde savunma tedarikine ve lojistiğine yönelik görev yapan farklı kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Ülkenin stratejik hedefleri ve bu kapsamdaki politikaları değerlendirildiğinde, savunma yapılanmasının ülkenin stratejik hedefleri ile uyumlu bir organizasyonel yapılanma göstermesi kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Silahlı Kuvvetlerin ihtiyaç duyduğu silah sistemlerinin tedariki, modernizasyonu, idame ve işletmesi Savunma Bakanlığı Karargâhı ve Kuvvet Komutanlıklarının bünyesinde bulunan Tedarik Birimleri ile birlikte yürütülmektedir.

Şekil-1 ABD Savunma Bakanlığı merkez organizasyon yapısı (USA Department of Defense, 2020)

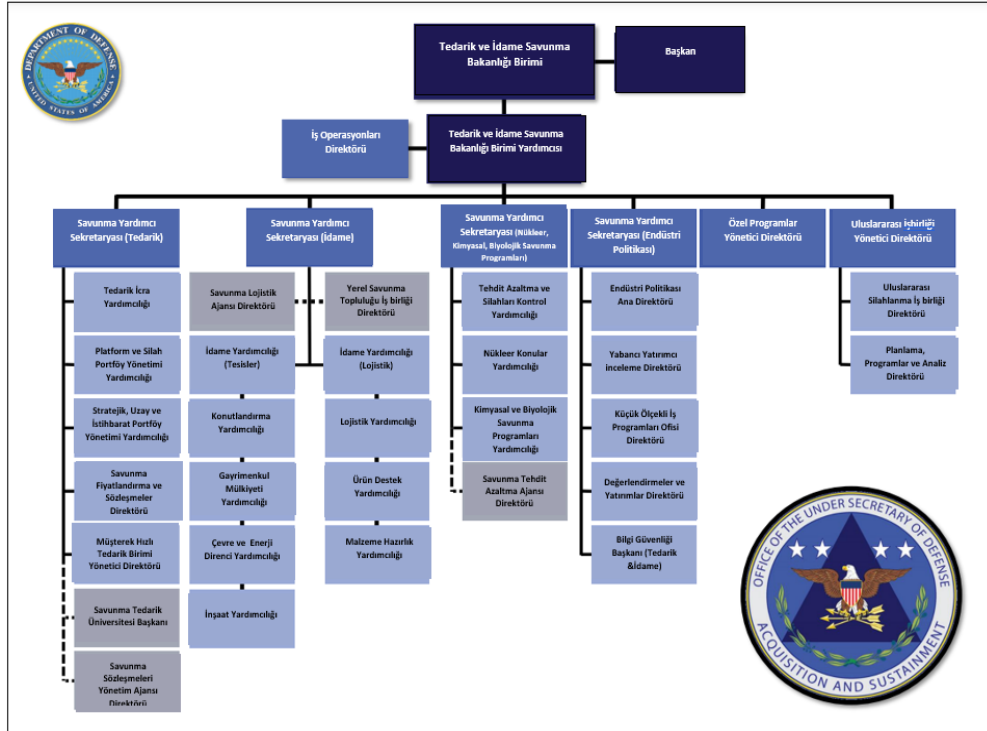
ABD Savunma Bakanlığı Karargâh yapısı Şekil-1’de gösterilmiş olup Tedarik ve İdame Bakan Yardımcısı (*OSD Acquisition and Sustainment*), Bakanlık içerisindeki tüm tedarik faaliyetlerinin yürütülmesinden, gözetiminden ve koordinasyonundan sorumludur. Teknoloji ile ilgili konular da 2017 yılına kadar söz konusu Bakanlık organizasyonu altında toplanmışken, gerçekleştirilen Savunma Reformu ile Araştırma ve Mühendislik Bakanlık Birimi (*Research and Engineering*) adı altında yeni bir teşkilat kurulmuş, ar-ge ve mühendislik ile ilgili hususlar bu organizasyon altında toplanarak ayrılmıştır.

Tedarik ve İdame Bakan Yardımcılığı, birliklerin ihtiyaç duyduğu yetenekler ile idame işletme ihtiyaçlarının, barış ve muhabere zamanında

sahadaki birliklere ve uluslararası ortaklara hızlı, uygun maliyetli bir şekilde sunulmasını ve sürdürülmesini sağlamakla görevlendirilmiştir. Bakan Yardımcılığı, muharip birliklerin ihtiyaçlarına hızla yanıt vermeye, tedarik reformlarını uygulamaya, kritik silah sistemlerinin idamesini sağlamaya, ortaya çıkan muhtemel paydaşlarla iş birliği yapmaya, ülkenin endüstriyel tabanının sağlam, güvenli ve dayanıklı olmasını sağlamaya odaklanan girişimlere, yenilikçi yaklaşımlara öncelik vermeye, teknolojiyi ihtiyaç duyulan doğrultuda geliştirmeye ve çevresel gerekliliklerle ilişkili uygunluk ihtiyaçlarına yönelik faaliyetleri yürütmektedir. Silah sistem tedariki, modernizasyonu ve idame işletmesinin yönetiminden, tedarik programlarının başlatılmasından, çeşitli safhalara ayrılmasından ve bir sonraki safhaya geçişe karar verilmesinden, maliyet, tedarik takvimi ve süreçlerin yönetimi ve performansı ile ilgili üst otoritelere ve Kongreye karşı yükümlüdür (OUSD A&S, 2020).

Tedarik ve İdameden Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı söz konusu sorumlulukları aşağıda yer alan Yardımcılıklar ve Direktörlükler vasıtasıyla yerine getirmektedir. Teşkilat şeması Şekil-2’de verilmiştir

Şekil-2 Tedarik ve İdame Savunma Bakan Yardımcılığı Teşkilat Şeması (OUSD, 2020)

Her bir Kuvvet Komutanlığı görev sahaları kapsamında savunma tedarikinden sorumlu olup; Ar-Ge, silah sistem ve askeri teçhizat tedarikleri, altyapı, ticari ürün tedariki ve hizmet desteği gibi tedarik konusunda özel alanlarda uzmanlaşmış organizasyonları yönetmektedir. Bu kapsamda; Deniz Kuvvetleri bünyesinde Araştırma, Geliştirme ve Tedarik Sekreteryası Deniz Kuvvetlerinin ve Deniz Piyadeleri dahil olmak üzere deniz sistemlerinin (ASN (RDA), 2021), Kara Kuvvetleri Malzeme Komutanlığı Kara sistemlerinin (AMC, 2021), Hava Kuvvetleri Tedarik, Teknoloji & Lojistik Sekreteryası ise hava sistemlerinin tedarikinden, idamesinden ve modernizasyonundan (SAF/AQ, 2021) sorumludur. Kuvvet Komutanlıkları her türlü tedarik faaliyetlerini ve modernizasyon programlarını Savunma Bakanlığı tarafından belirlenen politika ve esaslara uygun yürütmekten ve mali olarak hesabını vermekten Savunma Tedarik ve İdame Bakan Yardımcısına karşı sorumludur.

Diğer taraftan, Savunma Bakanlığı Tedarik ve İdame Bakan Yardımcılığına bağlı ajanslar, tedarik organları olarak faaliyet göstermektedir. Bunların arasında, en önemli ajanslar;

Savunma Lojistik Ajansı (Defence Logistics Agency-DLA); silah sistemlerinin yedek parçaları, yiyecek-içecek, yakıt, tıbbi malzemeleri gibi tüm ikmal maddelerinin tedarikinden sorumlu olup, yılda 42 milyar dolardan fazla mal ve hizmet sağlamaktadır. Yaklaşık 26.000 sivil ve asker istihdam etmekte, 2.400'den fazla silah sistemini desteklemektedir (DLA, 2020).

Savunma Kontrat Yönetim Ajansı (Defense Contract Management Agency-DCMA); harekât unsurlarının ihtiyaç duydukları ürünün ve ekipmanın üretilmesini sağlamaktadır. Ajans, Savunma Bakanlığı, diğer federal kuruluşlar ve uluslararası ortaklar için kontrat yönetimi faaliyetlerini gerçekleştirir ve ihale öncesinden idame safhası dahil tedarik sürecinin önemli bir parçasıdır. Çoğunluğu sivil personelden oluşan yaklaşık 11.000 çalışan, dünyanın dört bir yanındaki ofislerde, yüklenici tesislerinde, uluslararası komuta merkezlerinde ve diğer özel ofislerde çalışmaktadır. Dünya çapında 15.000 yüklenici, değeri 3,5 trilyon dolardan fazla 225.000 sözleşmeyi yönetmektedir (DCMA, 2020).

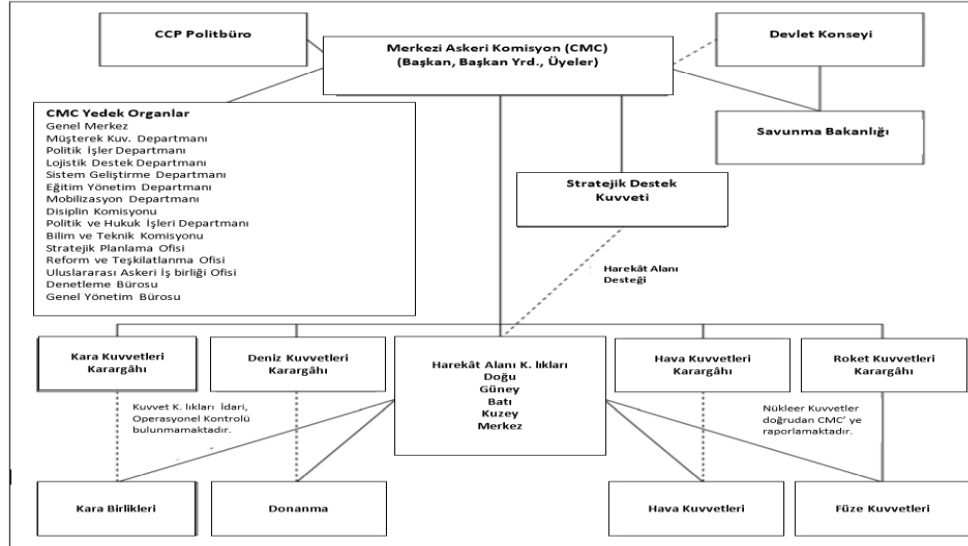
Özetle, Savunma Bakanlığı silah sistem tedariki, modernizasyonu, idame işletme ve lojistik fonksiyonları ABD Savunma Bakanlığı Karargâhı tarafından; Tedarik ve İdame Bakan Yardımcılığı sorumluluğunda ve koordinasyonunda yürütülmektedir. Kuvvet Komutanlıkları tedariklerini bünyelerinde bulunan teşkilatları vasıtasıyla yerine getirmektedir. Barışta ve

muharebe ortamında, ülke içerisinde ve sınır ötesinde, hareketlerini ve üslerini tedarik ve lojistik yönüyle yukarıda belirtilen ajanslar vasıtasıyla desteklemektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyeti, 2016 yılında Savunma Bakanlığı ve Silahlı Kuvvetlerinin yapısında köklü değişikliklere gitmiştir. Bazı hizmet organizasyonları bu yapılanma değişiklikleri kapsamında oluşturulmuştur. Devam eden bu reformlardan ülkenin amaçladığı, Silahlı Kuvvetlerin üzerinde politik kontrolün artırılması ve yolsuzlukların önlenmesi ile Silahlı Kuvvetlerin müşterek harekât kabiliyetinin oluşturulmasıdır. Reformlar kapsamında yapılması gereken birtakım hususlar daha olduğu belirtilmekle birlikte, bu reformlarının sonuçlarının görülmesinin yıllar alacağı da öngörülmektedir (Saunders and Wuthnow, 2016, ss. 68-75).

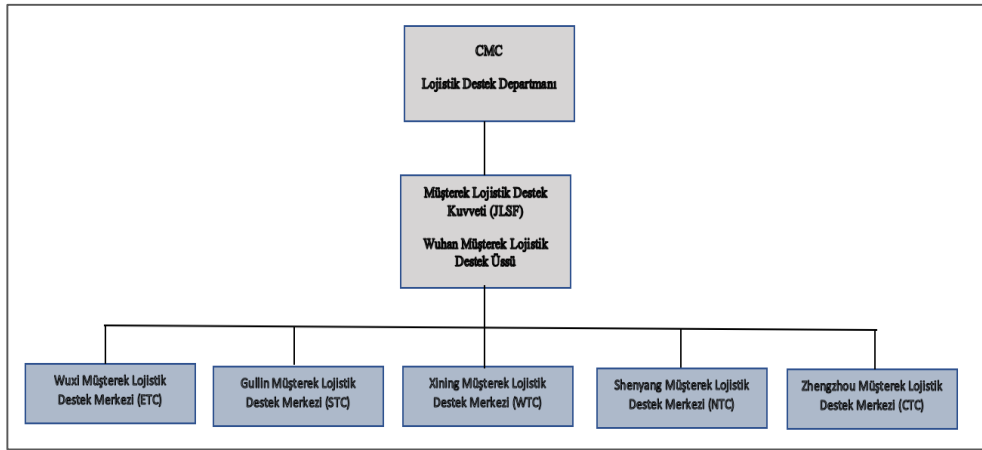
Reformlar kapsamında, Silahlı Kuvvetler bünyesinde özellikle harekâta yönelik işlerde görev yapan personelin görevlerine odaklanması öngörülmüş, bu nedenle harekâta yönelik faaliyetler ile birliklerin teçhiz edilmesine yönelik faaliyetlerin farklı birimler tarafından yürütülmesi esas alınmıştır (Saunders and Wuthnow, 2016, ss. 68-75).

Şekil-3 Çin Halk Cumhuriyeti Halk Kurtuluş Ordusu Reform Sonrası Yapılanması (Saunders and Wuthnow, 2016, ss.70)

CMC Lojistik Destek Departmanı'na, çalışmanın ilgi sahasına giren hususlardan olan lojistik işlemlere yönelik faaliyetlerin, tüm Silahlı Kuvvetler için planlanması ve yürütülmesi görevi verilmiştir. Bu sistem geçmişte "Entegre Müşterek Operasyonlar" gerekliliklerini karşılamak üzere yapılandırılmış, bu reform ile tüm Silahlı Kuvvetlerin ihtiyacının karşılanmasına karar verilmiştir (Mahalingam, 2016).

Teçhizat Geliştirme Departmanına tüm askeri silah sistem ve ürünler için geliştirme ve planlama faaliyetleri, ihtiyaç duyulan ürünler için araştırma-geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, test ve doğrulama faaliyetleri, tedarik yönetimi ve bilgi sistemlerinin kurulumu faaliyetlerinin yürütülmesi görevi verilmiştir (Çin Savunma Bakanlığı, 2020).

Şekil-4 Müşterek Lojistik Destek Kuvveti Yapısı (McCauley, 2018, s. 6)

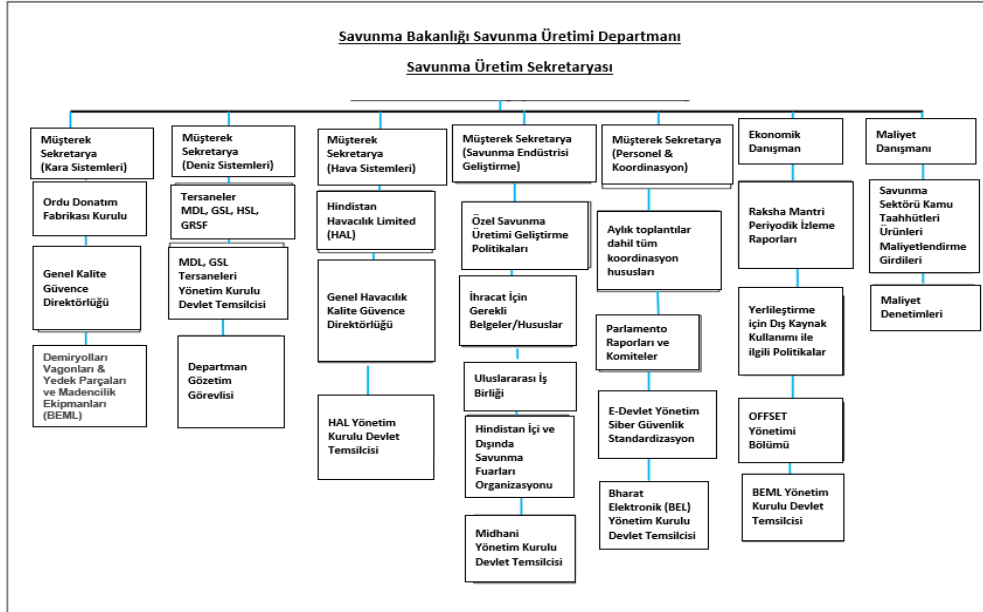
Silahlı Kuvvetler Müşterek Lojistik Destek Kuvveti (Joint Logistics Support Force-JLSF), Silahlı Kuvvetler için bütünlüklü lojistik desteği sağlamakla görevlendirilmiştir. JLSF, Silahlı Kuvvetlerin lojistik sisteminin "omurgası" olmayı hedeflemektedir. JLSF, ortak lojistik birimleri ve diğer Silahlı Kuvvetler birimleri arasında destek ilişkileri kurmakta ve sivil lojistiğin askeri operasyonlara entegre edilmesini sağlamaktadır. Merkezi Wuhan Ortak Lojistik Destek Üssü'nde bulunan JLSF; stok, depolama, tıbbi hizmetler, nakliye, kuvvet projeksiyonu, petrol boru hatları, mühendislik, inşaat yönetimi, yedek ekipman ve satın alma desteği unsurlarına sahiptir. JLSF, beş harekât alanı komutanlığı ile uyumlu beş alt Müşterek Lojistik Destek Merkezine (Joint Logistics Support Center-JLSC) sahip olup kesintisiz lojistik destek sağlamayı hedeflemektedir. Barış zamanında, Lojistik Hizmet Merkezleri operasyonlarını ve faaliyetlerini kontrol eder, harekât zamanında Lojistik Hizmet Merkezleri harekât alanı komutanlıklarının emrine girmektedir (USA Department Of Defence, 2020, s. 66).

Hindistan

Hindistan'ın Savunma Bakanlığı merkez teşkilatı bünyesinde Tedarik Genel Direktörlüğü göreviyle konumlandırılmış yapı bulunmaktadır. Bu yapıda; kara, deniz ve hava ana silah sistem ve ürünlerinin tedarik faaliyetleri ile görevlendirilmiş departmanlar bulunmaktadır (India Department of Defence, 2020). Kuvvet Komutanlıklarında, örneğin Hindistan Hava Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde tedarik faaliyetlerine yönelik bir yapı bulunmamakta, ancak silah sistemlerinin bakım faaliyetlerinin yürütülmesine yönelik yapı bulunmaktadır. Bununla birlikte, Deniz Kuvvetleri Komutanlığında Malzeme bölümü bulunmaktadır. Bu bölümde, tedarik, lojistik ve modernizasyona yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Kara Kuvvetleri Komutanlığında ise tedarik ve lojistik faaliyetlere yönelik bir yapılanma organizasyon yapısı içerisinde bulunmamaktadır.

Savunma Bakanlığı'na doğrudan bağlı olarak konumlandırılmış Şekil-5'te verilen Savunma Üretimi Departmanı; ülkenin savunması için gerekli silahları, sistemleri, platformları, teçhizatları üretmek üzere kapsamlı üretim altyapısı geliştirmek amacıyla Kasım 1962'de kurulmuştur. Departman yıllar boyunca Mühimmat Fabrikaları ve Savunma Kamu Sektörü Teşebbüsleri aracılığıyla çeşitli savunma teçhizatı için geniş kapsamlı üretim tesisleri kurmuştur. Üretilen ürünler arasında, silah ve mühimmat, tanklar, zırhlı araçlar, ağır vasıtalar, avcı uçakları ve helikopterler, savaş gemileri, denizaltılar, füzeler, mühimmat, elektronik ekipman, hafriyat ekipmanları, özel alaşımlar ve özel amaçlı çelikler bulunmaktadır.

Fabrika ve ilgili kuruluşlar kapasitelerini sürekli olarak modernize etmekte, geliştirmekte ve ürün yelpazesini genişletmektedir. Ar-Ge faaliyetleri ve teknoloji transferi yoluyla ürün ve ekipman üreterek çok sayıda önemli ürün geliştirilmiştir.

Şekil-5 Hindistan Savunma Üretimi Departmanı (India Department of Defence Production, 2021)

Ordu Donatım Fabrikaları ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri ülke politikası olarak, gereksinimlerinin birçoğunu ülke içerisindeki firmalardan dış kaynak kullanarak karşılamakta olup, yıllar içinde büyük ölçekli endüstriler dışında ülke içerisinde çok sayıda orta ve küçük ölçekli işletmeyi içeren geniş bir tedarikçi tabanı oluşturulmuştur. Üretilen ekipman ve ürünlerdeki yerli içeriğin artırılmasına çalışılmaktadır (India Department of Defence Production, 2021).

Savunma Bakanlığına doğrudan bağlı diğer bir departman ise Savunma Araştırma ve Geliştirme Departmanı olup, görevi; Hükümete, askeri teçhizatın ve lojistiğin bilimsel yönleri ve hizmetlerin gerektirdiği teçhizat için araştırma, tasarım ve geliştirme planlarının formülasyonu konusunda tavsiyelerde bulunmaktır (India Department of Defence, 2020). Departman; havacılık, silahlandırma, elektronik, savaş araçları, mühendislik sistemleri, füzeler, gelişmiş bilgi işlem ve simülasyon, özel malzemeler, deniz sistemleri, yaşam bilimleri, eğitim, bilgi sistemleri, tarım vb. çeşitli disiplinleri kapsayan savunma teknolojilerini geliştirmekle uğraşan 50'den fazla laboratuvardan oluşan bir ağıdır. Füzeler, silahlar, hafif savaş uçakları, radarlar, elektronik harp sistemleri geliştirmeye yönelik projeler yürütülmektedir (India Defence Research and Development Organization, 2020).

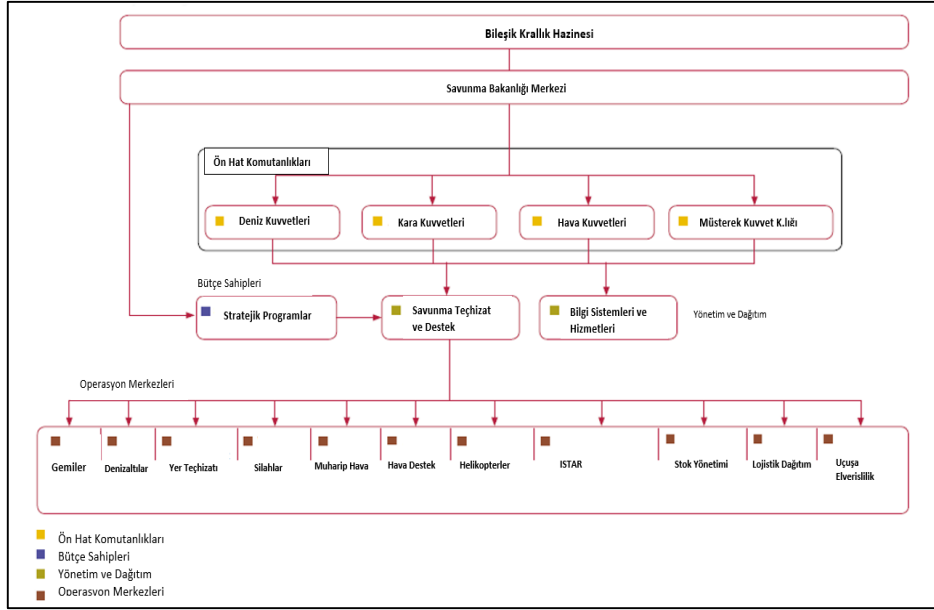
Birleşik Krallık

Birleşik Krallık savunma tedariki ve lojistiği, Savunma Teçhizat ve Destek Ajansı-Defence Equipment and Support Agency (DE&S) kurumu tarafından yürütülmektedir. Organizasyon kendisini “Savunma Bakanlığının bir organı ve özel tasarlanmış ticari bir tüzel kişiliği” olarak tanımlamaktadır. DE&S, 1 Nisan 2007 tarihinde, Savunma Bakanlığına bağlı iki kurum, Savunma Tedarik Ajansı (Defence Procurement Agency-DPA) ile Savunma Lojistik Ajansı (Defence Logistics Agency-DLA) organizasyonlarının birleştirilmesi ile kurulmuştur. Bu kurumların birleştirilmesinden amaçlanan, entegre edilmiş bir tedarik ve destek organizasyonu kurulmasıdır (Auger M, 2020, s. 10).

DE&S, Silahlı Kuvvetlerin savunma silah sistemleri ve teçhizatları ile lojistik desteğini sağlamaktan sorumludur. Görevleri;

- Silahlı Kuvvetlerin ihtiyaçları kapsamında ilgili komutanlıklarla mutabık kalınan ihtiyaçlar çerçevesinde, müşteri ve tedarikçi anlaşmaları yaparak, silah sistem, ekipman, hizmet ve malzeme satın almak ve temin etmek,
- Müşteri olarak ilgili Komutanlıklara harekât planlarını gerçekleştirebilmeleri için zamanında maliyet etkin teçhizat ve destek elementlerini sağlamak,
- Sanayideki tedarikçi firmalar ile özellikle ticari hususlar kapsamında ilişki kurmak, silah sistemlerine yönelik konsept aşamasından başlanmak suretiyle yaratıcı çözümler sağlama olasılığını istişare etmek,
- Ülkenin savunma tedariki kapsamında ulusal çıkarlarını Uluslararası Silahlanma Direktörü (National Armament Director) olarak uluslararası ortamda temsil etmek (Ministry of Defence UK, 2015)

olarak belirlenmiştir. Organizasyonun yapılanması Şekil-6’da gösterilmiştir.

Şekil-6 Savunma Bakanlığı ve Savunma Teçhizat ve Destek Ajansı yapılanması (National Audit Office, 2015)

DE&S öncesinde, Savunma Tedarik Ajansı (DPA) ve Savunma Lojistik Ajansı (DLA) bulunmakta olup bu organizasyonların kurulmasının amacı; harekât alanında görev yapan birliklerin desteğinin daha etkin bir şekilde yerine getirilmesi ve devlet için en yüksek değerlerin ortaya çıkmasının sağlanması olarak ifade edilmiştir.

DPA, 1 Nisan 1999 tarihinde önceki Savunma Bakanlığına bağlı olan ve 1971 yılında kurulan Tedarik Kurumu (Procurement Executive) yerine kurulmuştur. Yapılanması değiştirilerek odak noktasına Entegre Proje Takımları konularak, ana silah sistemlerinin tedarikinin sağlanması ile görevlendirilmiştir. DLA ise 1 Nisan 1999 tarihinde kurulmuş olup, Savunma Bakanlığına bağlı ve Kara, Deniz, Hava Kuvvetlerinin lojistik organizasyonlarının birleştirilmesiyle oluşturulmuş, 41.000 çalışanıyla geniş ve kapsamlı müşterek bir organizasyon olarak konumlandırılmıştır. Tedarik edilen ürünün, satın alınma maliyeti ile ürünün satın alma kararına idame işletme safhasını da dikkate alarak karar verilmesi açısından birbirleriyle çok yakın iş birliği ile bu organizasyonların çalışması öngörülmüştür. DPA bünyesinde endüstri temsilcilerinin de bulunması sağlanarak; endüstri ile iş birliği güçlendirilmesi, muhtemel risklerin azaltılması, savunma sanayiindeki inovasyonun ve yaratıcılığın artırılması planlanmıştır (UK Parliament Speakers Notes, 1999).

Ancak, tedarik ve lojistik faaliyetlerin planlandığı gibi farklı kurumlarda yakın iş birliği ile çalışılmasında problemler yaşanmış ve tedarik ile lojistik faaliyetlerinin ayrılamaz bir bütün olduğu değerlendirilerek, DPA ile DLA, 2 Nisan 2007 tarihinde birleştirilip DE&S adı ile tek bir yapı altında toplanmıştır. 2011 yılında Savunma Reformu kapsamında savunma organizasyonlarının daha yalın, efektif, mevcut ve gelecek sorunlarla daha etkin bir şekilde mücadele edebilen ve işletme maliyetlerinin azaltıldığı yapılar öngörülmüştür (UK Ministry of Defence, 2014).

Savunma Bakanlığı bünyesine bağlı olarak görev yapan DE&S; Silahlı Kuvvetlerin operasyonel kabiliyetini sağlamak amacıyla savunma tedarikini ve lojistiğini, silah sistem, malzeme ve hizmet boyutu ile kıyafet temininden gemiye, yiyeceklerden savaş uçağına kadar, Silahlı Kuvvetlerin görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmeleri için gerekli ekipman ve desteği çok geniş çapta sağlayan bir devlet kurumudur. Kurum büyük çaplı ve karmaşık savunma projelerini yönetmekte ve tedarikini yaptığı sistemlerin Silahlı Kuvvetlerin envanterinde bulunan silah ve teçhizatların lojistik desteğini sağlayarak Kuvvet Komutanlıklarını desteklemektedir. Ortaklık anlaşmaları ve özel finans girişimleri de dahil olmak üzere sanayi ile yakın bir şekilde çalışmaktadır (UK Government Resmi Internet Sitesi, 2020).

Organizasyonda, kara, deniz, hava ve müşterek kullanılan ana silah sistemleri ile diğer ilişkili teçhizatlara ait sistemlerin ömür devri boyunca yönetildiği, sistemlerin maliyet analiz çalışmalarının yapıldığı, sanayi ile yürütülen faaliyetlerin koordine edildiği bir organizasyon yapısı bulunmaktadır.

Organizasyonda sivil ve asker yönetici ve çalışanlarının bulunduğu bir yapı ile faaliyetlerin yürütüldüğü görülmektedir. Kurumda asker personel bulundurulması ile Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarını daha iyi anlayan ve Silahlı Kuvvetlerin kurumda temsil edilmesini sağlayan bir yapı oluşturulmuştur. Silahlı Kuvvetlerin silah sistemlerinin tedarik ve işletme faaliyetleri ile uğraşmaması, operasyonel görevlerine odaklanmasını sağlamaktadır.

Silahlı Kuvvetler envanterine girecek ve envanterinde bulunan silah sistemlerinin tek bir organizasyon yapısı altında konusunda uzman kadrolar ile yönetilmesi savunma silah sistemlerinin tedarik ve işletmesinin daha maliyet etkin olarak yürütülmesini, sanayi ile ilişkilerin stratejik ve

operasyonel olarak tek bir elden yönetildiği bir yapı ise savunma sanayiini daha doğru yönlendirmeyi sağlamaktadır.

Rusya Federasyonu

Rusya Federasyonu'nun Savunma Bakanlığı ve Silahlı Kuvvetler yapılanmasında, savunma tedarik ve lojistiği kapsamında çeşitli kurum ve kuruluşların bulunduğu görülmektedir. (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2021);

Silahlı Kuvvetler Ana Silahlanma Müdürlüğü; araştırma ve geliştirme çalışmaları, test, tedarik, onarım, imha faaliyetlerini organize ve koordine etmekten ve askeri teçhizat, teknik mülkiyet ve diğer maddi kaynaklar ile devlet savunma düzeni çerçevesinde uluslararası silahsızlanma anlaşmalarının ve tedbirlerinin sağlanmasından sorumludur (Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Ana Silahlanma Müdürlüğü, 2021).

Savunma Bakanlığı Lojistik Destek Sistemini İzleme Birimi; lojistik destek sisteminin durumunu analiz etmeyi, bilgi toplamayı organize etmeyi ve askeri komuta ve kontrol organlarında ve ordudaki lojistik destek sorunlarını izlemeyi amaçlamaktadır (Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Ana Silahlanma Müdürlüğü, 2021).

Savunma Bakanlığı Fikri Mülkiyet, Askeri-Teknik İşbirliği ve Silah ve Askeri Teçhizat Tedarik Uzmanlığı Dairesi; Bakanlığın yetki alanında bulunan askeri, özel ve çift kullanımlı entelektüel faaliyet sonuçlarına ilişkin haklarını yönetme yetkilerinin uygulanması; patent ve lisanslama işlerinin organizasyonu; askeri ürünlerin temini için askeri-teknik desteğin uygulanmasında askeri komuta ve kontrol organlarının faaliyetlerinin koordinasyonu; yabancı müşterilere aktarılması amaçlanan askeri ürünlerin özelliklerinin ve konfigürasyonunun koordinasyonu ile görevlidir (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı Fikri Mülkiyet, Askeri-Teknik İşbirliği ve Silah ve Askeri Teçhizat Tedarik Uzmanlığı Dairesi, 2021).

Silahlı Kuvvetlerinin Lojistik Karargâhı; Birliklerin (kuvvetlerin) lojistiğini, Silahlı Kuvvetlerinin barış ve savaş zamanında lojistik faaliyetleri organize etmekten sorumlu olan Rusya Federasyonu Savunma Bakan Yardımcısıdır. Birim, Silahlı Kuvvetlerin askeri komuta merkezi organlarında, oluşumlarında, askeri birimlerinde ve lojistik organizasyonlarında planlama ve koordinasyonu organize etmeyi amaçlamaktadır (Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin Lojistik Karargâhı, 2021).

Rusya envantere girecek yeni silah sistemleri ve teçhizatlar ile modernize edilecek silah sistemlerini Devlet Silahlanma Programları (State

Armanent Program) şeklinde onar yıllık planlamaktadır. Silahlanma Programı çerçevesinde siparişler ile Devlet Planlama Programı kapsamında lojistik desteklere yönelik yıllık ihtiyaçlar Devlet Savunma Siparişleri (State Defence Order) yoluyla ilgili firma kurum ve kuruluşlara gönderilmektedir. Devlet Savunma Siparişleri içerisinde yeni silah sistemlerinin tedariki, modernizasyon, ar-ge, mevcut olan sistemlerin modernizasyonu ve onarılması gibi hususlar bulunmaktadır (Rand Corporation, 2019, s. 26).

Fransa

Fransa savunma tedarikini ülkesinin savunma alanında ihtiyaç duyduğu nükleer silahlar dâhil olmak üzere askeri sistem ve ürünlerini, ülkesinde mevcut endüstri kurum/kuruluşlarından karşılama hususunda başarılı ülkeler arasındadır. Fransa savunma ihtiyaçlarını %90 oranında yerli kurum ve kuruluşlardan karşılamaktadır (Behera, 2016, s. 3).

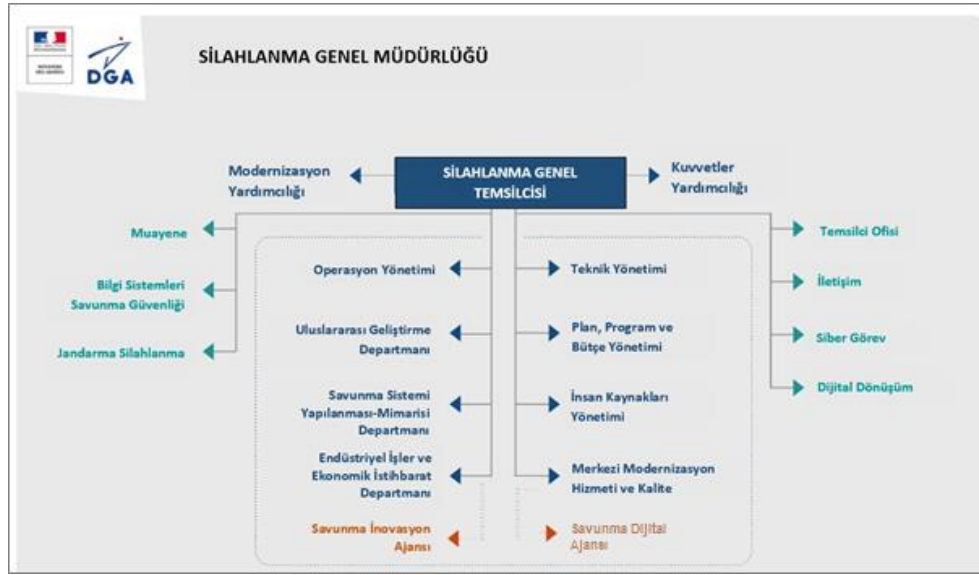
Fransa'nın savunma tedarikinin dayanağı Silahlanma Genel Müdürlüğü (Direction Générale de l'Armement-DGA) olup Savunma Bakanlığına bağlı üç ana unsurdan biri olan kurumdur. DGA'da geniş çapta savunma tedarikine yönelik araştırma, geliştirme, test ve değerlendirme, üretim ve savunma ürünlerinin ihracına yönelik fonksiyonlar bulunmaktadır.

DGA'nın öncelikli görevleri;

- Silahlı Kuvvetlerin teçhiz edilmesi,
- Sanayinin gelecek ihtiyaçları karşılayabilmesi için hazırlanması,
- Silah sistemlerinin ihracının artırılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesidir.

DGA; Silahlı Kuvvetlerin teçhiz edilmesi kapsamında tasarım, tedarik ve sistemlerin faaliyetlerinin yerine getirilmesi ile sistemlerin ömür devri programları kapsamında durum ve performanslarını değerlendirmektedir. Savunma sanayiine geleceğe yönelik tehdit ve riskleri değerlendirerek sanayiye, bu doğrultuda erişilmesi istenen teknolojik ve endüstriyel hedefler göstermektedir. Bu çerçevede DGA, kritik teknolojileri tanımlamakta ve kritik teknolojiler için sanayi/üniversite/bilim ve teknoloji merkezlerine yapılacak geliştirmeler için bütçe tahsis edilmesini sağlamaktadır. DGA, savunma sistemlerinin ihracının artırılması yönünde çalışmalarını yürütmektedir. Fransız savunma sanayii kazançlarını, %25 ila %40 arasında oranlarda ihracat gelirlerinden sağlamaktadır (Behera, 2016, s.3).

DGA'nın organizasyonel yapılanması belirtilen görevleri yerine getirmek için kurgulanmış olup Operasyon Yönetimi Direktörlüğü silah sistemlerinin tedariki ve Silahlı Kuvvetlere dağıtımına yönelik tüm işlemleri yürütmektedir. Uluslararası Geliştirme Direktörlüğü uluslararası iş birliği ve ihracatın geliştirilmesi faaliyetlerini yürütmektedir. Modernizasyon ve Kalite Direktörlüğü ise silah sistemlerinin test, değerlendirme ve kabul faaliyetlerini yürütmektedir.

Şekil-8 DGA Organizasyon Yapısı (Direction Générale de l'Armement, 2022)

DGA'nın yöneticisi Savunma Bakanına bağlı olup Başbakan ve Başkana karşı sorumluluğu bulunmaktadır. DGA'nın yöneticisi 1977 yılından itibaren Savunma Bakanlığı bünyesinde en üst derecede askeri rütbedeki personel ile aynı seviyede olup ihtiyaç makamları ile tedarik yapan makamın eşitliği öngörülmüştür (Behera, 2016, s.6).

18 tesisi, 10.000 personeli olup, personelin %60'ı sivil, diğerleri asker, profesyonel uzman ve yöneticilerden oluşmaktadır (Ministère des Armées, 2020).

Almanya

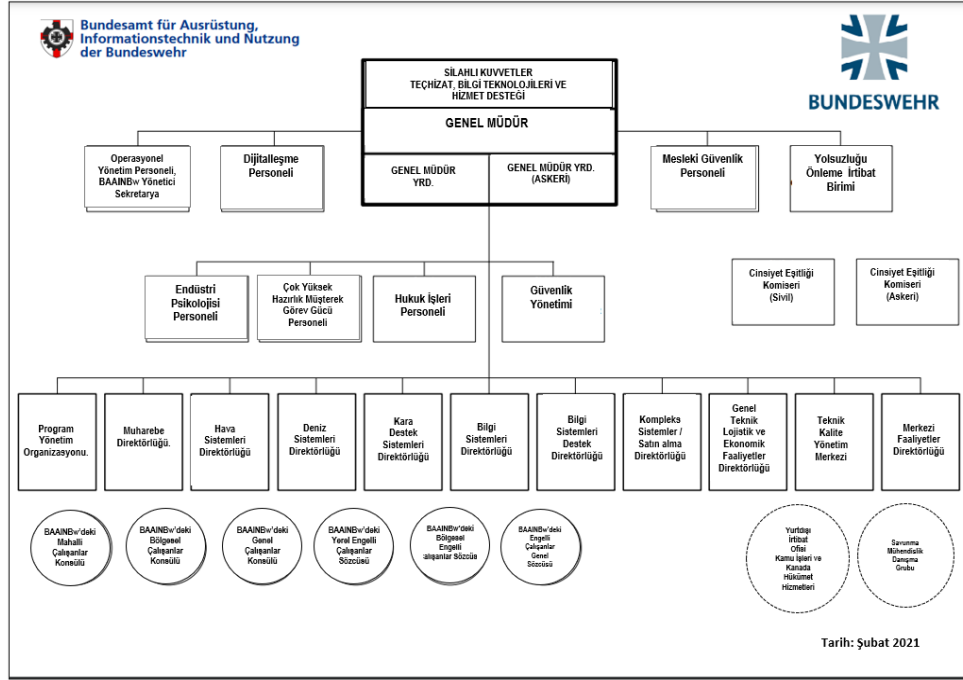
Almanya'nın savunma tedariki ve savunma sistemlerinin kullanım ömrü boyunca idame ve işletmesinden sorumlu olan tek kurum, Savunma Bakanlığına doğrudan bağlı olan Federal Silahlı Kuvvetler Ekipman, Bilgi Teknolojisi ve Destek Ofisi (Federal Office of Bundeswehr Equipment,

Information Technology and In-Service Support-BAAINBw) organizasyonudur.

Görevleri; silah sistem ve ürünlerinin tedariki ile bilgi teknolojileri ve kullanımda olan silah sistem ve ürünlerine yönelik tedarik işlemlerini gerçekleştirerek, Silahlı Kuvvetlerin ihtiyaçlarının giderilmesidir. Ülkede, Silahlı Kuvvetlerin maliyet etkin olarak modern silah sistemleri ile donatılmasında ve desteğinin sağlanmasında en önemli görevi BAAINBw ve bu organizasyona bağlı ajanslar tarafından yerine getirilmektedir.

Organizasyonun görevi, savunma sistemlerine yönelik ürün/malzeme yelpazesi, tank, uçak, gemi gibi çok yüksek teknoloji ürünü silah sistemlerinden, askerlerin şahsi teçhizatlarına kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Diğer taraftan organizasyonda, araştırma ve teknoloji projeleri yürütülmekte silah sistemlerinin lojistik desteği sistemin kullanımda olduğu süre zarfında sağlanmaktadır. Silahlı Kuvvetlerin merkez “tedarik ajansı” olan BAAINBw, Almanya’nın en önemli kamu müşterisi olarak görülmektedir. BAAINBw, projelerin özelliğine göre araştırma, geliştirme, tedarik ve silah sistem/ürünlerinin bakım faaliyetlerini, yapmış olduğu kontratlar vasıtasıyla yürütmektedir. BAAINBw tüm silahlanma projelerinin yürütülmesinden sorumludur. Diğer görevleri arasında; kullanılamaz durumda olan ürün/malzemelerin sistemden çıkartılması, Almanya’nın üretimi dışında tedarik edilen ürünlerin teknik değerlendirmesi, silah sistemlerine yönelik hasar durumlarının araştırılması, NATO üyesi olmayan ülkeler için teçhizat/ürün desteği ile Silahlı Kuvvetler için teknik personel desteği bulunmaktadır. 2018 yılı verilerine göre 10.500 personeli bulunmakta olup, bu personelin 1600’ü askerdir (Federal Office of Bundeswehr Equipment, Information Technology and In-Service Support (BAAINBw), 2018).

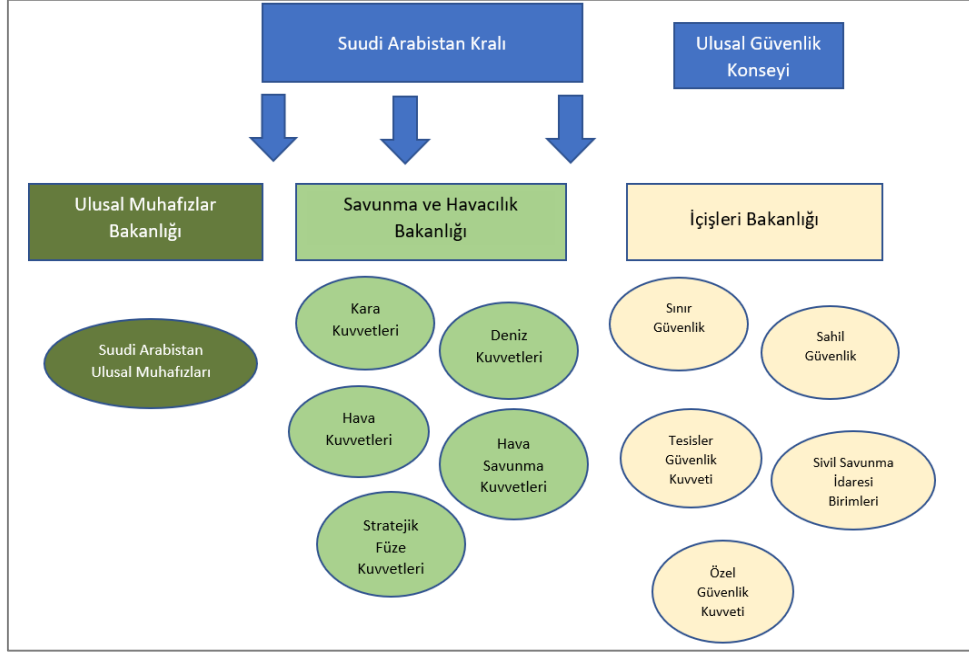
Organizasyonun yapısı aşağıdaki Şekil-9’de belirtilmektedir.

Şekil-9 BAAINBw Organizasyon Yapısı (Germany Federal Ministry Of Defence Resmi Web Sayfası, 2021)

Suudi Arabistan

Suudi Arabistan'da 2015 yılında Kral'ın değişiminden sonra Suudi Arabistan'ın geleceğini şekillendirmek için yeni öncelikler belirlenmiştir. Bu yeni öncelikler, Suudi Arabistan'ın ulusal güvenlik yapısında ve liderliğinde büyük değişikliklere, sosyal ve ekonomik alanda önemli reformlara sebebiyet vermiştir. Ancak bu durumda da Birinci Başbakan Yardımcısı, Savunma Bakanı ve Ekonomik ve Kalkınma İşleri Konseyi Başkanı-Suudi Arabistan'ın güvenliği, sivil sektörü ve ekonomik kalkınmasının sorumluluklarını tek bir kişide birleştirilmiştir. Veliht Prens'in elinde bulundurulan bu kapsamdaki yetkiler içerisinde Suudi askeri planlaması, bütçeleme ve mali yönetimi ile askeri operasyonları iyileştirme gibi hususlar yer almaktadır (Cordesman, 2018, s. 2).

Şekil-10 Mevcut Silahlı Kuvvetler ve Güvenlik organizasyonlarının yapılanması (Jarzabek, 2018, ss. 159-174)

Silahlı Kuvvetlerin içerisinde bulunan Kuvvet Komutanlıkları içerisinde tedarik ve lojistik faaliyetleri yürüten birimler bulunmaktadır. Savunmaya yönelik tedarik ve lojistik faaliyetlerin yürütüldüğü farklı bir organizasyon yapısı bulunmamaktadır.

Suudi Arabistan güvenlik güçleri ABD, Birleşik Krallık, Fransa gibi ülkelerin orijinal silah sistem ve platform üretici önemli firmaları ile sistem/platform bazlı tedarik, tamir, bakım, teknik destek, yedek parça ve eğitim faaliyetlerini içeren yüklenici destekleri almaktadır. Ancak, Yemen Harekâtı sebebiyle alınan dersler kapsamında, platform bazlı anlaşmaların askeri yeteneklere etkisinin limitli kaldığı değerlendirilerek, bu bağlamda gerekli değişimlerin planlanması için çalışmalar yürütülmektedir (IISS, 2021, s. 325).

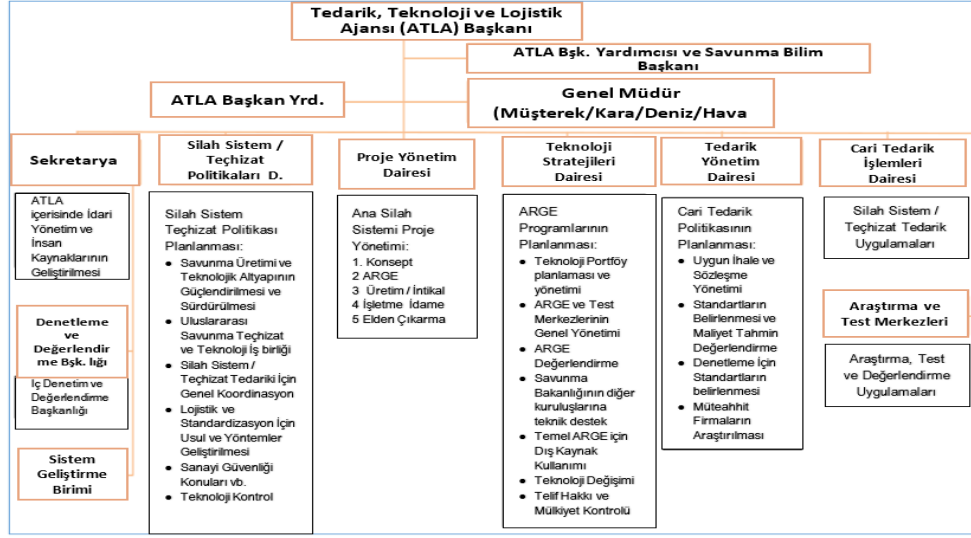
Suudi Arabistan, silah sistem tedarikleri ve lojistiği, Kuvvet Komutanlıkları ve güvenlik güçlerinin bünyesinde bulunan yapılar ile yürütüldüğü değerlendirilmektedir. Savunma silah sistem tedariki ve lojistiği için farklı bir organizasyon kurulmadığı, ana yapılar içerisinde bulunan birimler vasıtasıyla tedarik ve lojistik faaliyetlerin yürütüldüğü ve görevlerin desteklendiği değerlendirilmiştir. Ülke kaynaklarının zenginliği değerlendirildiğinde, ülkenin silah sistem ve tedariklerinin maliyet etkin yürütülmesi ve ihtiyaçların optimize edilmesine yönelik mevcut durumda bir hassasiyet duyulmamasına ve mevcut şartlarda Silahlı Kuvvetlerinin en

modern silah ve teçhizatlarla donatılıp, bu silah ve teçhizatların tedarik ve bakım, onarım, yedek parça, modernizasyon gibi ihtiyaçlarını dünyada bu kapsamda önde giden ülkelerden karşılaması sonucunu doğurmuştur. Ancak, 2000’li yıllardan itibaren yapılan çalışmalarda, bu duruma eleştirel bakıldığı gözlemlenmektedir. Ülkenin “Saudi Vision 2030” (Suudi Arabistan Vision 2030 Resmî Web Sitesi²⁰²¹) vizyonu doğrultusunda çeşitli hedefler belirlenmiş ve bu hedefler kapsamında reform çalışmaları yürütülmekte ve politikalar izlenmektedir. Vizyon 2030’da, Savunma Bakanlığı ve diğer güvenlik güçlerine yönelik olarak hedefler bulunmakta ve bu hedeflere ulaşmak için reform çalışmaları ve düzenlemeler yürütülmektedir (Patrick, 2018). Ancak, Vizyon 2030’un kamu ile paylaşılan bölümlerinde savunma sistem ve organizasyonlarına yönelik detaylı bilgi yer almamaktadır.

Japonya

Japonya ihtiyaç duyduğu savunma sistem ve ürünlerine yönelik bazı tedariklerini, ABD Savunma Bakanlığına bağlı Savunma Güvenlik İş birliği Ajansı tarafından yürütülen Yabancı Askeri Satışlar (Foreign Military Sales-FMS)’dan yapmaktadır. Tokyo’daki ABD Büyükelçiliğinde kurulan Ortak Savunma Yardım Ofisi (Mutual Defense Assistance Office-MDAO) Japonya’da bir FMS ofisi olarak kurulmuştur. İhtiyaç duyulan savunma malzeme ve ürünlere yönelik Japon Hükümeti tarafından ihtiyaç bildirimi yapılmasından sonra ihtiyaç karşılanmaktadır. Doğrudan ticari satışlar ise Japon savunma sistemleri üzerine çalışan ticari firmalar, distribütörler ve acenteler tarafından yürütülmektedir. Savunma Reformu kapsamında Ekim 2015 tarihinde Tedarik, Teknoloji ve Lojistik Ajansı (Acquisition Technology and Logistics Agency-ATLA) Savunma Bakanlığı ilgili kuruluşu olarak oluşturulmuştur. ATLA’nın kurulmasından amaçlanan, Bakanlık bünyesinde çeşitli kurum ve birimlerde yürütülen tedarik fonksiyonlarının entegre edilmesidir. Doğrudan Savunma Bakanına rapor veren ATLA, savunma teçhizat politikası ve lojistik planlaması, tedarik, savunma endüstrisi politikası, araştırma ve geliştirme politikası ve yönetimi ile buna yönelik enstitülerin yönetiminden sorumludur (Japonya Acquisition, Technology&Lojistics Agency, 2019).

Şekil-11 ATLA Organizasyon Yapısı (Acquisition, Technology & Logistics Agency, 2021)

ATLA, mevcut durumda ortalama 1800 personel ile görevlerini yerine getirmekte, bu personel sayısının 400'ü üniformalı 1400'ü sivil personelden oluşmaktadır. 4 adet Genel Müdür konumunda bulunan general rütbeli personel, müşterek silah sistemleri, kara, deniz ve hava sistemlerinin mevcudiyetinin devamının sağlanması ve geliştirilmesine ilişkin görev yapmaktadır. ATLA'nın görevleri;

- Teknolojik Üstünlük ve Operasyonel İhtiyaçlara Uygun ve Hızlı Bir Biçimde Cevap Verebilmenin Sağlanması:

ATLA; yeni ve ileri teknolojilerdeki eğilimleri ve gelişmeleri takip etmek, gelecekteki araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yönünü belirleyen teknoloji stratejisini formüle etmek, ülke içinde ve dışında çeşitli araştırma ve geliştirme organizasyonları ile iş birliği yapmak, iki taraflı kullanımı olan ileri teknolojileri uygulamak ve Ar-Ge projeleri ile teknolojik yetenekleri arttırmak ile görevlendirilmiştir.

- Savunma Teçhizatlarının Etkin ve Verimli Tedariki:

ATLA kurulmadan önce, Savunma Bakanlığı bünyesinde savunma teçhizatı tedarikine yönelik birçok birim, organizasyon ve departmanlar bulunmaktadır. Bu birimler ATLA bünyesinde birleştirilerek, efektif bir proje yönetimi sağlanıp, teçhizatların konsept safhasından başlayarak araştırma-geliştirme, üretim, operasyon, idame-işletme ve elden çıkarma safhalarının yönetimine geçilmiş ve etkin bir silah sistem ve teçhizat

tedariki teşvik edilmiştir. Proje yönetimi için yapılandırılmış sivil ve askeri personelin her bir proje takımında bulunduğu bir yapı kurulmuştur.

- Savunma Teçhizat ve Teknoloji İşbirliğinin Güçlendirilmesi:

ATLA; uluslararası güvenlik ve savunma iş birliğinin güçlendirilmesi, ürünlerin verimli ve etkili şekilde temin edilmesi, savunma üretiminin teknolojik temellerin sürdürülmesi ve güçlendirilmesi de dahil olmak üzere, Japonya'nın barışı, uluslararası iş birliği ve güvenliğine katkı perspektifinden savunma teçhizatı ve teknoloji iş birliğini teşvik edici faaliyetler yürütmektedir.

- Savunma Üretim ve Teknoloji Tesislerinin Kurulması ve Güçlendirilmesi:

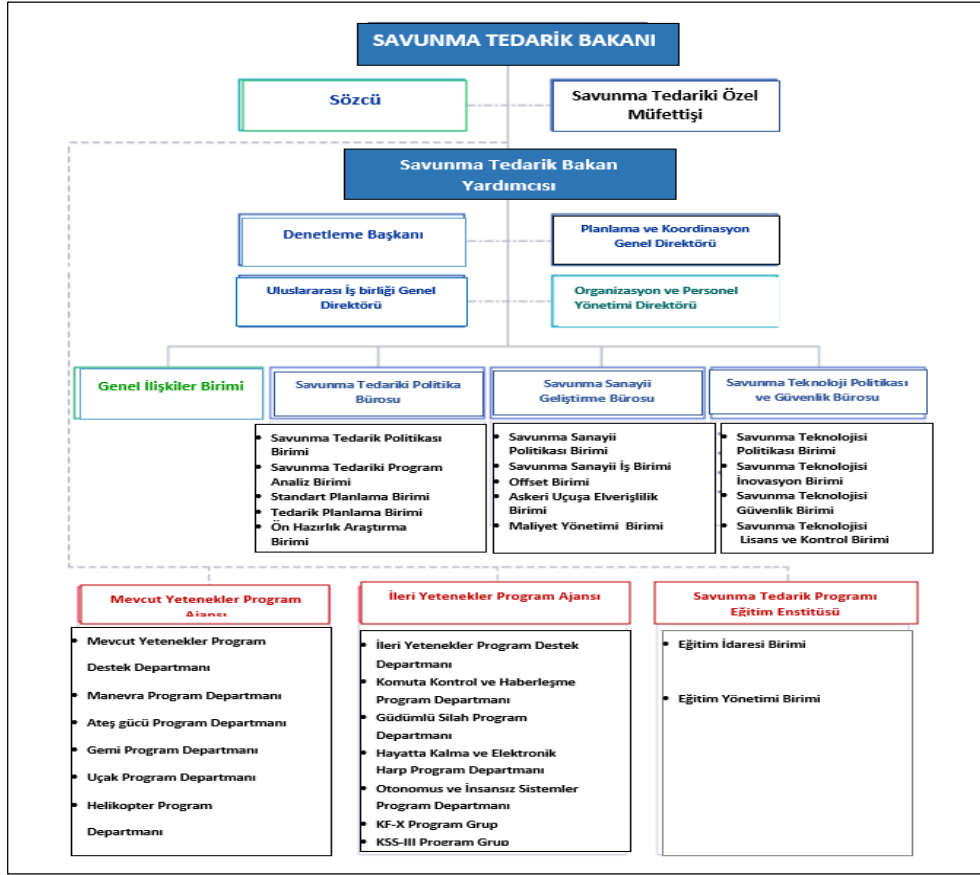
ATLA, Japonya'nın yerel teknoloji tesislerinin kabiliyetlerini devam ettirmesi ve güçlendirmesi, üretilen savunma teçhizatlarının idamesi ve işletilmesi ile mevcut savunma kabiliyetlerinin aynı performansta devamlılığını sağlayabilmeleri için önemli rol oynamaktadır.

- Maliyetlerin Azaltılmasına Yönelik Çabaların, Denetimlerin ve İncelemelerin Güçlendirilmesi

Kurumda, savunma ürünlerinin üretimine yönelik sözleşmelerde maliyetlerin azaltılmasına yönelik çeşitli destek ve yaklaşımlar üzerine çalışılmakta, savunma tedarikinde şeffaflığı ve adaleti arttırmak amacıyla çeşitli seviyelerde iç ve dış değerlendirme ve denetleme fonksiyonları kurulması hedeflenmektedir.

Kore Cumhuriyeti (Güney Kore)

Kore Cumhuriyeti'nde Savunma Bakanlığı bünyesinde Savunma Tedarik Program İdaresi-Defence Acquisition Program Administration (DAPA), en üst teknolojik seviyedeki silah sistemlerinden, askeri personelin iaşesinin sağlanmasına kadar her türlü tedarik faaliyetinin yürütüldüğü kurumdur. Kuruluşu ile savunma endüstrisinde yeni bir dönem başlatan DAPA'nın görevleri arasında; savunma faaliyetlerinin kuvvetlendirilmesi, askeri ikmal ve lojistik işlemleri ile savunma endüstrisinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi bulunmaktadır. İhracatın geliştirilmesi, savunma projelerine önderlik edilerek ekonomik bir güç oluşturulması, savunma işlerinde sivil sektörü kullanarak iş yaratılıp istihdamın artırılması da görevleri arasında bulunmaktadır (Defence Acquisition Program Administration, 2020). DAPA'nın yapısı Şekil 12'de yer almaktadır.

Şekil-12 DAPA Organizasyon Yapısı (Defence Acquisition Program Administration, 2021)

DAPA'nın görevleri detaylı olarak ele alındığında (Defence Acquisition Program Administration, 2021);

- Silah Sistem Tedarikinin Optimal Olarak Sağlanması:

DAPA, en üstün teknolojik seviyede, ihtiyaç duyulan zamanda ve yerde sistemlerin kullanıcıda bulundurulması ve silah sistemlerin araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile üretilmesi, ikmal ve lojistiğinin sağlanması için plan ve politikalar üretmektedir.

- Savunma İhracatının Güçlendirilmesi:

DAPA, ihracat yapılabilecek yeni pazarlar bularak savunma ihracatını artırma yolları araştırmaktadır.

- Savunma Sanayii Firmalarının Desteklenmesi:

DAPA, küçük ve orta ölçekli firmalara, projelere katılabilmeleri için danışmanlık hizmeti sağlamakta, önemli savunma sanayii firmalarının global ölçekteki rekabet ile başa çıkabilmeleri için destek vermekte, küçük, orta ve büyük ölçekli firmaların dengeli bir şekilde büyümeleri için politikalar geliştirmektedir.

- Ülkedeki Savunma Teknolojisinin Korunması:

DAPA, savunma teknolojisinin korunmasına yönelik olarak teşkilatlanmaya giderek, bu bağlamda organizasyona ihtiyaç duyduğu yapılanmayı dahil etmektedir.

- Verimli Proje Yönetiminin Yapılması:

DAPA silah sistemlerinin tedarikine yönelik tüm süreci yönetmekte; projenin planlanması, bütçenin tahsisi, proje modeli kararı, sözleşme görüşmeleri, sözleşmenin yürütülmesi ve kalite/kabul faaliyetleri ile teknik yönetim faaliyetlerini yürütmektedir.

- Silah Sistemlerinin Geliştirilmesi:

Yüksek kalitede teknoloji ürünleriyle donanımlı silah sistemlerinin geliştirilmesi işlemlerini yürütmektedir.

Ülkelerin Genel Değerlendirilmesi

Çalışma kapsamında incelenen ülkelerin önemli bir bölümünde, savunma tedarik ve lojistik sistemlerini yürüten organizasyonel yapılanmalarında, mevcut veya devam etmekte olan değişimlerin aşağıda yer alan nedenlerden ve motivasyonlardan bir veya birkaçı ile yapıldığı veya yapılmasının planlandığı tespit edilmiştir.

- Ömür devri yönetimi yaklaşımıyla savunma tedariki ve lojistiğinin tek bir kurum/kuruluş çatısı altında yürütülmesi,
- Ana silah sistem ve teçhizatların tedarikini yapan kurum ve kuruluşlar ile Silahlı Kuvvetlerin kullanımına verilmiş olan silah sistem ve teçhizatların yedek parça modernizasyon tedarik ve lojistik yaklaşımlarının bütünsel hale getirilmesi,
- Silahlı Kuvvetlerin operasyonel görevlerine odaklanmasının sağlanması,

- Sivil ve asker personelin birlikte çalışmasını sağlayarak karşılıklı anlayışın geliştirilmesi,
- Maliyetlerin düşürülmesi ve maliyet etkin çözümlerin geliştirilmesi,
- Ömür devri yönetiminin tek bir kurum/kuruluş tarafından yürütülmesini sağlayarak savunma tedarik ve lojistik bütçelerinin daha kontrollü halde tutulması,
- Kararların daha hızlı, etkin ve verimli olarak alınabilmesinin sağlanması,
- Savunma sistem projelerinin ve yedek parça tedariklerinin daha hızlı olarak yapılmasının sağlanması,
- Yolsuzlukların engellenmesinin sağlanması,
- Savunma sanayii firmalarının ve sektörün; teknolojik gelişmeler ve Silahlı Kuvvetlerin ihtiyaçları doğrultusunda tek bir kurum tarafından yönlendirilmesi, bilgi birikiminin ve tecrübenin tek bir kurum altında toplanmasının sağlanması,
- Ar-Ge faaliyetlerinden, üretilen savunma silah sistem ve teçhizatlarından etkin bir şekilde faydalanılmasının sağlanması,
- Savunma tedarik ve lojistik sisteminde tek bir anlayış ve dilin oluşturulması,
- Kara, deniz, hava ve bunların müşterek kullandığı sistemler arası ortak kullanılan ürünlerin tek bir yapı altında tedarikinin sağlanarak, ölçek ekonomisinden faydalanılıp maliyetlerin düşürülmesi,
- Silahlanma konularında ülkelerin diğer ülkeler ile iş birliği ve koordinasyonun sağlanması bağlamında tek bir kurum ve kuruluşun yetkili olması.

Bahse konu sebepler ve motivasyonlar ile ülkeler bugünkü savunma tedarik ve lojistik yapılanmalarına ulaşmışlardır. Ülkeler öngörülen tehdit değerlendirmeleri ve güvenlik stratejileri doğrultusunda belirtilen bu organizasyon yapılanmaları ile Silahlı Kuvvetlerini barış ve harekât ortamında desteklemektedir.

Çalışma kapsamına alınan ülkeler incelendiğinde;

Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, Japonya, Kore Cumhuriyeti gibi ülkelerin silah sistem ve teçhizatlarına yönelik savunma tedariki yapan kurumlarının, aynı zamanda Silahlı Kuvvetlerinin envanterine giren silah sistem ve teçhizatlarının ömür devri boyunca lojistik faaliyetlerini yürüttüğü tespit edilmiştir. Bu bağlamda tedarik yapan kurum, silah sistem ve teçhizatın ömür devri boyunca idame işletmesini, bakımını, onarımını,

gerektiğinde modernizasyonunu, yedek parça stok yönetimini vb. faaliyetlerini sağlamaktadır. Bu ülkelerde, belirtilen organizasyon yapısına geçilmeden önce tedarik ve lojistik faaliyetlerin farklı organizasyonlarda yürütüldüğü veya dağıtık yapılarda farklı birimlerde tedarik faaliyetlerinin yapıldığı tespit edilmiştir.

Hindistan'da Savunma Bakanlığı merkezli bir tedarik zincirinin olduğu ancak Silahlı Kuvvetler bünyesinde de lojistik yapıların bulunduğu görülmüştür. Ülkede savunma tedarik ve lojistik faaliyetlerinin büyük bir bölümünün Savunma Bakanlığı bünyesinde bulunan fabrikalar ile yürütüldüğü görülmüştür. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ise ana silah sistemi tedariki ile lojistik sistemi farklı organizasyonlarda yürütüldüğü, ancak ülkenin savunma tedarik zincirinin merkezileşmeye yönelik bir yapılanmaya doğru ilerlediği gözlemlenmiştir. ABD'nin ülke stratejisi doğrultusunda, dünyada ve ülkesinde konuşlu birlikleri için diğer ülkelerden farklı bir savunma tedarik ve lojistik yapılanması bulunmaktadır. Dünyada çeşitli ülkelerde ve uçak gemileri ile okyanuslarda bulunan üsleri vasıtasıyla dünyanın çok önemli bir bölümünde harekât yapma kabiliyeti bulunan ülkenin, savunma tedarik zinciri için ayırdığı bütçe diğer dünya ülkelerinin ayırdığı bütçeden fazla olup tedarik zinciri yapılanması da diğer ülkelere göre farklılık arz etmektedir. Rusya'da ise Savunma Bakanlığı ana sorumluluğu ve koordinesinde yürütülen bir yapılanma bulunmasına rağmen hem Silahlı Kuvvetler bünyesinde hem de Savunma Bakanlığı bünyesinde savunma tedarik ve lojistiğe yönelik organizasyonlar bulunmaktadır. Suudi Arabistan'da ise Kuvvet Komutanlıkları ve güvenlik birimlerinin ihtiyaç duydukları silah sistem ve teçhizatlarının tedarik faaliyetleri ile bunlara yönelik lojistik faaliyetlerinin merkezi bir yapılanma olmaksızın birbirlerinden bağımsız olarak yürüttükleri görülmüştür. Ülkede tedarik edilen silah sistem ve teçhizatları ile bunların idamesine yönelik faaliyetler ise büyük oranda ABD ve Birleşik Krallık'ta bulunan silah sistem üreticileri ile uzun dönemli yapılan sözleşmeler ile yürütüldüğü tespit edilmiştir. ABD hariç diğer ülkelerde, genel bir gözlem olarak tedarik ve lojistik sistemlerine yönelik organizasyonlarında merkezi yapılanmaya doğru yaklaşımların ve çalışmaların bulunduğu gözlemlenmiştir.

Türkiye Savunma Tedarik ve Lojistik Sistemine Yönelik Model Önerisi

Türkiye'de Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve güvenlik güçlerinin ihtiyacı olan ürünlerine yönelik savunma tedarik ve lojistik faaliyetleri farklı organizasyonlar bünyesinde yürütülmektedir. Ana silah sistem tedarikleri T.C. Cumhurbaşkanlığına doğrudan bağlı Savunma Sanayii Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Bunun yanı sıra Millî Savunma Bakanlığı

bünyesinde de ana silah sistem ve teçhizatlarına yönelik tedarik faaliyetleri yürütülebilmektedir. Savunma Sanayii Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde yürütülen ana silah sistem ve teçhizatlarına yönelik tedariklerde bünyesinde geliştirme faaliyetleri bulunan ana silah sistem ve teçhizatlarına yönelik tedarik faaliyetleri Savunma Sanayii Başkanlığı tarafından, bünyesinde geliştirme aşamaları bulunmayan nispeten hazır ana silah sistem ve teçhizatlarının tedarikleri ise Millî Savunma Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

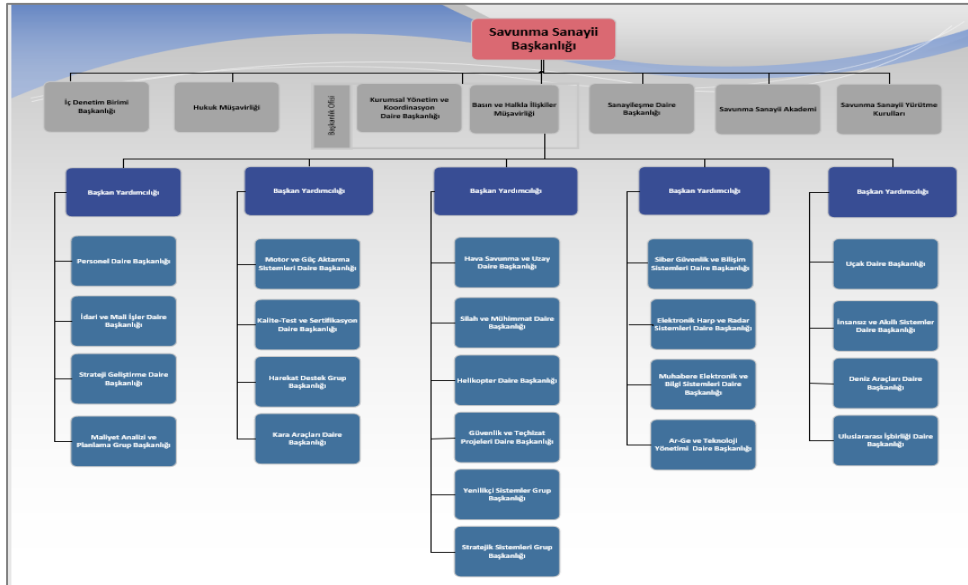
Türk Silahlı Kuvvetlerini oluşturan Genelkurmay Başkanlığı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları ile güvenlik güçlerini oluşturan İçişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan Jandarma Genel Komutanlığı ile Sahil Güvenlik Komutanlığı ve savunmaya yönelik görevleri kapsamında Emniyet Genel Müdürlüğü ve Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ihtiyacı olan ana silah sistem ve teçhizatlarının tedarikleri Savunma Sanayii Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı tarafından gerçekleştirilip bu sistemler Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve güvenlik güçlerinin envanterine girmesinden sonra ihtiyaç duyulan bakım, onarım, yedek parça ve ihtiyaç duyulması halinde modernizasyon faaliyetleri ile envanterden çıkarılması faaliyetleri ilgili Kuvvet Komutanlıkları ve güvenlik güçleri tarafından yürütülmektedir.

15 Temmuz 2016 tarihinden sonra Savunma Sanayii Müsteşarlığı Millî Savunma Bakanlığı'nın iki Müsteşarlığından biri iken Müsteşarlık 2017 yılında gerçekleştirilen düzenleme ile Cumhurbaşkanı'na bağlanmış, 2018 yılında ise 703 sayılı “Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı olarak yeniden yapılandırılmıştır. 31 Temmuz 2016 tarihli 669 sayılı KHK ile Kuvvet Komutanlıklarına bağlı olan Askeri Fabrikalar ve Askeri Tersaneler, Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde kurulan Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü'ne ve Tersaneler Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır. Müteakiben, MSB bünyesindeki Askeri Fabrikalar, 24 Aralık 2017 tarihinde 696 sayılı KHK ile Resmi Gazetede yayımlanan “Askeri fabrikalar ve askeri tersanelerin imkân ve kabiliyetlerini kullanarak, üretim planlaması çerçevesinde genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinden, kamu iktisadi teşebbüslerinden, yabancılar dahil gerçek ve tüzel kişilerden sipariş almak veya bunların ihtiyaçları için teklif vermek, bu siparişler ve teklifler sebebiyle gerektiğinde müşterek imalat, tasarım, araştırma-geliştirme, ürün geliştirme faaliyetlerinde bulunmak, askeri fabrikalar ve tersanelerin gelişimini ve modernizasyonunu sağlamak, tesisler inşa etmek” gerekçesi ile Askeri Fabrika ve Tersane İşletme Anonim Şirketi (ASFAT A.Ş.) unvanı altında yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Yapılanmadaki bu değişikliklerden

önce askeri fabrikalar ve tersaneler Kuvvet Komutanlıkları bünyesinde Lojistik Komutanlıkları ve Deniz Kuvvetleri envanterinde Teknik Komutanlık ve Envanter Merkez Komutanlıklarına bağlı yapılar olarak faaliyetleri yürütmekteydi. Bu yapılanmada, ana silah sistem ve teçhizatları Silahlı Kuvvetler envanterine girmesinden sonra lojistik sistemin yürütülmesinde gerekli tüm unsurlar Kuvvet Komutanlıklarının bünyesinde bulunmakta, ana silah sistem ve teçhizatların tedarikleri farklı kurumlar tarafından yapılmasına rağmen lojistik sistem bir bütün halinde Kuvvet Komutanlıkları bünyesinde bütünsel olarak yürütülmekte idi.

Askeri Fabrikalar ve Tersaneler kapsamında yapılan organizasyonel değişiklikler sonucunda lojistik sistemde de birimlerin ve kurumların bağlantıları ayrıştırılarak lojistik sistemin farklı bir bakış açısı ile yürütülmesi kararı verilmiştir. Askeri Fabrika ve Tersanelerin imkân ve kabiliyetlerinin daha etkin ve verimli olarak yürütülmesi hedefi ile yapılan düzenleme ile bu yapıların Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü ve Tersaneler Genel Müdürlüğü adları altında Millî Savunma Bakanlığına bağlanması ile farklı problemlerin yaşanabileceği değerlendirilmektedir. Daha önce Kuvvet Komutanlıkları bünyesinde bulunan Askeri Fabrika ve Tersaneler mevcut durumda çalışma sistematiklerini daha önce alışkın oldukları olduğu gibi yürütmekte ancak süreç ilerledikçe farklı kurumlarda bulunmanın getireceği lojistik sistemde problemler yaratabileceği değerlendirilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda Savunma Sanayii Başkanlığı organizasyon yapısı Şekil-13’de yer almaktadır.

Şekil-13 Savunma Sanayii Başkanlığı'nın organizasyon yapısı

Millî Savunma Bakanlığı'nın savunma tedarik ve lojistik faaliyetlerine yönelik yapılanması ve birimleri aşağıda Şekil-14'te yer almaktadır.

Şekil-14 Millî Savunma Bakanlığı organizasyon yapısı

Bu yapılanmaların yanı sıra Kuvvet Komutanlıkları ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bünyesinde Lojistik Komutanlıkları ve Teknik Başkanlık gibi lojistik unsurlar bulunmaktadır. Bu yapılar lojistik sistemin devamlılığını ve ana silah sistem ve teçhizatlarının istenilen harekât seviyesinde tutulmasını sağlamak için faaliyetlerini yerine getirmektedir. Lojistik sistemin bütünsel bir bakış açısı ile yürütülmesi kapsamında organizasyonel değişikliklerden önceki durumda ana silah sistem ve teçhizatlarının fabrika seviyesi bakım ve onarımları ile malzemelerin tamiri, üretimi gibi faaliyetler Kuvvet Komutanlıkları bünyesinde bulunan Askerî Fabrika ve Tersanelerde yürütülmekte idi, mevcut durumda Askerî Fabrika ve Tersaneler Millî Savunma Bakanlığına bağlı bir yapıda bulunması sistemin bütünsel olarak planlanması ve sistemin izlenebilmesi açısından zafiyetlere sebebiyet verebileceği öngörülmektedir.

Savunma ana silah sistemlerinin ve teçhizatlarının ömür devri bakış açısı ile yönetilmesi tüm ülkeler, NATO gibi uluslararası yapılanmalar ve savunma ekosisteminde kabul görmüş bir sistematik olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen ülkelerin tecrübeleri ve savunma tedarik ve lojistik sistemlerine yönelik organizasyon yapılanmalarında ulaştıkları durumların değerlendirilmesi, Türkiye'nin mevcut yapılanması, savunma sistemlerinin ihtiyaçları ile ömür devri bakış açısı ile yönetim sistematiği dikkate alınarak; Türkiye için savunma tedarik ve lojistik sisteminin bir bütün halinde yönetilmesinin sağlanacağı bir organizasyon modeli önerilmiştir.

Organizasyon modelinde; ama silah sistem ve teçhizatlarının tedarikleri ile bunların envantere girmesinden sonra ihtiyaç duyacakları tüm lojistik faaliyetler tek bir organizasyon tarafından yürütülecektir. Organizasyon, ana silah sistem ve teçhizatları ile bunların harekâta kullanılmasını destekleyen her türlü varlık dikkate alınarak yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda, ana silah sistem ve teçhizatların tedarik faaliyetlerinin başlatılmasından elden çıkarılincaya kadar ihtiyaç duyulan tüm işlemlerin yürütüleceği Kara Sistemleri, Deniz Sistemleri, Hava Sistemleri, Müşterek Sistemler, Muhabere, Radar ve Elektronik Harp Sistemleri, Silah Mühimmat ve Füze Sistemleri, Uzay ve Uydu Sistemleri, Siber Güvenlik ve Bilgi Sistemleri Genel Müdürlükleri organizasyon yapısında konumlandırılmıştır. Önerilen organizasyona Askeri Fabrikaların ve Tersanelerin bağlanması öngörülmüş ve sistemlerin ihtiyacı olan ve kabiliyetleri dahilinde bulunan üretim ve her türlü tersine lojistik faaliyetlerinin bu yapılarda yürütülmesi planlanmıştır. cde bulunan tezgâh parkurları ve bu kapsamdaki kabiliyetlerinin envanterinin çıkartılması planlanarak, üretim ve bakım planlamaları doğrultusunda ihtiyaç duyulması halinde fabrikalar ve tersaneler arasında geçişkenlik ve işbirliği yapılması öngörülmüştür. Organizasyon yapısında Askeri Fabrikaların ve Tersaneler Genel Müdürlüğü olarak konumlandırılan yapı, tüm fabrika ve tersanelerinin iş planlarını yaparak optimum işgücü ve iş planlaması yapabilmesi, âtil ve/veya kapasite fazlası tezgâh ve atölyelerin durumu göz önünde bulundurularak iş planlamaları fabrikalar ve tersaneler arası kaydırmalar ile yapabilecektir. Kuvvet Komutanlıkları ve Askeri Fabrikaların ve Tersaneler bünyesinde bulunan tüm depoların organizasyona Depolama ve Dağıtım Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı altında bağlanması öngörülmüştür. İlaveten, Depolama ve Dağıtım Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Atıl Malzeme Depo(lar)ı oluşturulmuştur. Tedarik edilen malzemelerin depolanması ve ihtiyaç olması depolardan malzemelerin çıkartılıp dağıtıma hazır hale getirilmesini bahse konu Genel Müdürlük tarafından sağlanacaktır. Âtil malzeme depolarında ise gerek malzemelerin özelliği dikkate alınarak gerekse belirlenen süreler kapsamında âtil olarak değerlendirilen malzemeler depolanacaktır. Bu malzemeler, önerilen organizasyon modelinde şirket olarak konumlandırılan yapı tarafından satış, hibe gibi çeşitli yöntemler ile elden çıkartılmasına

yönelik faaliyetler yürütülecektir. Kuvvet Komutanlıkları bünyesinde bulunan ulaştırma birlikleri de önerilen organizasyona Ulaştırma Genel Müdürlüğü adı altında bağlanarak tüm Türkiye sathına ürün ve malzemelerin ulaştırılması planlanmıştır. Model kapsamında önerilen organizasyonun ihtiyaç duyması halinde sivil sektörün lojistik imkân ve kabiliyetlerini kullanabilmesine imkân veren bir esnekliğe sahip olabilecektir. Önerilen organizasyona Endüstri İlişkileri Genel Müdürlüğü olarak konumlandırılan Genel Müdürlük, savunma sanayii ekosistemine yön verecek ve sektörde bulunan firmaların Türkiye'nin savunma sanayii hedefleri doğrultusunda geliştirilmesinde ve yönlendirilmesinde görev alacaktır. İlaveten Genel Müdürlük, ürünlerin kodlandırma faaliyetlerini yürütecektir. Tedariki planlanan ana silah sistem ve tedariklerinin ömür devri maliyetlerinin hesaplanabilmesi için Fiyat ve Maliyet Analiz Genel Müdürlüğü konuşlandırılarak alternatifler arasından en maliyet etkin ve çözümün bulunmasına imkân tanınmış olacak ve devletin tedarik edilecek ana silah sistem ve teçhizatları için yıllara sâri olarak tahsis edeceği kaynak için planlama yapılabilecektir. Tedarik edilen ürünlerin muayenesi ve kabul faaliyetleri ile ihtiyaç duyulması halinde sertifikasyon faaliyetlerinin yürütüleceği Muayene Kalite Kontrol ve Sertifikasyon Genel Müdürlüğü organizasyon yapısında yerini almıştır. Bahse konu Genel Müdürlük, Türkiye'nin Askeri Fabrikalar ve depolarının bulunduğu çeşitli şehirlerinde bulunan personeli ile görev yapacaktır.

Ayrıca önerilen organizasyon modelinde, savunma sistemleri ve projeleri kapsamında ihtiyaç duyulan Ar-Ge faaliyetleri ile Türkiye'de savunma sanayiine yönelik üniversitelerde, savunma sanayii firmalarında, bazı bakanlıklarda, teknokentler bünyesinde bulunan çeşitli firmalarda yürütülen Ar-Ge faaliyetlerinin sonuçlarının sistematik bir şekilde tutulduğu, Ar-Ge faaliyetlerinin yönlendirildiği Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü modelde yer almaktadır.

Önerilen organizasyon modelinde Uluslararası İlişkiler ve İhracat Genel Müdürlüğü yapılandırılarak organizasyonun uluslararası ilişkilerinin ve Türkiye'de geliştirilen sistemlerin dünyada tanıtılmasının ve bu sayede ihracatın geliştirilmesinin sağlanması planlanmaktadır.

Planlama Program ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü önerilen organizasyonun, planlama, programlama ve koordinasyonuna yönelik tüm faaliyetlerini yürütmek ve bunlar izlemek ve ölçmek, Genel Müdürlükler arası koordinasyon faaliyetlerini yürütmek, ihtiyaç duyulan mevzuata yönelik faaliyetlerin yürütülmesini sağlamak, Silahlı Kuvvetler ve Güvenlik Güçlerinden gelen ana silah sistem ve ihtiyaçlarının analiz ve koordinasyonunu yürütmek, stratejik planlama faaliyetleri ile Silahlı

Kuvvetler, Güvenlik Güçleri ve Bakanlıklar arası kurumsal ilişkiler ile yurtiçi ve yurtdışı irtibat ofislerinin koordinasyonundan sorumludur.

Türkiye'nin savunma tedarik ve lojistik sisteminin yeniden yapılandırılması kapsamında önerilen model, "Savunma Tedarik Lojistik ve Araştırma Geliştirme İdaresi adı altında; Silahlı Kuvvetler ve güvenlik güçlerinin ihtiyaçlarının istenilen zaman, yer, miktar ve kalitede karşılanması amacıyla yürütülen faaliyetleri ve bu kapsamda oluşturulmuş süreçleri bütünsel bir bakış açısı ile ele almaktadır.

Modelin Türkiye'nin savunma tedarik ve lojistik sistemine getireceği çözüm önerileri;

- Savunma tedarik ve lojistik sisteminin tek bir çatı altında yürütülmesi ve yönetilmesi,
- Savunma AR-GE sisteminin tek bir yapı altında yürütülmesi ve yönetilmesi,
- Savunma tedarik ve lojistik sisteminin tek bir dili konuşabilmesinin sağlanması,
- Operasyonel unsurların ve birimlerin görevlerine odaklanması,
- Savunma tedarikinde maliyet etkinlik ve verimliliğinin sağlanması
- Savunma sistemlerinin ömür devri yönetimi yaklaşımı ile yönetilmesi
- Âtıl malzemelerin değerlendirilmesi ve devlete ek kaynak sağlanması,
- Askeri fabrikalar ve tersanelerinin imkân ve kabiliyetlerinin tek bir çatı altında toplanması,
- Askeri fabrikalar ve tersanelerinin âtıl imkân ve kabiliyetlerinin pazarlanarak devlete ek kaynak sağlanması,
- Savunma sistemlerinin tedarikinin yurtiçindeki firmalara yaygınlaştırılması ve yerlilik oranlarının artırılması,
- Asker ve sivil personelin birlikte çalıştığı bir ortam yaratılması,
- Mevzuatın birleştirilerek farklı uygulamaların önüne geçilmesi,
- Güçlü bir ERP sistemi ile faaliyetlerin yürütülmesi ve sistemin Silahlı Kuvvetler, yerli yükleniciler ile bağlantılı olması,
- Kurulan yapının kendi kendini denetleyen ve dışarıdan yapılan denetimlere açık bir yapı olması,

- Tedariklerde yaklaşık ömür devri maliyeti hesaplanması ve ömür devri boyunca maliyetlerin takip edilebilmesi,
- Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı (CNAD) temsilciliğinin yürütülmesi

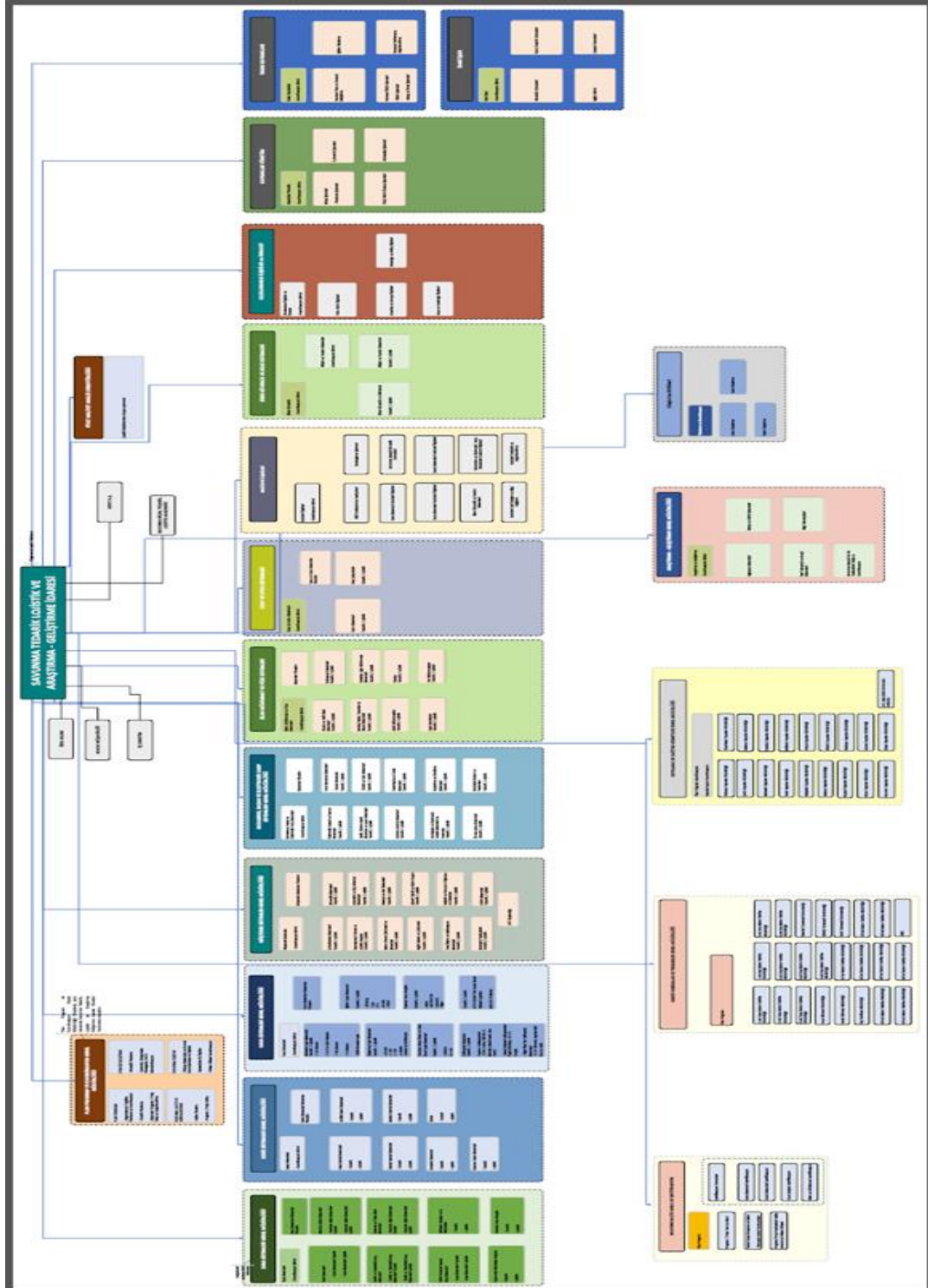
şeklinde ifade edilebilmektedir.

Model kapsamında önerilen organizasyon, Silahlı Kuvvetler ve güvenlik güçlerinin ihtiyacının oluşmasından itibaren savunma ana silah sistem ve teçhizatlarının geliştirilme aşamasından elden çıkarılıncaya kadar tüm ömür devri boyunca tedarik ve lojistik faaliyetlerinin yönetildiği bir yapı olacaktır. Bu organizasyon yapısı sayesinde Silahlı Kuvvetlerin kendi operasyonel faaliyetlerine odaklanmasına imkân sağlanarak, Silahlı Kuvvetlerin kullandığı tüm ana silah sistem ve teçhizatlarının tedariki ve bunların lojistik faaliyetler ile elden çıkarılıncaya kadar desteklenmesi sağlanacaktır.

Organizasyonun çok güçlü bir kurumsal kaynak planlama (ERP) sistemi altyapısı ile faaliyetlerinin yönetilmesi gerekmektedir. ERP sisteminin altyapısı Türkiye'nin Silahlı Kuvvetlerinin bulunduğu her bir birime kadar ulaşabilmeli ve yedek parça ihtiyaçları her birlikten talep olarak girilebilmelidir. Yedek parça Türkiye'nin herhangi bir deposunda bulunması durumunda girilen ihtiyaca karşılık depodan gönderim bildirimini çıkmasını müteakip ihtiyacı olan birliğe malzemenin gönderimi sağlanacaktır.

Organizasyonun irtibat personeli ve temsilcileri Türkiye'nin birliklerinde ve Askeri Fabrika ve Tersanelerinde ayrıca savunma sistemlerinin tedarik ve yedek parça ihtiyaçlarının karşılanabildiği çeşitli ülkelerde bulunacaklardır. Bu sayede paydaşlar ile tam zamanlı bir koordinasyon ve iletişim sağlanmış olacaktır (Çelik, 2022).

Model kapsamındaki organizasyon yapısı Şekil-15'te yer almaktadır.

Şekil-15 Önerilen Organizasyon Modeli (Çelik, 2022)

SONUÇ

Çalışma kapsamına alınan ve dünyada savunma bütçesine en çok kaynak ayıran ilk on ülke olan; ABD, Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan, Rusya, Birleşik Krallık, Suudi Arabistan, Almanya, Fransa, Japonya, Kore Cumhuriyeti'nin; Silahlı Kuvvetlerini ülke içerisinde ve bazı ülkeler için dünyanın çeşitli bölgelerinde destekleyebilmelerini ve harbe hazır bulunuşluklarını istenilen seviyede tutabilmeleri amacıyla, savunma tedariki ve lojistiği kapsamında görev alan organizasyonların kuruluş yapıları ve tedarik zinciri yapılanmaları incelenmiştir. Ülkeler savunma tedarik zinciri teşkilatlanmalarına, Silahlı Kuvvetlerin barış ve harekât ortamında desteklenebilirliği önceliğinin yanı sıra maliyet etkinlik, sivil-asker birlikte çalışılabilirlik, ülkenin savunma endüstrisinin güçlendirilmesi gibi motivasyonlarla yıllar içerisinde mevcut yapılarına ulaştığı görülmüştür.

Ülkelerin incelenmesi kapsamında yapılan çalışmada, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, Japonya ve Kore Cumhuriyeti'nde savunma tedarik zincirinin, tedarik ve lojistik faaliyetlerinin tam bir merkezi yapı altında yürütüldüğü tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada, örneğin Birleşik Krallık, Fransa, Kore Cumhuriyeti gibi ülkeler farklı yapılanmaları deneyerek elde ettikleri tecrübeler doğrultusunda mevcut yapılarına ulaştıkları ve bu yapılara geçiş sürecinde söz konusu ülkelerde çeşitli direnç noktaları ile karşılaşıldığı görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'nin savunma tedarik ve lojistik yapılanmasının diğer ülkelerden farklılaştığı görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'nin savunma tedarik ve lojistik yapılanmasının, dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan birlikleri göz önünde bulundurularak oluşturulduğu kapsamlı organizasyonlar ile sağlandığı görülmüştür. Ülke değişen ihtiyaçlarına göre savunma tedarik ve lojistik organizasyon yapısında değişikliklere gidebilmektedir. Hindistan'ın Savunma Bakanlığı merkezli bir tedarik zincirinin olduğu ancak Silahlı Kuvvetler bünyesinde de lojistik yapıların bulunduğu görülmüştür. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ise ana silah sistemi tedariki ile lojistik sistemi farklı organizasyonlarda yürütüldüğü, ancak ülkenin savunma tedarik zincirinin merkezleşmeye yönelik bir yapılanmaya doğru ilerlediği gözlemlenmiştir. Rusya'da ise Savunma Bakanlığı tarafından yürütülen bir yapılanma bulunmasına rağmen hem Silahlı Kuvvetlerde hem de Savunma Bakanlığı bünyesinde organizasyonlar ile savunma tedarik zincirinin yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Suudi Arabistan'da ise Kuvvet Komutanlıkları ve güvenlik birimlerinin ihtiyaç duydukları silah sistem ve teçhizatlarının tedarik faaliyetlerini, birbirlerinden bağımsız olarak merkezi bir yapılanma olmaksızın yürüttükleri görülmüştür.

15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan elim kalkışma sonucunda Türkiye'nin savunma tedarik ve lojistik yapılanmasında değişikliklere gidilmiştir. Yapılan organizasyon değişikliklerinin sebeplerine yönelik detaylı açıklamalar ve çalışmalar açık kaynaklara yansımamakla birlikte bahse konu organizasyonel yapılanma değişiklikleri, ana silah sistem tedarik faaliyetleri ile lojistik faaliyetlerinin yürütüldüğü kurumların, yapılan değişiklikler ve düzenlemeler sonrasında oluşan durumları dikkate alındığında, incelenen ülkelerde genel bir eğilim olan tedarik ve lojistik faaliyetlerin bütünsel yürütülmesi yaklaşımı ile örtüşmediği ve dolayısıyla bu doğrultuda olmadığı değerlendirilmektedir.

Yukarıda ifade edilen hususlar ve incelenen ülkeler doğrultusunda, Türkiye'nin savunmaya yönelik tedarik ve lojistik kurum ve kuruluşlarının yapılanmasının; incelenen ülke örnekleri, incelenen ülkelerin tecrübeleri, ülkemizin savunma stratejisi, bu strateji doğrultusunda tedarik ve lojistik faaliyetlerinin yürütülmesine yönelik planlama, mevcut olan savunma tedarik kurum ve kuruluşlarının organizasyon yapıları ile personel durumu, ülkemizin savunma sistem ve teçhizatlarına yönelik tedarik ve lojistik maliyetleri, savunma sanayii ekosisteminin durumu, savunma tedarik zincirindeki mevcut duplikasyonlar gibi sebeplerle, tedarik ve lojistik faaliyetlerin ömür devri yönetimi uygulamaları ve konsepti doğrultusunda, tek bir organizasyon altında yürütülmesini sağlayan bir yapıya geçirilmesi yönünde bir model önerisinde bulunulmuştur. Önerilen model, savunma ana silah sistem ve teçhizatlarının ihtiyacının oluşmasını müteakip tedarik faaliyetlerinin yürütülmesinden başlanarak elden çıkarılıncaya kadar tüm ömür devri boyunca istenilen harekât seviyesinde tutulabilmesini teminen gerekli tüm faaliyetlerin yürütülmesini sağlayan ve sivil-asker personelin birlikte çalışacağı bir yapı olacaktır.

Önerilen organizasyon modeli harekâta yönelik her türlü tedarik ve lojistik faaliyetlerini sistemlerin ömür devri boyunca yürütecektir. Harekâta yönelik organizasyonlar ve birlikler ise sadece harekâta odaklı faaliyetlerini yürüteceklerdir. Organizasyon, ana silah sistem ve teçhizatları tedariki ve bu sistemlere yönelik her türlü yedek parça tedariki, bakım, onarım, ihtiyaç olması halinde modernizasyon faaliyetleri gerçekleştirecektir. Bahse konu faaliyetleri, organizasyonda sistem bazlı olarak yapılandırılan birimler vasıtasıyla yürütecektir. Sistem bazlı yapılan birimlerin yanı sıra fonksiyon bazlı olarak da birimler konuşlandırılmıştır. Model kapsamında önerilen organizasyon, tüm savunma tedarik ve lojistik sistemini yönetmesi, savunma sanayiinin geliştirilmesi ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin koordinesi ve tüm belirtilen faaliyetlerde Türkiye'nin savunma sanayii

stratejisi doğrultusunda ihtiyaç duyulan yönlendirme faaliyetlerini yürütmesi planlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Acquisition, Technology & Logistics Agency, About ATLA Organizations, Erişim adresi: <https://www.mod.go.jp/atla/en/soshiki.html> , (Erişim Tarihi: 11.05.2021)
- Assistant Secretary of Navy for Research, Development & Acquisition, ASN(RDA) Overall Structure, Erişim adresi: <https://www.secnav.navy.mil/rda/Pages/ASNRDAOrgChart.aspx>, (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
- Auger M, (2020). Defence Procurement Organization Worldwide: Global Comparision, Library of Parliament, Canada, Background Paper, Publication No.2019-52-E, s:10, Erişim adresi: <https://lop.parl.ca/staticfiles/PublicWebsite/Home/ResearchPublications/BackgroundPapers/PDF/2019-52-e.pdf> , (Erişim Tarihi: 06.12.2020)
- Bundeswehr Resmi Internet Sayfası, Federal Office of Bundeswehr Equipment, Information Technology and In-Service Support (BAAINBw), Erişim adresi: https://www.bmvi.de/SharedDocs/DE/Anlage/Z/OPA/wehrtechnik-flyer-BAAINBw.pdf?__blob=publicationFile, (Erişim Tarihi: 30.09.2018)
- Behera L K, 2016, A French Solution to India's Defence Acquisition Problem, Institutue for Defence Studies&Analysis, IDSA-Special Feature, s:3 Erişim adresi: https://idsa.in/system/files/comments/_sf_french-india-defence-acquisition_lkbehera.pdf , (Erişim Tarihi: 06.06.2017)
- Cordesman A, (2018), "Military Spending: The Other Side of Saudi Security" CSIS Center for Strategic International Strategies, s.2, Erişim adresi: <https://www.csis.org/analysis/military-spending-other-side-saudi-security>, (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- [Çelik, V. \(2022\). Savunma sanayiinde sürdürülebilir ve bütünsel bir tedarik zinciri yönetimi için model önerisi. \(Yayımlanmamış doktora tezi\). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.](#)
- Çin Savunma Bakanlığı Web Sitesi, Equipment Development Department, 2023, Erişim adresi: http://eng.chinamil.com.cn/cmc/node_86708.htm, (Erişim Tarihi: 01.05.2023)
<http://eng.mod.gov.cn/xb/CMCDEPARTMENTS/index.html>
- Defence Acquisition Program Administration Resmi Internet Sayfası, Organizasyon, Erişim adresi: http://www.dapa.go.kr/dapa_en/sub.do?menuId=414 , (Erişim Tarihi: 05.05.2021)

- Defence Acquisition Program Administration (DAPA) Resmi Internet Sitesi Sayfası, DAPA's activities, Erişim adresi: http://www.dapa.go.kr/dapa_en/sub.do?menuId=412, (Erişim Tarihi:11.11.2021)
- Defence Acquisition Program Administration Resmi Internet Sayfası, Organizasyon, Erişim adresi: http://www.dapa.go.kr/dapa_en/sub.do?menuId=414, (Erişim Tarihi: 05.05.2021)
- Defence Logistics Agency (DLA), DLA Quick Facts, Erişim adresi: <https://www.dla.mil/AtaGlance/>, (Erişim Tarihi: 04.12.2020)
- Defence Contract Management Agency (DCMA), About the Agency, Erişim adresi: <https://www.dcma.mil/About-Us/> , (Erişim Tarihi: 04.12.2020)
- Direction générale de l'armement (DGA). (2022), *L'organigramme de la DGA*, Web: <https://www.defense.gouv.fr/dga/nous-connaître/organisation> , Erişim Tarihi: 20.06.2022
- Gökbaş S, (2009), *Çok Kutuplu Yeni Dünya Düzeninde "Güvenlik" Algısı*, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Erişim adresi: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1113/cok_kutuplu_yeni_dunya_duzeninde_%E2%80%98_guvenlik_algisi, (Erişim Tarihi: 7 Mart 2018)
- India Department of Defence Production, Mandatory Disclosures Department Of Defence Production Erişim adresi: <https://www.ddpmod.gov.in/sites/default/files/pdfupload/Department%20of%20Defence%20Production.pdf> , (Erişim Tarihi: 11.05.2021)
- Germany Federal Ministry Of Defence Resmi Web Sayfası, (2021), Organizational charts of BAABW, Erişim adresi: <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/2334496/7791c696ff64ece633f014bd51131819/organigramm-baainbw-en-data.pdf>, (Erişim Tarihi:05.05.2021)
- Japonya Acquisition, Technology&Lojistics Agency Resmi Internet Sayfası, (2019) Missions of ATLA, Erişim adresi: www.mod.go.jp/atla/en/soubichou_gaiypu.html, (Erişim Tarihi:04 Şubat 2019)
- Jarżabek J, (2018), *"All The Money Can Buy. The Saudi Arabian Armed Forces"* *Polish-Journal-of-International-Studie, Vol:2 (159-174)* Erişim adresi: <https://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/2018/01/jaroslav-jarzabek.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- India Ministry of Defence, Departments, Departments, Erişim adresi: <https://www.mod.gov.in/about--ministry> , (Erişim Tarihi: 04.12.2020)

- India Defence Research and Development Organization, About DRDO, Erişim adresi: <https://www.drdo.gov.in/about-drdo>, (Erişim Tarihi: 04.12.2020)
- India Department of Defence, Wings in DOD, <https://www.mod.gov.in/dod/js-and-amair>, Erişim adresi: <https://www.mod.gov.in/dod/wingsindod/js-and-am-land-systems>, <https://www.mod.gov.in/dod/acquisition-maritime-and-systems>, (Erişim Tarihi: 04.12.2020)
- McCauley K, (2018), “Modernization of PLA Logistics:Joint Logistic Support Force”, (6), Erişim adresi: https://www.uscc.gov/sites/default/files/McCauley_Written%20Testimony.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2021)
- Ministry Of Defence UK, (2015) “ How Defence Works” 2015, Version 4.2, s:40, Erişim adresi: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/484941/20151208HowDefenceWorksV4_2.pdf
- Ministère des Armées, Présentation de la direction générale de l'armement, Erişim adresi: <https://www.defense.gouv.fr/english/dga/la-dga2/missions/presentation-de-la-direction-generale-de-l-armement>, (Erişim Tarihi:06.12.2020)
- Mahalingam V, 2016, “China: PLA’s Restructured Central Military Commission (CMC) Takes Shape” Center for Land Warfare Studies, Erişim adresi: <http://www.claws.in/1507/china-plas-restructured-central-military-commission-cmc-takes-shape-v-mahalingam.html>, (Erişim Tarihi: 20.03 2020)
- National Audit Office (NAO) (2015), A Short Guide to the Ministry of Defence July 2015, s:15 Erişim adresi: <https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2015/08/A-Short-Guide-to-the-Ministry-of-Defence1.pdf> , (Erişim Tarihi: 6.6.2017)
- Patrick N, (2018), “*Saudi Defense and Security Reform*” Carnegie Endowment for International Peace, Erişim adresi: <https://carnegieendowment.org/sada/76487> , (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition & Sustainment (USD A&S), (2020). Mission, Erişim adresi: <https://www.acq.osd.mil/> , (Erişim Tarihi: 04.12.2020)
- Rand Corporation, 2019, The Future of the Russian Military Russia’s Ground Combat Capabilities and Implications for U.S.-Russia Competition, s:26

Erişim adresi: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR3000/RR3099/RAND_RR3099z1.appendixes.pdf, (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı (Rusya Savunma Bakanlığı), 2021, Rusya Savunma Bakanlığı'nın yapısı, Erişim adresi: <https://structure.mil.ru/structure/structuremorf.htm>, (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2021)

Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı (Rusya Savunma Bakanlığı) Yapısı, 2021, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Ana Silahlanma Müdürlüğü, Erişim adresi: https://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=9717@egOrganization, (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2021)

Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı (Rusya Savunma Bakanlığı) Yapısı, 2021, Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı Fikri Mülkiyet, Askeri-Teknik İşbirliği ve Silah ve Askeri Teçhizat Tedarik Uzmanlığı Dairesi, Erişim adresi: https://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=9723@egOrganization, (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2021)

Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı (Rusya Savunma Bakanlığı) Yapısı, 2021, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin Lojistik Karargâhı, Erişim adresi: https://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=9740@egOrganization, (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2021)

Saunders Phillip C., Wuthnow Joel, “China’s Goldwater-Nichols? Assessing PLA Organizational Reforms” Joint Force Quarterly 82, 3rd Quarter 2016, ss:68-75, Erişim adresi: http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-82/jfq-82_68-75_Saunders-Wuthnow.pdf, (Erişim Tarihi: 02.10.2020)

Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI, (2022). “SIPRI Military Expenditure Database”, Erişim adresi: <https://sipri.org/databases/milex>, (Erişim Tarihi: 20.11.2022)

Wezeman Pieter D., Kuimova, A, Wezeman S., (2022), “Trends In International Arms Transfers, 2021, Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI, SIPRI Fact Sheet, Erişim adresi: https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-03/fs_2203_at_2021.pdf, (Erişim Tarihi: 20.11.2022)

Suudi Arabistan Vision 2030 Resmî Web Sitesi, Erişim adresi: <https://www.vision2030.gov.sa/>, (Erişim Tarihi: 29.10.2021)

The International Institute for Strategic Studies (IISS), “The Military Balance, The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics 2021”, Volume 121, 2021 - Issue 1 (325), Erişim adresi: <https://hostnezt>.

com/cssfiles/currentaffairs/[The%20Military%20Balance%202021.pdf](#),
(Erişim Tarihi: 29.10.2021)

The U.S. Commercial Service, Japan: Defense Procurement, s:5, Erişim adresi:
<https://www.export.gov/apex/article2?id=Japan-Defense-Procurement>,
(Erişim Tarihi: 12.11.2021)

United States Department Of Defence, Agency Financial Report Fiscal Year 2020,
s:16, Erişim adresi: [https://comptroller.defense.gov/Portals/45/](https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/afr/fy2020/DoD_FY20_Agency_Financial_Report.pdf)
[Documents/afr/fy2020/DoD_FY20_Agency_Financial_Report.pdf](https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/afr/fy2020/DoD_FY20_Agency_Financial_Report.pdf) ,
(Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021)

USA DOD Assistant Secretary of Navy for Research, Development & Acquisition,
ASN (RDA) Overall Structure, Erişim adresi: <https://www.secnav.navy.mil/rda/Pages/ASNRDAOrgChart.aspx>, (Erişim Tarihi:
14.04.2021)

USA Office of the Secretary of Defence, Military and Security Developments
Involving the People's Republic of China 2020 Annual Report to
Congress, s:66, Erişim adresi: [https://media.defense.gov/](https://media.defense.gov/2020/Sep/01/2002488689/-1/-1/1/2020-DOD-CHINA-MILITARY-POWER-REPORT-FINAL.PDF)
[2020/Sep/01/2002488689/-1/-1/1/2020-DOD-CHINA-MILITARY-
POWER-REPORT-FINAL.PDF](https://media.defense.gov/2020/Sep/01/2002488689/-1/-1/1/2020-DOD-CHINA-MILITARY-POWER-REPORT-FINAL.PDF) , (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

USA DOD Army Materiel Command (AMC), Mission, Erişim adresi:
<https://www.amc.army.mil/>, (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2021)

USA DOD Secretary of the Air Force for Acquisition, Technology & Logistics
(SAF/AQ), SAF/AQ Mission, Erişim adresi: <https://ww3.safaq.hq.af.mil/>,
(Erişim Tarihi : 14 Nisan 2021)

UK Parliament Speakers Notes, (1999). U.K. Reforms Defense
Procurement; Replaces Procurement Executive With New Agency *UK
Parliament*, 1999, Erişim adresi: [http://www.defense-
aerospace.com/articles-view/release/3/229/-u.k.-reforms-defense-
procurement-%3B-replaces-procurement-executive-with-new-agency.html](http://www.defense-aerospace.com/articles-view/release/3/229/-u.k.-reforms-defense-procurement-%3B-replaces-procurement-executive-with-new-agency.html),
(Erişim Tarihi 15 Eylül 2019)

UK Government Resmi Internet Sayfası, 2020, What Defence Equipment and
Support does, Erişim adresi: [https://www.gov.uk/government/
organisations/defence-equipment-and-support](https://www.gov.uk/government/organisations/defence-equipment-and-support), (Erişim Tarihi: 08.03.2020)

UK Ministry of Defence, (2014). Appraisal Report- Records Appraisal Report 1
Agust 2014 Ministry of Defence and Armed Forces 1963–2014, Erişim
adresini: [http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/](http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/information-) [information-](#)

[management/ministry-defence-appraisal-report.pdf](#), (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2019)

USA DOD Acquisition and Sustainment Office of the Under Secretary, OUSD A&S Organizations, Erişim adresi: <https://www.acq.osd.mil/resources/acq/docs/AS-org-chart.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.12.2020)

USA Department of Defence (2020). Agency Financial Report Fiscal Year 2020, United States Department of Defense Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller), *DOD*, Washington, 1-368.

USA Department of Defence (2020). Military and Security Developments Involving the People's Republic Of China 2020 Annual Report the Congress, Office of Secretary Of Defence, Erişim adresi: <https://china.usc.edu/sites/default/files/article/attachments/2020-DOD-CHINA-MILITARY-POWER-REPORT-FINAL.PDF> , (Erişim Tarihi: 01.05.2023)

EXTENDED SUMMARY

Comparative Evaluation of Organizational Structures in The Defense Supply Chain of Countries and Organizational Model Proposal for Türkiye

Introduction

Supply chain management of the government organizations, departments, and public bodies that work for defense procurement and logistics-related issues should be structured in accordance with the strategies of the states which vary from country to country with the blending of the states' intrinsic structures. Problems that will emerge in the execution of the supply chain implementations within the government organizations in defence procurement and logistics not only result in increasing costs but also may end up with significant weaknesses in the security of the country.

States allocate significant shares for their defense budgets. Therefore, effective and efficient use of defense budgets is of great importance for the states.

In addition to effective and efficient use of defense budgets, states can change their organizational structures, especially in defense procurement and logistics area, which will ensure to meet the defence equipment requirements at the desired time, place, and quality in line with their strategic goals and the threats within the scope of the changing world order.

The procurement and logistics costs of the weapon systems, maintenance, and modernization activities which are required to keep defence weapon systems at the desired operational level, along with the costs of spare parts and consumables constitute an important part of the defence budgets.

Procurement and logistics structures which are tasked with ensuring the superiority and continuity of the operational capability of the Armed Forces and security forces are the organizations to which a significant part of the defense budgets are allocated.

In addition to these operations, the usage of defence budget in a cost-effective, economical, and efficient way has paramount importance to carry out the specified activities at the desired level without interruption and to manage the resources efficiently.

In this context, effective management of these structures, duplication-free activities, and decisions considering total life cycle costs

are deemed to be the important factors. These issues need to be carefully evaluated and taken into account in the formation of organizational structures.

Considering the shares which are allocated for defence budgets of the states to supply and carry out the maintenance of defense systems and equipment, it is considered important to examine the structures of the organizations which use these budgets.

This comparative study examines the organizational structuring of the government institutions of 10 countries with the highest defense spending in the world, which spend defence budget and are responsible for defense supply chain management to meet the Armed Forces' requirements on time, in the desired quality, quantity, at the advanced technological level and projected cost in peace and wartime. Afterward, the structure of Turkey's current defense supply and logistics system was examined, and a new organizational model was proposed by revealing the problem areas.

Defense Supply and Logistics Organizations of Countries

In this study, the United States, China, India, Russia, the United Kingdom, Saudi Arabia, Germany, France, Japan, and the Republic of Korea are examined, which are the 10 countries with the highest defense budgets among the world countries according to 2021 SIPRI data. State organizations that are involved in the defense supply chain countries are analyzed in terms of their duties, functions, and development processes.

Evaluation, Comment, Proposed Organisation Model for Türkiye

In line with the research, a classification is made regarding the necessary changes that could be made in the structuring of the state organizations involved in the defence supply chain of the countries examined and the motivations for these changes and transformations.

To summarize the detailed classification made in this study, countries are oriented towards a structuring in line with the life cycle management approach, adopting the centralized management approach for the supply and logistics activities to be carried out holistically under a single institution and organization structure, ensuring that the Armed Forces focus on their operational tasks, defense budgets are under more control. It has been observed that issues such as fast decision-making processes, cost efficiency in procurement activities carried out with a holistic approach in

the procurement and logistics processes, and an effective process approach in organizations are taken into consideration.

In this direction, a new organizational model has been proposed for Turkey that will carry out all activities from the procurement decision for the main weapon systems and equipment to their disposal. The organization will carry out all the necessary activities from planning to supply, maintenance, repair, and storage activities with the help of enterprise resource planning software, which has a strong infrastructure. The defense supply and logistics system will be executed with a holistic approach by this organization.

Conclusion

As a result of the disastrous uprising on 15 July 2016, changes were made in Turkey's defence procurement and logistics structuring. Although detailed explanations and studies on the reasons for the organizational changes were not reflected in open sources, considering the changes in the organizational structure, the main weapon system procurement activities, and the situation of the institutions where the logistics activities are carried out after the changes and regulations, it is seen that the supply and logistics activities, which are a general trend in the countries examined, are integrated. It is evaluated that it does not coincide with the implementation approach and therefore it is not in this direction.

In the light of above-mentioned issues and the countries examined, it is deemed necessary to examine the supply and logistics activities of Turkey's defense procurement and logistics institutions and organizations in a way to allow them to gather under a single organization in line with the life cycle management practices and concept taking into account the experiences of the countries examined in this study, Turkey's defense strategy, procurement and logistics activities in line with this strategy, the organizational structures and personnel status of the existing defense procurement institutions and organizations, the procurement and logistics costs of our defense systems and equipment. In this context, the organizational model for the defence supply chain has been proposed for Türkiye. The proposed model will be a structure that will carry out all necessary activities and civil-military personnel will work together to ensure that the defense main weapon systems and equipment are kept at the desired operational level throughout the entire life cycle, starting from the execution of the procurement activities after the need arises.

The proposed organizational model will carry out all kinds of operational procurement and logistics activities throughout the life cycle of the systems. Operational organizations and units will only carry out their operations-oriented activities. The organization will carry out the main weapon systems and equipment supply and all kinds of spare parts for these systems, maintenance, repair, and, if necessary, modernization activities. The above-mentioned activities will be carried out through units structured on a system-based basis in the organization. In addition to system-based units, function-based units have also been deployed. The organization proposed within the scope of the model is planned to manage the entire defence supply and logistics system, coordinate the development of the defence industry and research and development activities, and carry out the guidance activities needed in line with Turkey's defence industry strategy in all specified activities.

YAYIN POLİTİKASI

1. Dergi Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Dekanlığına aittir. 2006 yılından beri yılda iki kez (Haziran-Aralık) yayımlanan Sosyal Bilimlerle ilişkili bilimsel makalelere yer veren çift-kör hakemli bir dergidir.
2. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi parayla alınıp satılamaz, yazarlardan makale işlem veya gönderim ücreti talep edilmez.
3. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisinde görünen isimler ve elektronik posta adresleri sadece bu derginin belirtilen amaçları doğrultusunda kullanılacaktır.
4. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisinde yayımlanan tüm çalışmaların, dil, bilim ve hukuki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine aittir. Yayımlanması için SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine gönderilen çalışmaların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Dergide yayımlanan çalışma, yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz, bir başka yayın organında yayımlanamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir.
5. Yayımlanan çalışmalardaki görüşler yazara aittir ve kesinlikle Millî Savunma Üniversitesi, Millî Savunma Bakanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin resmî görüşünü yansıtmaz. Çalışmanın içinde olabilecek hatalı, eksik atıflardan veya çarpıtmalardan yazar sorumludur. Yayımlanan her araştırmaya ait verilerin 5 yıl süre ile yazar tarafından saklanması zorunludur. Dergiye gönderilen yazılara telif hakkı ödenmez.
6. Gönderilen çalışmalar, Yayın Kurulu tarafından öncelik sırasına konur ve yazılar derginin yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluğu bakımından değerlendirilmeye tabi tutulur. Bilimsellik ölçütlerine ve yayın ilkelerine uyulmadığı, olağanın üzerinde yazım yanlışlarının bulunduğu tespit edilen yazılar, hakeme gönderilmeden önce, yayın ilkeleri doğrultusunda düzeltilmesi için yazarına iade edilir. Yayın kurulu, gönderilen yazıları doğrudan reddetme hakkına sahiptir.
7. Yayın Kurulu'nun özel kararı dışında, 5000 kelimedenden az, 15000 kelimedenden fazla olan çalışmalar değerlendirmeye alınmaz.
8. Dergiye gönderilen makaleler, yazım kurallarında belirtilen şekil şartlarını taşıması ve konu/alan açısından Dergi Yayın Kurulunun incelemesinden sonra uygun bulması hâlinde konunun uzmanı hakemlere (iki hakeme), çift-kör hakemlik gereği yazara ait bilgiler gizlenerek gönderilir. Hakem değerlendirmelerinin ikisi de olumlu sonuçlanırsa yayına kabul edilir. Birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması hâlinde ise, makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Dergi editörlerinin veya hakemlerinin aday makale metninde biçim, yöntem ya da içerik açısından değişiklik/düzeltilme yapılması talebi hâlinde, bu durum yazara bildirilir ve en geç 10 gün içerisinde yeniden düzelterek teslim etmesi istenir. Yazar sadece hakemin değerlendirmeleri ve tespitleri doğrultusunda değişiklik yapabilir. Düzeltilmiş metin, hakemin gerekli gördüğü durumlarda tekrar incelenebilir.

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine gönderilen makaleler, iki alan uzmanının “yayımlanabilir” onayından sonra Yayın Kurulunun son kararı ile yayımlanır. Yayımlanması uygun bulunmayan yazılar hakkında gerekçe, yayın kurulu adına editör tarafından yazara bildirilir. Ancak, Dergi, yayımlanmayan çalışmaların yazarlarına gerekçe sunmak zorunda değildir. Dergiye gönderilen makaleler, yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez ve reddedilen yazılar ileriki tarihlerde yeniden değerlendirmeye alınmaz.

PUBLICATION PRINCIPLES

- 1.** The Journal belongs to Turkish Military Academy Deanery. The Journal of Defence and War Studies is a double-blind refereed, social sciences journal, published semiannually (June-December) by the Dean's Office of Turkish Military Academy since 2006.
- 2.** The Journal of Defence and War Studies cannot be sold or bought. The journal doesn't charge the authors for any process of the publication.
- 3.** The names and e-mails appearing in the Journal will only be used in compliance with the Journal's purpose.
- 4.** The linguistic, scientific and legal responsibility of the articles published in The Journal of Defence and War Studies belongs to the author. Publication rights belong to The Journal of Defence and War Studies. The printing and publishing rights are transferred to the Journal once the article is submitted. The published article cannot be reprinted, reproduced, or reused in another publishing without the editor's permission and it can only be used by giving reference. Editorial Board is free to publish the submitted articles.
- 5.** Ideas and opinions in these studies completely belong to the author and do not represent the official declarations or statements of National Defence University, National Defence Ministry or the Turkish Armed Forces. The author is completely responsible for erroneous information, deficient data or any other distortions. The data used on each study must be preserved by the author for following five years. There is no copyright payment for the article sent to the journal.
- 6.** Submitted articles are put in the order of priority by the Editorial Board and evaluated in terms of their suitability to the Journal's principles and guidelines. If the submitted article doesn't comply with the scientific measures and ethical/publication principles of the Journal and has more spelling mistakes than acceptable, it is sent to the author before being sent to the referee. The Editorial Board has the right to reject the submitted article directly.
- 7.** The articles less than 5000 words or more than 15000 words aren't accepted except for the Editorial Board's special consent.
- 8.** The Articles submitted to the Journal are forwarded to the referees (two referees) of the particular scientific by hiding the identity of the author if the articles meet the formatting requirement mentioned in the text formatting section and the publication board finds it appropriate for the subject. As the necessity of double-blind referee system, the article is sent to the referees with no name and information of the author on it. Similarly, any information of the referee isn't given to the author of the article in this respect. If the evaluations of both referees turn out to be positive, the article is accepted for publication. In case one of the evaluations is positive and the other one is negative, the article is forwarded to a third referee. In the event that the editors or referees of the Journal request a change/correction in the text of candidate's article in terms of format, method or content, this situation is reported to the author and he/she is asked to amend the text again and deliver it in **10** days at the latest. The author can only make corrections in accordance with the referee's evaluations and findings. The amended text can be reviewed again in case the referee deems it necessary.

The articles submitted to the Journal are published with a final decision of the Editorial Board after two referees give approval as "publishable". The reasons why the articles are rejected are explained to the authors by the editors but the Journal doesn't have to give any reason why the article is rejected. The articles submitted to the Journal are not given back even they are published or not and the rejected articles aren't evaluated again.

ETİK KURALLAR

Yazarlar İçin

1. Dergiye gönderilen çalışmaların, özgün, bilimsel kuram ve metodolojiye uygun olması; mevcut uygulama ve kuramlara katkıda bulunması esastır. Çalışmalar Türkçe veya İngilizce hazırlanabilir. Dergiye gönderilen çalışmalar daha önce yurt içi ve yurt dışında herhangi bir yerde yayımlanmamış ve yayın için gönderilmemiş olmalıdır. Gönderilen çalışmaların daha önce başka bir yerde yayımlanıp yayımlanmadığını Dergi Yönetimi araştırmak mecburiyetinde değildir. Durumun etik sorumluluğu makale sahibine aittir. Çalışmanın dergimize yayımlanmak üzere gönderilmesi, yazarın bu konuda taahhüdü olarak değerlendirilir.
2. Bilimsel toplantılarda (kongre, sempozyum, seminer vb.) sunulmuş bir bildiriye dayanan aday makale, ilgili bildiri kitapçığında yayımlanmamış olması ve bu durumun belirtilmesi koşuluyla kabul edilebilir.
3. Dergiye gönderilen çalışma kapsamında gerçekleştirilmiş araştırma, veri toplama, analiz, araştırma sonuçları vb. bilgiler daha önce herhangi bir yerde yayımlanmış bir çalışmada kullanılmış ise makale içinde ve kaynakçada mutlaka belirtilmelidir.
4. Dergiye gönderilen çalışmaların birden fazla yazarı olması durumunda, makalenin yazarları, çalışmanın planlama, araştırma, hazırlama, yazıya dökme, düzenleme ve yayımlanacak son biçime getirme aşamalarında her birinin bizzat katkı sağladığını ve eşit sorumluluğa sahip olduklarını taahhüt ederler. Yazarların katkı oranları ve alanları farklı ise katkı oranı beyanı verilmelidir.
5. Dergiye gönderilen çalışmalar araştırma, veri toplama, analiz, araştırma sonuçları vb. konularda hiçbir şekilde uydurma (gerçekte olmayan) bilgi içeremez.
6. Yazarlar, sadece çalışmalarının ileri sürdüğü sonuçları ve çıkarımları destekleyen kaynaklardan değil, diğer bakış açılarını da destekleyen kaynaklardan da yararlandıklarını makalede ve kaynakçada göstermelidirler.
7. Bir araştırma kurumu/kuruluşu tarafından desteklenen çalışmalarda (TÜBİTAK, TÜİK, Türk Tarih Kurumu vb.), söz konusu kurumun/kuruluşun ve projenin adı, varsa, tarihi ve sayısı dipnotla belirtilmelidir.
8. Kongre ve sempozyum bildirilerinde toplantının adı, yeri ve tarihi belirtilmelidir.
9. Dergimize gönderilen çalışmalar düzenli bir şekilde intihal (plagiarism) taramasına tabi tutulmaktadır. Bu amaçla akademik çalışmalardaki intihalleri tespit etmek amacıyla *iThenticate* adlı intihal engelleme programından istifade edilmektedir.
10. Dergiye gönderilen çalışmalar Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Genel Kurulunun 10 Kasım 2016 tarihli ve 2016.23.497 sayılı *Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Yayın Etiği Yönergesi*, 03 Kasım 2020 tarihli *Millî Savunma Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Esasları* çerçevesinde ve *COPE (Committee on Publication*

Ethics) (<http://publicationethics.org/international-standart-editors-and-authors>) standartlarında hazırlanmalıdır.

11. Dergiye gönderilen çalışmada insan ve/veya hayvanlar üzerinde yapılmış olan bir araştırma ya da araştırma sonunda paylaşılacak kişisel bilgiler var ise mutlaka yetkili etik kurulundan alınmış izin belgesi gönderilmelidir. İzin belgesi olmayan bu durumdaki çalışmalar kabul edilmez. Dergiye gönderilen çalışmalarda yetkili etik kurulundan izin alınmasını gerektiren durumlar şunlardır: Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar, insan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması, insanlar ve hayvanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar. Ayrıca olgu sunumlarında “Aydınlatılmış Onam Formunun” tesis edilip gönderilmesi, başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alındığının belgelenmesi gerekmektedir. Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulması zorunludur.

12. Herhangi bir değerlendirme aşamasında akademik ve etik ilkelere uygunsuzluk tespit edilirse çalışmaların, hangi aşamada olursa olsun, değerlendirme süreci derhal durdurulur ve çalışma reddedilir

13. Genişletilmiş özet, Öz’de olduğu gibi araştırma ile ilgili amaç, problem, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerini içermelidir. Makalenizin yurt dışında atıf alabilmesi için bu önemlidir. Araştırma metninde yer almayan herhangi bir bulgu veya sonuç bulundurmamalıdır. Genişletilmiş özetle metin içindeki bilgilere göndermede (Ör. Sayfa 2’de belirtildiği gibi; giriş kısmında da dile getirdiğimiz gibi vs.) bulunulmamalıdır.

14. Yazarlar makalelerinin öz bölümünde son paragrafta “Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine yazar imzaları ile beyan edilmiştir.” ifadesini yazmak zorundadırlar. (Çalışmada izin alınması gereken bir içerik varsa, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) ilk sayfada verilecek ve izin belgeleri çalışmanın sonuna eklenecektir.)”

Hakemler İçin

1. Hakemler, dergimiz için aday çalışmanın, bilimsellik, derginin yazım kuralları, yayın ilkeleri ve etik kurallara uygunluğunu ve akademik kalitesini tespit edecek en temel unsurlardır. Hakemler, bu anlayışla hareket etmeli ve akademik kaliteyi artırma sorumluluğuyla değerlendirme yapmalıdır.

2. Hakemler, yalnızca uygun bir değerlendirmeyi yapmak için gereken uzmanlığa sahip oldukları çalışmanın hakemliğini kabul etmelidirler.

3. Hakemler, çift-kör hakemlik kurallarına uymalı ve çalışmaya dair detayları her şekilde gizli tutmalıdırlar.

4. Hakemler, inceledikleri çalışmaya dair herhangi bir bilgiyi hiçbir şekilde başkalarıyla paylaşmamalıdır.

5. Hakemler, değerlendirmelerini tarafsızlık ilkesine uygun olarak yapmalıdır. Yalnızca çalışmaların bilimselliğini, alana katkısını, içeriğinin doğruluğunu, yazım Şekil esaslarına ve akademik ölçütlerle uygunluğunu değerlendirmelidir. Çalışmada ortaya konan fikirlerin hakemin fikirlerinden farklı olması değerlendirmeyi etkilememelidir.

6. Hakemler raporlarında hakaret içeren, küümseyici ve itham edici ifadelerden kesinlikle kaçınmalıdır.

7. Hakemler, raporlarında net ve çalışmayla ilgili detaylı ifadeler kullanmalıdırlar. Yayınlanmasını uygun görmedikleri çalışmalarla ilgili değerlendirmelerinde, kararlarının dayandığı eksik ve kusurlu hususları somut bir Şekilde göstermelidirler.

8. Hakemler, yazarların çalışmalarında tarafsızlık ilkesine bağlı kalıp kalmadıklarını değerlendirmeli; sadece çalışmanın ileri sürdüğü sonuçları ve çıkarımları destekleyen kaynaklardan değil, diğer bakış aıllarını da destekleyen kaynaklardan da yararlandıklarını takip etmelidir.

9. Hakemler en geç 30 gün içinde çalışmaları değerlendirmelidir. Şayet değerlendirme yapmayacaklarsa, hakemlik talebini almayı müteakip 1 hafta içerisinde hakemlik ret kararlarını dergiye bildirmelidirler.

10. Hakemler, değerlendirdikleri makalede herhangi bir çıkar atışması olduğundan Őüphelendiklerinde değerlendirme süreci ile ilgili olarak dergi editörlüğüne bilgi vermeli ve gerekirse makale değerlendirmesini reddetmelidirler.

Editörler için

1. Editörler, dergi etik kuralları ve yazım Şekil esasları çerçevesinde gönderilen ve alana katkısı olacak çalışmaları değerlendirme sürecine kabul etmelidir.

2. Editörler, kabul veya reddedilen çalışmalar ile herhangi bir çıkar atışması/ilışkisi içinde olmamalıdır.

3. Editörler bir çalışmayı kabul etmek ya da reddetmek için tüm sorumluluğa ve yetkiye sahiptir.

4. Dergi Yayın Kurulu, Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Dergi Yayın Sekreteryası dergiye sunulan tüm çalışmaların mahremiyetini yayınlanana kadar temin etmekle yükümlüdür. alışmalarla ilgili yazar(lar)ı dışında hiç kimseye bilgi verilemez.

5. Çift kör hakemlik prensibi gereği, hakemlerin ve yazarların isimlerinin karşılıklı olarak gizli tutulması editörlerin sorumluluğudur.

6. Editörler, dergiye gönderilen çalışmaların intihal taramasını değerlendirme süreci başlamadan yapmalı ve intihal oluşumunun önüne geçmek için gerekli çabayı göstermelidir.

7. Dergiye gönderilen çalışmaların intihal taraması, ön inceleme, hakemlik, düzenleme ve yayımlama süreçlerinin vaktinde ve eksiksiz bir şekilde tamamlanması editörlerin görevidir.
8. Editörler dergiye gönderilen çalışmaları kabul/ret ederken araştırma etik kurallara uygunluk ve akademik ölçütlere göre hareket etmelidir.

Okurlar İçin

Okurların SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisinde yayımlanan bir çalışmada önemli bir hata ya da yanlışlık fark ettiğinde ya da editöryal içerik ile ilgili herhangi bir tespiti (intihal, yinelenen makaleler vb.) hâlinde, durumu savsad@kho.msu.edu.tr adresine bildirmeleri memnuniyetle karşılanacak ve ivedi değerlendirmeye alınacaktır.

ETHICAL RULES

For Authors

1. To be accepted to the Journal, articles should be unique, convenient to scientific studies and methodologies, and should contribute to current applications and theories. Articles can be written either in English or in Turkish. The articles should not be published or sent to be published to any domestic or foreign party before. It is not under the Journal's responsibility to search this issue. Its ethical responsibility is the author's. The submission of the article is considered to be the commitment of the author in this respect.
2. The submitted articles that were presented in scientific meetings such as congress, symposium, seminar etc. can be accepted if they have not been published in the related proceedings document and this must be explicitly stated by the article author(s).
3. If any search, data collection, analysis, research result etc. within the context of the submitted article were used in any published study, it must be stated in both the article and its reference part.
4. In the event of having more than one author in the article, all authors undertake having equal responsibility and contributing equally to whole process of the article including planning, research, preparing, organizing, drafting, writing and submitting the last version of the article. If the participation rate differs, the authors must submit participation rate declaration.
5. The submitted articles cannot include fabricated (untrue) information in research, data collection, analysis, research results etc. issues.
6. The authors must show in their articles that they have not only referred to the sources supporting the idea/result of the article but also the ones supporting the opposing opinions in both the article and reference.
7. The articles that are supported by a research institute (TÜBİTAK, TÜİK, Türk Tarih Kurumu etc.) must state the name, date and number of the project in the footnote.
8. The name, place and date of the meeting must be stated in congress or symposium papers.
9. The articles sent to the journal are regularly examined against plagiarism. The application named *iThenticate* is used to prevent plagiarism.

10. The Articles submitted to the Journal have to be prepared in accordance with *The Directives of Scientific Search and Publication Ethics of the Board of Higher Education* (Date: 10 November 2016, Number: 2016.23.497) and *The Directives of Scientific Search and Publication Ethics of National Defense University* (Date: 03 November 2020) and with the standards of COPE (Committee on Publication Ethics) (<http://publicationethics.org/international-standart-editors-and-authors>).

11. If the submitted article includes any research applied on humans/animals or any personal information to be shared, the author of the article must submit the proper permission documents taken from an authorized Research Ethics Committee. Such articles will not be accepted without a proper permission document. The situations that necessitate Research Ethics Committee approval are as follows: The researches that are carried out with qualitative and quantitative approaches necessitating data gathering by using questionnaire, focus group work, observation, experiment, interview technics; using of humans or animals for experimental or another scientific purposes; clinical researches on humans or animals. Consent form must be submitted in case reports. A permission document signed by the participants whose scale, questionnaire, photos are put in the study must be submitted to the Journal. It is obligatory to abide by the copyright issues.

12. In the event of finding that a study doesn't comply with academic and ethical principles, the process is stopped and the study is rejected.

13. The extended summary must include the aim, problem, method, findings, and the result information of the research. It is important for your article to be referred from abroad. The extended summary mustn't include any findings or results that aren't given in the article. The author mustn't refer to the article in the extended summary (E.g.: As mentioned in page 2 of the article, as mentioned in the introduction part etc.)

14. The authors must certainly state "This study was prepared in compliance with the scientific search and publication ethics. There is no content necessitating any permission from Ethical Board or any legal/special permission in this study. We/I, as the author(s) of the article, signed our/my declaration certifying that there was no conflict of interest in our/my article." in the abstract.

For Referees

1. The referees are the fundamental elements to determine whether the submitted article is scientifically, grammatically, ethically and academically suitable to be published in the Journal of Defence and War Studies.

2. The referees must accept only the articles that they are qualified of evaluating according to their academic expertise.

3. The referees must abide by the rules of double-blind referee system and respect the confidentiality of the process and act accordingly.

4. The referees can't share any information in the article with the other parties.
5. The referees must abide by the principles of impartiality. They must evaluate the article in terms of scientific measures, its contribution to the field, the correctness of its content, its academic and grammatical suitability.
6. The referees must strongly abstain from using any kind of offensive, humiliating or accusatory statements in their reports.
7. The referees must use clear and detailed statements about the article. For the article they don't approve to be published, they must give concrete reasons explaining the missing or faulty points.
8. The referees must evaluate the authors' loyalty to the objectivity principles. The referees must feel content that the author does not only refer to the sources that support the argument in the article but also refer to the ones that support the other opinions as well.
9. The referees must evaluate the article within **30 days**. They must inform the Editorial Board as soon as possible if they can't evaluate.
10. When the referees realize/suspect that there is a conflict of interest in the study, they must inform the editorial board and if necessary reject the article.

For Editors

1. The editors must accept the articles that will contribute to the field in compliance with the search and ethical rules and text formatting of the Journal.
2. The editors mustn't be in any conflict of interest with the accepted/rejected articles.
3. The editors have the whole responsibility and authority to accept/reject the article.
4. The Publication Committee, Responsible Editor and Editorial Secretariat are obliged to keep all studies confidential until they are published. They can't give any details to anyone except the authors.
5. It is the editor's responsibility to keep any information of the referees and the authors mutually confidential in compliance with double-blind referee system.
6. The editors must check the article in terms of plagiarism before the evaluation process and take necessary measures to prevent plagiarism.

7. It is the editors responsibility to fulfill plagiarism scanning, pre-evaluation, referee process, editing and publishing process in time and flawlessly.

8. The editors must comply with the research and ethical rules and academic standards when accepting or rejecting the articles.

For Readers

If the readers find an important error or mistake in the article or find an editorial content problem (plagiarism, repeated article etc.), they will be highly welcomed when they inform the Editorial Board via savsad@kho.msu.edu.tr and it will be reacted immediately.

YAZARLAR İÇİN REHBER

1. Dergimize gönderilen çalışmalar müteakip maddelerde açıklanan yazım kurallarına ve biçimsel özelliklere göre hazırlanıp gönderilmelidir. Yayınlanmak üzere dergimize ulaşan bilimsel çalışmalar, ilk önce editörler tarafından yazım kuralları ve yayın ilkelerine uygunluk kriterleri esas alınarak incelenir. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi yazım kurallarına uygun olmayan çalışmalar hakem değerlendirmesine gönderilmeden önce yazım kurallarına göre tekrar gözden geçirilip düzenlenmesi için yazarlara geri gönderilir. Düzeltme sonrası dergimize tekrar gönderilen çalışmanın, dergimizin yazım ve biçim kurallarına uygunsuzluğunun tespiti halinde çalışma editör kurulunca doğrudan reddedilir.

2. Dergimize gönderilen çalışmalar yalın bir dil ve anlatımla yazılmalı, Türk Dil Kurumu Yayınları (2018) “Türkçe Yazım Kılavuzu” dikkate alınmalı ve dil bilgisi kurallarına uygun olarak hazırlanmalıdır.

3. Çalışmaların uzunluğu 5000-15000 kelime alt-üst sınırları arasında olacak şekilde hazırlanmalı, Times New Roman, 12 punto, iki yana yaslı, tek satır aralığında, A4 sayfa yapısına uygun yazılmalıdır. Kenar boşlukları sağ:4 cm, sol:4 cm, alt:4,6 cm, üst:4,6 cm ve cilt payı:0 olacak şekilde hazırlanmalıdır. Paragraflar bir sekme içeriden başlamalı ve paragraf aralığı 6 nk, ikinci seviye başlıklarda ise 12 nk boşluk, önce ve sonrasında olacak şekilde metin yapılandırılır. Çalışmanın başlığı Times New Roman, 14 punto, kalın ve ortalı olarak yazılmalıdır. Altına yan yana yazarların isimleri yazılmalı ve bir dipnot açılarak ⁽¹⁾ ilk sayfanın altında Times New Roman 9 punto olarak önce yazışma yapılacak irtibat yazarının unvanı, bağlı olduğu kurum/kuruluş adresi (okul, üniversite, fakülte ve bölümler açık olarak belirtilmelidir.) ile e-posta adresi ve ORCID, sonra diğer yazarların unvanı, bağlı olduğu kurum/kuruluş adresleri, e-posta adresleri ve ORCID yer almalıdır.

4. Türkçe çalışmalarda yazar isimlerinin altında 250 kelimeyi aşmayacak şekilde bir TÜRKÇE ÖZ yazılmalıdır (İngilizce Öz 300 kelimeyi aşmamalıdır). Türkçe özün altında MAKALENİN TÜRÜ belirtilmelidir. Alt satırda çalışmanın içeriğini yansıtabilecek şekilde ANAHTAR KELİMELER (3 ile 10 arasında) yer almalı, alt satırda JEL kodlama sistemine göre ilgili olduğu bilimsel alan kodu büyük harfle yazılmalı ve en alt satırda da YAZARIN NOTU başlığında “Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır.” ifadesi yazılmalıdır. (Çalışmada izin alınması gereken bir içerik varsa, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) bu bölümde verilecek ve izin belgeleri çalışmanın sonuna eklenecektir.) Ardından İngilizce olarak başlık (12 punto, kalın, küçük harfle, ilk harfleri büyük), öz, makalenin türü, anahtar kelimeler ve jel kodu yazılmalıdır. İngilizce çalışmalarda da aynı kurallar geçerli olmak üzere önce İngilizce öz sonra Türkçe öz yer almalıdır. Çalışmadaki her iki öz de Times New Roman, 9 punto, italik ve tek satır aralığı olarak yazılmalıdır.

5. Kaynakça kısmından sonra bilimsel yazım kurallarına uygun 500-1500 kelime aralığında “Genişletilmiş Özet”e (Extended Summary) yer verilecektir. Giriş, ana konu başlıkları ve sonuç olarak yapılandırılacak Genişletilmiş Özet (Times New Roman, 12 punto, tek satır aralığı) Türkçe makaleler için İngilizce, İngilizce makaleler için Türkçe olarak hazırlanacaktır.

6. Teknik terimler tırnak içinde yazılmalı veya açıklanmalıdır. Kavramlar için kısaltma kullanımından kaçınılmalıdır. Değişken isimleri metin içerisinde mümkün olduğunca

kısaltmalarla değil, normal kelimelerle ifade edilmelidir. Kötüleyen, yanlış anlamalara sebep verecek ifade ve dil kullanımından kesinlikle kaçınılmalıdır.

7. Her tablo, şekil ve grafik için sıra numarası verilmeli (Tablo 1, Şekil 2, Grafik 1 gibi); tabloların başlığı üstte, şekiller ve grafiklerin başlığı ise altta yer almalı, başlıklar tablo veya şekle ortalanmış olarak ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Tablo, şekil ve grafikler ile ilgili verilecek kaynak ve diğer bilgiler tablo, şekil ve grafiklerin altına sola yaslı, italik ve başlıksız olarak verilecektir. Tablo başlık, bilgi ve şekil içeriği Times New Roman 10 punto olarak yapılandırılacaktır. İstatistikler için virgülden sonra üç haneden fazlası yazılmamalıdır. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası ayrıç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.

8. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisinde GİRİŞ, SONUÇ, KAYNAKÇA, EXTENDED SUMMARY bölümlerinin dışında makalelere ait en fazla beş seviye başlık kullanılmaktadır. Zorunlu olmadıkça beş seviyenin dışına çıkılmamalıdır. Başlıklara numara verilmemelidir.

GİRİŞ

Birinci Seviye	[1. seviye]
İkinci Seviye	[2. seviye]
(1,25 cm)Üçüncü seviye	[3. seviye]
(1,25 cm)Dördüncü seviye	[4. seviye]
(1,25 cm)Beşinci seviye	[5. seviye]

SONUÇ

KAYNAKÇA

EXTENDED SUMMARY

9. Dipnot vermektten olabildiğince kaçınılmalıdır. Dipnot verilmesi gerekiyorsa dipnotlar numaralandırılarak verilmeli, ayrıca dipnotlara ilişkin kaynakça makale sonunda, makale kaynakçasından önce verilmelidir. Sıralamalarda her madde bir sekme içeriden başlanarak numaralandırılmalıdır. Herhangi bir öncelik sırası gerek görülüyorsa örnekte gösterilen madde işareti de kullanılabilir.

1. Çalışanların bağlılığı,
2. Çalışanların motivasyonu...
- Madde işareti kullanılabilir.

10. Test edilen her hipotez ayrı ayrı ifade edilmelidir. Her hipoteze ayrı numara verilmelidir (Hipotez 1 veya Hipotez 1a, 1b gibi). Hipotezler bir boşluk içeriden ve italik olarak yazılmalıdır. Örneğin:

Hipotez 1: Kamu örgütlerinde çalışan yöneticilerin özel kuruluşlarda çalışanlara göre güç mesafesi daha yüksektir.

11. Ekler başlıklandırılırken; “Ek A”, “Ek B” şeklinde sıralanmalı ve ek içinde derginin bahsedilen başlıklandırma kurallarına uyulmalıdır. Ek içindeki tablolar “Tablo A1, B1” şeklinde sıralanarak isimlendirilmelidir.

12. Atıflar yazar soyadları esas alınarak alfabetik sıraya göre düzenlenmelidir. Aynı yazar veya yazarların farklı çalışmalarında, çalışma tarihi daha eski olan önce yazılmalıdır. Aynı yazarın veya yazarların aynı tarihlerdeki çalışmalarında “a”, “b”, “c” şeklinde harfler çalışmanın yapıldığı yılın yanına yazılmalıdır. Temel olarak atıf yapılan her çalışmanın referansı aşağıdaki örneğe uygun olarak verilir.

İsim ve yıl: Örgütsel Nitelikteki Öncüller, Örgütsel Adalet Algısı (Brewer ve Kramer, 1986; Cremer, 2005a, 2005b; Lipponen, 2001, 2006) gibi faktörlerden...

Sadece yıl: Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilen...

13. Metin içinde kullanılacak atıf biçimleri aşağıda belirtilmiştir:

Tek yazarlı çalışmalar:

(Yeşilyurt, 2015, s. 58)

İki yazarlı çalışmalar:

(Yıldız ve Şahin, 2014)

Üç, dört ve beş yazarlı çalışmalar:

Üç, dört ve beş yazarlı çalışmalara atıf yapılırken sadece metin içindeki ilk göndermede tüm yazarların soyadları verilir. Diğer göndermeler için ilk yazarın soyadının yanına “ve diğerleri” ifadesi eklenmelidir. İngilizce yazılan makalelerde üç, dört ya da beş yazarlı yayınlara gönderme yapılırken ve diğerleri yerine “et al.” ifadesi kullanılmalıdır.

İlk atıf : (Kara, Şenoğlu, Yalçiner ve Doğan, 2012)

Sonraki atıflar: (Kara ve diğerleri, 2012)

Altı ve daha fazla yazarı olan çalışmalar:

Altı ve daha fazla yazarı olan çalışmalara gönderme yapılırken sadece ilk yazarın soyadı belirtilir.

(Yılmaz ve diğerleri, 2006)

14. Bir yazarın düşüncelerinin yeniden ifade edilmesi zorsa veya anlamını yitirecekse 40 kelimedenden daha fazla olmayan atıflarda kaynaktan alınan ifade tırnak işareti içinde belirtilerek yazılmalı ve o ifadenin bulunduğu sayfanın numarası belirtilmelidir. Örneğin: (Öztürk, 2003, s. 147). Eğer 40 kelimedenden daha fazla atıf yapılması gerekiyorsa alıntı yapılan kısım, iki sekme içeriden, tırnak içinde yazılmalı, en sonuna alıntı yapıldığı yerdeki paragraf (para. 15) veya sayfa numarası (s. 25) belirtilmelidir.

15. Yazar ismi belirtilmemiş bir çalışmaya atıf yapılması gerekiyorsa ve bu çalışma süreli bir yayındaysa yayının ismi yazar olarak belirtilebilir. Örneğin; (Wall Street Journal, 2009), (Ticaret Bakanlığı, 1999). Aynı parantez içinde birden fazla çalışmaya atıf yapılacaksa çalışmalar alfabetik sıraya göre ve aralarına noktalı virgül konularak yazılmalıdır. Örneğin: (Abrams, 2000; Sullivan ve Hellman, 1999). İkincil kaynaklar, (Blau, 1964’ten akt. Tamer, 2003). Tamer’in (2003), Blau’dan (1964) aktardığına göre... şeklinde ifade edilerek ikincil kaynaklardan atıf yapıldığı belirtilmelidir.

16. Teşekkür notu: Eğer mali destek veya diğer yardımları için teşekkür etmek istediğiniz kişi veya kurumlar varsa, çalışmanın sonuna bir not ekleyerek teşekkürlerinizi iletebilirsiniz.

17. Elektronik kaynaklara atıf yaparken genel atıf kuralları geçerlidir (Yazar soyadı, yıl). Eğer bu bilgi mevcut değilse, kaynağa ulaşılan web adresi parantez içinde verilmelidir. Yani yazarı belli olmayan bir elektronik kaynağa atıf yapmak gerektiğinde web sitesi parantez içinde verilmelidir. Şayet profesyonel bir web sitesine, veri tabanına veya bir projenin web sitesine atıf yapmak gerekiyorsa, elektronik adres parantez içinde verilmeli, kaynakçada da aşağıda ilgili bölümde verilen örnekte görüldüğü gibi belirtilmelidir. Örneğin: UNICEF web sitesi dünya çapında çocukların iyiliği için çalışan çeşitli yararlı kaynaklara bağlantılar sunmaktadır (<http://www.unicef.org>).

18. Kaynakça 11 punto olarak düzenlenecektir. Kaynakça ile ilgili ayrıntılı hususlar için **APA 6 (Publication manual of American Psychological Association,)** bilimsel yazı kriterlerine bakınız. Yazım kurallarıyla ilgili örnekler aşağıdadır. Aşağıdaki kategori başlıkları örnekleri belirtmek için kullanılmıştır. Makale kaynakçaları kategorilere ayırmadan düzenlenecektir:

Kitaplar

- Brannick, M.T., Levine, E.L. ve Morgeson, F.P. (2007). *Job and work analysis*. London: Sage.
- Bloch S. ve Whiteley P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik*. (Çev. Ü. Şensoy), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- O'Reilly, C., Snyder R. ve Boothe J. (1993). Effects of executive team demography on organizational change. İçinde G. Humber ve W. Glick (Ed.), *Organizational Change and Redesign: Ideas and Insights for Improving Performance* (s. 147-175). New York: Oxford University Press.

Makaleler

- Levine, E.L., Ash, R.A. ve Bennett, N. (1980). Exploratory comparative study of four job analysis methods. *Journal of Applied Psychology*, 3(1), 524-535.

Yayımlanmamış Çalışmalar (Yüksek Lisans ve Doktora Tezi)

- Dağ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Welch, K.E. (Basım aşamasında). *Technical communication and physical location: Topoi and architecture in computer classrooms*. *Technical Communication Quarterly*,14(3).

E-kitaplar

- Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index> adresinden alınmıştır.

Kongre Bildirileri

- Fayganoğlu P. ve Sözen C. (2019). *Sosyal Ağ Bağlantılarının Bireyin İşyeri Performansı Üzerindeki Etkisi*. 27.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 18-20 Nisan, Antalya, 809-823

AUTHORS' GUIDELINES

1. Studies/articles should be prepared and sent to the journal according to the writing rules being explained in the following steps below. Studies/articles that are not due to the Journal of Defence and War Studies Guidelines will be sent back to the author before the referees' evaluation. If the article is not due again, it will be rejected.
2. The articles/studies should be prepared in plain language and in accordance with Turkish Spelling Dictionary(2018) of Turkish Language Society
3. Articles/studies should be in 5000-15000 word limits, Times New Roman 12 font, justified, single-spaced and convenient to A4 sheet. Spaces should be right:4 cm, left:4 cm, bottom:4,6 cm, top:4,6 cm, and gutter:0. The paragraphs should start at an indent; spacing should be 6 nk for the first level and 12 nk for the second level titles and applied both before and after. The title of the study should be Times New Roman 14 font size, bold and centered. The names of the authors should be stated below the title with a footnote. In the footnote, the liaison author's title, address of author's organization (school, university, faculty, and departments should be stated clearly), e-mail, and ORCID number. Other authors' titles and the addresses of their organizations, e-mails, and ORCID numbers should be stated followingly. Related JEL code of the studies/ articles should be put at the end of the title with capital letters in parenthesis
4. The studies/articles prepared in Turkish should include ABSTRACT (not more than 250-word, for English 300 words), ARTICLE TYPE, KEY WORDS (3 to 10 words), and JEL CODE in Turkish, followed by title (in small letters with first letters capital), abstract, article type, jel code and key words in English. The rules for the studies/articles in English should follow the same rules but vice versa for the language. Both of these abstracts should be in Times New Roman 12 font, single-spaced, and in italics.
5. A 500-1500-word Extended Summary that is convenient to scientific writing rules should be located after References. The Extended Summary (composed of Introduction, Main Titles, and a Conclusion) will be written in English for articles/studies in Turkish, and in Turkish for articles/studies in English (Times New Roman 12 font, single-spaced).
6. Technical words should be in quotation marks or be explained. Abbreviations should not be used for concepts. Variations should be explained with general statements, rather than using abbreviations. Any language that may cause misunderstandings should be avoided.
7. The tables, figures and graphs should be numbered (Figure 1, Table, and Graph 1). The titles of tables should be at the top, while the titles of figures and graphs should be at the bottom of the figure. These titles should be centered and the first letter should be uppercased. Reference or other information to be given for the tables, figures and graphs should be at the bottom, italic and with no title. The content, title, reference and information about the tables, figures graphs should be in Times New Roman 10 font size. For the statistics, no more than three numbers should be used after the comma. Equations should have a number that should be in brackets and located at the right side of the sheet.
8. Five title levels are used in the Journal of Defence and War Studies in addition to INTRODUCTION, CONCLUSION, REFERENCE, GENİŞLETİLMİŞ ÖZET parts and these five levels should not be exceeded, if it is not compulsory. Titles should not have numbers.

INTRODUCTION

	[1. level]
First Level	
	[2. level]
Second Level	
	[3. level]
(1,25 cm)Third Level	
	[4. level]
(1,25 cm)Fourth Level	
	[5. level]
(1,25 cm)Fifth Level	

CONCLUSION

REFERENCE

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

9. Endnotes should be avoided at the most possible level. If it is necessary to use endnotes, those endnotes must be given with numbers and references to the end notes must be given at the end of the article before References. Each article in listings should be in one indent and numbered. If there is no priority between the articles, the symbol shown below is also applicable:

1. The devotion of workers,
  2. The motivation of workers...
- This symbol is also applicable.

10. Each tested hypothesis should be indicated separately and numbered individually (Hypothesis 1, Hypothesis 1a, 1b). Hypotheses should be in one indent and in italics. For example;

Hypothesis 1: The managers working on public organizations have higher power space than the managers working on private institutions.

11. Appendixes should be titled as “Appendix A”, “Appendix B” and should be convenient to titling rules. The tables in appendixes should be titled as (Table A1,B1).

12. Citations should be arranged alphabetically according to the last names of authors. In different studies of the same author/authors, the study with previous date should be stated before. The same studies of the same author/authors should include “a,”b”, “c” next to the year in which the study was completed. Fundamentally, any reference can be cited as in the example shown below:

Name and Year: Organizational Premises, Organizational Justice Perception (Brewer and Cramer, 1986; Cramer, 2005a, 2005b; Lipponen, 2001, 2006)

Only Year: Mael and Ashforth (1992)

In studies with multiple authors, the first citation should include the names of all authors. Following citations should be abbreviated by using “et. all” If there are six or more authors, it can be stated as “et. all” after the last name of the author.

13. Citation giving rules and examples in the article are below:

One-author article:

(Yeşilyurt, 2015, s. 58)

Two-author article:

(Yıldız ve Şahin, 2014)

Three-four or Five author article:

While giving citation to three-four or five author articles, the surnames of the authors must be given only for the first citation. For the following citations the first author's surname and "et al." must be used.

First citation : (Kara, Şenoğlu, Yalçın ve Doğan, 2012)

Following citations: (Kara and et al., 2011)

Six or more author article:

While giving citation to six or more author articles the first author's surname and "et al." must be used.

(Yılmaz and et al., 2006)

14. If paraphrasing is difficult or causing vagueness, the quoted text with less than 40 words should be in quotation marks and the page number of the original document should be written. For example: (Öztürk, 2003, s. 147). Quoted texts with 40 or more words should be in quotation marks, two times indented, and paragraph (para.15) or page (p.25) should be stated at the end.

15. In studies with no names, the name of the periodical can be used as the name of the author. For example: (Wall Street Journal, 2009), (The Ministry of Trade, 1999). To state multiple sources in the same parentheses, they should be in alphabetical order, and a semicolon should separate each. For example: (Abrahams, 2000; Sullivan and Hellman, 1999). Secondary sources should be stated as (Blau, from Tamer in 1963, 2003), according to Tamer (2003) referencing Blau (1964).

16. When citing electronic sources, general rules are valid (last name, year). If the information is not reachable, the link of the source should be stated in parentheses. When citing a very professional web site, database or the website of a project, the link should be stated in parentheses and the source should be stated in the References as shown in the example. For example: The web site of the UNICEF facilitates to reach various sources which operates for the welfare of the children worldwide (<http://www.unicef.org>).

17. Acknowledgements: If there is any party that you would like to mention for their fiscal or other contributions, you are allowed to add a note at the end of the study and express your gratitude.

18. The References should be in 12 font size. For detailed information, see **APA 6 (Publication Manual of American Psychological Association)** scientific writing rules. Some examples of writing rules are given below. The category titles below are to give example for each category. The references of the articles should not include titles:

Books

- Brannick, M.T., Levine, E.L. ve Morgeson, F.P. (2007). *Job and work analysis*. London: Sage.
- Bloch S. ve Whiteley P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik*. (Çev. Ü. Şensoy), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- O'Reilly, C., Snyder R. ve Boothe J. (1993). Effects of executive team demography on organizational change. İçinde G. Humber ve W. Glick (Ed.), *Organizational Change and Redesign: Ideas and Insights for Improving Performance* (ss. 147-175). New York: Oxford University Press.

Articles

- Levine, E.L., Ash, R.A. ve Bennett, N. (1980). Exploratory comparative study of four job analysis methods. *Journal of Applied Psychology*, 3(1), 524-535.

Unpublished Studies (Postgraduate and Doctoral Dissertations)

- Dağ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Welch, K.E. (Basım aşamasında). *Technical communication and physical location: Topoi and architecture in computer classrooms*. *Technical Communication Quarterly*,14(3).

Congress Announcements

- Fayganoğlu P. ve Sözen C. (2019). *Sosyal Ağ Bağlantılarının Bireyin İşyeri Performansı Üzerindeki Etkisi*. 27.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 18-20 Nisan, Antalya, 809-823

E-Books

- Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Retrieved from <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index>.